ΣΑΠΦΟΥΣ Κ. ΛΕΟΝΤΙΑΔΟΣ

Ο ΑΝΗΡ ΚΑΙ Η ΓΥΝΗ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑΙ ΕΝ ΤΩι ΕΛΛΗΝΙΚΩι ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩι ΣΥΛΛΟΓΩι

ΚΑΙ

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

معارف نظارت جلیله‌سنك ٤٥ نومرولی و ٢٧ مارت ٣١٥ تاریخلی
رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
Τύποις Αδελφων Γεραρδων

1899

866

ΣΑΠΦΟΥΣ Κ. ΛΕΟΝΤΙΑΔΟΣ

Ο ΑΝΗΡ ΚΑΙ Η ΓΥΝΗ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑΙ ΕΝ ΤΩι ΕΛΛΗΝΙΚΩι ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩι ΣΥΛΛΟΓΩι

ΚΑΙ

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

معارف نظارت جلیله‌سنك ٤٥ نومرولی و ٢٧ مارت ٣١٥ تاریخلی
رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
Τύποις Αδελφων Γεραρδων

1899

ΤΗ

ΜΑΚΑΡΙΑ ΨΥΧΗ

ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΜΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΚΛΗΡΙΔΟΥ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ

ΕΙΣ ΑΪΔΙΟΝ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

ΕΥΣΕΒΑΣΤΩΣ ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ ΤΟΔΕ ΤΟ ΕΡΓΟΝ

SISMANOGLIO

ΟΛΙΓΑ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

«Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».

(Γενέσ. Α΄ 27).

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας συνησθανόμην λύπην τινά, διότι ἐγεννήθην θῆλυς ἄνθρωπος καὶ ὄχι ἄρρην· καὶ συνεχῶς τὸ συναίσθημά μου τοῦτο μετεβάλλετο ἢ εἰς μελαγχολίαν, ἐκ τῆς ὁποίας μὲ κατελάμβανεν ἀποστροφὴ πρὸς ὅ,τι γυναικεῖον, ἢ εἰς ἀστείαν τινὰ διάθεσιν, καθ' ἣν ἐπεθύμουν νὰ φαίνωμαι ἄρρεν παιδίον. Προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπὸ τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν παιδαγώγησιν καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν δύναμιν τοῦ ἀειμνήστου Πατρός μου, τὸ ἐν ἐμοὶ ψυχολογικὸν τοῦτο φαινόμενον ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἀλλοῖον χαρακτῆρα. Τότε ἤρχισα νὰ συναισθάνωμαι ἀντὶ λύπης, συμπάθειαν πρὸς τὸ φῦλόν μου, νὰ ἀγαπῶ μᾶλλον τὰ θήλεα ἢ τὰ ἄρρενα καὶ νὰ ἐπιποθῶ, ἐκπαιδευομένη ἐγώ, νὰ συντελέσω εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τῶν ὁμοφύλων μου. Τούτου μετὰ πολλῶν πόνων καὶ μόχθων ἐπέτυχον, ὅσον μοὶ ἦν δυνατόν.

Ἀλλὰ κατὰ βάθος μοὶ ἔμενε πάντοτε τὸ παράπονον: διατί νὰ ἦμαι **γυνὴ** καὶ ὄχι **ἀνήρ**! Πρὸς διασκέδασιν τοῦ παραπόνου μου τούτου καὶ πρὸς ἀνακούφισιν μᾶλλον καὶ παραμυθίαν μου, ἂν θέλητε, ἐπεδόθην, μεταξὺ τῶν τόσων ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν μελετῶν μου, καὶ εἰς τὴν σπουδαιοτάτην μελέτην τοῦ: τί ἐστιν **ἀνὴρ** καὶ **γυνή**. — Ὅλη ἡ Παλαιὰ Γραφὴ καὶ ὅλη ἡ Νέα ἐγένετο τὸ πρῶτιστον ἀντικείμενον τῆς βαθείας ταύτης μελέτης μου. Ἐπομένως ὅλη ἡ παγκόσμιος Ἱστορία, οἱ συγγραφεῖς ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι τῆς ἡμετέρας φιλολογίας, καὶ οἱ ἐπισημότατοι τῶν ἄλλων Ἐθνῶν, εἴτε ἐν πρωτοτύπῳ εἴτε ἐν μεταφράσει, Περιοδικὰ καὶ Ἐφημερίδες, ἐχρησίμευσάν μοι γενναῖοι σύμμαχοι εἰς τὸ ἐναγώνιον τοῦτο περὶ τοῦ **ἀνδρὸς** καὶ τῆς **γυναικὸς** μελέτημα. Ἐπὶ τούτοις καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ βίου ἐπισταμένη καὶ προσεκτικὴ ἐποπτεία καὶ παρατήρησις, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἡ τῶν διαφόρων περιπετειωδῶν περιστάσεων καὶ ἐμοῦ

αὐτῆς καὶ ἄλλων προσώπων συνδρομή, ἐχορήγησάν μοι τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν πρὸς τὸν οὐχὶ μικρὸν ἀγῶνα τοῦτον. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν μου, γενομένων μοι, ὡς ὑποδεικνύεται, πολὺ πρὶν τὸ περὶ **γυναικὸς** ζήτημα νὰ ἀνακινηθῇ παρ' ἡμῖν καὶ νὰ λάβῃ τάς, ἃς ἔλαβεν ἤδη, διαστάσεις, ἐφύλαττον ἐν σημειώσεσί μέχρις οὗ πρὸ 2 ἐτῶν ἀπεφάσισα νὰ ἐξαγάγω ἐξ αὐτῶν, ὅσας ἐνόμισα ἱκανὰς νὰ ὑποστῶσι τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ συνέταξα ἐξ αὐτῶν τὴν πραγματείαν, ἣν ἐπέγραψα: ὁ **ἀνὴρ** καὶ ἡ **γυνή**. Ταύτην διεῖλον εἰς τρία μέρη καὶ ἐσκέφθην καλὸν νὰ ἀναγνώσω ἐν τρισὶ διαλέξεσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ, ἔχοντι τὴν εὐγενῆ διάθεσιν νὰ μὲ προσκαλῇ εἰς διαλέξεις κατ' ἔτος συλλογικάς.

Ἡ ἐγκάρδιος εὐμένεια, μεθ' ἧς τὰ ἐκ πολυαρίθμων φιλητικόων καὶ φιλομαθῶν Κυρίων καὶ Κυριῶν ἀκροατήρια ἀπεδέξαντο τὴν πραγματείαν μου, καὶ ἡ εὐγενὴς ἐπιθυμία, ἣν οὐ μόνον οἱ μὴ παρευρεθέντες, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν παραστάντων, ἐξέφρασάν μοι ὅπως ἀναγνώσωσιν αὐτὴν καὶ ἔντυπον, παρεκίνησάν με εἰς τὴν ἐν τεύχει ἰδίῳ δημοσίευσιν αὐτῆς.

Παραδίδωμι λοιπὸν τὴν πραγματείαν μου ταύτην εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ φιλομούσου καὶ φιλομαθοῦς Κοινοῦ, ἥτις διαφέρει τῆς ἀκροάσεως. Καὶ εὐτυχὴς μὲν ἔσομαι, ἐὰν τὸ πλεῖστον τῶν ἀναγνωσομένων αὐτὴν εὕρωσι τὰς ἐν αὐτῇ σκέψεις καὶ ἰδέας μου ἐπαρκῶς ἱκανοποιούσας τὰς ἑαυτῶν ἀπαιτήσεις καὶ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ πολυθρυλήτου ζητήματος τοῦ **ἀνδρὸς** καὶ τῆς **γυναικός**, καὶ κατά τι συντελούσας εἰς τὴν ποθουμένην διαλεύκανσιν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ πολλοὶ ἀνεπαρκῆ εὑρίσκωσι τὰ γραφόμενά μου καὶ ἐν πολλοῖς ἀσύμφωνα πρὸς τὰς ἑαυτῶν σκέψεις καὶ ἰδέας, πάλιν εὐχαριστημένη ἔσομαι, ὡς ἐκπληρώσασα μέν, κατ' ἐμαυτήν, τὸ καθῆκόν μου, ὡς πρὸς τὴν συμβολὴν ἐν τῷ ζητήματι, τὸ κυρώτερον δὲ ἂτε κερδήσασα ἐκ τῆς μελέτης μου ταύτης, ἐξ ἧς ἀρκούντως κατηυνάσθη τὸ ἐν ἐμοὶ παράπονον: ὅτι ἐγενόμην **γυνὴ** καὶ ὄχι **ἀνήρ**.

Ἐν τῷ Πέραν Κων/πόλεως κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1899.

Σ. Κ. ΛΕΟΝΤΙΑΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Ο ΑΝΗΡ ΚΑΙ Η ΓΥΝΗ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΩι ΕΛΛΗΝΙΚΩι ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩι ΣΥΛΛΟΓΩι
ΤΗι 5 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1897

Σεβασμιώτατε Ἀρχιερεῦ, Ἐξοχώτατε Πρεσβευτά, Εὐγενεστάτη Πρέσβειρα καὶ πᾶσα ἡ φιλόμουσος ὁμήγυρις.

Καὶ πρώτιστα πάντων εὐχαριστίας ἀποδίδωμι ὑμῖν, διότι οὕτω προφρόνως διετέθητε ἵνα τιμήσητέ με καὶ τὴν διάλεξίν μου, τοσοῦτον πολυπληθῆ ὁμήγυριν καὶ ἐπίλεκτον ἅμα συγκροτήσαντες[1].

Καὶ δὴ ἀξιουμένη, Κυρίαι καὶ Κύριοι, καὶ κατὰ τὸ συλλογικὸν τοῦτο ἔτος νὰ παρουσιασθῶ ἐπὶ τοῦ περιφανοῦς τούτου βάθρου τοῦ γερασμίου τούτου Συλλόγου, ὅπως καὶ ἐγὼ συνεισφέρω τὴν ῥυακιώδη μου συμβολὴν εἰς τὸν βαθύρρουν ποταμόν, ὅστις, ἐπὶ 4 ἤδη δεκαετηρίδας πηγάζων ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τούτου τῶν Μουσῶν ὄρους, καταρδεύει διὰ τῶν ἀρθόνων καὶ διαυγῶν αὐτοῦ ναμάτων τὰς πνευματικὰς τοῦ γένους ἡμῶν ἀρούρας, ἐξελεξάμην πρὸς ἀνάπτυξιν τὸ περὶ **ἀνδρὸς** καὶ **γυναικὸς** θέμα.

1. Οὕτως ἐδέησε νὰ προοιμιασθῶ, ἀρχομένη τῆς διαλέξεως, διότι πράγματι, ὡς ἔγραψαν καὶ αἱ ἐφημερίδες, ἡ αἴθουσα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου πρὸ πολλοῦ εἶχε νὰ ἴδῃ τόσην συρροὴν ἀκροατῶν ἐν ταῖς κατ' αὐτὴν διαλέξεσιν.

Τὸ θέμα τοῦτο, ὡς γινώσκετε πᾶσαι καὶ πάντες, εἶνε τόσον σπουδαῖον καὶ δύσκολον, ὅσον καὶ λεπτὸν καὶ ἐνδιαφέρον· καθόσον μάλιστα τοῦτο, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς καὶ γενέσεως τοῦ κόσμου, περιλαμβάνει καὶ τὸ περὶ γυναικὸς ἰδίᾳ ζήτημα, τὸ φύσει μὲν ἁπλούστατον, διὰ τοῦ ἀνθρώπου δὲ— ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς—τὰς ὑπερεγωϊστικὰς ἰδιοβουλίας καὶ ἀξιώσεις καὶ τὰ ὑπερφίλαυτα συναισθήματα, καταστὰν τοσοῦτον πολύπλοκον καὶ δύσλυτον· καὶ τοσοῦτον μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπασχολεῖ τὰς οἰκογενείας καὶ τὰς κοινωνίας καὶ τοὺς λαούς, οὐ μόνον τοὺς πεπολιτισμένους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔτι ἄλλως ἔχοντας ἄρχεται ἴσως νὰ συνταράσσῃ. Καὶ διὰ τοῦτο δίκαιον εἶχεν ὁ φίλτατος Σωκράτης, ὅστις, ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος ἐνδιατρίψας εἰς τὸ περὶ γυναικὸς ζήτημα, ἐπιλέγει: «Ταῦτ' ἐστὶ καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, ἃ ἐγὼ πάλαι προορῶν, ἐρροῦμην καὶ ὤκνουν ἅπτεσθαι τοῦ νόμου, τοῦ περὶ τὴν τῶν γυναικῶν καὶ παίδων κτῆσίν τε καὶ τροφήν.»— Καὶ μήπως, Κύριοι καὶ Κυρίαι, καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀνδρὸς εἰπεῖν ἦνε ἧττον δεινόν, ἐν ᾧ μάλιστα οὐδεμία ἴσως γυνὴ μέχρι τοῦδε περὶ αὐτοῦ εἶπεν;

Ἀλλ' ἐγὼ ἀνέλαβον τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τοῦ θέματος τούτου, τὸ μὲν ἐρειδομένη εἰς τὴν ὑμετέραν πρός με εὐνοϊκὴν πάντοτε διάθεσιν καὶ τὴν εὐμενῆ ἀνεκτικότητα, μεθ' ἧς ἠκροάσασθε τὰς μέχρι τοῦδε ἀναγνωσθείσας ὑπ' ἐμοῦ ἐνταῦθα πραγματείας, καὶ δὴ καὶ ταύτης οὕτω θέλετε ἀγαθυνθῇ ἵνα μοι ἀκροάσησθε· τὸ δὲ ὁρμωμένη ἐκ τοῦ ἀγνοῦ καὶ καθαροῦ πόθου τοῦ νὰ συντελέσω καὶ ἐγώ, τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν περιπόθητον τοῦ εἰρημένου ζητήματος διαλεύκανσιν, καὶ νὰ συνεισφέρω τὸν ὀβολὸν τῆς χήρας εἰς τὸ δυσπλήρωτον κιβώτιον τῶν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τοσούτων ἀπειραρίθμων λεχθέντων καὶ γραφέντων καὶ λεγομένων καὶ γραφομένων. Καὶ ἐπειδὴ τὸ λέγειν καὶ γράφειν περὶ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν λογικῶν τούτων ἀριστουργημάτων τοῦ Πανσόφου Δημιουργοῦ, μοὶ ἐράνη ὡς ἄδικός τις μονομέρεια·—ἀφοῦ μάλιστα ὑπ' Ἐκείνου οὕτω παναγάθως καὶ πανσόφως ἐπλάσθησαν, ὅπως ὦσιν ἡνωμένα

καὶ συμπεριλιωμένα, καὶ τὸ ὄνομα, **ἄνθρωπος** τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα νὰ σημαίνῃ ὁμοῦ·—ἀπεφάσισα ἵνα σκεφθῶ καὶ μελετήσω καὶ γράψω σύναμα περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, στοχαζομένη ὅτι ἡ ἐπ' ἀμφοτέρων σύσκεψις αὕτη καὶ συμμελέτη θέλει πολὺ μὲ βοηθήσει εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ μου, ὅστις οὐδεὶς ἄλλος μοὶ εἶνε, ἢ νὰ εὐαρεστήσω μὲν ὑμῖν τοῖς ριληκόοις ἀκροαταῖς μου, εἰποῦσά τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ τῆς προσδοκίας ὑμῶν ὁπωσοῦν ἄξιον, νὰ εὐαρεστήσω δὲ καὶ τῷ Θεῷ, ἀγωνισαμένη καὶ ἐγὼ τὸ κατ' ἐμαυτὴν ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ζητήσεως τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

Προλαμβάνω δ' εἰπεῖν, ὅτι δὲν θέλετε μὲ ἀκούσει οὔτε τὸν ἄνδρα μεμφομένην ἢ ἐπικρίνουσαν καὶ κατηγοροῦσαν οὔτε τὴν γυναῖκα ἐπευφημοῦσαν καὶ ὑπερασπιζομένην καὶ ἐγκωμιάζουσαν, ὡς ὁμόφυλος αὐτῆς· διότι δὲν εἶνε τοῦτο ἡ ἀγαθὴ καὶ ὀρθὴ μέθοδος τοῦ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν. Οὔτε δὲ γνώμας καὶ κρίσεις ἄλλων περὶ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου θέλω ἐπισωρεύσει· πρῶτον διότι τὰ λεχθέντα καὶ γραφέντα, μάλιστα περὶ τῆς γυναικός, εἰσὶ τόσα πολλὰ καὶ διάφορα, ὡς εἶπον καὶ ἀνωτέρω, ὥστε δὲν θὰ μοὶ ἀρκέσῃ, ὄχι μία ὥρα καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' οὔτε δ' ὁλόκληρος ἡμέρα, νὰ ἀναφέρω καὶ ν' ἀναγινώσκω αὐτά. Δεύτερον, διότι καὶ πάντες καὶ πᾶσαι ὑμεῖς καὶ ἐν βιβλίοις καὶ ἐν περιοδικοῖς καὶ ἐν ἐφημερίσιν ἀνέγνωτε καὶ ἀναγινώσκετε καθ' ἑκάστην τοιαῦτα. Καὶ τρίτον, τὸ κυριώτατον, διότι ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦ θέματος τὸ ἀφορῶν τὴν γυναῖκα, οἱ μὲν τῶν γραφόντων φαίνονται κατεχόμενοι ὑπὸ εὐγενῶν καὶ ὅλως φιλίων αἰσθημάτων πρὸς τὴν γυναῖκα, εἰσὶν ἴσως, ὡς συνήθως λέγονται, φιλογύναι ἢ γυναικισταί, καὶ δὴ ἐπαινοῦσι καὶ ἐκθειάζουσιν αὐτὴν ποιητικώτατα, καὶ ὡς τὸ κάλλιστον καὶ τὸ ἐκλεκτότατον τῶν δημιουργημάτων παριστῶσιν αὐτήν, καὶ πρὸς ὅ,τι ὡραιότατον καὶ χαριέστατον τῆς ζωϊκῆς καὶ τῆς φυτικῆς φύσεως τὴν παραβάλλουσι, ῥόδον καὶ κρίνον καὶ ἀηδόνα καὶ περιστερὰν καὶ εἴ τι ἄλλο ἐρασμιώτατον ἀποκαλοῦντες αὐτήν. Κατὰ συνέπειαν δὲ δὲν ἐκστομοῦσι μὲν κατηγορίας κατὰ τοῦ ἀνδρός, καθόσον καὶ αὐτοί εἰσιν

ἄνδρες, ὑποτίθεται ὅμως ὅτι κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἐπαίνων τῆς γυναικὸς δὲν σκέπτονται καὶ δὲν διανοοῦνται περὶ τοῦ ἄρρενος. Οἱ δέ εἰσι, τὸ δὴ λεγόμενον, μισογύναι καὶ ἀντιγυναικισταί, ὡς ὁ ἐν τῇ ἀρχαιότητι διαπρέψας Εὐριπίδης καὶ εἰς οὐκ εὐάριθμον φάλαγγα μισογυναίκων κληροδοτήσας τὰ κατὰ τῆς γυναικὸς βουλεύματα καὶ φρονήματα αὐτοῦ. Καὶ οὗτοι δὲ καταμέμφονται αὐτῆς, διαζωγραφοῦσιν αὐτὴν διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων, πάντα τὰ κακά, ὡς ἄλλοι Θεόφιλοι, ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντα φιλοτιμούμενοι νὰ δεικνύωσι, καὶ ἔνιοι τούτων, καὶ ὡς ἕν τι ὂν ἀποτρόπαιον ἐνασμενίζονται νὰ εἰκονίζωσιν αὐτήν, καὶ πρὸς ὅ,τι βλαβερὸν καὶ κακὸν τῆς φύσεως νὰ τὴν συγκρίνωσιν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οὗτοι κατ' ἀντίθεσιν ἐκθειάζουσι τὸν ἄνδρα, καὶ τὸ τελειότατον τῶν ὄντων τὸν παριστῶσι, καὶ εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ τι καλὸν καὶ ἐξαίσιον ἀποδιδοῦσι.

Τίς ἡ ἀνάγκη λοιπὸν ἐγὼ νὰ εἰσέλθω εἰς τὸν ἀδιέξοδον τοῦτον λαβύρινθον τῶν ὑπὲρ ἢ τῶν κατά, ἐξ οὗ οὐδὲν ἄλλο θὰ μοὶ προκύψῃ κέρδος, ἢ νὰ ἐλεγχθῶ συμμεριζομένη τὰ τῶν μὲν ἢ τὰ τῶν δέ.

Ἀπορεύγω λοιπὸν πάντα ταῦτα, ὡς πολέμια πρὸς τὸν σκοπόν μου, καὶ ἱσταμένη ὡς εἰ ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους, λαμβάνω μόνον σύμβουλον καὶ συμβοηθὸν τὴν ἀμερόληπτον ἱστορίαν, τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην· ἐκτίθημι καὶ ἰδίας ἐμοῦ σκέψεις καὶ ἰδέας περὶ τοῦ ἑνὸς καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου· ἀρυομένη ταύτας ἐκ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, ἀναπολοῦσα δὲ ἢ ἐκ σημειώσεων μεταγράφουσα καὶ ὅσας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τῆς ζωῆς μου ἐσχημάτισα ἐν τῇ διανοίᾳ μου, καὶ ἐξ αὐτῶν τινας καὶ ἐν ἄλλαις πραγματείαις μου εἰσήγαγον καὶ ἐδημοσίευσα ἤδη, καὶ ὅσας ἐκ γεγονότων ἐξήγαγον καὶ φέρουσι τὴν σφραγῖδα τῆς πείρας καὶ τῆς δοκιμασίας ἀμερολήπτου καὶ ἀπαθοῦς κρίσεως. Καὶ λοιπὸν θέλω ἐπασχολήσει ὑμᾶς ἐπὶ τῶν ἑξῆς κεφαλαίων: Πρῶτον θέλω ὑποβάλει ὑμῖν τὴν ἱστορικὴν εἰκόνα τοῦ **ἀνδρὸς** καὶ τῆς **γυναικός,** τῶν πρὸ Χριστοῦ καὶ τῶν μετὰ Χριστόν, μὴ περιλαμβάνουσα, ἐννοεῖται, τὰς ἐξαιρέσεις ἐν ἑκατέρῳ τῷ φύλῳ, διότι αὗται δὲν συγκροτοῦσι τὸ ὅλον·—δεικνύουσα ὁποῖος

ἦτο τότε ἑκάτερος αὐτῶν, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, καὶ ὁ μὲν πρὸς τὸν δέ· καὶ ὁποῖος ἐγένετο καὶ διατελεῖ ὢν τὰ νῦν. — Δεύτερον διὰ παραλληλισμοῦ θέλω περιγράψει τὸν μὲν καὶ τὴν δέ, εὑρίσκουσα τὰς ὁμοιότητας καὶ τὰς διαφορὰς τῶν ἰδιοτήτων τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν φύσεως, καὶ ἐν τούτοις τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν ἰσοτιμίαν αὐτῶν ἀναγράφουσα. Τρίτον θέλω δείξει τὸν προορισμὸν τοῦ μὲν καὶ τὸν προορισμὸν τῆς δέ, ὡς ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων μάλιστα προερχόμενον, ἐν ᾧ ἄψομαι καὶ τοῦ περιλαλήτου τῆς γυναικείας χειραφετήσεως ζητήματος.— Καὶ τέλος θέλω ὁμιλήσει περὶ τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων, ἅπερ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ τοσοῦτον περισπούδαστος καὶ περιζήτητος εὐδαιμονία αὐτῶν ἐν τῷ ἐπὶ γῆς τούτῳ βίῳ, ὡς καὶ περὶ γάμου τὰ κυριωδέστατα· ἀλλὰ σήμερον μόνον τὸ πρῶτον τῶν κεφαλαίων τούτων θέλω ἀναγνώσει ὑμῖν καὶ τὰ λοιπὰ εἰς ἄλλας δύο διαλέξεις. Καὶ πρῶτον, κυρίαι καὶ κύριοι, παραλείπουσα τὰς παντοίας κοσμογονικὰς δοξασίας τῶν διαφόρων τῆς γῆς λαῶν, οἵτινες ποικιλοτρόπως, καὶ κατὰ τὴν φαντασίαν τῶν παρ' αὐτοῖς εὐφυεστέρων πνευμάτων, τὴν ἐγκεχαραγμένην ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν ἐκ παραδόσεως γραφικὴν ἐκείνην ἀλήθειαν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πτώσεως αὐτοῦ διέπλασαν, παρορῶσα δὲ καὶ τὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἀτομικὰς τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρωπίνου λόγου ὑποθέσεις καὶ διασκέψεις, λαμβάνω πρῶτον ὑπ' ὄψει τὴν θεόπνευστον περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου ἱστορίαν τοῦ Μωϋσέως, ὡς βάσιν τῆς πραγματείας μου, καὶ ἐπομένως τὴν κατὰ ἔθνη ἱστορίαν ἀνερευνῶ, μελετῶσα ἐν ἑκάστῃ τὸν **ἄνδρα** καὶ τὴν **γυναῖκα.**

Κατὰ τὴν ἱερὰν λοιπὸν Γραφήν, ἣν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ὀρθοδοξοῦσα καὶ ὑγιαίνουσα φιλοσοφία, ἥτε εὐσεβοφρονοῦσα ἐπιστήμη τοῦ ἀνθρώπου, ὁ **ἄνθρ** εἶνε τὸ πρῶτον μετὰ τὴν δημιουργίαν τῶν λοιπῶν ὄντων ἐξελθὸν τῶν δημιουργικῶν χειρῶν τοῦ Πανσόφου Θεοῦ λογικὸν δημιούργημα· προικισθεὶς ὑπ' Ἐκείνου διὰ σώματος ὑλικοῦ σκοπιμώτατα καὶ περικαλλέστατα διωργανωμένου, καὶ διὰ

πνεύματος ἀΰλου, φέροντος τὴν εἰκόνα τῶν δυνάμεων καὶ χαρίτων τῆς Ἐκείνου πνευματικῆς οὐσίας, καὶ δυναμένου νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς Ἐκεῖνον τὸν Πανάγαθον αὐτοῦ Πατέρα καὶ Ποιητήν, διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ καλὸν εὐσεβοῦς καὶ καθαρᾶς αὐτοῦ ἀροσιώσεως· καὶ οὕτω παρουσιασθεὶς ἐν τῇ κτίσει τὸ τέλειον τοῦ τελειοτάτου ὄντος πλαστούργημα, τὸ στεφάνωμα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς δημιουργίας. Ἐτέθη δέ, κατὰ τὴν Γραφήν, ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς ζωῆς ὑπὸ τὴν γνωστὴν ἐντολήν, τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Ποιητοῦ, πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως, τοῦ ἀγλαοῦ τούτου δώρου τῆς θείας ἀγαθότητος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα οὗτος οἰκείᾳ βουλήσει καὶ προαιρέσει τὴν ἐν αὐτῷ εἰκόνα τοῦ ἀθανάτου Πατρὸς διατηρῇ, καὶ ὑποτασσόμενος τῷ ἁγίῳ Ἐκείνου θελήματι, οἴκοθεν ἄξιος τοῦ μεγάλου χαρίσματος, τῆς αὐτεξουσιότητος, ἀναδεικνύηται.

Ἐντεῦθεν ὁ ἀνὴρ ἐγένετο καὶ ἔμελλε νὰ ἦνε ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς — ἡ μόνη ἀληθὴς καὶ πιστὴ εἰκὼν Ἐκείνου, τοῦ Παντελευθέρου καὶ Παναγάθου Ὄντος.— Ὁ Βασιλεὺς καὶ κυρίαρχος τῶν ἐγκοσμίων ὄντων καὶ ἐρευνητὴς καὶ γνώστης τῆς θείας δημιουργίας. — Ὁ θεμελιωτὴς τῶν βασιλείων τῆς γῆς καὶ κατασκευαστὴς τῶν πολιτευμάτων καὶ τῶν νομοθεσιῶν τῶν λαῶν αὐτῆς· ὁ ἐξαίσιος τύπος τῆς σωματικῆς τελειότητος, καὶ τῆς μεγαλειότητος τοῦ πνεύματος ἡ θαυμασιωτάτη ἔκφανσις.— Πλὴν ἦτο μόνος, ἄνευ ὁμοίου αὐτῷ — καὶ ἐν τῇ μονώσει ταύτῃ ἴσως μάλιστα ἤρξατο νὰ ἀνιᾶται· διότι καὶ ἐν τῷ Παραδείσῳ, τὸ δὴ λεγόμενον, δὲν εὐχαριστεῖται ὁ ἄνθρωπος μόνος· ὁ δὲ Πανάγαθος Δημιουργὸς εἶχε προνοήσει τοῦτο· καὶ δὴ ἐν τοῖς ζωϊκοῖς δημιουργήμασιν Αὐτοῦ, πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶχε θέσει τὴν σοφωτάτην ἀρχὴν τῆς κατὰ συζυγίας ἄρρενος καὶ θήλεος συμβιώσεως. Καὶ ἴσως τὸν ἄνθρωπον ἄνδρα ἔπλασε πρῶτον καὶ μόνον, ἵνα καὶ αὐτὸς οὗτος συναισθανθῇ τὴν ἀνάγκην τοῦ ὁμογενοῦς συνεταίρου, καὶ ἐν τῇ διὰ τὴν ἔλλειψιν τούτου ἀνίᾳ αὐτοῦ δικαιώσῃ τὴν χορήγησιν τούτου παρὰ τοῦ Οὐρανίου Πατρός.— Καὶ ἰδοὺ

λοιπὸν ὁ Πανάγαθος Δημιουργὸς δὲν ἐβράδυνε νὰ παραγάγῃ τὸ δεύτερον Αὐτοῦ λογικὸν πλαστούργημα, τὴν γυναῖκα, καθ' ὃν τρόπον ἡ Γραφὴ ἱστορεῖ, κατ' οὐδὲν ἐνδεεστέραν κατ' ἀρχὴν σωματικῶς καὶ πνευματικῶς τοῦ ἀνδρός, καὶ ὁρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πλάστου Αὐτοῦ βοηθὸν καὶ συνεργάτην ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς ζωῆς βασιλείῳ καὶ συγκοινωνὸν καὶ συμμέτοχον τῆς παραδεισίου μακαριότητος.

Καὶ φανταθῶμεν, κυρίαι καὶ κύριοι, τὴν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν τοῦ ἀνδρός, ὅτε εἶδεν ἐνώπιόν του τὸ ὅμοιον ἑαυτῷ ἐκεῖνο θῆλυ πλάσμα, περικαλλέστατον κατὰ τὴν σωματικὴν διάπλασιν καὶ εὐφυέστατον κατὰ τὴν ψυχήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔνθους ἀνέκραξε: «Τοῦτό ἐστι σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου καὶ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ αὕτη Εὔα, ἤτοι ζωή, κληθήσεται».— Φαντασθῶμεν ὁποία καὶ πόση ἡ λαμπρότης καὶ μεγαλοπρέπεια τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ἐν τῷ μυριανθεῖ ἐκείνῳ καὶ μυροβλήτῳ τῆς ζωῆς κήπῳ, ὡς ἐν παμφώτῳ καὶ πανσέπτῳ ναῷ, ἐτελέσθη ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, συμπαραστούντων καὶ ὑμνῳδούντων τῶν Ἀγγέλων, ἡ πρώτη ἐκείνη σύζευξις τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὸ ἅγιον τοῦ γάμου μυστήριον καθιερώθη· καὶ ἔζη λοιπὸν τὸ ἀγνὸν καὶ θεόπνευστον ζεῦγος πανεύδαιμον καὶ μακάριον ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι τῆς θείας καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, καλλιεργοῦν τὸν παράδεισον τῆς ζωῆς καὶ ἰσαγγέλους ὑμνῳδίας ψάλλον τῷ Παναγάθῳ καὶ Πανσόρῳ αὐτοῦ Δημιουργῷ.

Ἀλλὰ δυστυχῶς, καὶ διὰ τὴν συμφορὰν ἁπάσης τῆς ἀπογόνου ἐκείνων ἀνθρωπότητος ἡ γυνὴ ἠττήθη ἐν τῇ ἁπλότητι καὶ τῇ εὐπιστίᾳ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ φθονήσαντος αὐτοὺς ἀρχεκάκου πνεύματος, κατεχράσθη τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, ἀφῆκεν αὐτὴν νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, ὑπερεφρόνησε κατὰ τοῦ Ποιητοῦ, παρέβη, κατὰ τὴν Γραφήν, τὴν ἐντολὴν Αὐτοῦ, ἐξέλεξε τὸ πονηρὸν ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀπολέσασα εὐθὺς τὸ φῶς τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς καρδίας, ἐγένετο ἡ ἀρχὴ πάσης τῆς μέχρι τοῦδε κατατρυχούσης τὸν ἄνθρωπον ἀθλιότητος καὶ κακοδαιμονίας καὶ τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ θανάτου παραίτιος.

Ἀπὸ τῆς ὁλεθρίας ἐκείνης στιγμῆς ἤλλαξε παντάπασιν ἡ στάσις τοῦ **ἀνδρὸς** πρὸς τὴν **γυναῖκα.** Ἀπ' ἐκείνης χρονολογεῖται ἡ μεμψιμοιρία τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ κατὰ τῆς γυναικὸς ἐπίκρισις αὐτοῦ. — Καὶ δικαίως· ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ ἀδίκως. Διότι δυστυχέστατα ὁ **ἀνὴρ** παρεπείσθη, κατὰ τὴν Γραφήν, ὑπὸ τῆς γυναικός, παρακινηθεὶς εἰς τὴν παράβασιν καὶ καταπάτησιν τῆς θείας ἐντολῆς, εἰς τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ ὑπερροσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸ πονηρὸν κλίσιν. Καίτοι αὐτὸς ὤφειλε καὶ ὡς πρωτόπλαστος τοῦ Θεοῦ καὶ ἅμα ὡς ἰσχυρὸς τὸν νοῦν καὶ τὴν κρίσιν, νὰ μὴ ὑπακούσῃ τῇ γυναικί, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτιμήσῃ καὶ ἐπιπλήξῃ αὐτὴν καὶ ἐπαναφέρῃ μάλιστα αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὸν Ποιητὴν σεβασμοῦ. Καὶ ὅμως οὐ μόνον οὐδὲν τούτων ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ συναπεστάτησε κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ μετ' αὐτῆς, καὶ τὸ δεινότατον, εὐθὺς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἐλεγχθεὶς ἤρξατο νὰ αἰτιᾶται Ἐκεῖνον· διότι τῷ ἔδωκε τὴν γυναῖκα, καὶ νὰ μέμφηται σχεδὸν Αὐτὸν Ἐκεῖνον ὡς πρωταίτιον τοῦ κακοῦ καὶ τῆς πτώσεως αὐτοῦ. — Διότι εὐθὺς χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ, ὁ Ἀδάμ, εἶπε τῷ Θεῷ, ὑπεραπολογούμενος ἑαυτοῦ: «ἡ γυνή, ἣν μοι ἔδωκας, μὲ παρεκίνησεν ἵνα φάγω ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ»· δηλ. νὰ πονηρευθῶ, νὰ ὑπερρονήσω κατὰ Σοῦ, καὶ νὰ ἀσεβήσω πρὸς Σέ, προτιμήσας τὴν αἰσθητικὴν ἡδονὴν τῆς ἁγιότητος τῆς ἐντολῆς Σου.— Ὦ τῆς παραδόξου ἀδυναμίας; ὦ τῆς ἀκαίρου γυναικαρεσκείας τοῦ πρωτοπλάστου!

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐδικαιώθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀμφότεροι κατεδικάσθησαν εἰς τὸν μετὰ πόνων καὶ μόχθων καὶ πικριῶν βίον, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ ἀπεδιώχθησαν καὶ τὸν παράδεισον τῆς ζωῆς ἀπώλεσαν, καὶ εἰς τὸ κράτος τῶν ὀδυνῶν καὶ τοῦ θανάτου παρεδόθησαν· ὁ **ἀνὴρ,** ἀπ' αὐτοῦ βέβαια τοῦ πρωτοπλάστου, ἤρξατο κατακρίνων τὴν γυναῖκα καὶ κατηγορῶν αὐτῆς, ὡς ἥττονος αὐτοῦ κατὰ τὸν νοῦν καὶ κατὰ τὴν κρίσιν, ἀναξίας πάσης ἐμπιστοσύνης καὶ ἀνικάνου πρὸς πᾶσαν ἀξιόλογον ἐνέργειαν. Ἡ

γυνὴ ἑπομένως παρουσιάζεται ἐν τῇ Γραφῇ, εὐθὺς σιωπήσασα, ταπεινωθεῖσα ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός, ὁμολογοῦσα ἐν τῇ στάσει ταύτῃ τὴν ἐνοχήν της, καὶ ὑπομένουσα τὰς μέμψεις τοῦ ἀνδρὸς κατ' αὐτῆς, ὡς δικαίαν τιμωρίαν τῆς ἐλαρρότητος, ἣν ἔδειξε πρὸς τὴν τοῦ ἀρχεκάκου πνεύματος πονηρὰν κατ' αὐτῆς ἐπίθεσιν· καὶ ἀναμφιβόλως μεταμελομένη διὰ τὴν εὐπιστίαν ἐκείνην καὶ τὴν πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὸν ἄνδρα τόσῳ καταστρεπτικὴν πρᾶξίν της.

Καὶ βεβαίως τότε θὰ ἔχυσεν ἡ πρώτη ἐκείνη γυνὴ τὰ πρῶτα ἐκ τῶν ἀδακρύτων μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὀφθαλμῶν της πικρότατα καὶ ἀρθονώτατα δάκρυα, ἅπερ ἐξηκολούθησαν πλέον κατόπιν νὰ ἀναβλύζωσιν ἐκ τῆς μυριοτρόπως τιτρωσκομένης καρδίας της, καὶ μέχρι τοῦδε ἀκόμη ἐξακολουθοῦσι νὰ ἐκβλύζωσι, καὶ Κύριος οἶδε, πότε θέλουσι καταπαύσει.

Ἀλλ' ὁ Πάνσοφος καὶ Πανάγαθος Ποιητὴς ἀμφοτέρων καὶ ὁ μόνος γνώστης καὶ ἐκτιμητὴς τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐλυπήθη βεβαίως, ὡς Πατὴρ φιλοστοργότατος, τὰ οὕτως ἀστοργήσαντα πρωτότοκα τέκνα του, δὲν ἤρεσεν, ὡς ἐφάνη εὐθύς, τὴν τοσαύτην καὶ τοιαύτην τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα καταφορὰν καὶ εὐθὺς ὑπεσχέθη αὐτῇ τὴν διὰ τοῦ Ὑψίστου Αὐτοῦ Λόγου, ἐνανθρωπήσαντος ἐξ αὐτῆς, ἱκανοποίησιν αὐτῆς, καὶ τὴν δι' αὐτῆς πάλιν καταστολὴν καὶ κατανίκησιν τοῦ κακοῦ, τοῦ ἐξ αὐτῆς ἀρξαμένου, ἑπομένως τὴν συμφιλίωσιν τοῦ ἀνδρὸς μετ' αὐτῆς καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας ἑκατέρων αὐτῶν.

— Ὁποῖος λοιπὸν ὁ **ἀνὴρ** καὶ ὁποία ἡ **γυνὴ** παρουσιάζονται καθ' ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους εὐθὺς ἀπὸ τοῦ γραφικοῦ ἐκείνου γεγονότος; ὅτε ἀπεστέρησαν ἑαυτοὺς τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν εὐδαίμονος καταστάσεως, ἐν ᾗ ὁ κυριεύων ἐν αὐτοῖς χαρακτὴρ ἦν ἐλευθέρα τῆς βουλήσεως αὐτῶν πρὸς τὸν Ποιητὴν ἀφοσίωσις καὶ ἁγία τοῦ πνεύματος αὐτῶν μετριοφροσύνη καὶ φωταύγεια, καὶ πρὸς ἀλλήλους δὲ εἰρήνη καὶ ἀγάπη εἰλικρινὴς καὶ ἀθῴα;

— Ὁ **ἀνὴρ** παρουσιάζεται εὐθύς, ἐν τῇ κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἑκουσίᾳ ἐκείνῃ ἐπαναστάσει του, ἐπιλήσμων τοῦ Παναγάθου Δημιουρ-

γοῦ Αὐτοῦ· ἑπομένως ὑψηλόφρων καὶ οἰηματίας, ἐγωϊστὴς καὶ φιλόδοξος, γυναικάρεσκος μᾶλλον ἢ θεάρεσκος, κατήγορος τῆς θείας Σοφίας, μεμψίμοιρος· ἡ **γυνὴ** παρουσιάζεται εὔπιστος καὶ εὐαπάτητος, φιλοπερίεργος καὶ φιλόκαινος, ματαιόδοξος καὶ φιλάρεσκος, καὶ μᾶλλον φίλαυτος ἢ φιλόθεος.—Ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ἀμφότεροι διετήρησαν ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἀξιόλογα ἴχνη τῆς πρώτης αὐτῶν ἐκείνης θεαρέστου καὶ ἀγαθῆς καταστάσεως. Καὶ ὁ μὲν ἀνήρ, ὁ πρωτόπλαστος ἐκεῖνος, ἔχων ἔτι ἔναυλον ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτοῦ τὴν πρώτην πρὸς αὐτὸν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα θείας ὑποσχέσεως αὐτήκοος γενόμενος, συνειδὼς ἑαυτῷ ἐν τῇ ἀναλαμπῇ τῆς ἰσχυούσης ἔτι ἐν ἑαυτῷ εὐσυνειδησίας καὶ διαιωρροσύνης, πρὸς μὲν τὴν θείαν ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην μετ' ἀμεριστου ἀφοσιώσεως ἤθελεν ἐρεξῆς νὰ ὑποτάσσηται, πρὸς δὲ τὴν συνέταιρον γυναῖκα εὐμενέστερος ἢ κατ' ἀρχὰς καὶ ἐπιεικέστερος ἐγίγνετο, ἑαυτὸν συνυπεύθυνον αὐτῇ ὁμολογῶν. Ἡ δὲ γυνὴ σωφρονοῦσα καὶ μετριοπαθοῦσα καὶ ὑπομένουσα ἀπεκόμιζε τοὺς πικροὺς καρποὺς τῆς στιγμιαίας ἐκείνης εὐπιστίας καὶ ματαιοφροσύνης καὶ πρὸς τὰς ψυχοφθόρους ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων κλίσεώς της.

Καὶ οὕτως ἀμφότεροι ἐκτίνοντες τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἐκείνην θείαν ποινὴν ἐσχημάτισαν τὴν πρώτην τῆς ἀνθρωπότητος οἰκογένειαν· ἡ γυνὴ τίκτουσα ἐν ὠδῖσι καὶ πόνοις καὶ λύπαις τέκνα, ὁ δὲ ἀνὴρ καλλιεργῶν τὴν γῆν καὶ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου του ποριζόμενος τὰ πρὸς τροφὴν καὶ συντήρησιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του· ὁ μὲν δηλ. ὁ πρῶτος γεωργὸς καὶ κτηνοτρόφος, πατὴρ καὶ σύζυγος ἀναδειχθείς, ἡ δὲ ἡ πρώτη μήτηρ καὶ σύζυγος καὶ οἰκοκυρὰ τῆς πρώτης γεωργικῆς ἐκείνης καὶ κτηνοτρόφου καλύβης. Καὶ αὕτη ἡ πρώτη περίοδος τοῦ ἀνθρώπου **ἀνδρὸς** καὶ **γυναικός,** περὶ ἧς ὅσα καὶ ἂν λέγωσι καὶ ἀντιτάσσωσιν οἱ ὀρθολογιζόμενοι ἢ ὑλοδοξοῦντες ἢ πιθηκίζοντες ἢ κυτταρολογοῦντες, δὲν θέλουσι δυνηθῇ ποτὲ ν' ἀνατρέψωσι τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν: ὅτι τὸ πρωτογόνον ἐκεῖνο ζεῦγος εἶνε ἡ ρίζα τοῦ ὑψικόρμου καὶ πολυκλάδου δένδρου τῆς ἀνθρωπότητος, ἧς ἡ ἑνότης ἀποδεικνύεται καὶ βεβαιοῦται ἔκ τε

τῆς ὁμοιότητος τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ πάντων τῶν λαῶν τῆς γῆς, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας τῶν πρωτογόνων γλωσσῶν, παραχθεισῶν ἐκ μιᾶς πρωτοπλάστου μητρικῆς, ἥτις ἦτο βέβαια ἡ ἀδαμαία καὶ εὐαία γλῶσσα καὶ οὐχὶ ἡ πιθήκειος καὶ οὐραγγουτάγγειος.

Τὰ τῆς δευτέρας περιόδου τῶν ἀμέσως ἀπογόνων τῶν πρωτοπλάστων, τῆς προκαταклυσμιαίας, παραλείπω, διότι ἐν ταύτῃ δὲν ἔχομεν περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἰδιαιτέρας πληροφορίας καὶ περὶ τοῦ βίου αὐτῶν ἐν γένει, ἐκτὸς τῶν γεωλογικῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν ἔν τε τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ ταῖς παραδόσεσι τῶν ἐθνῶν ἀναγραφομένων εἰδήσεων περὶ τῆς ὑπερακοντισάσης πᾶν ὅριον ἀσεβείας καὶ διαφθορᾶς τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀδελφοκτόνου Κάϊν καὶ τῶν τοῦ ἀντικαταστήσαντος τὸν εὐσεβῆ Ἄβελ Σήθ, ἕνεκεν τῆς ὁποίας ἐξετελέσθη, θείᾳ Δίκῃ, τὸ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἄλλων λαῶν διαφοροτρόπως ἱστορούμενον ἢ μυθολογούμενον γεγονὸς τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς.—Μεταβαίνω λοιπὸν εἰς τὴν κατόπιν περίοδον, καθ' ἣν ἐν τοῖς ἀπογόνοις τοῦ μόνου μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτοῦ περισωθέντος, θείᾳ Βουλήσει, διὰ τοῦ Νῶε, ἐγένετο ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν γενῶν καὶ ἑπομένως ἐν τῇ διασπορᾷ αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ συγκρότησις τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν διαφόρων λαῶν, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν καὶ εὐρυνώτων πεδίων τῆς πλατυστέρου Ἀσίας καὶ τῆς ὑπερωκεανείου ἴσως Ἠπείρου καὶ τῶν βαθυκόλπων τῆς Εὐρώπης χωρῶν μέχρι τῶν ἀπεράντων καὶ πολυφόρων πεδιάδων τῆς Ἀφρικῆς. Κατὰ τὴν μακροτάτην ταύτην περίοδον, ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς ἠπείρους τῆς γῆς μέχρι τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀπεμακρύνετο τοπικῶς καὶ χρονικῶς ἀπὸ τοῦ ἱστορικωτάτου ἐκείνου σημείου τῆς Θεοδότου αὐτοῦ γενέσεως, τοσοῦτον τῆς μὲν γνώσεως τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ ἀπεπλανᾶτο καὶ τῆς πρὸς Ἐκεῖνον ἀγούσης εὐθείας παρεξετρέπετο, τῆς δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα γενομένης θείας ὑποσχέσεως ὁλονὲν ἐπελανθάνετο. Καίτοι ἡ διὰ τὴν γυναῖκα ἀπώλεια τῆς παραδεισίου ζωῆς, φαίνεται

διαδοχικῶς ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ μεταδιδομένη καὶ διαφοροτρόπως μετασχηματιζομένη. Ἐνθυμούμεθα τὸν μῦθον τῆς Πανδώρας παρὰ τοῖς εὐραντάστοις ἡμῶν προγόνοις, τὰς τύχας τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος καὶ τοῦ διώκτου αὐτῶν Τυφῶνος παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς Ἰνδοῖς ἔτι.

Ἐξαιρεῖται εὐθὺς ἐν τοῖς σημιτικοῖς φύλοις τῆς Ἀσίας ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἀβραὰμ λαός, ὁ Ἰσραηλιτικός, ἐν ᾧ προώριστο ἵνα τελεσθῇ ἡ διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θείου Λόγου ἀναγέννησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πρὸς τὴν πρωτόπλαστον γυναῖκα ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ προσώπῳ τῆς Παρθένου νὰ πραγματωθῇ. Ἐν τῷ λαῷ τούτῳ, ὃς ἦν ὁ περιούσιος τοῦ Θεοῦ λαός, καὶ τὴν Ἱερὰν Γραφὴν κτῆμα αὐτοῦ θεσπέσιον ἐκέκτητο, ὁ ἄνθρωπος, **ἀνὴρ** καὶ **γυνὴ** ἐγίνωσκε σαφέστατα τὴν τῆς γενέσεως καὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἱστορίαν, καὶ τὴν ἐκ τῆς παρθένου γυναικὸς γέννησιν τοῦ Σωτῆρος μετὰ πεποιθήσεως προσεδόκα καὶ λάτρις τοῦ Ἰεχοβὰ διετέλει. Καίτοι ἄστατος συνεχῶς ἀνεδεικνύετο, καὶ τιμωρούμενος ἐπανήρχετο μετανοῶν εἰς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων του.

Παρὰ τῷ προνομιούχῳ τούτῳ λαῷ ὁ **ἀνὴρ** φαίνεται ἔχων τὴν διάθεσιν πρὸς τὴν γυναῖκα εὐμενεστέραν πολὺ καὶ ἡπιωτέραν· καὶ ἡ **γυνὴ** ἀπέναντι τοῦ ἀνδρὸς παρίσταται ἀπολαύουσα ἀξίας καὶ ὑπολήψεως ἀξιοπαρατηρήτου.

Ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς Σάρρας μέχρι τῆς Σολομωνῆς, τῆς ἡρωϊκῆς μητρὸς τῶν Μακκαβαίων, ἡ **γυνὴ** δὲν εἶνε μόνον μήτηρ φιλόστοργος καὶ σύζυγος πιστή, ἐκτὸς τῆς Δαλιδᾶς (Φιλισταίας ταύτης) καὶ οἰκοδέσποινα φιλόπονος καὶ ἀγαθή, ἀλλὰ καὶ βοηθὸς δραστηρία καὶ γενναία συμμέτοχος τοῦ ἀνδρὸς κατὰ πάσας τὰς περιστάσεις αὐτοῦ, κατὰ πάσας τὰς τύχας τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ Ῥεβέκκα, ἡ Ῥαχήλ, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως Μαριὰμ μὲ τὰ νικητήρια ᾄσματά της, ἡ ἡρωϊκὴ Δεββώρα, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἰεφθάε μὲ τοὺς πλήρεις ἱερᾶς ἀφοσιώσεως λόγους της, ἄλλη Ἰφιγένεια, ἡ Ῥούθ, ἡ Νωεμίν, ἡ Ἰουδίθ, καὶ ἡ εὐσεβεστάτη καὶ πατριωτικωτάτη Ἐσθήρ, μετὰ τοῦ τοιούτου κατὰ τὰς ἰδιότητας θείου της Μαρδοχαίου, καὶ ἄλλων,

ἐκπροσωποῦσι θαυμασίως τὴν παρὰ τῷ ἀνδρὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐλευθέραν καὶ ἔντιμον θέσιν τῆς ἑβραίας γυναικός. Ὁ ἀνὴρ εἶνε κύριος τῆς οἰκογενείας, καὶ μόνος νομοθέτης καὶ δικαστὴς καὶ ἄρχων ἐν τῷ ἰδιωτικῷ καὶ πολιτικῷ βίῳ· ἀλλ' ἡ γυνὴ δὲν εἶνε ἀποκεκλεισμένη ἐν τῷ γυναικωνίτῃ καὶ ἀπομεμακρυσμένη τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀόρατος. Πανταχοῦ φαίνεται μετὰ τοῦ ἄρρενος καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν πάσῃ συναθροίσει. Δὲν περιφρονεῖται, δὲν ἐξευτελίζεται. Μόνον ἡ στεῖρα ὀνειδίζεται, διότι δὲν ἀξιοῦται νὰ σωθῇ διὰ τῆς τεκνογονίας. Καίτοι διὰ τῆς χάριτος τῆς ὑπερανθρώπου δυνάμεως ἡ στεῖρα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Σαμουὴλ ἔτεκε καὶ τῆς Θεομήτορος κόρης μακαρία μήτηρ ἐγένετο.

Καὶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις δὲ καὶ διότι αὐτοὶ μεγάλου πολιτισμοῦ ἐνωρὶς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐγένοντο παραγωγοί, καὶ διὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἰσραὴλ πολυχρόνιον αὐτῶν συγκοινωνίαν καὶ συμβίωσιν, φαίνεται ἡ σχέσις τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα εὐγενὴς καὶ ἡπία. Ὁ **ἀνὴρ** ἐκεῖ δὲν ἔχει τὸ σκληρὸν καὶ τραχὺ καὶ δύσπιστον καὶ καταφρονητικὸν πρὸς τὴν γυναῖκα. Μάλιστα καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ αὐτοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ ἀναδείξῃ τὸ θῆλυ· καὶ τὴν Νειλόβρεκτον αὐτοῦ χώραν εἰς τὴν θήλειαν θεὸν Ἶσιν ν' ἀριερώσῃ καὶ μετὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ἡλίου, Ὀσίριδος, εἰς ἱερὸν γάμον νὰ συζεύξῃ αὐτήν. Καὶ ἐν τῇ καταδιώξει καὶ ταῖς λύπαις καὶ ταλαιπωρίαις, ἃς ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ φθονήσαντος αὐτοὺς κακοῦ δαίμονος, Τυφῶνος, νὰ ἀναπαριστάνῃ τὴν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ μεταδοθεῖσαν παραμεμορφωμένην ἱστορίαν τῆς εὐδαιμονίας καὶ κακοδαιμονίας τῶν πρωτοπλάστων.

Καὶ ἡ **γυνὴ** δὲ ἐν τῷ λαῷ τοῦ Φαραὼ φαίνεται ἐλευθερώτερον διάγουσα· ὥστε καὶ ἐν τῷ ποταμῷ καὶ βασιλόπαις, ὡς ἄλλη Ναυσικᾶ, νὰ κατέρχηται πρὸς λουτρόν, ὡς ἡ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων Ἑλληνίς, καὶ τῆς αὐτῆς τῷ ἀνδρὶ ἐντίμου θρησκευτικῆς ταρῆς νὰ ἀξιῶται, ἵνα καὶ αὐτὴ ἐν τῷ μέλλοντι αἰωνίου ἡσυχίας τύχῃ, κατὰ τὴν δοξασίαν ἐκείνων.

Καὶ ἂν δὲν παρίσταται μετέχουσα δράσεώς τινος πολιτικῆς ἢ κοινωνικῆς, ἐκτὸς τῶν γεωργικῶν τάξεων, ἐν αἷς ἡ **γυνὴ** συνεβοή-

θει τὸν ἄνδρα εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς πολυγόνου Νηλείας γῆς. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας, κατὰ τὴν ἀλεξανδρινὴν μάλιστα ἐποχήν, ἧς ἡ ἀκμὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιμιξίαν καὶ ἐπίδρασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων, ἡ αἰγυπτία γυνὴ παρουσιάζεται καὶ μέχρι τῶν βασιλικῶν θρόνων ὑψωθεῖσα καὶ δράσασα μετ' εὐρυίας μὲν ἀξιοπαρατηρήτου, ἀλλὰ καὶ μετὰ σπουδαιοτάτων ἐλαττωμάτων. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὰς ἐπὶ Πτολεμαίων βατιλίσσας, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν περιλάλητον Κλεοπάτραν !

Ἤδη ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐπισημοτάτοις τῆς ἀρχαιότητος ἐκεῖ λαοῖς, τοῖς Ἀσσυρίοις, τοῖς Μήδοις καὶ Πέρσαις καὶ Ἰνδοῖς καὶ Φοίνιξι, τὸν **ἄνδρα** καὶ τὴν **γυναῖκα.** Ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅπου μάλιστα πιστεύεται τελεσθὲν τὸ μέγα γεγονὸς τῆς δημιουργίας τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, καὶ ἥτις τὸ λίαν οὕτω τῆς ἀνθρωπότητος λογίζεται, καὶ ὅπου ἡ σκηνὴ ἐκείνη τοῦ γραφικοῦ δράματος τῶν πρωτοπλάστων παρεστάθη, ὁ **ἀνὴρ** ὡς πρὸς τὴν **γυναῖκα** λίαν ὕποπτος καὶ ἀγέρωχος παρίστατο, ἐξηκολούθησεν ἐμμένων ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν ὀργῇ καὶ δυσπιστίᾳ, ἃς φαίνεται κληρονομήσας ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ὀρθοτὶς αὐτοῦ πᾶσα ἐγένετο νὰ καταστήσῃ τὴν γυναῖκα εἰς τοιαύτην πρὸς αὐτὸν θέσιν, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἰδίαν αὐτῆς παντελῶς θέλησιν, ὡς ἄκριτος καὶ εὔπιστος ἀποδειχθεῖσα, ἀλλὰ διὰ παντὸς νὰ ὑποτάσσηται τυφλοῖς ὁρμαῖς καὶ ὅλως σιγῶσα, εἰς τὴν ἐκείνου θέλησιν, καὶ τὸ ἐκείνου νὰ ἐκτελῇ μετὰ θρησκευτικῆς ἀφοσιώσεως ἀνδρικὸν θέλημα. Καὶ ἐκεῖνον νὰ ἔχῃ ὑπέρτατον κύριον καὶ ὡς εἰ θεὸν νὰ λατρεύῃ αὐτόν. Ἑπομένως ἐν τῷ συζυγικῷ σταδίῳ νὰ ἦνε πρὸς αὐτὸν ὡς δούλη μάλιστα ἀργυρώνητος.

Ἐντεῦθεν καὶ ἐν τῇ Βαβυλῶνι αὐτῇ ἡ **γυνὴ** δημοσίᾳ ἐπωλεῖτο πρὸς γάμον, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος καὶ οὕτως ὑπῆρχεν ὡς κτῆμα τοῦ ἀνδρὸς ἀναπαλλοτρίωτον, μόνον κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἀπαλλασσόμενον τῆς κυριότητος τοῦ ἀνδρός!

Ἐκεῖ καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς γυναικὸς ἐν τῷ γυναικωνίτῃ θρησκευτικῶς καθιερωμένος ἦν καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἔτι αὐστηρότατα

τηρούμενος ὑπὸ τῆς δυσπιστίας καὶ ζηλοτυπίας τοῦ ἀνδρός, ἀμεσώτερον ἐκ τῆς πρὸς τὴν πρωτόπλαστον κληρονομηθείσης τοῖς ἀπογόνοις ἐκείνης. Οὐχ ἧττον καὶ τὴν πολυγαμίαν ἐπρέσβευε καὶ πρεσβεύει ἔτι ὁ ἀσιανὸς ἀνήρ, ὡς σημεῖον τῆς μεγάλης δῆθεν ἀνισότητος πρὸς αὐτὸν τῆς γυναικός· καὶ πᾶν μὲν δικαίωμα ἀπ' αὐτῆς ἀφαιρῶν, πᾶσαν δὲ ὑποχρέωσιν εἰς αὐτὴν ἐπιβάλλων.— Ἑπομένως ἡ σκληρότης τοῦ ἀνδρὸς τοσαύτη, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ν' ἀπαιτῇ αὐτὴν θρησκευτικῷ νόμῳ ὁλοκαύτωμα, ὀφειλόμενον τῇ ὑπερτάτῃ κυριαρχίᾳ αὐτοῦ. Ἐν ᾧ ὁ φόνος τοῦ ζῴου μέγα παρ' αὐτῷ ἁμάρτημα ἐνομίζετο· ἡ δὲ γυνὴ οὕτω καὶ εἰς κατωτέραν τοῦ ζῴου τάξιν κατετάσσετο.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ὅτι ἡ πρὸς τὴν γυναῖκα περιφρόνησις αὐτοῦ τοσαύτη, ὥστε καὶ ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτοῦ παραδοξολογίαις οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ γυναικεία θεότης. Ὁ Ἀσσύριος καὶ ὁ Μῆδος καὶ ὁ Πέρσης ἐνασχοληθέντες εἰς τὴν ἀστρολογίαν, ὁ μὲν ἐλάτρευσε τὸν ἥλιον ὑπὸ τὸ ὄνομα Βάαλ ἢ Βῆλου, καὶ τούτῳ ὑψηλὸν πύργον ἵδρυσε, χρησιμεύοντα αὐτῷ ὡς ἀστεροσκοπεῖον. Ὁ δὲ Μῆδος καὶ ὁ Πέρσης ἐπρέσβευον ὡσαύτως τὴν πυρολατρείαν ἢ ἡλιολατρείαν ὑπὸ δύο ἀρχικὰς θεότητας, τὸν Ὡρμούσδην θεὸν τοῦ φωτός, τὸν ἥλιον, καὶ τὸν Ἀριμάνην τὸν τοῦ σκότους. Οἵτινες κατ' ἐκείνους καὶ εἰς ἀδιάλειπτον εὑρίσκοντο πόλεμον, ὑπὲρ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπερ δὲν φαίνεται παραμόρφωσίς τις τῆς κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαναστάσεως καὶ διαρκοῦς πάλης τοῦ Σατανᾶ Ἑωσφόρου ; Καὶ τρίτον ἐλάτρευον τὸν Μίθραν, πάλιν εἰκόνα καὶ αὐτὸν τοῦ ἡλίου, εἰς οὗ τὰ σκοτεινὰ μυστήρια οὐδεμία μορφὴ γυναικὸς ὑπῆρξε συμμετέχουσα.

Καὶ ὁ Ἰνδὸς δὲ ἐν τῷ τριμόρφῳ θεῷ αὐτοῦ Βράχμαν ἤτοι τῷ Βράχμαν δημιουργῷ, τῷ Βισχοῦν συντηρητῇ, καὶ τῷ Σίβᾳ, καταστροφεῖ, θεοποιεῖ τὴν ἀνδρικὴν φύσιν καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν φανταστικωτάτην αὐτοῦ μυθολογίαν, ὁ **ἀνὴρ** ἀναγράφεται τὸ μόνον κυριώτατον καὶ ἐπισημότατον πρόσωπον. Καὶ κατὰ τὰς τόσας παραδόξους μεταμορφώσεις τοῦ Βισχνοῦ, ἐν ᾧ εἰς τὴν μορφὴν καὶ

τῶν εὐτελεστέρων ζῴων ἐπαρουσιάσθη, τὴν γυναικείαν ὅμως μορφὴν οὐδέποτε ἠξίωσε νὰ λάβῃ, ὡς ὁ παρὰ τοῖς Ἕλλησι Τειρεσίας· καὶ μόνον τέλος μεταμορφωθεὶς εἰς μέγαν βασιλέα, ἀπεράσισε νὰ συζευχθῇ τὴν ὡς τὸ ῥῶς ὡραίαν γυναῖκα Σίτην, ἣν ὅμως καὶ τῷ ἥρπασεν ὁ μέγας Λάγκης, ὅπερ καὶ αὐτὸ μοὶ ραίνεται παραμόρφωσίς τις τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχεκάκου πνεύματος γραφικῆς ἐξαπατήσεως τῆς πρωτοπλάστου. Οὕτω παρὰ τοῖς λαοῖς τούτοις συγχέεται ὁ ἄνθρωπος ἀνὴρ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Οὐχ ἧττον ὁ ποντοπόρος καὶ ἐμπορικὸς **ἀνὴρ** τῆς γείτονος τῇ Συρίᾳ Φοινίκης, ὁ μεταποιήσας πρῶτον τὰς ὑψηλὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου εἰς ἐπιθαλάσσιον δύναμιν, ραίνεται ἀποδιδοὺς εἰς τὴν γυναῖκα ἐλευθερίαν καὶ τιμήν τινα. Κατὰ τὴν ἀπωτάτην μυθολογίαν, ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Φοινίκης Ἀγήνορος ἀκολουθεῖ ἐλευθέρως τὸν εἰς ταῦρον μεταμορφωθέντα Δία, καὶ μεταβᾶσα, ἐπ' αὐτοῦ ὀχουμένη, εἰς τὴν ἀπέναντι ἤπειρον, κληροδοτεῖ εἰς αὐτὴν τὸ ὡραῖον αὐτῆς ὄνομα, Εὐρώπην. Ἡ δὲ Διδώ, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Φοινίκης χρόνους, ὠφελουμένη ἐκ τῆς πρὸς αὐτὴν βέβαια ἀφοσιώσεως τῶν κατὰ τοῦ βασιλέως ἀδελφοῦ της δυσηρεστημένων Φοινίκων, ἀκολουθεῖται ὑπὸ μεγάλης πληθύος αὐτῶν τιμώντων καὶ πιστευόντων εἰς αὐτήν, καὶ διαπλεύσασα τὴν Μεσόγειον, κτίζει τὴν ἐν τῇ Ἀφρικῇ περιώνυμον γενομένην Καρχηδόνα.— Ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ ἀπίστευτος σκληρότης τῶν Φοινίκων, θυσιαζόντων τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὸ πεπυρακτωμένον εἴδωλον τοῦ Μολόχ, δὲν μαρτυρεῖ πολλὴν τὴν ἡμερότητα αὐτοῦ πρὸς τὴν γυναῖκα. Διότι ὁ πρὸς τὰ τέκνα τόσον φοβερὸς **ἀνήρ,** πρὸς τὴν μητέρα αὐτῶν θὰ ἦτο φοβερώτερος. Καὶ τοιοῦτος λοιπὸν ἐν συντομίᾳ ὁ ἀνὴρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐν τοῖς ἐπισημοτέροις αὐτῆς λαοῖς·—ἡ δὲ **γυνὴ** ὁποία ;—Αὕτη, βλέπουσα τὴν πρὸς αὐτὴν δεσποτικὴν διάθεσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ παρατηρήσασα ὅτι αὐτὸς οὐδεμίαν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἀξίαν ἔδιδεν ὑπόληψιν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς εἶδος προσεῖχεν, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῆς φροντίδος καὶ σκέψεως κυρίως πῶς νὰ ἀρέσκῃ αὐτῷ ἐξωτερικῶς, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ εὐαρεστῇ αὐτῷ ἐσωτερικῶς,

διὰ ψυχικῶν δηλ. προτερημάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν ἄνδρα δὲν ὑπῆρχον αὐτῇ οὐδ' ἐζητοῦντο σχεδὸν παρ' αὐτῆς ὑπὸ τούτου. Καὶ ὅσον ὁ ἀνὴρ τυραννικώτερος καὶ δεσποτικώτερος πρὸς αὐτὴν ἐδεικνύετο, τοσοῦτον αὐτὴ εἰς τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος ἐπεδίδετο. Ἐντεῦθεν τὰ ψιμύθια καὶ αἱ βαφαὶ τῶν ὀρρύων καὶ τῶν βλεφαρίδων, καὶ τὰ ψέλλια καὶ τὰ ἐνώτια καὶ ὅλος ὁ πολυτελὴς κόσμος τῆς γυναικὸς τῆς Ἀσσυρίας καὶ Μηδίας καὶ Περσίας, οἷς καὶ ὁ ἀνὴρ ραίνεται χρώμενος, κατὰ Ξενοφῶντα. Καὶ ὅσῳ ἡ **γυνὴ** ἐπενόει μέσα πρὸς εὐμορφίαν τοῦ σώματος συντελοῦντα, τόσῳ μᾶλλον φιλάρεσκος καθίστατο.

Ὁ δὲ ἀνὴρ ἡδύνετο εἰς τὴν τοιαύτην τῆς γυναικὸς φιλαρέσκειαν καὶ τὴν περὶ τὸ σωματικὸν εἶδος ἐπιμέλειαν, καὶ μάλιστα καὶ ὑπεβοήθει καὶ ἐπέτεινεν αὐτὴν καὶ συνεμερίζετο δέ, ὡς εἶπον ἀνωτέρω. Καὶ ῥήπως καὶ τὴν σήμερον καὶ παρ' ἡμῖν δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό; ὅσον ὁ ἀνὴρ ραίνεται ἐπιζητῶν ἐν τῇ μετὰ τῆς γυναικὸς ἀναστροφῇ τὴν αἰσθητικὴν ἡδονήν, τοσοῦτον ἡ γυνὴ εἰς οὐδὲν ἄλλο προσηλοῦται ἢ εἰς τὸν σωματικὸν καλλωπισμὸν καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος περιθαλψιν καὶ εὐσαρκίαν.

Ἀλλ' ὅμως ἡ Ἀσιᾶτις γυνὴ καὶ φιλόδοξος καὶ πολυμήχανος ἐμφανίζεται καὶ μνησίκακος καὶ ἐκδικητική, καὶ πολλάκις τὴν σωματικὴν αὐτῆς καλλονὴν καὶ χάριν, μεταχειριζομένη πρὸς ἐξαπάτησιν καὶ ὑποδούλωσιν ἑαυτῇ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐξύψωσιν ἑαυτῆς ὑπὲρ αὐτόν· καὶ δὲν τὸ κατώρθου δυσκόλως. Ἡ περιώνυμος Σεμίραμις, ἡ τόσον ὡραία, ὅσον καὶ μεγαλόφυὴς ἐκείνη ἱδρύτρια τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους, ἡ μέχρι τεσσάρων θαλασσῶν ἐπεκτείνασα αὐτὸ καὶ τοσαῦτα ἐν τῇ Βαβυλῶνι μεγαλουργήσασα· μετὰ τῶν λαμπρῶν ἰδιοτήτων τοῦ πνεύματος καὶ τῶν σωματικῶν χαρίτων αὐτῆς εἶνε καταπληκτικὴ εἰκὼν τῶν ἐκ τῆς φιλοδοξίας καὶ φιλοπατρίας ἐπινοουμένων κατὰ τοῦ ἀνδρὸς μηχανουργημάτων τῆς ἀσιάτιδος γυναικός. Οὐχ ἧττον τὸ ἐκδικητικὸν καὶ τὸ μνησίκακον αὐτῆς διαζωγραφεῖται διὰ τῶν ἀπεχθεστάτων χρωμάτων εἰς τὸ φοβερὸν πρόσωπον τῆς Ἀμάστριδος, τῆς γυναικὸς τοῦ ὑπερηφάνου καὶ κενοδόξου ἐκείνου Ξέρξου.

Ἀλλ' ἤδη μεταβῶμεν εἰς τὴν διὰ τὸν πολιτισμὸν προωρισμένην Εὐρώπην καὶ ἴδωμεν τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρώτοις πολιτευθεῖσι λαοῖς, τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις, τοῖς τε εἰς τὰ βορειότερα τῆς Εὐρώπης οἰκοῦσιν.

Ἐκεῖ ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τούτοις ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος παρατηρεῖται ἡ στάσις τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα εὐγενεστέρα πως καὶ ἡπιωτέρα, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Λατινικοῖς φύλοις, καὶ τοῖς Γερμανικοῖς, κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας, τῆς πρώτης κοιτίδος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς σκηνῆς τοῦ γραφικοῦ τῶν πρωτοπλάστων γεγονότος.

Παρὰ τοῖς ἡμετέροις προγόνοις, τοῖς τε κατὰ τὴν δυτικωτέραν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ἀσιατικὴν παραλίαν ἀποικήσασι, τοῖς Ἴωσι καὶ Δωριεῦσι καὶ Αἰολεῦσιν ὡς καὶ τοῖς κατὰ τὴν ἀπέναντι Βαλκανικὴν Χερσόνησον συγγενέσιν αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Ταινάρου ἐγκατεστημένοις καὶ ἱδρύσασι τὸ πρότυπον βασίλειον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, παρ' ἐκείνοις, λέγω, καίτοι μᾶλλον διὰ τὴν ἄμεσον καταγωγὴν καὶ τὴν πλησιότητα αὐτῶν μετὰ τῶν Ἀσιανῶν ἐσχετισμένοις καὶ εἰς συνεχῆ μετ' αὐτῶν ἐπιμιξίαν καὶ εἰρηνικὴν καὶ ἐμπόλεμον διατελοῦσι, παρουσιάζεται μέν τις τῷ ἀνδρὶ δυσπιστία πρὸς τὴν γυναῖκα περισσοτέρα καὶ τραχυτέρα τις ἐπ' αὐτῆς κυριαρχικότης· διὸ ἦν ὁ μὲν εὐγενέστατος Σοφοκλῆς ποιεῖ τὸν Κρέοντα λέγειν μετ' ὀργῆς: «Κρεῖσσον, εἴπερ δεῖ, πρὸς ἀνδρὸς ἐκπεσεῖν, κ' οὐκ ἂν γυναικός ἥσσονες καλοίμεθ' ἄν». — Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ἐμοῦ δ' ὄντος καὶ βλέποντος, οὔποτ' ἂν ἄρξαι γυνή» (ἐν Ἀντιγόνῃ)· ὁ δὲ μέγας Ἀριστοτέλης ἀποραίνεται ὧδε περὶ γυναικός: «Ἐν τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ τὸ δοῦλον τὴν αὐτὴν ἔχει τάξιν» (Πολιτικῶν δ')—, ὅπερ φαίνεται ἐπιδοκιμάζων, διότι λέγει εὐθύς: «αἰτία δὲ τούτου ὅτι φύσει τὸ ἄρχειν οὐκ ἔχουσιν· ἔτι δὲ τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ, τὸ μὲν κρεῖσσον, τὸ δὲ χεῖρον», καὶ τὸ «μὲν ἄρχον, τὸ δὲ ἀρχόμενον». — Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ ὑπεράριθμος ἐκείνη ἀσιατικὴ πολυγαμία, διὰ τὴν ἀνισότητα δῆθεν τῆς γυναικός, ὑπῆρχεν, ἀλλὰ μάλιστα ἡ μονογαμία ἐξαίρεται

ὡς βάσις τῆς οἰκογενειακῆς ἁρμονίας καὶ εὐημερίας, οὔτε δὲ ὁ αὐστηρότατος ἐν τῷ γυναικωνίτῃ ἀποκλεισμὸς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀορασία τοῦ προσώπου αὐτῆς, ἥ τε δι' εὐνούχων ἐπιμελὴς φύλαξις.

Κατὰ τὰς διαφόρους δὲ ἐποχὰς τοῦ μακροτάτου ἑλληνικοῦ βίου μετήλλασσεν ἡ κατάστασις τῆς γυναικὸς καὶ ἡ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς αὐτὴν διάθεσις μετεβάλλετο.—Οὕτω κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους, ὡς περιγράφει τὰ κατ' αὐτὴν ὁ δαιμόνιος ποιητής, χαρακτηρίζει μάλιστα ἐρατεινὴ εὐγένεια καὶ ἀξιοθαύμαστος λεπτότης τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων πρὸς ἄλληλα· ὡς καὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τὰ τέκνα καὶ τῶν κυρίων πρὸς τοὺς δούλους. Ὁ **ἀνὴρ** τότε ἦτο ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας, ὁ ἄρχων αὐτῆς, ἀλλ' οὐχὶ ὁ ἀγέρωχος καὶ βαρὺς δεσπότης, ἦτο ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, ὁ περιπόθητος σύζυγος, ὁ περιλημένος πατὴρ καὶ τῶν δούλων ὁ ἀγαθὸς καὶ μειλίχιος προστάτης, καὶ οὐχὶ ὁ τυραννικὸς κυρίαρχος.

Ἦτο ἀληθῶς ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἥρως τρυφερὸς μὲν καὶ γλυκὺς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντας τοὺς οἰκείους, ἀρειμάνιος δὲ καὶ γενναῖος πρὸς τὴν ρωνὴν τῆς πατρίδος καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν οἰκογενειακῶν ἀγαθῶν.— Ἀπὸ τοῦ συβώτου Εὐμαίου μέχρι τοῦ ἄνακτος τῆς Ἰθάκης, ὁ **ἀνὴρ** ἦτο ὁ ἀγαθὸς δαίμων, πρὸς ὃν ἀπέβλεπεν ἡ **γυνή,** οὐχὶ μετὰ δέους καὶ τρόμου, ἀλλὰ μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης καὶ πίστεως ἀκαταπονήτου. Διότι καὶ ἐκεῖνος μετὰ τιμῆς καὶ εὐγενεστάτου φίλτρου πρὸς αὐτὴν συμπεριεφέρετο.— Ἡ **γυνὴ** τότε εἶχεν ἀξιομνημόνευτον ἀξίαν ἐμπρέπουσαν εἰς τὴν ἀδελφήν, μητέρα ἢ σύζυγον τοῦ ἀνδρὸς ἥρωος, ὅστις αὐτήν, καὶ τῆς θεᾶς, καὶ τὴν ἀθανασίαν ὑπισχνουμένης, προετίμα. — Ἡ **γυνὴ** τότε ἦτο ἔξοχος καὶ ἐνάρετος ἡρωΐς. Καὶ νεᾶνις μὲν ἄνυμφος ἦτο εὐσεβής, γενναία, ἀξιοπρεπής, φιλόπτωχος καὶ φιλόπατρις, ὡς Ναυσικᾶ, σύζυγος δὲ πιστὴ καὶ σώφρων καὶ μεγαλόψυχος, ὡς Πηνελόπη, καὶ μήτηρ καὶ οἰκοδέσποινα φιλόστοργος, προνοητική, συνετὴ καὶ δραστήριος, ὡς Ἀρήτη.

Καὶ δὲν μετεῖχε μὲν ἐν γένει τῶν πολιτικῶν καὶ βουλευτικῶν συναθροίσεων τοῦ ἀνδρός, ἐτιμᾶτο ὅμως ὑπὸ πάντων ὡς θεά, καὶ

ὅτε ἐξήρχετο ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπευφημεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ εἰς τὰς δημοσίους ὑποθέσεις ἀνεμιγνύετο, καὶ τὰς διαφορὰς τῶν ἀνδρῶν ἔλυε καὶ ἀξιολόγους συμβουλὰς παρεῖχεν αὐτοῖς.

Καὶ ὁ ξένος δὲ καὶ ὁ ἱκέτης πρὸς αὐτὴν ἀπετείνετο καὶ τὴν προστασίαν καὶ εὔνοιαν αὐτῆς μάλιστα ἐπεζήτει. Ἡ ἔξοδος αὐτῆς φαίνεται λίαν ἐλευθέρα καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐργασίας οἰκιακῆς, ὡς ἡ Ναυσικᾶ, πρὸς πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων παρὰ τὸν ποταμὸν καὶ ἱκανῶς μακρὰν τῆς πόλεως· καὶ ὅπως συμμετάσχῃ τῶν πανηγύρεων καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ἔτι συγχροτουμένων χορῶν, ὅπου ἐλευθέρως ἄνδρες καὶ γυναῖκες συνδιελέγοντο καὶ συνωρχοῦντο, ὡς περιγράφει ταῦτα πάντα ὁ θεῖος Ὅμηρος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἡσίοδος. — Ἐν γένει ἡ γυνὴ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος φαίνεται ἀπολαύουσα τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ παρὰ τοῦ ἀνδρός, ὄχι μόνον διὰ τὸ ἀληθῶς περικαλλὲς τοῦ σώματός της, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὴν ἀγνότητα καὶ χρηστότητα τῶν ἠθῶν της καὶ διὰ τὸν ἐσθλὸν αὐτῆς νοῦν καὶ τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ πνεύματός της καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ οἴκου συνετὴν καὶ ἔμρρονα διοίκησίν της. Καὶ τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον, ὅτι διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῆς τοσαύτης ἠξιοῦτο ἐμπιστοσύνης, ὥστε τὸ ἁμάρτημά της, ὡς λ. χ. τὸ ἀπαίσιον τῆς Ἑλένης αὐτῆς, δὲν ἀπεδίδετο εἰς τὴν φαύλην αὐτῆς θέλησιν, ἀλλ' εἰς τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν.

Ἀλλ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων χρόνων καὶ τῶν ἀληθῶς ἡρωϊκῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῶν Ἑλλήνων, ἀπαντῶμεν κατ' αὐτοὺς παραδόξως πολλὴν τὴν μεταβολὴν ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν δύο φύλων. Μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ Δ΄ αἰῶνος π. Χ. ἡ μεταβολὴ αὕτη παρουσιάζεται περισσοτέρα καὶ οὐχὶ ἀνάλογος πρὸς τὸν θαυμάσιον τῆς κλασικῆς ἐκείνης ἐποχῆς πολιτισμόν. Καὶ τοῦτο μοὶ φαίνεται ἕνεκεν τῆς ἀπὸ τῶν Μηδικῶν γενομένης περισσοτέρας συγχρωτίσεως καὶ συναναστροφῆς τῶν προγόνων ἡμῶν μετὰ τῶν Ἀσιανῶν.

Τότε ἡ **γυνὴ** φαίνεται στενώτερον καὶ αὐστηρότερον περιοριζομένη. Ὁ γυναικωνίτης ἦτο τὸ διαρκὲς αὐτῆς ἐνδιαίτημα, οὐδ' ἐ-

φαίνετο εἰς συναναστροφὰς μετ' ἀνδρῶν, οὐδ' εἰς ἄλλας συναθροίσεις, εἰ μὴ εἰς ὡρισμένας θρησκευτικὰς τελετάς, ὡς τὰ Διονύσια, τὰ Ἐλευσίνια, τὰ Παναθήναια καὶ τὰ Θεσμοφόρια, ἅπερ καὶ μόναι ἐτέλουν αἱ γυναῖκες ἄνευ τῆς συμμετοχῆς ἀνδρῶν, ἐκτὸς τοῦ ἱερέως. Οὐδέποτε δὲ ἐξήρχετο τοῦ οἴκου μόνη ἡ γυνή, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ θεραπαινίδος συνοδευομένη καὶ διὰ καλύπτρας τὸ πρόσωπον κεκαλυμμένη. Αὕτη ἦν ἡ ἔντιμος καὶ σώφρων Ἀθῆς δέσποινα. Ἡ ἀναστροφὴ αὐτῆς καὶ ἡ παίδευσις ἦτο λίαν περιωρισμένη. Οὐδὲν ἄλλο ὤφειλε νὰ γινώσκῃ καλῶς ἢ τὸ ὑραίνειν καὶ νήθειν καὶ τὸ διευθύνειν τὰ ἔργα τῶν ὑπηρετῶν καὶ τὸν οἶκον ἐν γένει· καὶ τούτων μάλιστα ἄπειρος ἤρχετο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν γονέων της εἰς τὸν τοῦ ἀνδρὸς συζύγου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐδιδάσκετο ταῦτα, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ Σωκράτους μετὰ τοῦ Ἰσχομάχου.

Ἂν τινες ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ στενοῦ κύκλου τούτου, καὶ εἴτ' ἐξ ἰδίας εὐφυΐας, εἴτ' ἐξ εὐνοϊκῶν ὅπως δήποτε περιστάσεων ἀνεπτύσσοντο πνευματικῶς πέραν τῶν ὁρίων τούτων τῆς γυναικείας μορφώσεως καὶ μετ' ἀνδρῶν συνανεστρέφοντο ἐλευθέρως, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν αὐτοὺς ἔτι τοὺς Σωκράτας καὶ Περικλεῖς ἐδέχοντο καὶ μετ' αὐτῶν ἐριλοσόφουν καὶ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ δὲ ζητήματα συνεζήτουν, καὶ οὐχὶ ἀνεπιτυχῶς ἔλυον αὐτά, καὶ σχολὰς δὲ καλλιτεχνίας καὶ ποιήσεως ἵδρυσαν, αὗται, καίτοι εἰς ὑψηλοτέραν βαθμίδα πνευματικῆς ζωῆς ὡμολογοῦντο ὑψωθεῖσαι, καὶ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν ἐξοχωτάτων ἐκείνων πνευμάτων τοῦ Περικλείου αἰῶνος, κοινῶς ὅμως δὲν ἀπήλαυον τόσον εὐφήμου ὀνόματος. Δὲν κατετάσσοντο ὅμως, ὡς τινες ἐνόμισαν, καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν γυναίων ἐκείνων, τῶν ἐνδιαιτωμένων εἰς τὸ ἀνίερον ἐκεῖνο καὶ ἀποτρόπαιον καταγώγιον τῆς ἀρνειοῦ Κορίνθου, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ γνωστὴ παροιμία: *Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.*

Ἐν τούτοις ἡ ἔντιμος τότε καὶ εὐυπόληπτος Ἑλληνὶς γυνὴ ἔπρεπε νὰ ἦνε κατάκλειστος ἐν τῷ οἴκῳ, μακρὰν τῶν ὁμμάτων τοῦ ἀνδρὸς καὶ πάσης τῆς μετ' αὐτοῦ διαλέξεως ἀπέχουσα. — Ἐξαιροῦνται αἱ Δωρικαὶ γυναῖκες, καὶ μάλιστα αἱ γενναῖαι ἐκεῖναι Σπαρ-

τιάτιδες, αἵτινες οὐχὶ μόνον ἐλευθέρως μετὰ τοῦ ἀνδρὸς συνεσχετίζοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν δημοσίων ἀγώνων μετεῖχον, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀνδρῶν, καὶ ταῦτα ἄνευ περιβολῆς, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἀξιάγαστον σωφροσύνην καὶ κοσμιότητα τῶν ἠθῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῆς Δωρικῆς φυλῆς. Ἐν ᾧ οἱ πρωτόπλαστοι τόσον εὐθὺς ἀπώλεσαν τὰς ἀρετὰς ταύτας ὥστε ἀμέσως διὰ τὴν γυμνότητά των ἠδέσθησαν ἀλλήλους.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς γυναικὸς καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδοξοτάτων χρόνων τῆς Ἑλλάδος, συμπεραίνεται ὁποῖος ἦτο ὁ ἀνὴρ Ἕλλην πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ καθ' ἑαυτόν. — Ὅτι ἦν δηλ. πρὸς μὲν τὴν γυναῖκα, ἂν ὄχι ἴσος καὶ ὅμοιος τῷ Ἀσιανῷ, περὶ οὗ εἴπομεν, ἀλλὰ παρεμφερὴς αὐτῷ, ἤτοι ὕποπτος πρὸς αὐτὴν καὶ δύσπιστος, ἀγέρωχος κύριος καὶ ἄρχων αὐτῆς, καὶ ἐν γένει αὐστηρότατος φύλαξ τοῦ ὅλου αὐτῆς βίου. Καθ' ἑαυτὸν δὲ οἰκηματίας καὶ ἐγωϊστὴς καὶ ὑπεράνω μὲν τῆς γυναικὸς ἐξαίρων τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν καὶ μὴ κρίνων αὐτὴν τῆς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ συνδιαλέξεως. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ, τοῦ οἴκου, καὶ ὁ ἐναρετώτατος καὶ μεγαλορυέστατος πάντων ἐπιζητῶν οὐ μόνον τὴν ἐν ταῖς σωματικαῖς αὐτῆς χάρισιν ἐντρύφησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ῥωτεινοτέρων ἀκτίνων τῆς πνευματικῆς αὐτῆς λαμπρότητος καὶ ῥωταυγείας. Καὶ κατόπιν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου ἐκπολιτιστοῦ τῆς Ἀσίας, καὶ διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρασκευαστοῦ τῶν πνευμάτων πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει ἡ αὐτὴ καὶ κατά τινα σημεῖα καὶ χείρων.

Ἀξιοσημείωτον ὅμως ὅτι οἱ θερμοὶ ἐκεῖνοι λάτρεις τοῦ καλοῦ πρόγονοι ἡμῶν, ἐν τῇ ζωηροτάτῃ αὐτῶν καλαισθησίᾳ καὶ καλλιπτέρῳ καὶ ὑψιπετεῖ φαντασίᾳ των, καίτοι περὶ τῆς γυναικὸς ἐφαίνοντο ἔχοντες τοιαύτην διάθεσιν, κατὰ βάθος ὅμως καὶ ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων τῆς ἀρχαιότητος χρόνων ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο αὐτήν, καὶ κάτι καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐφαίνοντο παρ' αὐτῆς προσδοκῶντες. Διὸ καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν, ἣν παρέλαβον μὲν ἐκ διαφόρων λαῶν ἀποικησάντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἐξηυγένισαν ὅμως καὶ ἐκάλλυναν θαυμασίως. Ἐν ταύτῃ, λέγω, τὸ θῆλυ εἰς ἐπισημοτάτην τάξιν ἔκριναν ἄξιον νὰ κατατάξωσι. — Μία Θῆλυς ὕπαρξις, ἡ Γῆ ἢ Κυβέλη, κατὰ τὴν χαριεστάτην θεολογίαν τῶν δαιμονίων τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν, παράγει τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν πόντον, καὶ ἐξ αὐτῆς γενεαλογεῖται ἡ ἀπειράριθμος ἐκείνη πληθὺς τῶν θεῶν καὶ θεαινῶν. — Ἐν τῷ ὑψικαρήνῳ Ὀλύμπῳ, ὅπου τὰ δώματα τοῦ ὑπάτου θεοῦ, τὸ δωδεκάθεον συγκροτεῖ ἴσον ἀριθμὸν θηλέων καὶ ἀρρένων θεῶν. Ἐν τῷ πολιῷ ὠκεανῷ ἡ περικαλλὴς Ἀμφιτρίτη καὶ ἡ ἀργυρόπεζα Θέτις κυβερνῶσι μετὰ τοῦ κυανοχαίτου Ποσειδῶνος τὸ ἀχανὲς τῶν ὑδάτων κράτος, καὶ εἰς τὰ νεύματα μᾶλλον ἐκείνων ὑπείκει ὁ ἀναρίθμητος χορὸς τῶν Νηρηίδων καὶ τῶν Τριτώνων, «ποντίων κυμάτων τὸ ἀνήριθμον γέλασμα». Ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν γένει ἐπὶ πάσης τῆς φύσεως, ἐκτὸς τῆς λαμπαδηφόρου καὶ ζωοδότιδος Δήμητρος, ὅ,τι χαριέστατον, ὅ,τι ὡραιότατον, ὅ,τι εὐεργετικώτατον ἔχει γενέτειραν ἢ προστάτιδα θήλειαν θεόν. Ἡ δὲ σοφία καὶ ἡ λογικὴ ἀνδρεία καὶ πᾶσα ἡ ἐπιστήμη ἐν τῷ προσώπῳ τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς ἐξέρχεται πάνοπλος ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, τοῦ πατρὸς ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ καλαὶ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, αὐτὸν τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ῥωτίζουσαι καὶ ἐξωραίζουσαι καὶ ἅμα θεραπεύουσαι, εἰσὶ γεννήματα τῆς ἐννεαδέλφου τῶν Μουσῶν χορείας, τῆς καταγομένης, κατὰ τὴν εὐρυεστάτην τῶν προγόνων ἡμῶν φαντασίαν, ἐκ τοῦ ὑπερτάτου νοῦ, τοῦ Διός, καὶ τῆς θεᾶς Μνήμης. — Ὑψηλότερος καὶ μελῳδικώτερος ὕμνος πρὸς τὴν γυναῖκα δυνατὸν νὰ συντεθῇ τῆς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν θεαινῶν ἀποθεώσεως τοῦ θήλεος γένους; — Ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματικήν, τὴν ἐπὶ γῆς γυναῖκα, οἱ εὐγενέστατοι ἐκεῖνοι πρόγονοι ἡμῶν ἐτίμησαν ἐν τῇ θρησκευτικῇ αὐτῶν λατρείᾳ. Καὶ ἱέρεια ἀπαντᾷ ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῶν ναοῖς ἡ **γυνή,** καὶ τὸ ἐπισημότατον τῶν μαντείων, τὸ Δελφικόν, ἡ Πυθία διευθύνει καὶ τὰς βουλὰς τοῦ θεοῦ τῆς Σοφίας διαβιβάζει τοῖς βροτοῖς καὶ τὸ μέλλον αὐτοῖς μαντεύεται.

Τοιοῦτος λοιπὸν ὁ **ἀνὴρ** καὶ τοιαύτη ἡ **γυνὴ** τότε ὑπὸ τὸν ῥαιδρὸν καὶ χαριτόβρυτον ἑλληνικὸν οὐρανόν.

Ἐν τῇ Ῥώμῃ, τῇ μεγάλῃ ταύτῃ γείτονι τῆς Ἑλλάδος πόλει, τῇ περιφανεστάτῃ μητροπόλει τῶν συγγενῶν τοῖς Ἕλλησι Λατινικῶν φύλων, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς καὶ διὰ πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν περιόδων τοῦ ὑπ' αὐτῆς συγκροτηθέντος μεγάλου ῥωμαϊκοῦ κράτους, μέχρι τῆς καταλύσεως αὐτοῦ, ἡ **γυνή,** καίτοι ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχαίου ῥωμαϊκοῦ νόμου, καθ' ἅπαντα αὐτῆς τὸν βίον διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνδρός, ἢ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας, εἴτε συζύγου, εἴτε ἐπιτρόπου· καὶ πάντων τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐστερεῖτο· καίτοι ἐν τῷ οἴκῳ σύζυγος γενομένη, ἐθεωρεῖτο ὡς δοριάλωτος, ἕνεκεν τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἁρπαγῆς τῶν πρώτων γυναικῶν, τῶν Σαβινίδων, πολλῆς ὅμως τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ἠξιοῦτο ὑπὸ τοῦ ῥωμαίου ἀνδρός, ἴσως ἕνεκα τῆς διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Σαβινίδων γενομένης συνδιαλλαγῆς τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Σαβίνους. Εἰς οὓς καὶ διὰ τὸν πρῶτον Σαβῖνον βασιλέα τῆς Ῥώμης, τὸν σορὸν Νουμᾶν, ὀφείλεται ἡ διὰ νόμων καὶ θρησκευτικῶν διατάξεων διακόσμησις τοῦ κράτους τοῦ Ῥωμύλου, ἡ ἐξευγένισις καὶ μόρφωσις τῶν τραχέων κατοίκων αὐτοῦ, καὶ ἡ ῥύθμισις καὶ διακανόνισις τῆς θρησκείας αὐτῶν.— Τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς γυναικὸς ἀποδεικνύει, κατ' ἐμέ, καὶ τὸ ὅτι ὁ Νουμᾶς ἐκεῖνος τοὺς νόμους καὶ τὰς θρησκευτικὰς διατάξεις αὐτοῦ, ὡς δοθέντας αὐτῷ παρὰ γυναικός, τῆς νύμφης Ἠγερίας, ἐβεβαίωσεν, ὡς ὁ ἡμέτερος Λυκοῦργος διὰ τὴν κραταίωσιν τοῦ νόμου αὐτοῦ ἐπεζήτησε τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Πυθίας.— Ἀλλ' οὐχ ἧττον φαίνεται ὅτι καὶ ἕνεκεν τοῦ πολεμικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ὁ Ῥωμαῖος, καίτοι ἄρχων καὶ κύριος τῆς γυναικός, ἦρχετο ὅμως καὶ διηυθύνετο ὑπ' αὐτῆς καὶ Δέσποιναν αὐτοῦ (ματρώναν) ἐκάλει αὐτήν. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην: «οἱ πολεμικοὶ λαοὶ γυναικοκρατοῦνται καὶ παρὰ Λάκωσι, λέγει, τοῦτο ὑπῆρχε καὶ πολλὰ διῳκεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν· καίτοι τί διαφέρει, ὁ αὐτὸς λέγει, γυναῖκας ἄρχειν ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι;»—

Ἀλλὰ καὶ ἀξία τῆς τιμῆς ταύτης ἦτο ἡ ῥωμαία γυνή, μάλιστα κατὰ τὰς πρώτας περιόδους τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ῥώμης, διὰ

τὴν σωφροσύνην καὶ φρόνησιν, καὶ ἐν γένει ἀρετὴν αὐτῆς.— ἢ μήπως ἡ πρώτη εἰς δημοκρατίαν μεταπολίτευσις τῆς βασιλευομένης Ῥώμης δὲν εἶνε δίκαιον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἡρωϊκὴν σωφροσύνην καὶ τιμιότητα τῆς ἐναρέτου ἐκείνης Λουκρητίας; — Ὅταν δὲ ἡ γυνή, ἡ ἀνήκουσα εἰς ἀνωτάτας τάξεις τῆς κοινωνίας, ὑπὸ τοιούτων περικοσμῆται ἀρετῶν, ἐπόμενον εἶνε καὶ ἡ τῶν κατωτάτων τάξεων νὰ μιμῆται αὐτὴν καὶ οὕτω τὸ πλεῖστον τῶν γυναικῶν νὰ ὦσιν ἐνάρετοι καὶ ἀξιοσέβαστοι. «Φιλεῖ γὰρ τὸ ἀρχόμενον πάντοτε ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἄρχουσι». — Ἡ δὲ γενναιοψυχία καὶ φιλοπατρία τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου τοῦ ὑπερηφάνου ἐκείνου Κοριολανοῦ δὲν ἔσωσε τὴν πόλιν ἐκ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς; — Καὶ τοσαύτην τοῦτο ὑψηλὴν ἐντύπωσιν ἐποίησεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, τότε, ὥστε καὶ ναὸν εἰς τὴν τύχην τῶν γυναικῶν ἱδρυσαν, ἀποθεοῦντες οὕτω τὴν γενναιοψυχίαν καὶ φιλοπατρίαν αὐτῶν. Καὶ ἂν ὁ πληθεῖος ἐκεῖνος πατὴρ τῆς ὡραίας Βιργινίας δὲν προελάμβανε νὰ προσφέρῃ αὐτὴν διὰ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ χειρὸς θῦμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς, δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἡρωϊκὴ ἐκείνη παρθένος ἤθελεν αὐτὴ εἰς ἑαυτὴν πράξῃ τοῦτο καὶ ἀνακηρυχθῇ ἡ σώτειρα τῆς πατρίδος της ἀπὸ τῶν ἀνοσιουργούντων Δεκάρχων.

Τοιοῦτος ἡρωϊκὸς τύπος παρθένου ἀνεδείχθη καὶ ἡ γενναιόψυχος Κλαιλία, ἡ ἀξία συμπολῖτις τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου Σκευόλα, ἣν καὶ δι' ἀνδριάντος ἐφίππου ἐτίμησαν οἱ Ὕπατοι τῆς Ῥώμης, ἱδρυθέντος ἐν τῇ δημοσίᾳ ἀγορᾷ. — Τοσοῦτον δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι τῆς Ῥώμης συνεμερίζοντο τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀρετήν, καὶ βαθέως τὴν ἀξίαν αὐτῆς συνῃσθάνοντο, ὥστε καὶ πένθος ἦγον ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς πόλεώς των ὡς λ. χ. τοῦ Βρούτου, τοῦ Ποπλικόλα, τοῦ Κοριολανοῦ.— Καὶ ὁ ῥωμαῖος λοιπὸν ἀνὴρ ὅσον αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἦτο ὑπερήφανος καὶ μέγα ἐφρόνει ἐπὶ τῇ ῥώμῃ καὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ τῇ φιλοπατρίᾳ ἑαυτοῦ, τοσοῦτον καὶ ἐπὶ τῇ ἐναρέτῳ καὶ γενναιόφρονι γυναικὶ αὐτοῦ ὑπερηφανεύετο καὶ ἐμεγαλαύχει, οὐδαμοῦ σημεῖα ὑποψίας καὶ περιφρονήσεως ὑποδεικνύμενος πρὸς αὐτήν. Διὰ ταῦτα δὲν ἀπηξίωσε καὶ τῶν θείων βουλῶν ἑρμη-

νεύτριαν (Σίβυλλαν ἢ θεοβούλην) ν' ἀναδείξῃ τὴν γυναῖκα, καὶ τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς πατρίδος ἄσβεστον εἰς τὴν φυλακὴν τῶν ἁγνῶν Ἑστιάδων παρθένων νὰ καθιερώσῃ.

Καὶ ἂν ἡ γυνὴ τῆς Ῥώμης δὲν ἐράνη οὔτε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πρώτων αὐτῆς βασιλέων, οὔτε κατὰ τοὺς τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπιθυμήσασα νὰ ὑψωθῇ μέχρι τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καὶ νὰ μονοκρατήσῃ ὡς ἡ Σεμίραμις καὶ ἡ Ἰεζάβελ καὶ ἡ Ζηνοβία καὶ Κλεοπάτρα καὶ ἄλλαι παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς,—καίτοι ὅμως μετεῖχε τῶν ῥοπημάτων καὶ τῶν πράξεων τοῦ ἀνδρός, ὡς δεικνύεται ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ταρκυνίου Σουπέρβου, ἥτις μετὰ θηριώδους καρδίας θυγατρὸς ἐποδοπάτησεν ἐν μέσῃ ἀγορᾷ τὸ πτῶμα τοῦ ὑπ' ἐκείνου φονευθέντος πατρός της.—Ἂν, λέγω, δὲν ἐράνη φιλοδοξοῦσα, τοῦτο ἀποδοτέον τὸ μέν, διότι ἤρκεῖτο εἰς τὴν ἐν τῷ οἴκῳ εἰρηνικὴν αὐτῆς κυριαρχίαν, τὸ δέ, διότι ἐπανεπαύετο εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ὑπόληψιν τοῦ ἀνδρός, ἕνεκεν τῆς ὁποίας δὲν ἐμνησικάκει κατ' αὐτοῦ, οὔτε περιήρχετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιζητῇ, φιλοδοξοῦσα, τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐξουσίαν του.—Ὅτε ὁ ἀνήρ, ἁπάντων καθ' ὁδὸν τὴν γυναῖκα, παρεχώρει αὐτῇ τὴν ὁδόν, ἐξ ἀληθοῦς σεβασμοῦ, καὶ ὁ τὴν ἐλαχίστην κατ' αὐτῆς προσβολὴν τολμήσας ἐτιμωρεῖτο, διὰ τί ἡ **γυνὴ** νὰ βυσσοδομῇ κατ' αὐτοῦ κακά, καὶ νὰ ἁρπάζῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν κυριαρχίαν, ἀφοῦ τῷ ἦτο δέσποινα καὶ κυρία σεβαστὴ καὶ πολύτιμος. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὅσον τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ἐπεξετείνετο καὶ ἐπλούτει καὶ μετ' Ἀσιανῶν καὶ Αἰγυπτίων καὶ ἄλλων λαῶν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας συνεχρωτίσθη πολὺ καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν παιδαγώγησιν καὶ διδασκαλίαν τῶν τέκνων του ἐνεπιστεύετο, καὶ ἡ Ῥώμη δὲ ἐπληρώθη ξένων, τῶν μὲν ὡς δούλων ἀγομένων, τῶν δὲ ἐλευθέρως ἀποικούντων εἰς αὐτήν, τοσοῦτον ἔχανε τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ ἀρελῆ καὶ ἐνάρετα ἤθη καὶ ἔθιμα ὁ ῥωμαῖος **ἀνὴρ** καὶ ἡ ῥωμαία **γυνή,** ἔχων μάλιστα τὴν συνήθειαν εὐκόλως νὰ προσκτᾶται τὰ ξένα. Καὶ ἐπειδὴ ἐπομένως κατέκλυσεν αὐτοὺς ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ διαφθορά, ἐπομένως καὶ ἡ ἐκφαύλισις εἰσώρμησεν ὡς εἰς πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὸν οἶκον.—

Ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ δημοκρατουμένῃ ἀκόμη, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς προτάσεως τοῦ Κάτωνος εἰς τὴν Σύγκλητον νὰ ἐμποδισθῇ διὰ νόμου ἡ πολυτέλεια τῶν γυναικῶν, νὰ μὴ φέρωσι χρυσᾶ κοσμήματα, νὰ μὴ ἐνδύωνται διὰ ποικιλοχρόων ἐνδυμάτων καὶ νὰ μὴ φέρωνται ἀνὰ τὴν πόλιν ἐφ' ἁμαξῶν. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι τοσοῦτον ἦσαν προσηλωμέναι εἰς τὴν δίαιταν ταύτην, ὥστε συνηθροίσθησαν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μετὰ παρακλήσεων καὶ δακρύων ἠνάγκασαν τὸν αὐστηρὸν Κάτωνα νὰ ὑποχωρήσῃ, προεισπόντα ὅμως τὴν μετ' οὐ πολὺ πτῶσιν τῆς δημοκρατίας, ἕνεκα τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Ῥωμαίων ἐκ τῆς προγονικῆς αὐτῶν ἁπλότητος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νερελώδους ἐκείνης ἠθικῆς ἀτμοσφαίρας, ὡς μετέωρον φαεινὸν ἐμφανίζεται ἡ ἐνάρετος μήτηρ τῶν Γράκχων, ἐκτιμῶσα τὴν ἀρετὴν τῶν υἱῶν της ὑπεράνω πάντων τῶν πολυτελῶν κοσμημάτων, καὶ ἀξιοῦται ἀνδριάντος, φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν «*Κορνηλία ἡ μήτηρ τῶν Γράκχων*».—Κατόπιν ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς αὐτοκρατορίας ἐπετάθη τὸ κακὸν τῆς ἠθικῆς ἐκφαυλίσεως, καὶ ἡ ῥωμαία **γυνὴ** ἐράνη ἀνθαμιλλωμένη πρὸς τὸν ῥωμαῖον ἄνδρα κατὰ τὴν σκληρότητα, τὴν ἀπιστίαν, τὴν πολυτελῆ καὶ ἐκλελυμένην ἐν γένει ζωήν.

Καὶ ἀκμάζει μὲν ἐπὶ τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος ἡ Ῥώμη ὡς πρὸς τὴν φιλολογίαν, τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ὧν πρότυπον εἶχον τοὺς Ἕλληνας καὶ τούτους ἀντέγραφον· καὶ ἐκλάμπει ὁ χαρακτὴρ τοῦ τόσον ἀγαθόφρονος καὶ μεγαλοψύχου Γερμανικοῦ καὶ τῆς ὁμοίας αὐτῷ συζύγου Ἀγριππίνης, ἀλλὰ μετ' αὐτοὺς κατημαύρωσαν τὸν πολιτικὸν καὶ οἰκογενειακὸν βίον τῆς Ῥώμης οἱ Καλλιγοῦλαι καὶ αἱ Μεσσαλῖναι, καὶ Κόμμοδοι καὶ Νέρωνες καὶ Ἡλιογάβαλοι καὶ αἱ ὅμοιαι πρὸς αὐτοὺς γυναικεῖαι μορφαί, αἵτινες καὶ εἰς συγκρότησιν γυναικείας συγκλήτου προέβησαν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν ὠμῶν καὶ πονηρῶν αὐτοκρατειρῶν, κυβερνῶσαι τὸ ἐκλελυμένον τοῦ ἀνδρὸς κράτος.—Ἄξιον ὅμως παρατηρήσεως ὅτι ἡ σειρὰ ἐκείνη τῆς τόσης φιληδονίας καὶ σκληρότητος καὶ τρυφηλότητος καὶ θηριωδίας καὶ τῶν δύο γενῶν διεκόπτετο ὑπὸ Τίτων καὶ Τραϊανῶν καὶ Ἀντωνίνων

καὶ Μάρκων Λυρηλίων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συνετῶν καὶ ἀγαθορρόνων γυναικῶν. Ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ ὑγιὴς μερὶς ἀμροτέρων τῶν φύλων, ἴσως σχηματισθεῖσα ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῆς λελησθότως ἐπιδρώσης σωτηρίου ἐπιρροῆς τοῦ Θεοδότου Χριστιανισμοῦ.

Μεταβῶμεν ἤδη πρὸς βορρᾶν καὶ ἰδωμεν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα ἐν τοῖς Γερμανικοῖς φύλοις, οὐχὶ καθ' ὅλην τὴν μακροτάτην σειρὰν τῆς πολυμεροῦς αὐτῶν ἱστορίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἐμφάνισιν ἀπέναντι τῶν κοσμοκρατόρων τότε Ῥωμαίων, διεξάγοντας κατ' αὐτῶν πολυμόχθους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῶν πατρῴων αὐτῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Οἱ πολυώνυμοι ἐκεῖνοι λαοὶ τῆς βορείου Εὐρώπης, οἱ εἰς τὸ ὄνομα τῶν Σκανδιναυῶν καὶ Τευτόνων περιλαμβανόμενοι, ὡς ἐκ τῆς παραδόξου μυθολογικῆς θρησκείας των, ἐν ᾗ πρωτεύοντας θεοὺς ἐπρέσβευον τὸν παγκόσμιον, ὡς ἐκάλουν αὐτόν, πατέρα Βάλδερον, κατοικοῦντα εἰς ἀνάκτορον φωτὸς καὶ πυρός, καὶ τὸν μαῦρον θεόν, κεκλεισμένον εἰς τὰ σκότη τοῦ Ἅδου· καίτοι ὡς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν τούτων δοξασιῶν των φαίνονται συγγενεύοντες μάλιστα πρὸς τοὺς λάτρεις τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, τοὺς Πέρσας, δὲν εἶχον ὅμως, ὡς φαίνεται, τὴν αὐτὴν πρὸς ἐκείνους ἰδέαν περὶ τῆς γυναικός.—Οἱ Γερμανικοὶ ἐκεῖνοι λαοὶ ἦσαν ὡς πρὸς τοὺς πεπολιτισμένους τῆς ἀρχαιότητος λαούς, τραχεῖς καὶ βάρβαροι, τὴν γυναῖκα ὅμως, ὡς περιγράφει τὰ κατ' αὐτοὺς ὁ ἱστορικὸς Τάκιτος, ἐτίμων ὑπερβαλλόντως, ὅσον οὐδὲν τῶν ἀρχαίων πεπολιτισμένων ἐθνῶν.—Τὸν γάμον εἶχον ἱερὸν καὶ τίμιον· διὸ καὶ προστάτιδα τοῦ γάμου ἐδόξαζον καὶ αὐτοί, ὡς οἱ ἡμέτεροι Ἕλληνες τὴν Ἥραν, τὴν θεὰν Φερίγγην, τὴν σύζυγον τοῦ μεγάλου καὶ ἀνδρειοτάτου θεοῦ τῶν Ὀδίνου, ὃς ἦν, κατ' αὐτούς, τὸ πρωτυπον τῆς ἡρωικῆς δυνάμεως.—Ἴσως καὶ εἰς αὐτοὺς ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὅτι: «Σύνηθες τοῖς πολεμικοῖς τὸ γυναικοκρατεισθαι».

Καὶ ἦτο μὲν ὁ **ἀνὴρ** παρ' ἐκείνοις ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, ἔχων δικαιώματα κηδεμόνος καὶ προστάτου ἐπὶ τῆς συζύγου, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ ὠνεῖτο αὐτήν· ἀλλ' ἐτίμα τὴν γυναῖκα καὶ ἠξίου

αὐτὴν πάσης ἐμπιστοσύνης· λατρεύων τὴν γυναῖκα ἐν τῷ προσώπῳ πληθύος θηλειῶν θεοτήτων καὶ ἀναριθμήτων νυμρῶν, ὧν ἡ ἐπισημοτάτη ἦν ἡ Φερίγγη, ἥτις καὶ εἰς τὴν πρόγνωσιν τοῦ μέλλοντος ἠσχολεῖτο.—Δὲν λανθάνεται δέ τις, ἐὰν εἴπῃ ὅτι ἡ τόση τερατώδης μυθολογία τῆς θρησκείας των ἦτο παραδοξοτάτη παραμόρρωσις τῆς ἀπὸ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν πρώτον παραμορρωθείσης ἱστορίας τῆς γενέσεως καὶ τῆς πτώσεως τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἣν οὕτως οἱ Γερμανικοὶ ἐκεῖνοι λαοί, περικεκυκλωμένοι ὑπὸ τῶν μαύρων αὐτῶν δασῶν, ἐν οἷς κατὰ καλύβας κατῴκουν, διέπλασαν σύμφωνα πρὸς τὸν ἀνδρεῖον καὶ φιλοπόλεμον χαρακτῆρά των καὶ τὴν ἀρελῆ καὶ παρθένον αὐτῶν φαντασίαν. Γνωστὸν δὲ εἶνε ὅτι ἡ παρουσία αὐτῶν ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὁρίζοντος, μετατοπισθέντων εἰς τὰς μέσας καὶ μεσημβρινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, συνέπεσε μετὰ τῆς διαδόσεως τοῦ σωτηρίου Χριστιανισμοῦ, ὃν καὶ εἰσδεξάμενοι προθύμως καὶ μετὰ τῶν καθαρῶν καὶ χρηστῶν αὐτῶν ἠθῶν κάλλιστα συναρμόσαντες, ἐχρησιμοποίησαν, θεία συνάρσει, εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἐν ταῖς ῥλεψὶ τῶν Λατινικῶν φύλων διαφθαρέντος τότε ἀνθρωπίνου αἵματος, καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀναραινομένην ἀξιοσημείωτον μεταβολὴν τῶν σχέσεων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς συνετέλεσαν.

Τοιαύτη κατὰ γενικὰς γραμμὰς ἡ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς π. Χ. κατάστασις καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους θέσις καὶ στάσις αὐτῶν ἐν τοῖς ἐπισημοτάτοις τῶν πεπολιτισμένων καὶ τῶν ἀπολιτίστων ἔτι τῆς ἀρχαιότητος λαῶν. Ὅπερ εἶνε μία ἔτι πραγματικωτέρα καὶ ἀξιοπιστοτέρα μαρτυρία τῆς μεγάλης ἐκείνης καὶ βαρυσημάντου ἀληθείας τοῦ ἐν τῇ Γραφῇ ἱστορουμένου γεγονότος τῆς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς τοσοῦτον συζητουμένης καὶ κατὰ τοὺς νῦν μάλιστα χρόνους καὶ ἀμρισβητουμένης ὑπὸ πνευμάτων δοκησισοφούντων μᾶλλον ἢ φιλοσοφούντων.

Ἀλλ' ἐάσωμεν ἤδη τούτους χαίρειν· καὶ ἐξετάσωμεν τό γ' ἐφ' ἡμῖν, καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν συνοπτικώτερον, διότι ἱκανῶς ἐξετάθημεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὁποῖος ὁ μ. Χ. **ἀνὴρ** καὶ ὁποία ἡ **γυνὴ** καὶ

πῶς πρὸς ἀλλήλους ἔχουσιν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἐν τῇ ἐξετάσει ταύτῃ θέλω λάβει ὑπ' ὄψει οὐχὶ τοὺς λαούς, τοὺς ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ διατελοῦντας ἔτι, ἀλλὰ τοὺς σπεύσαντας ν' ἀναγεννηθῶσιν ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ν' ἀπολαύσωσι τοῦ ρωτὸς τῆς ἐξ αὐτοῦ πεπολιτισμένης ζωῆς. Ἐν τούτοις ὅμως δὲν θέλω μελετήσει τὸ πρᾶγμα κατὰ ἔθνη καὶ λαούς, ὡς ἐν τοῖς π. Χ. χρόνοις ἐποίησα. Διότι λαοὶ καὶ ἔθνη ἐν τῷ Χριστιανισμῷ συνηνώθησαν τότε ἐν τῷ πνεύματι τῆς τοῦ παγκοσμίου Σωτῆρος ἀγάπης καὶ πίστεως, καὶ οὐκ ἦν Ἕλλην καὶ βάρβαρος καὶ Σκύθης καὶ Ῥωμαῖος καὶ λοιποί, ἅπαντες δὲ εἷς λαὸς ἐν Χριστῷ. Ἀλλ' ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως θέλω διαγράψει τὴν πρὸς ἄλληλα θέσιν τῶν δύο μας φύλων κατὰ τὰς τρεῖς σημαντικωτάτας ἀπὸ Χριστοῦ περιόδους, τὴν τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων, τὴν τοῦ Μεσαίωνος μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ, καὶ τὴν τῶν νεωτέρων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ὡς ἐν προοιμίῳ ἐπαναλαμβάνω τό, ὅπερ ἐν ἀρχῇ εἶπον, διότι τοῦτο ἔσχον ὡς ἀφετηρίαν τῆς περὶ τοῦ θέματος τούτου πραγματείας μου, πιστεύουσα ὅτι καὶ τὸ ῥιλήκορόν μου ἀκροατήριον δὲν θὰ ἐνοχλήσω διὰ τὴν μικρὰν ἐπανάληψιν· λέγω λοιπὸν ὅτι, μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν πρωτοπλάστων, ὁ Θεὸς δὲν ἤρεσε τὴν τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τῆς γυναικὸς καταῤῥᾶν καὶ ἐν γένει δὲν ἠθέλησε τὴν αἰώνιον μακρὰν καταδίκην ἀμροτέρων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κακοῦ, καὶ εὐθὺς ὑπεσχέθη αὐτοῖς τὴν διὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος ὑψίστου Λύτοῦ Λόγου ἀποκατάστασιν αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε ὄχι μόνον ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοῦ εἰς τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ ἡ θεία ἱκανοποίησις τῆς οὐχὶ τόσον δικαίως κατακριθείσης καὶ αἰτιαθείσης ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς γυναικὸς καὶ ἑπομένως ἡ μετ' αὐτῆς αὐτοῦ ὁρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συμριλίωσις. Διὰ ταῦτα καὶ πᾶσα πλέον διένεξις καὶ κατάμεμψις καὶ αἱ ἀντεγκλήσεις πᾶσαι τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς μετὰ τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς πιστεύοντας τῷ Χριστῷ καὶ πρεσβεύοντας τὰ ἅγια Λύτοῦ δόγματα καὶ τὰς σωτηρίας Λύτοῦ ἐντολὰς ὀρείλοντας νὰ ἐκπλη-

ρῶσιν, εἶνε μέγα ἁμάρτημα καὶ μεγάλη πρὸς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ ἀσέβεια καὶ ἀγνωμοσύνη.

Διότι ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Παναγνου Θεομήτορος ἐξηγνίσθη καὶ ἐξηγιάσθη ἡ **γυνὴ** καὶ ἰσοβάθμιος τῷ ἀνδρὶ ἐγένετο, ὡς κηρύσσει καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μονογενοῦς Λύτῆς Υἱοῦ, τοῦ ἐνσαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου ἀνεγεννήθη καὶ ἀνεπλάσθη ὁ **ἀνήρ**, καὶ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἠθικῆς δημιουργίας ἐν τῷ ἐνανθρωπήσαντι Θεῷ, ὑπὸ τοῦ πανσόρου Δημιουργοῦ θαυμασίως ἐτελέσθη, ὡς δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Ὁμοουσίου Λόγου τοῦ Θεοῦ ἡ ὑλικὴ καὶ ἡ τῶν ἄλλων δημιουργία ὑπ' Λύτοῦ πανσόρως καὶ παντοδυνάμως ἐγένετο. Καὶ οὕτως ὁ μὲν Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας καὶ Θεάνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς γενόμενος, ἐν μορρῇ ἀνδρὸς τελειοτάτου καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀναστραφείς, κατέδειξεν ὁποῖος δέον νὰ ἦνε ὁ **ἀνήρ**, ὁ νέος Ἀδάμ. Ἡ δὲ ἀειπάρθενος Μαρία τὸν ἐνανθρωπήσαντα ἐξ Λύτῆς τῇ ἐπελεύσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος Ὕψιστον τοῦ Θεοῦ Λόγον τεκοῦσα καὶ θηλάσασα καὶ ἀναθρέψασα, διετράνωσεν ὁποία πρέπει νὰ ἦνε ἡ **γυνή**, ἡ νέα Εὔα, ὅπως ἀμρότεροι ἀποκαταστῶσιν ἐν τῇ πατρικῇ ἀγάπῃ τοῦ δημιουργήσαντος καὶ ἀναδημιουργήσαντος αὐτοὺς Θεοῦ καὶ κληρονόμοι ἀνακηρυχθῶσι τῆς αἰωνίου Λύτοῦ βασιλείας, ἀληθῶς δὲ κάτοχοι τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας, διὰ τῆς εὐσεβῶς ἐπιζητουμένης ὑπ' αὐτῶν τελειοποιήσεως διὰ τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς πρὸς ἐξομοίωσιν αὐτῶν τῷ Δημιουργῷ, κατὰ τὴν ἐντολὴν Λύτοῦ: «Γίνεσθε οὖν τέλειοι, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμῶν τέλειός ἐστι».

Ἀλλὰ φέρε ἰδωμεν τί συνέβη καὶ τί γέγονεν εὐθὺς ἅμα τῇ ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς γῆς ἐκπληρώσει τοῦ μεγίστου ἐκείνου τῆς Παναγάθου Βουλῆς τοῦ Θεοῦ θαυματουργήματος, ἐν τῇ ἀφανεῖ ἐκείνῃ πολίχνῃ τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐν τῇ πενιχρᾷ τῶν ἀλόγων φάτνῃ!—Ὁ **ἀνὴρ** ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ καὶ τῇ δοκησισοφίᾳ αὐτοῦ εὐθὺς ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τὸν ἐμφανισθέντα καὶ πολυτρόπως εὐεργετήσαντα Θεάνθρωπον Λυτρωτὴν καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι, ἀλλ' ἐν τῷ προσώπῳ τῶν σοφῶν φαρισαίων καὶ γραμμα-

τέων τοῦ Ἰσραήλ, κατεδίωξεν Αὐτὸν ἀπηνῶς καὶ ἀνενδότως, καὶ μέχρι τοῦ σκληροτέρου καὶ ῥικωδεστέρου θανάτου κατ' Αὐτοῦ προέβη, νομίζων ἐν τῇ σκοτοδίνῃ τῆς ὑπερηφανίας καὶ τοῦ φθόνου αὐτοῦ, ὅτι τὴν ἐξαφάνισιν ἐκείνου ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἠδύνατο οὕτω νὰ κατορθώσῃ!—Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι καὶ παντὸς ἄλλου ἔθνους σοροὶ καὶ ἄρχοντες ἀλαζόνες, καὶ δὴ καὶ τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς, καὶ αὐτοί, δότε μοι εἰπεῖν, οἱ Σωκράται καὶ Πλάτωνές της, τὸ αὐτὸ ἤθελον πράξει, δυσχεραίνοντες νὰ δεχθῶσιν ἐν τῷ νῷ αὐτῶν τὸν Θεὸν Σωτῆρα τῆς ἀνθρωπότητος ἐκ μόνης γυναικὸς Παρθένου γεννώμενον καὶ ὑπὸ ἀκρατήτου ἀλαζονείας καὶ φιλαυτίας ὁρμώμενοι ἤθελον προβῆ εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς θείας καταγωγῆς καὶ θεότητος τοῦ Ἰησοῦ, προτιμῶντες νὰ θεοποιῶσι τὰς ἑαυτῶν σοριστείας καὶ δοκησισοφίας.—Καὶ τὴν ἁγνὴν δὲ καὶ ἄμωμον ἐκείνην Κοράσιδα, ἥτις ἐν τῇ ἁγνότητι τῆς καρδίας Αὐτῆς παρεσκευάσθη, ὅπως ἡ καθαρωτάτη σκηνὴ τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως καὶ Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος καταστῇ, οὐδ' ἐκείνην, οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς τότε ἠξίωσεν ὁ ἀλαζὼν ἐκεῖνος τοῦ Ἰσραὴλ σορός, καίτοι ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην κηρύσσοντα τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν τοῦ Μεσσίου, καὶ ταύτην ἐραίνετο προσδοκῶν.

Ἀλλ' ὅμως ἐξαιροῦνται οἱ ἁπλοϊκοὶ καὶ ἀγράμματοι ἁλιεῖς, οὓς ἐκεῖνος ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους Αὐτοῦ ἐξελέξατο, ἅτε οὐκ ὄντας, ὡς εἶπεν, ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, δηλ. οὐδαμῶς βεβυθισμένους ἐν τῇ κατεξουσιαζούσῃ τὸν κόσμον ἐωτορικῇ ὑπερηφανίᾳ καὶ ἀντιθέῳ δοκησισοφίᾳ καὶ τὴν καρδίαν οὐδόλως ἔχοντας ἐκ ταύτης διεφθαρμένην.

Μολονότι καὶ αὐτοὶ πάλιν, οἱ ἄλλως ἀγαθώτατοι, ὡς ἐκπροσωποῦντες τὸν ἀμαθῆ καὶ ἀγράμματον τοῦ Ἰσραὴλ ἄνδρα, συμφώνως τῇ διανοητικῇ ταύτῃ αὐτῶν καταστάσει πρὸς ἐκεῖνον προσηνέχθησαν· δειλιάσαντες τὴν τελευταίαν κρισιμωτάτην στιγμὴν καὶ καταλιπόντες ἐκεῖνον μόνον εἰς θάνατον ἀγόμενον! Ἐκτὸς ἑνός, τοῦ ἐπιστηθίου ἐκείνου μαθητοῦ, ὅστις συνοδεύων αὐτὸν μέχρι τοῦ Σταυροῦ καὶ παρ' Αὐτῷ μετὰ τῆς Θεομήτορος ἱστάμενος, ἠξιώθη

φύλαξ καὶ προστάτης καὶ ἄλλος Υἱὸς ἐκείνης ν' ἀναγορευθῇ ὑπὸ τοῦ Θεανθρώπου Υἱοῦ Αὐτῆς.—Οἱ γλυκύτατοι ἐκεῖνοι καὶ στοργικώτατοι λόγοι τοῦ σταυρουμένου Σωτῆρος: « *Ἴδου ὁ Υἱός Σου* καὶ *ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου*»—δὲν φαίνονται ὅτι ἦσαν ἡ πρώτη ἐπικύρωσις τῆς ὑπὸ τοῦ θείου Χριστιανισμοῦ καθιερωθείσης μεστῆς σεβασμοῦ καὶ ἱερᾶς ἀγάπης θέσεως τοῦ **ἀνδρὸς** καὶ τῆς **γυναικὸς** ἀπέναντι ἀλλήλων;—Ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Κυρίου μαθητής, ὁ ἀληθὴς μιμητὴς τῆς ἁγιότητος ἐκείνου, ἁγνὸς καὶ καθαρὸς τὴν καρδίαν, καὶ τὸν νοῦν ὑπὸ ῥωτεινῆς εὐσεβείας καὶ μετριοφροσύνης καταλαμπόμενος, ὁ πρώτιστος τῶν Θεολόγων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, παρουσιάζεται, διὰ τιμῆς εὐλαβεστάτης καὶ υἱϊκοῦ φίλτρου καὶ σεβασμοῦ βαθυτάτου περιβάλλων τὴν ὑπὸ πάσης ἀγνότητος καὶ ἁγιότητος καὶ θείας ταπεινοφροσύνης κατηγυασμένην Θεομήτορα. Ἥτις πρὸς αὐτὸν μετὰ μητρικῆς ἀγάπης καὶ εἰλικρινεστάτης ἀγαθότητος ἀφιεροῦται μετὰ τὴν ἐπίγειον στέρησιν τοῦ θείου Υἱοῦ Της. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ βαρυσημάντου τούτου γεγονότος ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου καθηγίασε καὶ καθώρισε θεοπρεπῶς τὴν ἐν τῇ ἀναγεννηθείσῃ δι' Αὐτοῦ ἀνθρωπότητι θέσιν τοῦ ἀνδρὸς ἀπέναντι τῆς γυναικός. Πρῶτον ἐν τῇ πρὸς τὴν Πάναγνον Αὐτοῦ Μητέρα υἱϊκωτάτῃ Αὐτοῦ στοργῇ καὶ εὐλαβείᾳ καὶ ἀφοσιώσει Αὐτοῦ· καὶ ἑπομένως διὰ τῆς καθ' ὅλην τὴν τριετῆ Αὐτοῦ ἀνθρωποσωτήριον δρᾶσιν ἱερᾶς καὶ ἁγίας πρὸς τὴν γυναῖκα συμπαθείας καὶ ὑπολήψεως. Καὶ ἡ τῆς Ἰουδαίας ἐκείνη **γυνὴ** ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας καὶ Σαλώμης καὶ Σαμαρείτιδος καὶ ἄλλων, ἐν τῇ ἁγίᾳ ταπεινώσει καὶ αὐταπαρνησίᾳ αὐτῆς πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη τῷ Θεανθρώπῳ εὐθὺς ἀνεδείχθη καὶ σταθερὰ ἀκόλουθος καὶ ὑπηρέτις Αὐτοῦ μέχρι τοῦ τάφου. Οὕτως ἐτέθη τὸ θεμέλιον τῆς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ παρασκευασθείσης συμφιλιώσεως τῶν δύο φύλων καὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἐκτιμήσεως. Καὶ ἐπὶ τοῦ θεμελίου τούτου ὁ **ἀνὴρ** καὶ ἡ **γυνὴ** τῶν Ἀποστολικῶν καὶ τῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ χρόνων ᾠκοδόμησε τὸ αἰώνιον οἰκοδόμημα τῆς παγκοσμίου ἀναπλάσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς ἀοιδίμου καὶ δεδοξασμένης τῶν θεηγόρων Ἀποστόλων δωδεκάδος, φωτισθείσης διὰ τῆς ἐπιροιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρὸς τὴν διάδοσιν καὶ ἐξάπλωσιν καὶ κήρυξιν τοῦ Θεοδότου Χριστιανισμοῦ εἰργάσθη μεθ' ὅλης τῆς ἰσχύος καὶ καρτερίας τοῦ σώματός του καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεορρήτου πνεύματος αὐτοῦ· καὶ ἐρεξῆς διὰ τοῦ πανταχόθεν τοῦ ὁρίζοντος τῆς οἰκουμένης περικειμένου νέφους τῶν μαρτύρων, κατὰ τὸν Ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν. Ἔχων ἕναυλον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν σωτηριώδη φωνὴν τοῦ θείου του Διδασκάλου: «Εἰρήνη ὑμῖν», καὶ ἀκολουθῶν ἐνθουσιώδης τὸν μέγαν τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολον κηρύσσοντα μεγαλοφώνως τά: «Οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ βάρβαρος, οὐκ ἔνι δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ» πρὸ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ.—Ἡ γυνὴ ὡσαύτως συνοδεύουσα αὐτὸν ἀνὰ τὴν ὑρήλιον, ἀναζωπυρουμένη ὑπὸ τὰς γλυκείας καὶ ζωηρόρους ἀκτῖνας τοῦ ἀνατείλαντος Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἐβοήθει τὸν ἄνδρα πρὸς τὸν αὐτὸν θεῖον σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀναγεννήσεως, ἐμπνευμένη ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τῆς βασιλευούσης ἐν τῇ καρδίᾳ της, καὶ τῆς θείας ἀφοσιώσεώς της πρὸς τὸν θεῖον Σωτῆρα, καὶ συγκροτήσασα ἀπὸ τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τῆς Σαμαρείτιδος μέχρι τῆς Ἰσαποστόλου Βασιλίσσης τὴν ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν συνδραμοῦσαν μυριάριθμον θήλειαν στρατιὰν τῶν ἁγίων ἐκείνων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας Ἡρωίδων, αἵτινες μέγα μέρος τῆς βασιλείου πορφύρας αὐτῆς διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτῶν αἵματος ἔβαψαν. Καὶ ἡ τοιαύτη λοιπὸν καὶ τοσαύτη ἀπὸ κοινοῦ ἐνθουσιώδης καὶ ἡρωϊκὴ συνεργασία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἱστορικῷ γεγονότι τῆς Θεοδωρήτου ἀνακαινισεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διήρκεσε καθ' ὅλους τοὺς 3 πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ἐξετάθη, καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀκόμη ἐπεκράτησε.—Καθ' ὅλην τὴν ἀνακαινιστικὴν ταύτην διὰ τοῦ σωτηρίου τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος περίοδον χαρακτηρίζει τὸν **ἄνδρα** ἀπέναντι τῆς **γυναικὸς** σέβας ἱερὸν πρὸς αὐτήν, ἐμπιστοσύνη ἁγία, καὶ εἰλικρινὴς ἐκτίμησις τῆς ἀξίας αὐτῆς, καὶ τὴν γυναῖκα περιστέρει

τὸ ἱερὸν διάδημα ἁγίας ταπεινοφροσύνης, καθαρᾶς καὶ ἀδόλου ἀγάπης, ἀγνότητος παρθενικῆς καὶ σωφροσύνης ἀξιοσεβάστου. Ἀμφότερα δὲ τὰ φῦλα διαθερμαίνει τὸ ζωηρόρον τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως πῦρ, καῖον ὡς ξηρὰ ῥοῦγανα τὰς ἁμαρτίας τῆς ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ καὶ σοριστείᾳ καὶ ἠθικῇ διαφθορᾷ γεγηρακυίας ἀνθρωπότητος καὶ ῥωτίζον καὶ ζωογονοῦν τὴν ἐν Χριστῷ τῷ Σωτῆρι ἀναγεννωμένην. — Ἐν τῇ καρδίᾳ ἀμφοτέρων ἠκτινοβόλει ὁ ἀδάμας τῆς εὐσεβεστάτης πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀγάπης καὶ τῆς καθόλου Χριστιανικῆς φιλαδελφίας καὶ φιλανθρωπίας. Τῇ ἀκαταμαχήτῳ δυνάμει τῶν Χριστιανικῶν τούτων ἀρετῶν, τῶν ὅλως σχεδὸν ἀγνώστων εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀρχαιότητος καὶ τὸν μάλα πεπολιτισμένον, διέδιδον ἀνεξαιρέτως εἰς ἔθνη καὶ λαοὺς τῶν 3 ἠπείρων, τῶν γνωστῶν τότε, τὰς σωτηρίους καὶ ἐκπολιτιστικὰς χάριτας τῆς Χριστιανικῆς ἀναγεννήσεως, καὶ οὐχὶ μετ' ἀνέσεως καὶ εὐκολίας, ἀλλὰ πεινῶντες καὶ διψῶντες καὶ παντοειδῶς κακουχούμενοι καὶ ἀπηνῶς καὶ θηριωδῶς διωκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀσπαίροντος ἀκόμη ἐν τῇ φωτολαμπεῖ τῆς Θεοδότου τοῦ ἀνθρώπου ἀναγεννήσεως, ἄρχοντος τοῦ σκότους, καὶ ἐκπροσωπουμένου ἐξωτερικῶς μὲν ὑλικῶς ὑπὸ τῶν κρατουμένων ὑπ' αὐτοῦ εἰδωλομανῶν αὐτοκρατόρων καὶ βασιλέων, ἐσωτερικῶς δὲ καὶ πνευματικῶς ὑπὸ τῶν ἐγωϊστικῶν καὶ κακοδόξων καὶ αἱρετικῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔλειψαν σκοτοδινιῶντα νὰ μάχωνται παντοιοτρόπως κατὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγνότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀλλ' ὁ ἀληθῶς ἀναγεννηθεὶς **ἀνὴρ** τῶν πρώτων ἐκείνων αἰώνων ἦτο ὁ ἀληθὴς μιμητὴς τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ καὶ Ἀποστόλων ἐν ὅλῃ τῇ βιωτικῇ αὐτοῦ δράσει μέχρι τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου, καὶ ἡ **γυνὴ** παρθένος ἢ μήτηρ καὶ σύζυγος, ἡ ἀληθῶς ἀναγεννηθεῖσα, ἦτο ἡ ἀληθὴς μιμήτρια τῆς Θεομήτορος καὶ τῶν μαθητριῶν τοῦ Ἰησοῦ καὶ Ἰσαποστόλων γυναικῶν.

Ἐπικρατήσαντος τέλος τοῦ θείου Χριστιανισμοῦ καὶ ἀνυψωθέντος εἰς θρόνον βασίλειον ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπέρχεται μετ' οὐ πολὺ ἡ μεγάλη καὶ γεγονοτοβριθὴς περίοδος τοῦ Μεσαίωνος, μετὰ τῆς πολυσημάν-

του τοῦ Βυζαντινισμοῦ ἐποχῆς. Ἐνταῦθα, χωρὶς νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ λαβυρινθῶδες κατασκεύασμα τοῦ Μεσαιωνισμοῦ καὶ τοῦ Βυζαντινισμοῦ, διότι δὲν γράφω ἱστορίαν, ἀλλὰ τὸν **ἄνδρα** καὶ τὴν **γυναῖκα** κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξ ἀπόψεως ἀναζητῶ, λέγω πρῶτον περὶ τῆς γυναικὸς συντόμως, ἵνα μὴ περιπλέον καταχρῶμαι τὴν ὑπομονὴν τοῦ φιλικοῦ ἀκροατηρίου μου. Ὅτι ἡ γυνὴ ἐν ὅλῳ τῷ Μεσαίωνι ραίνεται κυριαρχήσασα ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ πνεύματι τοῦ ἀνδρός. Τὸ πρὸς αὐτὴν σέβας τῶν ἱπποτῶν καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἀνδρὸς ἱππότου ἐν γένει κατήντησε παροιμιώδης· καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσι Γερμανικοῖς φύλοις· τὸ μέν, διότι καὶ ἐνταῦθα ἐφαρμοστέον τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι: «σύνηθες τοῖς πολεμικοῖς τὸ γυναικοκρατεῖσθαι καὶ συρβεβηκέναι, ὡς τοῖς Λάκωσιν εὐλόγως τὴν τῆς γυναικὸς ἄνεσιν·» — ἴσως τὴν νῦν χειραφέτησιν καλουμένην. Τὸ δέ, διότι ὁ ἀνὴρ τοῦ Μεσαίωνος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅλως ἐμπεφορημένος θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ μέχρι θεοβλαβείας τινός, ἥτις καὶ εἰς σκληρότητας ἀντιβαινούσας εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν ἀγάπην ἐώθει αὐτόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκεν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἀσχολήσεων καὶ ἱπποτικῶν ἀγώνων, διὰ τὰς τόσας τότε μεταναστεύσεις τῶν ἐθνῶν, καὶ ἕνεκεν τῆς ἐκ τῆς πάλαι διαφόρων ἐθνικῶν στοιχείων ἑτοιμαζομένης συγκροτήσεως νέων κοινωνιῶν, διετέλει, ἐκτὸς τῆς λογίας κληρικῆς ὅλως τάξεως, ἐν ἀμαθείᾳ καὶ ἀπαιδευσίᾳ, καὶ τὴν γυναῖκα, ὡς κύριον παράγοντα τῆς ψυχικῆς ἀναγεννήσεως ἐλάτρευε, καὶ ὡς πνευματικῆς τινος ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως κάτοχον, ἀνωτέραν ἑαυτοῦ ἀνωμολόγει. Διὸ καὶ τὸ ἐρασμιώτατον ὑποκείμενον τῶν ἱπποτικῶν αὐτοῦ ποιήσεων εἶχεν αὐτήν. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἀκόμη, ὡς ἀποραίνεται ἐπίσημος ἐκ τῶν συγχρόνων σορός, ἦσαν ἐπὶ μέρος πολὺ τοῦ Μεσαίωνος, κλῆρος ἀποκλειστικὸς τῆς γυναικός. Μάλιστα τὰ γράμματα ἐν τῇ Δύσει εἰς τὰ γυναικεῖα μοναστήρια εἶχον καταφύγει, ἐν οἷς διέπρεψαν ἔνδοξοι ἐπὶ παιδείᾳ ἡγουμένισσαι· ἀλλὰ καὶ τὰ μοναστήρια τῶν ἀνδρῶν ἦσαν ρυτῶρια τῆς παιδείας καὶ πάσης φιλολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐνασχολήσεως· — ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ παρ' ἡμῖν τὰ ἀνδρῶα

μοναστήρια μέχρι μεταγενεστέρων καὶ τῶν τελευταίων ἔτι χρόνων ἦσαν ἑστία ῥώτων καὶ παιδεύσεως, ἐν οἷς διέπρεπον μάλιστα τὰ τοῦ Ἄθω.

Ἐν τούτοις καὶ οἱ ἡμέτεροι Ἕλληνες τῆς Βυζαντινῆς τότε περιόδου ραίνονται οὐχ ἧττον σεβασθέντες τὴν γυναῖκα καὶ μέχρι τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος αὐτοκράτειραν ἀναβιβάσαντες αὐτήν, ὡς ἀποθέμενοι παντελῶς τὴν περὶ αὐτῆς δυσπιστίαν καὶ καχυποψίαν· καὶ ἐν τῷ Χριστιανικῷ πνεύματι βλέποντες τὴν γυναῖκα ἰσότιμον τῷ ἀνδρί. — Καίτοι ὁ Θεόφιλος ἐκεῖνος δὲν ἐλησμόνησε νὰ διατραγῳδήσῃ τὴν ἐκ γυναικὸς καταγωγὴν τοῦ κακοῦ, πρὸς τὴν εὐφυᾶ καὶ ὡραίαν Εἰκασίαν ἀποτεινόμενος, ἥτις ὅμως καὶ πηγὴν αὐτὴν τοῦ καλοῦ μετὰ παρρησίας ἀντειποῦσα αὐτῷ, ἐθυσίασε φιλοτίμως τὴν πρὸ αὐτῆς ἀνατέλλουσαν βασιλικὴν δόξαν. — Τὸ περιστατικὸν τοῦτο καὶ ἡ εἰς Μονὴν ἰδίαν ἀποχώρησις τῆς εὐπαιδεύτου ἐκείνης καὶ εὐγενοῦς νεάνιδος, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἐνασχόλησις αὐτῆς εἰς συνθέσεις καλλιτεχνικωτάτων θρησκευτικῶν μελῳδιῶν, ἐν αἷς Θεορρήτος μᾶλλον ἢ μυσορρήτος τὴν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως κάθαρσιν τῆς ἁμαρτωλῆς γυναικός, ὑμνῳδεῖ, δίδουσιν ἡμῖν νὰ διαβεβαιώσωμεν ὅτι ἡ **γυνὴ** κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἡμῶν χρόνους κατεῖχε θέσιν ἀξιόλογον πρὸς τὸν ἄνδρα ὑπὸ πᾶσας τὰς ἐπόψεις. — Τίς τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν δὲν ἤκουσεν ἐν τῷ ναῷ τὸ ψαλλόμενον κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγάλης Τρίτης θαυμάσιον ἐκεῖνο τροπάριον: «Κύριε, «ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή, τὴν σὴν αἰσθομένη «θεότητα, μυροφόρου ἀναλαβοῦσα τάξιν, μύρα σοι πρὸ τοῦ ἐντα«φιασμοῦ κομίζει» κλ. καὶ δὲν συνησθάνθη βαθυτάτην θρησκευτικὴν κατάνυξιν ἐν τῇ εὐσεβούσῃ καρδίᾳ του, καὶ δὲν ἀπεθαύμασε τῆς Θεοπνεύστου ἐκείνης ὑμνῳδοῦ τὸ κάλλος τῆς γλώσσης, τὸ ὕψος τῶν εὐαγγελικῶν ἰδεῶν καὶ τὸ ἐκκαῖον τὴν ἁγνὴν καρδίαν της ἱερὸν πῦρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς της πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν;

Ἡ Βυζαντία **γυνὴ** ἠδύνατο νὰ μετέχῃ τῆς δράσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ ἐν τῷ θρησκευτικῷ σταδίῳ, λαμβάνουσα ἐνεργὸν μέρος, μάλιστα ὡς σύζυγος ἢ μήτηρ ἢ ἀδελφὴ ἰδιώτου ἢ

αὐτοκράτορος, ἢ καὶ αὐτοκράτειρα αὐτή, εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀναφυομένων τότε πολυειδῶν ζητημάτων. Δυστυχῶς ὅτι ὁ βίος αὐτῆς, ἕνεκεν γνωστῶν ἐν τῷ Ἱστορίᾳ αἰτίων, ἀμαυροῦται ἐνιαχοῦ ὑπὸ δεινῶν ἐλαττωμάτων, ὡς καὶ ὁ τοῦ ἀνδρός· καὶ ὡς ἐκ τῶν μελιρρύτων ὁμιλιῶν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἐξάγεται, ἕνεκεν τοῦ πλούτου τοῦ πανταχόθεν εἰσρεύσαντος εἰς τὸ ἀχανὲς ἐκεῖνο Βυζαντινὸν κράτος, ἦτο εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ὁ βίος ἄγαν πολυτελὴς καὶ τρυφηλότατος ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων χρόνων τῆς συστάσεως τῆς μεγαλωνύμου ἐκείνης αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας τῆς μακροχρονίου αὐτῆς ζωῆς, ἐν τῇ σχέσει τοῦ **ἀνδρὸς** πρὸς τὴν **γυναῖκα** ἐπεκράτησεν ὁμόθυμος ἀμφοτέρων συναγωνισμός, κυρίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίου θρησκείας, ὅπερ ἐμαρτύρει τὴν ἐν αὐτοῖς ἀκράδαντον πεποίθησιν τῆς Θεογενοῦς καταγωγῆς της καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἀποκατάστασιν τῆς **γυναικὸς** ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς γυναικὸς οὐχὶ ῥηλα ῥρονούσῃ πρὸν διανοίᾳ τοῦ ἀνθρώπου **ἀνδρός.**

Οὕτως ὁ Βυζαντινὸς **ἀνήρ,** προεξαρχόντων αὐτῶν τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ Διδασκάλων, τῶν Φωστήρων τῆς Τρισηλίου θεότητος, ὑπὸ τὸν μεγαλοπρεπῆ οὐρανὸν τῆς βασιλευούσης ταύτης καὶ πάσης τῆς χώρας, εἴτε ὡς Πατριάρχης, εἴτε ὡς αὐτοκράτωρ, εἴτε ὡς λόγιος καὶ πεπαιδευμένος καὶ ἐπιστήμων, εἴτε ὡς πολεμικός, εἴτε ὡς μοναχός, εἴτε ὡς λαὸς ἐν γένει ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικός· καὶ ἡ **γυνή,** προηγηθείσης τῆς μακαρίας ἐκείνης Ἰσαποστόλου βασιλομήτορος, εἴτε ὡς αὐτοκράτειρα, εἴτε ὡς ἰδιῶτις καὶ δέσποινα τοῦ οἴκου, εἴτε ὡς μοναχή, ὧν ἦτο πλήρης τότε ἡ μεγαλώνυμος αὕτη πόλις, οὐδὲν ἄλλο εἶχον πρὸ ὀρθαλμῶν τόσον σπουδαῖον, ἢ τὴν προστασίαν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων καὶ τὴν δι' ὕμνων καὶ τελετῶν λατρείαν τοῦ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ σώσαντος τὴν ἀνθρωπότητα Θεοῦ. Ὅπερ ἂν ἄλλως ἔβλαψεν ἢ ὄχι, ὡς ἐνόμισάν τινες, δὲν εἶνε τοῦ παρόντος λέγειν. — Τόσοι ὅμως οὐρανοβάμονες ὕμνοι, τόσα ἱερὰ μελῳδήματα, τόση ἱεροπρεπεστάτη καὶ κατανυκτικωτάτη μυσουργία, τόση τῆς Ἐκκλησίας σοβαρὰ καὶ

Θεοπρεπὴς διάταξις καὶ διακανόνισις, ἤθελεν ὑπάρχει νῦν παρ' ἡμῖν, ἐὰν καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τότε, καὶ ἐν τοῖς τοῦ κλήρου δωματίοις καὶ ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ στρατοῦ καὶ ἐν τοῖς κελλίοις τῶν μοναχῶν καὶ ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν σχολῶν καὶ ἐν τοῖς θαλάμοις τῶν οἰκιῶν καὶ ἐν ταῖς καλύβαις τῶν ἀγρῶν, ἐὰν πανταχοῦ, λέγω, ὁ Βυζαντινὸς ἐκεῖνος **ἀνὴρ** καὶ ἡ σύγχρονος αὐτῷ **γυνὴ** δὲν εἰργάζοντο, ὡς εἰργάσθησαν, ἐν τῷ κατέχοντι τὸ πνεῦμα αὐτῶν εὐσεβεῖ καὶ ἀνθρωποσωτηρίῳ ἐκείνῳ ἐνθουσιασμῷ;

Ἀλλ' ὅμως ὅ,τι ἡ πόλις τοῦ Περικλέους εἶχε παραγάγει θαυμαστὸν καὶ περικαλλέστατον μεγαλούργημα τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, καὶ ὅ,τι διὰ τῆς ἐνταρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐράνη πανάληθες καὶ πανάγαθον ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἐκείνης τῆς Ἐπαγγελίας, τοῦτο ἐν τῇ μεγαλειοτάτῃ ταύτῃ Βασιλίδι τῶν πόλεων συναρμοσθὲν ἐν τῇ ἀρχαιορίλῳ καὶ ῥιλοθέῳ καρδίᾳ τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων αὐτῆς, ἀπέτελεσε κέντρον φωτὸς ἀνεσπέρου πρὸς αἰωνόβιον ζωὴν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

Ταῦτα περὶ τῆς περιόδου ἐκείνης πετῶντι καλάμῳ καὶ μὴ δυναμένη νὰ ἐνδιατρίψω, διὰ λόγους συντομίας, εἰς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ μακροῦ καὶ περιεκτικωτάτου βίου τοῦ **ἀνδρὸς** καὶ τῆς **γυναικὸς** τῆς ἱστορικωτάτης ταύτης ἡμῶν χώρας. Προστίθημι μόνον ὅτι δὲν ἔλειπον καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τοῦ Βυζαντινοῦ Μεσαιωνισμοῦ τὰ ἀντιῤῥονοῦντα πνεύματα τοῦ ἄῤῥενος ῥύλου καὶ αἱ τῶν διαῤῥόρων αἱρέσεων καὶ ὀρθολογιστικῶν δοξασιῶν ἐκδηλούμεναι δοκησισοριστικαὶ ἰδιότητες καὶ τάσεις πρὸς τὸ δυσσεβῶς ῥιλοσοῥεῖν, καθ' ὧν ἡ **γυνή,** ὁτὲ μὲν ἐν σιωπῇ διατελοῦσα καὶ ἀρανείᾳ, ὁτὲ δὲ διὰ τὴν παιδείαν καὶ ὀξύνοιαν αὐτῆς καὶ συζητοῦσα μετ' αὐτοῦ, ἐξηκολούθει ν' ἀγωνίζηται τὸν τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἀγῶνα, βοηθὸν ἔχουσα βεβαίως καὶ συναγωνιστὴν καὶ τὸν ὀρθοδοξοῦντα καὶ εὐσεβοῤῥονοῦντα **ἄνδρα,** ὡς ἱστορεῖται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀπαισίου ἐκείνης εἰκονομαχίας καὶ ἄλλων περιστατικῶν.

Ἐν τούτοις παρῆλθε μετὰ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου ὁ ὅλος Μεσαίων, οὗτινος χαρακτηριστικὸν κυριώτατον ἦν τὸ ἐπικρατοῦν

θρησκευτικὸν ἐνθουσιῶδες πνεῦμα καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ καὶ ἐν τῇ γυναικί, καὶ τὸ φιλοπόλεμον ἀφ' ἑτέρου· καὶ ἄρχεται ὑπορώσκουσα ἡ ἀνατολὴ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἐν ταύτῃ τελεῖται ἐν τῇ Δύσει ἡ περιλάλητος ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἀνέλιξις τοιούτων καὶ τοσούτων πολιτικῶν καὶ θρησκολογικῶν γεγονότων ἔν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, τῶν πλείστων διὰ τοὺς λαοὺς σημαντικωτάτων καὶ ἀποτελεσματικωτάτων.—Κατὰ τούτους μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, νέα ὅλως φάσις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν σκέψεων καὶ τῶν διαλογισμῶν ἐπιγίνεται τῷ ἀνθρώπῳ. Καὶ ὑπὸ νέαν ὄψιν παρουσιάζεται ὁ **ἀνὴρ** καὶ ἡ **γυνή,** ἐν τῇ Δύσει ἀλλοίαν καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ διάφορον.

Ἐν τῇ πρώτῃ ἡ **γυνὴ** καὶ ὁ **ἀνὴρ** ἐξακολουθοῦσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον βαδίζοντες ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Μεσαιωνικῶν παραδόσεων. Ὁ **ἀνὴρ** φέρει ἔτι τὸν χαρακτῆρα τὸν ἱπποτικόν, ἀγαπᾷ ἔτι τὰς τιμαριωτικὰς ἀνδραγαθίας καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ ἀγώνων ἐνασμενίζει· εἰσέρχεται ὅμως μετὰ ζήλου εἰς τὸ στάδιον τῶν γραμμάτων καὶ τὸν δι' αὐτῶν ἐκπολιτισμὸν κατασκευάζει, ἐπιδιδόμενος τελεσφόρως εἰς τὴν λατρείαν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης. Τὴν γυναῖκα ἐξακολουθεῖ τιμῶν καὶ σεβόμενος ἐν τῷ κατ' οἶκον βίῳ καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ οὐδόλως ἐμποδίζων αὐτὴν ἀπὸ τῆς καλλιεργίας τοῦ πνεύματος διὰ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐνασχολήσεων. Διὰ ταῦτα ἡ τοσοῦτον ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διαπρεπὴς χορεία ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος τοσούτων γονίμους εἰς μεγάλα συμβάντα αἰῶνας. Ἐν οἷς καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐκεῖ μεταρρύθμισις καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς ὅης Ἠπείρου καὶ ἡ τῆς τυπογραφίας ἐφεύρεσις, ἅπερ ἐπήνεγκον σπουδαιοτάτην μεταβολὴν εἰς πάντα τὰ σημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τῆς δυτικῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου καὶ ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τῆς χώρας τῶν Φαραώνων, ἡ ἡμετέρα γυνή, ἕνεκα σπουδαίων αἰτίων, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν κυριαρχίαν καὶ

ἐπίβλεψιν τοῦ ἀνδρός, καὶ ἐγκεκλεισμένη ἐν τῷ οἴκῳ ν' ἀπέχῃ πάσης εἰς πᾶσαν αὐτοῦ δρᾶσιν συμμετοχῆς, ἐκτὸς γυναικῶν ἀνηκουσῶν εἰς ὑψηλοτέρας τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας τάξεις, διαπρεψασῶν ἐπὶ πνευματικῇ ἀναπτύξει καὶ συνεργασθεισῶν τῷ ἀνδρὶ εἰς σπουδαίων ἔργων ἐκτέλεσιν.—Ἀλλ' ὅμως ἡ ἡμετέρα **γυνὴ** τοῦ 15ου, 16ου, 17ου καὶ 18ου αἰῶνος, διατηροῦσα τῆς Βυζαντίδος γυναικὸς ἀφ' ἑνὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀφοσίωσιν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ πρὸς τὴν ἀγαπητὴν γενέτειραν γῆν ἱερὸν συναίσθημα ἰσχυρὸν ἔχουσα, ἀνεδείχθη μήτηρ, σύζυγος, οἰκοδέσποινα, κάτοχος πάντων τῶν ἀξιαγάστων καὶ ἐρατεινῶν προτερημάτων, τῶν ἀπαιτουμένων εἰς τὰς τρεῖς ταύτας σπουδαίας θέσεις αὐτῆς. Ἐπομένως δὲ ἀνεδείχθη καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ γένους, εἰς ὃ ἀνῆκε, συγκοινωνὸς τελεσφόρος εἰς πάσας τὰς εὐνοϊκὰς ἢ μὴ περιπετείας τοῦ ἀνδρός.—Αὐτὸς πάλιν ὁ ἡμέτερος τῶν εἰρημένων αἰώνων ἀνήρ, ἐπαναπαυόμενος εἰς τὰς ἀρετὰς τῆς ἐν τῷ οἴκῳ κεκλεισμένης εὐσεβοῦς καὶ συνετῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀδελφῆς, μητρός, συζύγου καὶ πρὸς αὐτὴν μετὰ σωφροσύνης καὶ εὐλαβείας θρησκευτικῆς ἀναστρεφόμενος, ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Ἱστορίας εἴτε θεολογῶν, εἴτε φιλοσοφῶν, εἴτε τῇ πολιτείᾳ ὑπηρετῶν, εἴτε τέχνην οἱανδήποτε ἢ ἐπιστήμην μετερχόμενος, θερμότατος τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ λάτρις καὶ γενναιότατος τῶν πατρῴων αὐτοῦ κληρονομιῶν φρουρὸς καὶ φύλαξ.

Ἀλλ' ἐνταῦθα διακόψωμεν τὴν τόσον μακρὰν καὶ πολύπονον διὰ τῶν αἰώνων πορείαν καὶ χαιρετίσωμεν φιλοφρόνως τὴν ἀνατολὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς μεγαλουργοῦ καὶ μεγαλοπράγμονος τούτου 19ου αἰῶνος, ὅστις, ὡς ὁ δύων ἥλιος, καὶ αὐτὸς περὶ τὴν δύσιν ἤδη αὐτοῦ ἀφικνούμενος, τινάσσει περὶ αὐτὸν ἀστραπηβολὰς ποικιλομόρφους. ἀνταναλώσας ἐπὶ τοῦ, ὃν διήνυσε πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ὁρίζοντος τῆς συγχρόνου αὐτῷ ἀνθρωπότητος.—Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὁ **ἀνὴρ** ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν καὶ αὐτὴν τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικήν, ἔδειξε τάσιν καὶ κίνησιν πρὸς κατάργησιν ἀρχαίων καὶ ἀνακάλυψιν καὶ ἐφεύρεσιν νέων, πρὸς ἐλευθερίαν πνεύματος καὶ σώματος, πρός τινα

ἕκτακτον καὶ ἀτελεύτητον πρόοδον, μέχρι τοῦ ἀντικαταστῆσαι καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ· ἡ **γυνὴ** πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς ταύτην κίνησιν ἐφάνη ἀνταγωνιζομένη καὶ πρὸς μίμησιν αὐτοῦ κλίνουσα, ἀρεσκομένη καὶ αὐτὴ εἴπερ ποτὲ εἰς τὸ ἀπαύστως νεωτερίζειν ἀπὸ τῆς περιβολῆς τοῦ σώματος μέχρι τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς ἰδεῶν καὶ φρονημάτων, μέχρι καὶ τοῦ εἰς ἄνδρα μεταβαλέσθαι ἑαυτήν. Ἐντεῦθεν κατὰ τὴν περίοδον τῶν τελευταίων ἐτῶν, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ αἰῶνος, γενική τις ἀναστάτωσις παρατηρεῖται εἰς πάντα τὰ σημεῖα καὶ τὰς συνθήκας τοῦ βίου ἐν ἅπασι τοῖς λαοῖς, καὶ τοῖς μὴ Χριστιανικοῖς ἔτι, εἰς πάσας τὰς μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς σχέσεις.—Ἀλλ' ἐνταῦθα πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ χάριν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου, ὅτι ἡ τόση μεγάλη καὶ παράδοξος μεταβολὴ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, καὶ ἡ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς τεραστία, οὕτως εἰπεῖν, μεταμόρφωσις ἁπαντᾷ μάλιστα κατὰ τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν σοβαρότητα, οὐχὶ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἀνατολὴν καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν τοῦ Αἵμου ἱστορικωτάτην Χερσόνησον.

Κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς τούτους τόπους τὰ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἂμ' ἀρχομένου, καλὰ ἐγένοντο ἐπαισθητὰ καὶ τελεσφόρα, ἀλλ' ἡ τόση περὶ τὰ σημεῖα πάντα τοῦ βίου ἐρεξῆς ἀλλοίωσις καὶ ἡ περὶ τὰ φρονήματα καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς γιγαντιαία μετατροπὴ καὶ ἐν γένει ἡ τόση περὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν προαγωγὴ καὶ καινοποίησις κατ' ἀνταπάκλασιν ἤδη ἐκεῖθεν, ἐκ τῆς Δύσεως, ἔρχεται. Παρ' ἡμῖν τοὐλάχιστον, δὲν ἐξετάζω τοὺς ἄλλους τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου λαούς, εἰσέτι ὁ **ἀνὴρ** καὶ ἡ **γυνὴ** ἐξακολουθοῦσι τὴν μετὰ μετριότητος καὶ θρησκευτικῆς τινος εὐλαβείας πορείαν πρὸς τὴν λεγομένην *πρόοδον*, τὸ σύμβολον τοῦτο τοῦ λήγοντος αἰῶνος ἡμῶν· καὶ ὁ μὲν **ἀνήρ**, εἴτε θρησκευτικὸς λειτουργός, εἴτε πολιτικός, εἴτε ἐπιστήμων εἴτε λόγιος καὶ φιλόσοφος, εἴτε ἔμπορος, εἴτε τεχνίτης καὶ βιομήχανος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπισπευδομένην ἀνέλιξιν τῶν καινοτομιῶν τοῦ

χρόνου, ἐξακολουθεῖ ὅμως τὸ μὲν τὴν μετὰ θερμότητος πατροπαράδοτον κατοχὴν τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τῶν πατέρων αὐτοῦ, τὸ δὲ τὴν τῶν πατρῴων αὐτοῦ κληρονομιῶν φροντίδα καὶ φύλαξιν ἐκ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ οὐδαμῶς ἀποβάλλει· ἡ δὲ **γυνή**, καὶ εὐπαίδευτος καὶ ἀπαίδευτος, δὲν ἐπιδιώκει τὴν ἀπότομον ὑπέρβασιν τῶν, ἐν οἷς τέτακται ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς θρησκείας ὁρίων. Καὶ ἡ μὲν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς κοινωνίας ἐπασχολεῖται ἀξιεπαίνως, ὅσον δύναται, εἰς τὰ τῆς φιλανθρωπίας καὶ φιλαδελφίας ἔργα· ἡ δὲ τῶν κάτω τάξεων ἐργάζεται ὑπομονητικῶς καὶ φιλοπόνως τὰς ἐφικτὰς ἐνταῦθα τοῦ βιοπορισμοῦ ἐργασίας.

Ὡς πρὸς τὰς σχέσεις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πρὸς ἀλλήλους· ὁ μὲν εἶναι πάντοτε κύριος καὶ ἄρχων τῆς οἰκογενείας, ἢ ἀρκούντως αὐστηρὸς καὶ ἐγωϊστικὸς καὶ πολλάκις δεσποτικός, ἢ ἐπιεικὴς καὶ συγκαταβατικός. Πάντοτε ὅμως ὡς πατὴρ ἢ ὡς ἀδελφός, ἀγαθὸς καὶ χρηστὸς ὁμολογεῖται, ὁσάκις δὲν ἐξεφθάρη ἐκ ραύλων συναναστροφῶν καὶ περιέπεσεν εἰς ἐκδεδιηγημένον βίον· ἡ δὲ **γυνὴ** εἴτε ὡς θυγάτηρ, εἴτε ὡς ἀδελφή, εἴτε ὡς σύζυγος καὶ μήτηρ, διατηρεῖ εἰσέτι πρὸς τὸν ἄνδρα μητροπαράδοτον ἀφοσίωσιν καὶ εὐλάβειαν,—ἐν ὅσῳ καὶ αὐτὴ διὰ τὴν κενόδοξον ἀπομίμησιν ξενοτρόπων ἠθῶν καὶ ἐθίμων δὲν ἀπώλεσε πολὺ μέρος τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος—καὶ οὕτω καθίσταται μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἡ συνεκτικὴ δύναμις τῆς οἰκογενείας, ἥτις διατελεῖ εἰσέτι ἐν τῇ σῳζούσῃ τὴν κοινωνίαν συνοχῇ καὶ συγκεντρώσει. Καὶ εἴθε, κατ' ἐμέ, ἐν τῇ οὐχὶ ἐπιζημίῳ ταύτῃ τοῦ βίου καταστάσει νὰ διατελέσωσιν ἀνὴρ καὶ γυνὴ καὶ κατὰ τὸν ἐπερχόμενον αἰῶνα, μετὰ τῆς δεούσης καὶ συνετῶς ἐπιζητουμένης τροποποιήσεως, ἐννοεῖται, καὶ οὐχὶ μετὰ τῆς ἐκτάκτου ἐκκεντρικότητος.

Ἐν τούτοις ἐν γένει ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ὑπερωκεάνειον Ἤπειρον ὁ **ἀνὴρ** τοῦ τελευτῶντος αἰῶνος, διὰ τὴν φαινομένην ἱκανότητα τοῦ πνεύματος εἰς ἐρευρέσεις καὶ ἐπινοήσεις, δι' ὧν τὴν ὑλικὴν ζωὴν εὐχερεστέραν καὶ εὐαρεστέραν ποιεῖται, ἁπορροφᾶται ὅλος ὑπὸ τῶν στοιχείων τῆς ὕλης, ἃς δυνάμεις αὐτενεργούσας ἀπο-

καλεῖ, καὶ ἀπαρνούμενος τὸ ὑπερφυσικὸν ἰδεῶδες, ὅλως προσηλοῦται εἰς τὴν λατρείαν τῆς ὕλης. Ἐκτὸς βεβαίως μεγάλης καὶ ἀξιοσεβάστου φάλαγγος τῶν εὐσεβῶς πνευματοδοξούντων καὶ γενναίως κατὰ τῶν ἄλλως ἐχόντων ἀντεπεξερχομένων. Δὲν δύναται ὅμως ὁ οὕτως ἔχων **ἀνὴρ** ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐν ταῖς ἀναποδράστοις εἰς τὸν ἀσθενῆ ἄνθρωπον σωματικαῖς καὶ ἠθικαῖς συμφοραῖς, καὶ πρὸς τὸ μοιραῖον τέλος ἐγγίζων, νὰ μὴ ἀνακύψῃ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσοθέῳ νομισθείσῃ σοφίᾳ αὐτοῦ, νὰ μὴ συνέρχηται εἰς ἑαυτὸν καὶ ἐπικαλῆται τὴν ἀντίληψιν τῆς ὑπερκοσμίου δυνάμεως, καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐγωϊστικῶς παροραθέντα Θεὸν τῆς πατροπαραδότου θρησκείας του μεταμελόμενος νὰ ἐπιζητῇ.

Πρὸς τὴν γυναῖκα, ὡς πεπολιτισμένος, φέρεται μετὰ παντοίων ἐξωτερικῶν τρόπων τιμῆς καὶ εὐγενείας, καὶ πρὸ αὐτῆς ὑποκλινέστατα ἀποκαλύπτεται, κατὰ βάθος ὅμως διαφοροτρόπως περὶ αὐτῆς φρονεῖ καὶ κρίνει. Ἡ **γυνὴ** ἑπομένως διατηρεῖ μὲν εἰσέτι τὴν ἀρχικὴν πρὸς τὸ ἰδεῶδες ἔξαρσιν καὶ τὴν πρὸς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ παραδόσεις αἰσθηματικὴν αὐτῆς εὐλάβειαν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀναστροφῇ αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπηρεάζεται καὶ πρὸς τὴν λατρείαν τῆς ὕλης καὶ αὐτὴ ἀποκλίνει, ἀλλὰ καὶ συχνότερον καὶ ταχύτερον τοῦ ἀνδρὸς καὶ πρὸ τῶν δεινῶν καὶ ἐπικινδύνων περιπετειῶν ἐνθυμεῖται τὸ θεῖον καὶ τὴν Λύτου ἀρωγὴν ἐπιζητεῖ.— Μάλιστα ἡ μητρικὴ αὐτῆς στοργὴ καὶ τὸ ἀδελφικὸν καὶ συζυγικὸν αὐτῆς φίλτρον δὲν ἐπιτρέπει αὐτῇ νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ καὶ ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πρὸς τὸ Παντοδύναμον Ὄν ἀνατάσεως τῆς καρδίας αὐτῆς καὶ τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος πρὸς Ἐκεῖνο. Καὶ φαίνεταί τι ἤδη ἀντίθετον γινόμενον τοῦ, ἐρ' οὗ τὴν πραγματείαν ταύτην ἐβασίσαμεν, γραφικοῦ γεγονότος.

Ἐκεῖ ἡ γυνὴ ἀποπλανηθεῖσα εἰς τὴν τοῦ πονηροῦ ἀτραπὸν συναπεπλάνησε καὶ συμπαρέσυρε καὶ τὸν ἄνδρα, μὴ δυνηθέντα νὰ ἀνυστῇ εἰς τὴν χαριτόγλωσσον αὐτῆς πρὸς τὸ πονηρὸν προτροπήν. Ἐνταῦθα ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ ἐγωισμῷ καὶ τῇ ὑπερφροσύνῃ τῆς διανοίας αὐτοῦ παραφερόμενος συμπαραφέρει καὶ τὴν γυναῖκα. Ἀλλ' αὐτὴ

δὲν ἀποφασίζει ἔτι νὰ κηρυχθῇ παντάπασιν ἀγνώμων πρὸς τὸν ἀναγεννήσαντα αὐτὴν Δημιουργὸν καὶ νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν τοσοῦτον θαυμασίως τελεσθεῖσαν αὐτῆς ἀποκατάστασιν.

Διὰ ταῦτα πολλοὶ μὲν μέχρι τοῦδε οἱ ὀρθολογισταὶ ἄνδρες, καὶ οἱ πανθεῖσταὶ καὶ οἱ ὑλόφρονες καὶ οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ ἄθεοι καὶ οἱ ζητοῦντες νὰ διαψεύσωσι τὸ ἁγιώτερον καὶ σωτηριωδέστερον τῆς ἱστορίας γεγονός, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτῶν σοφίαν ὑπεράνω τῆς θείας ἀγωνισάμενοι νὰ ὑψώσωσιν. Οὐδεμία ὅμως γυνὴ τοσοῦτον ἐξ ἰδίας ἀτομικότητος ἐράνη, κατ' ἐμέ, κηρυχθεῖσα πολέμιος τῶν ὑπερκοσμίων ἀληθειῶν, καὶ ταύτας ἀδεῶς καὶ ἀσυστόλως ποδοπατοῦσα, ἵνα τὸν ἑαυτῆς λόγον θεοποιήσῃ, καὶ ἀναδειχθῇ λύουσα παρατόλμως τὸ ἀποκεκαλυμμένον μὲν εἰς τὸν εὐσεβοῦντα νοῦν, σκοτεινὸν δὲ καὶ ἀκατάληπτον εἰς τὸν ἀσεβοῦντα μυστήριον τῆς τοῦ κόσμου καὶ ἀνθρώπου γενέσεως. Καὶ ἂν τινες γυναῖκες ἐμφανισθῶσιν ἄλλως ἔχουσαι, αὗται θὰ ὦσιν ἐκτρωματιαῖα, δότε μοι εἰπεῖν, φαινόμενα τῆς ἄλλως εὐσεβοῦς καὶ φιλοθέου γυναικείας φυλῆς, τὴν σωματικὴν μορφὴν τῆς μετριοφρονούσης καὶ εὐσεβοφρονούσης γυναικὸς ἐνδεδυμέναι, καὶ ἐν ταύτῃ τὸν κατὰ τῆς σῳζούσης τὸν ἄνθρωπον ἀληθείας καὶ ἠθικότητος ὀλέθριον πόλεμον ἀσυνειδήτως διεξάγουσαι καὶ μάτην δοκησισοφοῦσαι.

Ἐν τούτοις ἡ **γυνὴ** τῶν ἡμερῶν μας, ἀφ' ἑνὸς παιδευομένη ἐν κύκλῳ εὐρυτέρῳ ἢ πρότερον, καὶ ἐν ταῖς νεωτέραις ἰδέαις καὶ τοῖς φρονήμασιν ἀνατρεφομένη, καὶ τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων ἐμφορουμένη, καὶ τὸ μὲν πνεῦμα διὰ ποικίλων γνώσεων πλουτιζομένη καὶ τὴν καρδίαν ἐπὶ τὸ ἀνδροπρεπέστερον ἀναπτύσσουσα καὶ μορφοῦσα, ἀφ' ἑτέρου τὸ ἑαυτῆς οἰκιακὸν ἔργον, οὐχὶ τόσον, ὅσον πρίν, σπουδαῖον καὶ ἀξιότιμον θεωροῦσα, διότι αὐτὸ νῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὑπὸ μόνων ὑπηρετῶν καὶ ξένων προσώπων ἐκτελεῖται, οὐδὲ τόσον ἀξιόλογον, συγκρινόμενον πρὸς τὰ τοῦ ἀνδρός, καίτοι βαρύτατον καὶ ἐπιπονώτατον, ἅμα δὲ ἑαυτήν, ὡς οὐδόλως συντελοῦσαν εἰς τὸν μέγαν βιωτικὸν ἀγῶνα διὰ τούτου μόνου νομιζομένην, ἔτι δὲ ἕνεκεν τῶν σήμεραι πολλαπλασιαζομένων βιωτικῶν ἀναγκῶν, χρή-

ζουσα ἵνα ἐπαρκῇ καὶ αὐτὴ εἰς ἑαυτὴν καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτήν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις αὐτοκέραλόν τινα ἀρχὴν ἑαυτῇ ἐπιζητοῦσα διὰ τῆς ἐπιδείξεως μάλιστα τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀμφιβαλλομένων πνευματικῶν αὐτῆς ἱκανοτήτων. ἤρξατο νὰ διαμφισβητῇ πρὸς τὸν ἄνδρα τὸ μέχρι τοῦδε ἐλεύθερον μένον αὐτῷ πεδίον τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς πάλης, καὶ νὰ ζητῇ νὰ ἐξέλθῃ καὶ αὐτὴ τοῦ οὐδοῦ τῆς οἰκίας καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ συναγωνισθῇ εἰς τὸ στάδιον τοῦ βιωτικοῦ ἀγῶνος, μετέχουσα πασῶν τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καὶ πάντων τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων ἰσαξίως αὐτῷ μεταλαμβάνουσα.

Καὶ οὕτως ἐγεννήθη τὸ πολύκροτον γυναικεῖον ζήτημα, περὶ ὃ τοσαῦτα συνέδρια ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ συγκροτοῦνται καὶ τοσαῦται συζητήσεις διεξάγονται καὶ τοσαῦτα περὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ γράφονται καὶ λέγονται· πολλῶν μὲν γυναικῶν ἀγωνιζομένων ἵνα λύσωσιν αὐτὸ κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην, πολλῶν δὲ ἀνδρῶν συντασσομένων αὐταῖς καὶ ἄλλων ἀντιτασσομένων.

Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ εἴπω καὶ ἐγὼ τὰ κατ' ἐμὲ εἰς τὸ ἑπόμενον μέρος τῆς πραγματείας μου, τὸ περὶ τοῦ *προορισμοῦ* τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρός, ὅπερ ἀναγνώσομαι εἰς ἀκόλουθον διάλεξιν, ἣν θέλει εὐαρεστηθῇ τὸ σεβαστὸν προεδρεῖον νὰ μοὶ χορηγήσῃ, καὶ εἰς ἣν εὐελπιστῶ ὅτι τὸ σεβαστὸν καὶ ἐπιλεκτὸν ἀκροατήριον θέλει μὲ ἀξιώσει αὖθις τοσοῦτον προθύμως τῆς εὐγενοῦς καὶ φιλόφρονος παρουσίας αὐτοῦ.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Ο ΑΝΗΡ ΚΑΙ Η ΓΥΝΗ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΩι ΕΛΛΗΝΙΚΩι ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩι ΣΥΛΛΟΓΩι ΤΗι 16 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1897

Φιλόμουσος καὶ φιλήκοος ὁμήγυρις,

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ διαλέξει μου, ὡς εἶπον ἐν τῷ τέλει τῆς πρώτης, θέλω πρῶτον περιγράψει διὰ παραλληλισμοῦ τὸν **ἄνδρα** καὶ τὴν **γυναῖκα,** εὑρίσκουσα τὰς ὁμοιότητας καὶ τὰς διαφορὰς τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς φύσεως τοῦ μὲν καὶ τῆς δέ, καὶ ἐν τούτοις τὴν ἁρμονίαν καὶ ἰσοτιμίαν αὐτῶν ἀναγράφουσα. Καὶ δεύτερον τὸν ἐν τῷ βίῳ σκοπὸν καὶ προορισμὸν ἀμροτέρων θέλω ἐξετάσει, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ περιλαλήτου ζητήματος τῆς γυναικείας χειραρετήσεως ὁμιλήσω τὸ κατ' ἐμέ.

Τὰ κεφάλαια ταῦτά εἰσι τὰ μάλιστα σπουδαῖα καὶ ἐνδιαφέροντα καὶ ἡ μελέτη αὐτῶν καὶ ἀνάπτυξις δυσχερεστέρα καὶ τῆς τοῦ πρώτου κεφαλαίου, ὅπερ ἐν τῇ πρώτῃ διαλέξει ἐπραγματεύθην, διότι ἐκεῖ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα ἐξεικόνισα ἐξ ἱστορικῆς ἀπόψεως καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν σειρὰν τῶν αἰώνων ἐκ τῆς ἱστορικῆς μελέτης ἐξήγαγον, τὸ κατ' ἐμαυτήν. Ἀλλ' ἐν τοῖς παροῦσι κεφαλαίοις ἀνάγκη νὰ φυσιολογήσω καὶ νὰ ψυχολογήσω,

ἐν γένει νὰ φιλοσοφήσω ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, καὶ εἰς ζητήματα τῆς ἡμέρας ζωτικώτατα νὰ περιστραφῶ, καὶ εἰς τὴν ἀνέλιξιν τῶν καθ' ἡμᾶς βιολογικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν πραγμάτων νὰ ἐνδιατρίψω. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις νὰ εὐαρεστήσω, ὡς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μου διαλέξει τῇ φιλομούσῳ μου ὁμηγύρει, λέγουσά τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἄξιον ὁπωσδήποτε τῶν προσδοκιῶν τῆς ἐπιεικοῦς αὐτῆς φιληκοΐας.

Καὶ ποιήσω μὲν τοῦτο, ὅση μοι δύναμις. Ἐπειδὴ δὲ τὸ εὐγενὲς καὶ φιληκοόν μου ἀκροατήριον μετὰ τοσαύτης ἐπιεικείας καὶ ἀνεκτικότητος ἠκροάσατό μου τὴν πρώτην καὶ τόσον ἐκτενῆ διάλεξιν, ἀρύομαι θάρρος ἐκ τῆς καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν διάλεξιν ἐμφαινομένης ἐπιεικοῦς καὶ μετὰ πρόρρησιν διαθέσεως ἀκροάσεώς του. Τοῦτο μόνον προντίζουσα μὴ διὰ τῆς μακρότητος τοῦ λόγου κουράσω καὶ πάλιν καὶ καταπονήσω τὴν εὐγενῆ ἀκοὴν αὐτοῦ, ἐνθυμουμένη ὅτι «μέτρον τοῦ λόγου οὐχὶ ὁ λέγων, ἀλλ' ὁ ἀκούων». Διὰ ταῦτα καὶ ἐν τῷ παρόντι θέλω ἀναγνώσει ἐκ τοῦ θέματος τόσον, ὅσον ἐπὶ μίαν ὥραν, τὸ λοιπὸν καταλείπουσα εἰς τὴν τρίτην διάλεξιν, εἰ Θεὸς δώῃ.

Λέγω λοιπόν, κυρίαι καὶ κύριοι, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ὁ **ἀνὴρ** καὶ ἡ **γυνή**, σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ἐξεταζόμενοι, εἰσὶ βεβαίως κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν ἴσοι καὶ ὅμοιοι, εἰσὶ δηλ. ἄνθρωποι πεπροικισμένοι ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἐσωτερικῶς ὑπὸ τῆς ὁμοίας λογικῆς, ἀθανάτου, θεοειδοῦς ψυχῆς, κεκτημένης ἐξίσου τὰς ἐν τῇ πνευματικῇ φύσει αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπων, αἰσθητικὰς καὶ συναισθητικὰς καὶ νοητικάς, καὶ ὀρεκτικὰς καὶ βουλητικὰς δυνάμεις, καὶ ἐξωτερικῶς μετὰ ὁμοίου σωματικοῦ σκηνώματος μεμορφωμένοι. Καὶ τοῦτο βεβαίως δηλοῖ τὸ ἐν τῇ Γραφῇ : ὅτι ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὴν Εὔαν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ λαβών. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν καὶ ὁ μὲν καὶ ἡ δὲ αἰσθάνονται, συναισθάνονται, ἀντιλαμβάνονται τοῦ ἐκτὸς κόσμου, νοοῦσιν, ἐννοοῦσι, μνημονεύουσι, φαντάζονται, γινώσκουσι, σκέψεις καὶ συλλογισμοὺς καὶ κρίσεις καὶ ἰδέας σχηματίζουσιν, ἑπομένως ὀρέγονται, βούλονται, λέγουσι καὶ πράττουσιν ὁμοίως καὶ ἀπαραλλάκτως καὶ δι' ὁμοίων αἰσθητηρίων καὶ κινητηρίων ὀργάνων τοῦ σώματος τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῶν κόσμον ἐξωτερικεύουσι καὶ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχετίζονται καὶ τὴν ὅλην αὐτῶν ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν ὁμοιοτρόπως διεξάγουσιν.

Ἀλλ' ὅμως ἔχουσι καὶ διαφορὰς ἐν τῇ ὁμοουσίῳ καὶ ὁμοφυεῖ ταύτῃ αὐτῶν σωματικῇ καὶ πνευματικῇ φύσει, καὶ ἐν ταῖς διαφοραῖς ταύταις ἔγκειται ἡ ἀνάγκη τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως ἑκατέρων τῶν ἀνθρωπίνων τούτων ὄντων καὶ ἅμα δὲ τὸ ἰσάξιον αὐτῶν καὶ ἑπομένως ἡ σκοπιμότης καὶ ἡ ἁρμονία τῆς συμβιώσεως αὐτῶν. Ἡ αὐτὴ δὲ ἀπαντᾷ ἐν πάσῃ τῇ φύσει τῶν τε ζωϊκῶν καὶ τῶν ὀρυκτῶν ἔτι συνυπαρξία ὁμοιότητος καὶ διαφορᾶς, ὑπὸ τῆς Πανσοφίας τοῦ Δημιουργοῦ ἐπινοηθεῖσα διὰ τὴν ἐναρμόνιον καὶ ἅμα καλὴν τῶν πάντων ὕπαρξιν καὶ ζωὴν καὶ κίνησιν. Διότι ἄλλως ἡ ἀπόλυτος ὁμοιότης εἶνε ἀπόλυτος ταυτότης, ἥτις ἤθελε παρουσιάσει εὐθύς, ἐκτὸς τοῦ ἀκάλου καὶ ἀχάριτος, στασιμότητα, ἀκινησίαν καὶ σχεδὸν νέκρωσιν εἰς τὸ πᾶν.

Ἑπομένως, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἅμα σκοπιμότης ἐν τῇ διαφορότητι τῶν γενῶν, καὶ ἅμα διαφορότης ἐν τῇ σκοπιμότητι, ἦτο περιττὴ ἡ εἰς γένη διαίρεσις· ἤρκει τὸ ἓν γένος ἐν τοῖς οὖσι· καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐν τῇ ἑνότητι διαφορότης, καὶ ἡ ἐν ταύτῃ σκοπιμότης, ἦτο περιττὴ ἡ διαίρεσις εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα, ἀρκοῦντος τοῦ ἑνὸς ἐν τῷ σκοπῷ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ. Οὐδὲ καθιστᾷ ἡ διαφορὰ αὕτη τὸν ἕνα ἧττονα ἢ μείζονα τοῦ ἑτέρου. Διότι κατ' ἀρχὴν ὑπάρχει, ὡς εἶπον, ἰσότης καὶ ὁμοιότης τῶν φύσεων αὐτῶν, ἡ δὲ διαφορὰ ἀναγκαία διὰ τὸν εἰδικὸν σκοπὸν ἑκατέρου. Ἐν ᾧ ἡ ἀπόλυτος ταυτότης ἤθελε προϋποθέτει καὶ τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἢ τὴν ταὐτότητα αὐτοῦ, καθ' ἣν ἤθελεν εἶναι καὶ ὅλως περιττὴ καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ γένους, ἐκτὸς ἂν ἤθελε γείνει τοῦτο δι' ἁπλῆν ποικιλίαν, ἥτις ὅμως ραίνεται ἄνευ σκοποῦ· ὥστε οἱ διατεινόμενοι ὅτι τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα τῆς γυναικός, εἶνε ἧττον καὶ ἔλαττον τῶν τοῦ ἀνδρός, σφάλλονται, διότι δὲν ὑπάρχει ἐλαττονότης ἐν τούτοις, ἀλλὰ διαφορὰ ἐν τῇ ὁμορυίᾳ καὶ τῇ ἰσότητι τῆς φυσικῆς συστάσεως αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ

διισχυριζόμενοι τὴν πνευματικὴν ταυτότητα καὶ τὴν σωματικὴν ἴσως τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα, ὡσεὶ θέλουσι νὰ ἀναιρέσωσι τὸν σκοπὸν τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως ἑκατέρου· ἵνα λοιπὸν ἀποδείξωμεν τὰ λεγόμενα ταῦτα, παραλληλίσωμεν αὐτούς.

Καὶ πρῶτον παραλληλίσωμεν αὐτοὺς σωματικῶς: Ὁ **ἀνήρ,** Κυρίαι καὶ Κύριοι, ἔχει τοὺς μῦς καὶ μυῶνας στιβαροὺς καὶ βαρεῖς, τὰ ὀστᾶ μεγαλείτερα, χονδρότερα καὶ σκληρότερα, τὰ νεῦρα εὔτονα καὶ ἰσχυρά, ὅλον ἐν γένει τὸ σῶμα ὀγκωδέστερον, ῥωμαλέον καὶ δυνατόν, καὶ αὐτὸ τὸ δέρμα πυκνότερον καὶ τραχύτερον. — Ἡ **γυνὴ** ἔχει τοὺς μῦς μαλακωτέρους καὶ ἁβροτέρους, τὰ ὀστᾶ μικρότερα, λεπτότερα καὶ εὐθραυστότερα· τὰ νεῦρα ἀτονώτερα εὐκαμπτότερα καὶ εὐπαθέστερα· διὰ τοῦτο καὶ συχνότερον τοῦ ἀνδρὸς περιπίπτει, μάλιστα κατὰ τοὺς νῦν χρόνους, εἰς νευροπαθείας καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὀχληρότατα νοσήματα· καὶ τὴν ἐπιδερμίδα δὲ ἔχει λίαν ἁβρὰν καὶ μαλακὴν καὶ λεπτήν. — Ὁ **ἀνὴρ** διὰ ταῦτα εἶνε δρῦς ὑψίκομος καὶ ὑψικόρυμος, δύσκαμπτος καὶ δυσλύγιστος, ἡ δὲ **γυνὴ** κισσὸς εὔκαμπτος καὶ εὐλύγιστος, περὶ τὴν δρῦν ἐπιχαρίτως ἑλισσόμενος, ὡς ἤθελε τις ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον εἰπεῖ. — Ὁ **ἀνὴρ** ἕνεκα τῆς τοιαύτης τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ κρατερότητος, ἔχει τὸ πᾶν ἐν τῇ ῥώμῃ τῶν στιβαρῶν βραχιόνων αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ στεγανότητι τοῦ ἐγκεφάλου. «Ὅστις, κατὰ διάσημον τοῦ Βερολίνου Καθηγητὴν τῆς ἀνατομίας (Waldeyer) εἶνε βαρύτερος τοῦ τῆς γυναικὸς καὶ αἱ ἐγκεφαλικαὶ κολλύραι, Circonvolations, διαρέρουσι, αἱ τοῦ θήλεος, λέγει, μέχρις ὀγδόου μηνὸς εἰσὶν ἁπλαῖ καὶ ὁ μετωπικὸς λοβὸς λεῖος, αἱ αὔλακες τοῦ ἀνδρικοῦ δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὸν τοῦ γυναικείου καὶ ἔτι πλέον εἰς τὸν λοβὸν τὸν κατὰ τὸ ἰνιακὸν ὀστοῦν. Occipital». — Καὶ ἄλλοι σοφοὶ τοῦ ἀσκληπιοῦ παῖδες ὀγκωδέστερον τὸν τοῦ ἀνδρὸς ἐγκέφαλον ἀποδεικνύουσιν, ἐν ᾧ ἄλλοι οὐδεμίαν εἰς τὸν ὄγκον καὶ τὸ βάρος ἀξίαν ἀποδιδοῦσιν.

Ἡ **γυνὴ** ἑπομένως ἔχει τὸ πᾶν ἐν τῇ λεπτομερείᾳ καὶ τῇ δεξιότητι τῶν δακτύλων καὶ ἐν τῇ τρυφερότητι καὶ ἅμα σθεναρότητι

καὶ ἀντοχῇ τῆς καρδίας· οἱ πνεύμονες ἐν τῷ στέρνῳ τοῦ ἀνδρὸς ἰσχυρότεροι καὶ εὐρυχωρότεροι, καὶ τὸ ἐν αὐταῖς ὀξυγονούμενον αἷμα βαρύτερον καὶ ὁρμητικώτερον διαθέον τὰς ἀρτηρίας αὐτοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ὀξύτερος ὁ ἀνὴρ εἰς τὰς κινήσεις καὶ δράσεις αὐτοῦ, αἱ τῆς γυναικὸς ἀπαλώτεροι καὶ βραχύτεροι ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς χωρητικότητος τοῦ στήθους αὐτῆς, ὅπερ ἁβρότερον καὶ ἀδυνατώτερον καὶ μόνον τοσοῦτον στερρόν, ὥστε νὰ βαστάζῃ τὸ ἐπ' αὐτοῦ θηλάζον καὶ γλυκέως ἀναπαυόμενον νήπιον. Τὸ αἷμα ἐν ταῖς φλεψὶ καὶ ταῖς ἀρτηρίαις αὐτῆς διαρρέει ἡσυχώτερον καὶ ὁμαλώτερον, διὰ τοῦτο καὶ ἠπιώτερον ἡ γυνὴ κινεῖται καὶ μὲ τρόπον εἰρηνικώτερον καὶ βραδύτερον φέρεται πρὸς τὸ δρᾶν, ἐκτὸς περιστάσεων, ἐν αἷς ἡ καρδία αὐτῆς τῇ ὑπαγορεύει τὴν βιαίαν καὶ ὁρμητικὴν κίνησιν. Καὶ αὗται μάλιστά εἰσιν, αἱ καθ' ἃς διακινδυνεύει τὸ ἀγαπώμενον ὑπ' αὐτῆς ὄν.

Ὡς πρὸς τὴν γενικὴν αἴσθησιν τῆς ἁφῆς, ὁ **ἀνήρ,** ὡς ἐκ τῆς τραχύτητος ἴσως τοῦ δέρματος καὶ τῆς ἰσχύος τῶν νεύρων, ἔχει ταύτην δυσαισθητοτέραν, καὶ τῶν σκληροτέρων σωμάτων ἐφάπτεται ἀπονώτερον καὶ θαρραλεώτερον. Ἡ **γυνὴ** τὰ ἁπαλὰ καὶ μαλακὰ ἐπιζητεῖ, διὰ τὴν μεγάλην εὐαισθησίαν τῆς γενικῆς ἁφῆς τοῦ σώματός της· καὶ διότι τὸ ἁπαλὸν τοῦ νηπίου σῶμα οὐδαμοῦ ἤθελεν ἔχει ἁπαλωτέραν κοιτίδα, ἢ τὴν ἁπαλὴν αὐτῆς ἀγκάλην. Ἀπεναντίας ἡ ὄσφρησις τοῦ ἀνδρὸς φαίνεται εὐαισθητοτέρα καὶ εὐρεθιστοτέρα. Διὰ τοῦτο δὲν ἀνέχεται τὰς βαρείας καὶ δυνατὰς ὀσμὰς καὶ τῶν ἀρωματικῶν οὐσιῶν τὴν μεγάλην ὀξύτητα. Ἐν ᾧ ἡ γυνή, ὡς ἔχουσα, φαίνεται, τὰ ὀσφραντικὰ νεῦρα ἰσχυρότερα καὶ δυσπαθέστερα, διηνεκῶς ὑπ' ἀτμοσφαίρας τῶν ὀξυτέρων καὶ βαρυτέρων εὐωδιῶν εὐχαριστεῖται νὰ περιβάλληται, καὶ εἰς τὰ δύσοσμα δὲ αὐτὴ τοῦ νηπίου της δὲν φαίνεται ἀηδιζομένη.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν γεῦσιν διαφέρουσιν· ὁ **ἀνὴρ** ἀγαπᾷ μᾶλλον τοὺς αὐστηροὺς καὶ ἁλμυροὺς χυμούς· ἡ **γυνὴ** εἰς τοὺς γλυκεῖς καὶ ὀξεῖς μάλιστα ἀρέσκεται. Αὗται καὶ ἄλλαι τινὲς αἱ διαφοραὶ τῆς σωματικῆς συστάσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός· ὧν τὰ

αἴτια γνωστὰ τοὺς φυσιολόγοις καὶ ἰατροῖς· ὁ δὲ σκοπὸς αὐτῶν ἀνακαλύπτεται ἐν τῷ προορισμῷ τῆς ζωϊκῆς ὑπάρξεως ἑκατέρου, ὡς θέλομεν εἴπει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν φύσιν αὐτῶν, ἔχουσι μὲν τὴν κατ' ἀρχὴν ὁμοιότητα καὶ ἰσότητα, ἅτε ἀμφότερα λογικὰ καὶ πνευματικὰ ὄντα, διαφέρουσιν ὅμως κατὰ πολλὰ σημεῖα τῆς πνευματικῆς αὐτῶν συστάσεως καὶ ζωῆς. Καὶ πρῶτον ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς κατωτάτης γνωστικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς· τοῦ αἰσθητικοῦ δηλ. Κατὰ τοῦτο ὁ **ἀνήρ,** ἅτε ἔχων, τά, δι' ὧν ἡ ἀντιληπτικὴ αὕτη δύναμις τῆς ψυχῆς ἐνεργεῖ, αἰσθητικὰ καὶ κινητικὰ νεῦρα ἰσχυρότερα, προσηλοῦται ἐπὶ τοῦ ἐπενεργοῦντος ἐπ' αὐτῶν ἀντικειμένου μετὰ πλείονος τῆς ἐντάσεως, προσέχει δηλ. ἰσχυρότερον καὶ ἐπιμένει ἐν τῇ πλήρει ἀντιλήψει τοῦ ἀντικειμένου. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ διαβιβαζόμεναι καὶ ἐντυπούμεναι εἰκόνες καὶ παραστάσεις εἰσὶν ἀσφαλέστεραι καὶ ἀκριβέστεραι καὶ δὴ καὶ τελειότεραι. Δὲν παθαίνεται καὶ λίαν ὑπερβολικῶς, διότι ἕνεκεν τῆς ἐντεταμένης προσοχῆς αὐτοῦ, μᾶλλον ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἢ τοῦτο ἐπὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐπενεργείας προερχόμενον πάθημα, ὅπερ αἴσθημα καλεῖται, εἶνε εἰς αὐτὸν ἐνεργείας μᾶλλον πρόξενον ἢ παθήσεως.

Ἡ **γυνὴ** ἀπ' ἐναντίας ἕνεκεν τῆς ἀσθενεστέρας καταστάσεως τοῦ νευρικοῦ αὐτῆς συστήματος, παθαίνεται σφοδρότερον ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ διεγειρομένων ἐρεθισμῶν ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀντικειμένου, κουράζεται ταχύτερον ἐν τῇ ἀντιλήψει αὐτοῦ καὶ ὀλιγώτερον συγκεντροῖ τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπ' αὐτοῦ, μερίζουσα μᾶλλον αὐτὴν ἀπὸ ἀντικειμένου εἰς ἀντικείμενον, οἱονεὶ πρὸς ἀντιπερισπασμὸν καὶ ἀνακούρισιν. Διὰ τοῦτο αἱ μὲν αἰσθητικαὶ αὐτῆς παραστάσεις εἰσὶν ἀσφαλέστεραι παρ' αὐτῇ, τὰ δὲ αἰσθήματα ἢ ἐκ τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων ψυχικαὶ αὐτῆς καταστάσεις, ἡδεῖαι ἢ ἀλγειναί, ἰσχυρότεραι καὶ παθητικώτεραι. Μάλιστα ἡ ἐξ ἰσχυρῶν ὑλικῶν ἐρεθισμῶν διεγειρομένη αὐτῆς ἀκουσία προσοχὴ εἶνε ἐντονωτέρα καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς αἰσθήματα ἰσχυρότερα· εἰς κρότον λ. χ. αἰρνίδιον, ἰσχυρόν, ἡ γυνὴ σφόδρα παθαίνεται, ἐν ᾧ ὁ ἀνὴρ μένει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτάραχος· καὶ εἰς τὴν ὀδυνηρὰν κραυγὴν τοῦ παιδίου ἐκείνη ὑπὸ τρόμου καταλαμβάνεται, οὗτος δὲ ἵσταται ἥρεμος ἢ ἀκίνητος μᾶλλον.

Ὡς πρὸς τὰς ἀνωτέρας γνωστικὰς δυνάμεις, τὴν φαντασίαν καὶ τὴν μνήμην: Εἰς τὸν ἄνδρα παρατηρεῖται ἐπικρατοῦσα μᾶλλον ἡ δημιουργικὴ φαντασία καὶ εἰς τὴν γυναῖκα ἡ ἀναπολητική. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν ἀναπλάττει μᾶλλον εἰκόνας ἀντικειμένων μὴ προσπεσόντων εἰς τὰς αἰσθήσεις· ἡ δὲ ἀναπαριστάνει εὐκολώτερον τὸ ἴνδαλμα ἀντικειμένου ἀντιληφθέντος ἤδη. Καὶ τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἡ φαντασία κανονίζεται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς λογικῆς ἰδέας τοῦ καλοῦ· διὰ τοῦτο καὶ εἰς πράξεις γενναίας καὶ θαυμαστὰς παρορμᾷ αὐτὸν καὶ εἰς τὴν διάπλασιν πρωτοτύπων καλλιτεχνημάτων· τῆς δὲ γυναικὸς ἡ φαντασία διεγείρεται μᾶλλον καὶ διευθύνεται ὑπὸ τοῦ συναισθήματος· καὶ διὰ τοῦτο ἐκείνου μᾶλλον τοῦ ἀντικειμένου τὴν εἰκόνα ἀναπλάττει ἡ γυνὴ καὶ ἐξωραΐζει, ὅπερ μάλιστα ἐνδομύχως ἠγάπησε καὶ πρὸς ὃ εὐάρεστον ἔλαβε συναίσθημα. Ὁ ἔξοχος λ. χ. καλλιτέχνης ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης τὸ ἰδεῶδες τοῦ κάλλους ἐκτυποῖ, ἴσως τὰς ἐγκατεσπαρμένας ἐν τῇ φύσει ἰδιότητας τοῦ καλοῦ συναγαγὼν καὶ συναρμόσας εἰς ἕν· ἡ δὲ εὐράνταστος τῆς Λέσβου ἀοιδὸς ἐκείνη, ἡ καλὴ Σαπφώ, τὸν ἀγαπητὸν τῆς καρδίας της ἴσον τοῖς θεοῖς ἀναπαριστᾷ ἐν τῷ πρὸς τὴν θεὰν ἐκείνῳ ἐξαισίῳ ὕμνῳ της: «Φαίνεταί μοι κεῖνος ἴσος θεοῖσι, λέγει, ἔμμεν ὠνήρ».—Ἡ γυνὴ μήτηρ τὸν περιληπτὸν υἱόν της μακρὰν αὐτῆς ἐν τῷ σταδίῳ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀγώνων ἀγωνιζόμενον ἀναπολεῖ νυχθήμερον, καὶ συνεχῶς τὸν φαντάζεται ἀριστοῦχον καὶ στεφανούμενον ὑπὸ τοῦ λαμπροτέρου στεφάνου μεταξὺ τῶν συμφοιτητῶν του. Ἐνῷ ὁ ἀνὴρ πατήρ, ἐὰν μάλιστα εἶνε περφωτισμένος καὶ ἐκ τῶν διακεκριμένων ἱεροφαντῶν τῆς ἐπιστήμης, δημιουργεῖ πρὸ αὐτοῦ, ἐν τῷ πνεύματι τοῦ σπουδάζοντος υἱοῦ του, νέας μεθόδους πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως, καὶ τέρπεται φανταζόμενος τὴν ἐξ αὐτοῦ μέλ-

λουσαν τελειοποίησιν καὶ εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ μνήμη ἐν τῇ γυναικὶ ἀπ' ἐναντίας εἶνε ἰσχυροτέρα καὶ ζωηροτέρα, ἀναπαριστᾷ δὲ μᾶλλον αἰσθήματα καὶ συναισθήματα καὶ λέξεις καὶ ὀνόματα καὶ τὰ κατὰ τόπον ὄντα καὶ γινόμενα. Εἶνε μᾶλλον εὐρύχωρος, πολλὰς ὁμοῦ παραστάσεις ἐναποταμιεύουσα, καὶ ἕτοιμος ὡς ἀνακαλοῦσα καὶ ἀναμιμνησκομένη εὐκόλως καὶ ταχέως· καὶ ἐν γένει ἡ μνήμη ἐν τῇ γυναικὶ εἶνε μᾶλλον λεκτικὴ καὶ ὀνοματική, ἢ ἐννοηματικὴ καὶ ἰδεολογική.— Ἐν τῷ ἀνδρὶ τοὐναντίον εἶνε μᾶλλον ἡ μνήμη πραγματικὴ καὶ ἐννοηματικὴ καὶ μᾶλλον δὲ στεγανή, διατηροῦσα ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ ἐντυπωθὲν καὶ καθαρῶς ἀνατυποῦσα αὐτό. Διὰ τοῦτο αἱ μαθήτριαι ἐν τοῖς σχολείοις εἰσὶ μνημονικώτεραι, ἢ οἱ μαθηταί, τῶν κατὰ λέξιν ἢ τῶν κατ' ἔννοιαν.

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὰς ἀνωτάτας τῆς ψυχῆς δυνάμεις: Εἰς τὸν ἄνδρα ἐπικρατεῖ ἡ διασκεπτικὴ καὶ κριτικὴ ἱκανότης τοῦ νοῦ, καὶ μάλιστα ὁ καθαρὸς θεωρητικὸς λόγος, ἡ ὑψηλοτέρα αὕτη τοῦ νοῦ ἔκφανσις. — Εἰς τὴν γυναῖκα μᾶλλον ἡ ἐποπτικὴ καὶ διασκεπτική, μὴ ἐλλειπούσης βεβαίως καὶ τῆς κριτικῆς καὶ τῆς θεωρητικῆς, ἀλλὰ ταύτης ὁδηγουμένης μᾶλλον ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τοῦ ἐδρεύοντος ἐν τῇ καρδίᾳ. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ ὁ ἀνὴρ ἐκ τῶν μερικῶν παραστάσεων ὑψοῦται εἰς τὰς γενικὰς ἐννοίας, καὶ τὸ οὐσιῶδες καὶ τὸ αἰτιῶδες καὶ τὸ σκόπιμον τῶν ὄντων ἐπιζητεῖ, καὶ κρίσεις καὶ συλλογισμοὺς ἐπ' αὐτῶν σχηματίζει, καὶ τὰς ἀνωτάτας ἀρχὰς τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων θεωρεῖ καὶ κατὰ τὸν νόμον τῆς τελειότητος τὰς ἰδέας διαμορφώνει, ἡ γυνὴ περιστρέφεται μᾶλλον εἰς τὰς ὑπ' ὄψει μερικότητας καὶ λεπτομερείας, παρατηρεῖ τὰ πρὸ αὐτῆς καὶ τὰ περὶ αὐτὴν μετ' ἐπιμελείας ἀνεξαντλήτου καὶ πολλῆς τῆς περιεργείας, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο μεταπηδῶσα ταχέως, κρίνει ἐπ' αὐτῶν μετ' εὐκολίας καὶ συλλογίζεται μετὰ νοημοσύνης· ἀλλ' εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἰδεώδους ἀκολουθεῖ μᾶλλον τὸ συναίσθημα ἢ τὸν λόγον. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἐν τῷ λόγῳ εὑρίσκει τὸν Θεόν,

τὴν ὑπερτάτην τῶν ὄντων αἰτίαν καὶ διὰ τοῦ λόγου πιστεύει Αὐτῷ ἀνακαλυφθέντι, ἡ δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς καὶ διὰ τῆς καρδίας ἀφοσιοῦται Αὐτῷ.

Διὰ τοῦτο ὁ κλῆρος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διὰ τοῦ δικαίου διακανονίσεως τοῦ βίου πίπτει μᾶλλον εἰς τὸν ἄνδρα, ὁ δὲ τῆς τέχνης καὶ τῆς τοῦ βίου χαριτοκοσμήσεως εἰς τὴν γυναῖκα.

Ἐν γένει ὁ μὲν εἶνε πνεῦμα ἐμβριθέστερον, μεγαλονούστερον καὶ βαθυνούστερον· ἡ δὲ τεχνικώτερον, ὀξυνούστερον καὶ ἀγχινούστερον. Ἐντεῦθεν ἡ μὲν πρὸς τὸ τεχνάζεσθαι καὶ τὸ εὑρίσκειν τὰς διαφορὰς ὁμοίων ἀντικειμένων, ἢ τὰς ὁμοιότητας ἐν τοῖς διαφόροις ἐπιτηδειοτέρα· ὁ δὲ πρὸς τὸ εἰσδύειν εἰς τὸ βάθος τῶν ὄντων καὶ εἰς τὸ ἐπινοεῖν καὶ διαπράττειν ἕκαστόν τι καὶ ἔξοχον· ὁ μὲν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀντικειμένου ἀνερευνᾷ καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ μελετᾷ· ἡ δὲ εἰς τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ περιστρέφεται, τὸ χρῶμα μάλιστα καὶ τὸ σχῆμα παρατηροῦσα. Οὗτος ἀνερευνᾷ τὸ παρελθὸν ἀκαμάτως καὶ ἀκορέστως, μελετᾷ τὸ παρὸν βαθέως καὶ ἐπισταμένως, καὶ εἰς τὸ μέλλον μετὰ περισκέψεως, ἀλλὰ καὶ ἀνυπομονησίας ἀποβλέπει· αὕτη ἀναπολεῖ μετὰ συγκινήσεως τὸ παρελθόν, δακρύουσα τόσον διὰ τὰ εὐτυχῆ αὐτοῦ σημεῖα, ὅσον καὶ διὰ τὰ δυστυχῆ· διατρέχει τὸ παρὸν μετὰ ταχύτητος καὶ ἐπιπολαίως, ἀπορροφωμένη μᾶλλον ἐκ τῶν λεπτομερειῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας, ἢ προσέχουσα εἰς τὸ βάθος καὶ εἰς τὰ γενικὰ αὐτοῦ σημεῖα. μεθ' ὑπομονῆς δὲ ἀκαταβλήτου καὶ θρησκευτικῆς ἀφοσιώσεως κρούει τὴν κεκλεισμένην θύραν τοῦ μέλλοντος.

Διὰ ταῦτα εἶνε προαισθητικωτέρα καὶ προβλεπτικωτέρα καὶ μᾶλλον ἐπιφυλακτική, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δειλὴ καὶ ἄτολμος. Ἐκεῖνος δὲ παρατηρητικώτερος καὶ στοχαστικώτερος τοῦ συμφέροντος ἑαυτῷ, καὶ μᾶλλον γενναῖος καὶ ἀπτόητος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀνυπόμονος καὶ ὁρμητικὸς καὶ ἀκράτητος καὶ ῥιψοκίνδυνος. Ὡς πρὸς τὸ συναισθητικόν, τὸ ὀρεκτικὸν καὶ τὸ βουλητικόν, ἐξ οὗ ἡ ἠθικὴ κατάστασις ἐξαρτᾶται καὶ διαμορφοῦται· ἐν τῇ γυναικὶ ἐπικρατέστερα φαίνονται τὰ αἰσθητικὰ συναισθήματα, τὰ προερχόμενα δηλ.

ἐκ τῶν αἰσθημάτων, τῶν πηγαζόντων ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῆς τε γενικῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν γενικῶν αἰσθητηρίων· ὡσαύτως καὶ τὰ φανταστικὰ συναισθήματα, μάλιστα τὰ ἐκ τοῦ χαρίεντος, τοῦ λεπτοῦ, τοῦ ἁβροῦ. Διὰ τοῦτο ἀλγεῖ καὶ λυπεῖται ἡ γυνή, τέρπεται καὶ χαίρει ζωηρότερον καὶ ἰσχυρότερον· καὶ ἐλπίζει καὶ ροβεῖται καὶ θαυμάζει καὶ ἐκπλήττεται ἰσχυρῶς. Καὶ ἐκ τῶν νοητικῶν συναισθημάτων τῇ εὐαρεστοῦσι τὰ ἐκ τοῦ νέου, τοῦ ποικίλου, τοῦ εὐρυοῦς, τοῦ ἀστείου προερχόμενα. Ἐκ δὲ τῶν λογικῶν τὰ ἐκ τῆς ἰδέας τῆς εὐσεβείας, τῆς συμπαθείας, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀγάπης ἐν γένει ἐπικρατοῦσιν ἐν αὐτῇ. Ἐν ᾧ ἐν τῷ ἀνδρὶ ἰσχύουσι μάλιστα ἐκ τῶν νοητικῶν συναισθημάτων τὰ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀληθοῦς προερχόμενα, καὶ ἐκ τῶν λογικῶν τὰ ἐκ τῆς ἰδέας τῆς τιμῆς, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης: Ὁ **ἀνὴρ** πατὴρ λ. χ. δὲν ἀνέχεται τὸν υἱὸν ἀσωτεύοντα τὴν πατρικὴν περιουσίαν, καὶ ἐν τῷ ἐκδεδιητημένῳ αὐτοῦ βίῳ τὴν τιμὴν τῆς οἰκογενείας προσβάλλοντα, καὶ διανοεῖται ν' ἀποκηρύξῃ αὐτόν· ἡ **γυνὴ** μήτηρ δάκνεται μυστικῶς τὴν καρδίαν, ὀδυνᾶται καὶ κλαίει ἐπὶ τῷ ἀγαπητῷ της καὶ παντοιοτρόπως προσπαθεῖ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν δικαίως ἀγανακτοῦντα πατέρα· ἐν τῇ θερμότητι δὲ τῆς εὐσεβείας της ἀνατείνει τὴν καρδίαν πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα, ἐξ οὗ οὐχὶ σπανίως κατέρχεται ἡ ἠθικὴ σωτηρία τοῦ φιλτάτου της καὶ ἡ ἐπαμοιβὴ τῶν ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου ὑψηλῶν συναισθημάτων τοῦ πατρός.

Καὶ εἰς τὰς ἀψιθυμίας δὲ καὶ τὰ συγγενῆ τούτων πάθη ὑποπίπτει ἡ **γυνὴ** ἀραιότερον διὰ τὸ εὔκαμπτον καὶ ἐνδοτικὸν καὶ ὑπομονητικὸν αὐτῆς. Καὶ συνηθέστεραι μὲν εἰς αὐτὴν ἀψιθυμίαι εἰσὶ τὸ θάμβος, ἡ ἔκπληξις, ἡ ἀδημονία, ἡ ἐκδίκησις, τὸ μῖσος, ἡ ζηλοτυπία. Εἰς δὲ τὸν **ἄνδρα** ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ μῆνις, ἡ ἀγανάκτησις, ὁ θυμός, ἡ ὀργή, ὁ ὀθόνος.—Ὡς πρὸς τὸ ὀρεκτικόν, ὁ μὲν εἶνε ὁρμητικώτερος εἰς τὰς αἰσθητικὰς ὀρέξεις, ἡ δὲ **γυνή**, ἥτις πρὸς θρέψιν λ. χ. τῶν ἀγαπητῶν της τέκνων ἀπομένει αὐτὴ νῆστις, καὶ τὴν ζωὴν αὐτῆς τίθησιν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου συζύγου, ὡς Ἄλκηστις. Εἰς τὰς πνευματικὰς ὀρέξεις ἐν τῷ ἀνδρὶ μὲν ἐπικρατεῖ ἡ διανοητικὴ ὄρεξις πρὸς μάθησιν, ἡ φιλομάθεια, διὸ καὶ φιλοβιβλότερος καὶ φιλαναγνωστικώτερος. Ἐν τῇ γυναικὶ δὲ ἡ ἠθικὴ πρὸς τιμὴν ὄρεξις, ἡ φιλοτιμία· καὶ εἰς αὐτὴν μὲν αὐτὴ γίνεται ἐλατήριον πρὸς τὴν μάθησιν, εἰς ἐκεῖνον δὲ ἡ μάθησις ἔχει συνέπειαν τὴν φιλοτιμίαν. Κατὰ τὸ βουλητικόν, εἰς μὲν τὸν ἄνδρα ἡ δύναμις τῆς βουλήσεως εἶνε μεγάλη καὶ ἰσχυρά. Εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ἧττον τοιαύτη· ἴσως διότι ἡ ψυχολογικὴ αὐτῆς ἐλευθερία περιορίζεται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ συναισθήματος, καὶ ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἀδυναμίαν καὶ εὐκαμψίαν τοῦ νευρικοῦ αὐτῆς συστήματος καὶ τῶν μυώνων τὴν ἐλαστικότητα. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ χαρακτὴρ εἰς τὸν ἄνδρα εἶνε σταθερώτερος καὶ ἀκριβέστερον ὁρίζεται. Διότι ἤδη ἐμορφώθη ὑπ' αὐτοῦ ἢ ἐλευθέρως κατὰ τὸ μετὰ λογικῆς σκέψεως ὑποβληθὲν καὶ ἐγχαραχθὲν εἰς τὴν βούλησιν αὐτοῦ πρακτικὸν ἀξίωμα τῆς ἠθικῆς· καὶ εἶνε οὗτος ὁ ἀληθῶς ἠθικὸς χαρακτήρ, ὁ ἀγαθός, ἢ ἐμπαθῶς ἀφέθη ἐν αὐτῷ νὰ σχηματισθῇ καὶ εἶνε ὁ φαῦλος καὶ ἀντιρατικὸς πρὸς τὰς αἰωνίους ἀπαιτήσεις τῆς ἠθικῆς. Ἐνῷ ὁ χαρακτὴρ τῆς γυναικὸς εἶνε ἐλαστικώτερος, οὕτως εἰπεῖν, ἐνδοτικώτερος καὶ ἀοριστότερος· καὶ συνεχῶς ἁρμοιοῦται πρὸς τὸν τοῦ ἀνδρός, ἐὰν μάλιστα ἀπὸ πολὺ νεαρᾶς ἡλικίας ἡ ζωὴ αὐτῆς συνεδέθη μετὰ τῆς ἐκείνου καὶ μετ' ἀγάπης εὐλόγου καὶ ἀναλλοιώτου ἀρωσιώθη πρὸς αὐτὸν ἡ νέα κόρη. Συνήθως ὅμως ἐπικρατεῖ εἰς αὐτὴν ὁ τῆς συμπαθείας, τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας χαρακτήρ.

Ἐν τούτοις ἡ φυσιογνωμικὴ λεγομένη ἔκφρασις, καθ' ἣν ἐπὶ τοῦ προσώπου μάλιστα ἐξωτερικεύεται ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς· εἰς μὲν τὴν γυναῖκα ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ βλέμματος καὶ τῆς κινήσεως τῶν χειλέων. Ἐν δὲ τῷ ἀνδρὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ μετώπου, διὰ τῆς φωνῆς καὶ τῆς χροιᾶς τοῦ προσώπου καὶ τῶν μυωνικῶν κινήσεων.

Ἐπὶ πᾶσιν ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου παρατηρούμενος ὁ **ἀνὴρ**: διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ κηρύττει τὴν ἰσχὺν καὶ δύναμιν τῶν νόμων τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς νομιμότητος, τῆς δια-

ταττούσης καὶ κυβερνώσης τὸ πᾶν· ἡ **γυνὴ** διὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ συμπαθητικῶν συναισθημάτων τῆς καρδίας της μαντεύεται καὶ θεσπιῳδεῖ τὰς χάριτας τῆς συγκρατούσης καὶ ζωοποιούσης αὐτὸ ἀγάπης καὶ ἀγαθότητος.—Ὁ **ἀνὴρ** ἀγορεύει, δημηγορεῖ στεντορείως, ὑψιρώνως, βραχυλόγως καὶ ἡγεμονικῶς· ἡ **γυνὴ** ὁμιλεῖ γλυκέως καὶ ἐμμελῶς καὶ συνεχῶς ἀμετροεπῶς διαλέγεται.—Ὁ **ἀνὴρ** εἶνε ἀπορασιστικός, ῥιψοκίνδυνος, ἀνύποπτος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ ἀνεπιφύλακτος, φιλόμαχος δὲ καὶ φιλοπόλεμος· ἡ **γυνὴ** φιλύποπτος, ἄτολμος καὶ δύσπιστος, μισοπόλεμος δὲ καὶ εἰρηνόφιλος.—Ὁ ἀνὴρ φιλοκαλεῖ μετὰ περισσοτέρας ἁπλότητος, ἡ γυνὴ μετὰ περισσοτέρας περιεργείας καὶ πολυτελείας.—Ὁ μὲν ἐπινοεῖ καὶ παράγει· ἡ δὲ διευθετεῖ, τακτοποιεῖ, φυλάττει καὶ περιποιεῖται τὰ παραγόμενα.—Ὁ μὲν δρᾷ μᾶλλον, ἡ δὲ πάσχει. Ὁ μὲν ἐπιμένει καὶ καρτερεῖ, ἡ δὲ ὑπομένει καὶ ἀντέχει. Διὰ τοῦτο τὸν μὲν ὥρισεν ἡ Θεία Πρόνοια διὰ τὸν ἐκτὸς τοῦ οἴκου βίον, ἔνθα τὸ στάδιον τοῦ δρᾶν καὶ παράγειν· καὶ ἔνθα πολλαὶ αἱ δυσχερεῖς περιπέτειαι, αἱ ἀπαιτοῦσαι πρὸς καταπολέμησιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπινοητικότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ θάρρος καὶ τόλμην ψυχῆς καὶ σώματος ἰσχὺν καὶ καρτερίαν. Τὴν δὲ εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ οἴκου ὥρισεν, οὗ εἶνε τὸ ταμεῖον τῶν παραγομένων, καὶ ἐν ᾧ ὀδύναι καὶ θλίψεις καὶ ἀγωνίαι καρδιοβόροι, ἃς ἡ γυνὴ διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παραδόξως, ὡς πρὸς τὴν νευρικὴν αὐτῆς εὐαισθησίαν καὶ ἐρεθιστικότητα, καὶ μέχρις εἰς σκληρότητα ῥθανούσης σθεναρότητος τῆς καρδίας της, ὑρίσταται καὶ καταπολεμεῖ. Καὶ τοῦτο ἅπαν, διότι ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γυναικὸς βασιλεύει τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ τὸ τῆς συμπαθείας καὶ ἀγάπης, ἐξ οὗ ὡς ἐκ πηγῆς ζωηρόρου ἀντλεῖ πᾶσαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἀγαπωμένου. Καίτοι διὰ τὴν πρὸς τὸ νέον ἴσως ῥοπὴν αὐτῆς ὀλισθαίνει ἐνίοτε ἐν τῷ ἱερῷ ἐδάφει τῆς ἀγάπης της, ἐξωθουμένη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβουλευομένου, οὐχὶ εὐσυνειδότως, τὴν σεμνότητα καὶ αἰδοῤῥοσύνην αὐτῆς, καὶ τὸ τῆς ἀγάπης συναίσθημα καταχρωμένου καὶ ἐν τῷ ὀλισθήματι τούτῳ θυσιάζει ἀσυναισθήτως καὶ τὰ

εὐγενέστερα καὶ στοργικώτερα τῶν συναισθημάτων καὶ καθηκόντων αὐτῆς!—Ὁ **ἀνὴρ** δὲ ἔχει ἐν τῇ καρδίᾳ του δεσπόζουσαν μᾶλλον τὴν φιλαυτίαν καὶ τὴν ὑψηλοῤῥοσύνην, διὰ τοῦτο μᾶλλον κήδεται ἑαυτοῦ, ἢ ὅσον περὶ τῶν ἄλλων μεριμνᾷ καὶ ῥροντίζει, θυσιάζει δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἑαυτοῦ ζωήν, ὅταν πρόκηται νὰ δοξασθῇ ἢ ν' ἀπαθανατίσῃ τὸ ὄνομά του καὶ νὰ λάμψῃ ὡς μέγας **ἀνήρ**, ἢ καὶ ν' ἀποκτήσῃ ἄμετρον πλοῦτον.—Καὶ τοῦτο, ὡς φαίνεται, οὕτως ἔδει ἵνα ᾖ, διὰ τὸ ἐν τῷ προορισμῷ αὐτοῦ κινδυνώδες καὶ ἐναγώνιον.—Ἡ **γυνὴ** ἔχει μὲν καὶ αὐτὴ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν φιλαυτίαν της, ἀλλ' ἔχει καὶ πλείονα τὴν μετριοῤῥοσύνην καὶ πλείονα τὴν ὄρεξιν πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ ἐγώ, ἄνευ φιλοδοξίας καὶ πόθου ὑστεροφημίας καὶ ἀπαθανατισμοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ τόση ὑπομονὴ καὶ ἀντοχὴ αὐτῆς ἐν τῷ πολυπαθεῖ ἀγῶνι τοῦ οἰκιακοῦ βίου καὶ ἐν ταῖς ὠδῖσι καὶ ὀδύναις καὶ βασάνοις τῆς τέξεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, εἰς ἃ ὅμως οὐδὲν ἄλλο βλέπει ἢ τὴν περιθαλψιν καὶ περιφύλαξιν τῆς ζωῆς αὐτῶν, ταλαιπωρουμένη, χωρὶς οὔτε τὸ ὄνομα αὐτῆς ν' ἀξιοῖ ἵνα μεταδοθῇ ἐν τῇ γενεᾷ αὐτῆς, μόνου τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρὸς διαιωνιζομένου καὶ μεταδιδομένου εἰς γενεὰς γενεῶν διὰ τοῦ ἄῤῥενος ἀπογόνου.

Τέλος πάντων ὁ **ἀνὴρ** φυλάττει μᾶλλον τὸ μυστικόν, διὰ τὴν περισσοτέραν ἐχεμυθίαν καὶ βραχυλογίαν του, ἡ δὲ **γυνὴ** σπανιώτερον εἶνε μυστικοφύλαξ, διότι κλίνει εἰς τὸ πολυλογεῖν καὶ λεπτολογεῖν, καὶ τοῦτο ὡς ἐκ τῆς μητρικῆς ἀποστολῆς της φαίνεται δέον ἵνα ἔχῃ.—Ἡ **γυνὴ** ἀγαπᾷ, λατρεύει, ὑπηρετεῖ τὸ λατρευόμενον ὑπ' αὐτῆς· ὁ **ἀνὴρ** θέλει νὰ ἀγαπᾶται, νὰ λατρεύηται καὶ νὰ ὑπηρετῆται.—Ἐκείνη ζητεῖ τὸν Θεὸν ἀρωγὸν ἐν τῷ γλυκυπίκρῳ ἀγῶνι τῆς ἀγάπης της.—Ὁ **ἀνὴρ** τὸν ζητεῖ ἵνα στεφανώσῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν δράσεών του καὶ ἐπικροτήσῃ καὶ δοξάσῃ αὐτόν· ἡ **γυνὴ** ἐπὶ πᾶσιν ἀνατείνει καὶ προσηλοῖ τὸ ἱλαρὸν καὶ ὕπιον βλέμμα της πρὸς τὸν οὐρανόν, ζητοῦσα ἐκεῖ τὴν ἀέναον πηγὴν τῆς αἰωνιότητος· ὁ **ἀνὴρ** βυθίζει τὸ ἐταστικὸν καὶ παρατηρητικὸν ὄμμα του εἰς

τοὺς ἀχανεῖς κόλπους τῆς φύσεως ἐρευνῶν καὶ ἀναδίφων ἐκεῖ τὸ μυστήριον τῆς ἀθανασίας.

Οὕτως ἐκ τῆς διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ τούτου ἐνδείξεως τῶν ὁμοιοτήτων καὶ τῶν διαφορῶν εἰσιν ἰσάξιοι καὶ ἰσότιμοι, καὶ ὀφείλουσι νὰ συμπληρῶσιν ἀλλήλους ἐν τῇ ἑνότητι τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, οὐδέποτε δὲ νὰ ἐπιζητῶσι τὴν ἐπιδιόρθωσιν δῆθεν τῆς ἰδίας φύσεως διὰ τῆς οἰκειοποιήσεως τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῇ φυσικῇ συστάσει τοῦ ἑτέρου. — Ὅπερ ἀδύνατον. — Οὔτε ὁ **ἀνὴρ** νὰ περιφρονῇ τὴν θέσιν τῆς γυναικός, διότι αὕτη κατ' οὐδὲν μειονεκτεῖ αὐτοῦ, οὔτε ἡ **γυνὴ** νὰ ἐπιποθῇ τὴν τοῦ ἀνδρός, διότι κατ' οὐδὲν οὗτος πλεονεκτεῖ ἢ ὑπερέχει.

Ἀλλ' ὅμως δέον νὰ προσθέσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Πανσόφου Θεοῦ δημιουργηθεῖσα φύσις, ἐν ᾧ εἰς τὰ λοιπὰ ζωϊκὰ ὄντα ἀπαρεγκλίτως ἀκολουθεῖ τοὺς ἀμεταβλήτους νόμους ἐν τῇ γεννήσει αὐτῶν καὶ τὰς ἐνστίκτους ἰδιότητας αὐτῶν οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε μετακινεῖ, καὶ τὸν ἀλέκτορα λ. χ. οὐδέποτε ἐπαρουσίασε μετέχοντά τι τῆς ἀλεκτορίδος καὶ ταύτην τι ἐκείνου κλπ. Ἐν τῇ πλάσει ὅμως τοῦ ἀνθρώπου, γυναικὸς καὶ ἀνδρός, πολὺ ἐλευθέρως ἐργάζεται, καὶ εἴτε οἱονεὶ εὐτραπελιζομένη, εἴτε τὴν ποικιλίαν ἀγαπῶσα, εἴτε καὶ σκοπίμως οὕτω διορισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ νὰ ἐνεργῇ, συχνότατα, ἵνα μὴ εἴπω καὶ διηνεκῶς, ἐναλλάσσει, οὕτως εἰπεῖν, πολλὰς καὶ σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἰδιότητας ἐκ τῶν διαφερουσῶν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰς μεταδίδει εἰς τὴν γυναῖκα, καὶ τἀνάπαλιν ταύτας εἰς τὸν ἄνδρα, ὅπερ οἱ φυσιολόγοι καὶ κατὰ τὸν νόμον τῆς κληρονομικότητος ἀποφαίνονται ὅτι γίγνεται, καὶ οἱ μὲν φρονοῦσιν ὅτι ἡ θυγάτηρ κληρονομεῖ μᾶλλον τὰ τοῦ πατρός, καὶ ὁ υἱὸς τὰ τῆς μητρός, οἱ δὲ τοὐναντίον διισχυρίζονται· καὶ πολλάκις συμβαίνει μεταξὺ τῶν γονέων ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς φιλονικία καὶ διαμάχη, τοῦ μὲν ἰδιοποιουμένου ἢ τῆς δὲ τὰ σωματικὰ ἢ τὰ ψυχικὰ προτερήματα τῶν παιδίων, καὶ τὰ ἐλαττώματα μὴ θελόντων νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς ἑαυτῶν. Διὰ ταῦτα, ὅταν ἡ μετάδοσις αὕτη εἶνε περισ-

σοτέρα καὶ σπουδαιοτέρα, παρουσιάζονται ἄνδρες λ. χ. ἔχοντες τὸ χαρίεν καὶ τὸ ἁβρὸν καὶ λεπτοφυὲς τοῦ γυναικείου σώματος, ἢ τὸ ἐνδοτικὸν καὶ συμπαθητικὸν καὶ ὑπομονητικὸν τῆς γυναικείας καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος τὴν προορατικότητα καὶ ἀγχίνοιαν καὶ εὐκινησίαν, ἢ καὶ τὰς φαινομένας ἐλαττωματικὰς ἰδιότητας, λ. χ. τὴν δειλίαν, τὸ φιλύποπτον, τὴν περιεργίαν κλπ., ὁ ἀοίδιμος λ. χ. Παστέρ, ὡς ἀναφέρει ἐν τῷ πανηγυρικῷ αὐτοῦ ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ σοφός: «εἶχε πατέρα ἐργάτην ἀκαταπόνητον καὶ τιμιώτατον καὶ μητέρα ἐνθουσιώδη, Χριστιανὴν θερμοτάτην καὶ φιλελεύθεραν, καὶ ἑκάστην τῶν ἀρετῶν τούτων εὑρίσκομεν ἐν τῷ μονογενεῖ αὐτῶν υἱῷ».—Ταῦτα δὲ τὰ ἠθικὰ προσόντα, ὡς καὶ τὰ ἐναντία τούτοις, μεταδίδονται καὶ διὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ παραδείγματος.

Οὐχ ἧττον δὲ καὶ γυναῖκες παρουσιάζονται πλεῖσται μετέχουσαι τῶν ἀνδρικῶν ἰδιοτήτων σωματικῶν ἢ ψυχικῶν, εἴτε ἐκ κληρονομικότητος, εἴτε ἐκ τῆς ἐλευθέρας τῆς φύσεως ἐναλλαγῆς. Καὶ βλέπομεν οὕτως γυναῖκας μὲ ἰσχὺν μυώνων καὶ νεύρων ἀκαταπόνητον καὶ ἐπιμονὴν καὶ καρτερίαν καὶ εὐτολμίαν ψυχῆς, καὶ πνεύματος δύναμιν καὶ κρίσεως βαθύτητα καὶ ἐν γένει μεγαλόνοιαν ὑπερτέραν πολλάκις καὶ τῶν ἀνδρῶν. Καὶ αὗταί εἰσιν αἱ διαπρέψασαι ἀνδρεῖαι γυναῖκες, ὡς ἡ Τελέσιλλα καὶ ἡ Ἀρτεμισία, καὶ ἄλλαι ἐπιστήμονες καὶ φιλόσοφοι, ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι Θεανὼ ἡ Πυθαγορεία, καὶ ἡ Διοτίμα καὶ ἡ Ἀσπασία αὐτή, καὶ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη Ὑπατία, ἣν πάντες οἱ σοφοὶ ἀπεθαύμαζον καὶ ἐκάλουν αὐτήν, τὴν Μοῦσαν, τὴν φιλόσοφον, τὸ ἴνδαλμα τῆς εὐγλωττίας, καὶ εἰς τοὺς Χριστιανικοὺς χρόνους ἡ ἁγία καὶ πάνσοφος Αἰκατερίνα· καὶ ἄλλαι δὲ διάσημοι ἐν τῇ ἀρχαιότητι, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας μύστιδες. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀκόμη, ἀναφαίνονται γυναῖκες διακρινόμεναι καὶ φημιζόμεναι διὰ τὰς βαθείας ἐπιστημονικὰς γνώσεις των καὶ τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς φιλοσοφίαν, ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς ἐκ τῶν καρυ-

ραίων ἀνδρῶν.—Πᾶσαι δὲ αὗται, καίτοι ἔχουσι μετὰ πλουσιότητος ἐν ἑαυταῖς τὸν ἀνδρικὸν χαρακτῆρα, εἰσὶν ὅμως καὶ κατὰ βάθος γυναῖκες κεκοσμημέναι διὰ τῶν οἰκείων τῇ φύσει αὐτῶν ἀρετῶν· ὡς καὶ εἰς τὸν ἄνδρα δὲν συμβαίνει τὸ ἐναντίον, ἀλλὰ μάλιστα ἀνὴρ μετὰ τῶν ἀρίστων τῆς φύσεως αὐτοῦ ἰδιοτήτων πεπροικισμένος καὶ διὰ τῶν καλλίστων ἅμα τῆς γυναικὸς ἐπικεκοσμημένος, ἀποβαίνει ἐξαίρετόν τι καὶ εὐεργετικώτατον τῇ ἀνθρωπότητι δῶρον τοῦ Δημιουργοῦ.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὰ κατὰ τὸν προορισμὸν ἑκατέρου τούτων, ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Μετὰ τὴν διὰ τοῦ ἀνωτέρου παραλληλισμοῦ περιγραφὴν τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως αὐτῶν, δὲν ἀπαιτοῦνται πολλοὶ λόγοι πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ μέρους τούτου τῆς ὁμιλίας μου. Διότι ἡ φύσις ἑκάστου ὄντος εἶνε αὐτὴ ἡ βάσις, ἐφ' ἧς θεμελιοῦται ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ· καὶ ὅταν μάθωμεν ταύτην, δὲν δυσκολευόμεθα νὰ κατανοήσωμεν καὶ αὐτὴν ἐν παντὶ ὄντι. Καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ λοιπὸν καὶ τῇ γυναικὶ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐννοηθῇ ὁποῖός τις ὁ φύσει προορισμὸς αὐτῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἀφοῦ γνώσωμεν τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν φύσιν ἑκατέρου, καθ' ἣν διαφέρουσιν οὐχὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων αὐτῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ἴσην ἀλλήλοις τὴν τιμὴν καὶ ἀξίαν κέκτηνται ἐν τῷ παντόφῳ καὶ παναγάθῳ πνεύματι τοῦ δημιουργήσαντος αὐτοὺς Θεοῦ.—Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἴσως θέλω φανῇ μᾶλλον ἀρχαιόριλος, καὶ τὰ ἤδη κατά τινας τετριμμένα καὶ κοινὰ ἀναμασῶσα καὶ ἐπαναλαμβάνουσα, ἐν τῷ τέλει μάλιστα τοῦ θαυματουργοῦ τούτου αἰῶνος, οὗ γέννημα φαίνεται καὶ ἡ περιλάλητος χειραφεσία λεγομένη τῆς γυναικός. — Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, θέλει ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν εἶμαι ἐναντία τῶν μεταρρυθμίσεων, ἀλλὰ ζητῶ τὴν πρόοδον, οὐχὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, οὕτως εἰπεῖν, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὸ ἀγαθὸν τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Λέγω λοιπόν, ὅτι ὁ **ἀνήρ**, ὡς ἐκ τῶν ἀναγραφεισῶν ἀνωτέρω πνευματικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων, ἔχει προορισμὸν αὐτοῦ τὸν ἐκτὸς τοῦ οἴκου βίον, ὡς μέχρι τοῦδε πράγματι ἐγίγνετο· καὶ τὸ μετέρχεσθαι τὰ ἐν αὐτῷ, ὧν πολλὰ εἰσι βαρέα καὶ ἐπίπονα, ὡς τὸ οἰκοδομεῖν καὶ τὸ ναυπηγεῖν καὶ τὸ ναυτίλλεσθαι καὶ τὸ ὑλοτομεῖν καὶ τὸ σιδηρουργεῖν, καὶ τὸ μεταλλουργεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ταῦτα ἀπαιτοῦσι σώματος ἐν γένει ῥώμην καὶ ἰσχὺν καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν κρατερότητα καὶ ἦθος ἀδεὲς καὶ ἀτρόμητον, οἷα ἔχει, ὡς εἶπον, ὁ **ἀνήρ**, ἄλλα δὲ ἀπαιτοῦσι νοῦ καὶ κρίσεως δύναμιν ἀνένδοτον καὶ ἐπιμονὴν καὶ δύναμιν βουλήσεως μεγάλην καὶ χαρακτῆρος εὐτολμίαν πολλὴν καὶ ἀποφασιστικότητα, οἷά εἰσιν αἱ μηχανικαὶ καὶ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι, καὶ αἱ φυσιολογικαί, καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἀσκληπιοῦ θείᾳ τέχνῃ αἱ ἀνατομικαὶ καὶ χειρουργικαὶ ἐργασίαι. Ἄλλα ἀπαιτοῦσι καὶ ἐν τῇ συλλήψει καὶ ἐν τῇ ἐκτελέσει ὕψος καὶ μέγεθος ἰσχυρᾶς καλλιτεχνικῆς συνειδήσεως, οἷα ἐκδηλοῦνται ἐν ταῖς ὑψηλαῖς μουσικαῖς συνθέσεσι καὶ ἐν τῇ καθαρᾷ καλλιτεχνίᾳ τῶν ἰδεωδῶν προϊόντων τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς.

Ἑπομένως στοιχεῖον οὐσιῶδες τοῦ ἀνδρικοῦ προορισμοῦ εἶνε τὸ πολιτεύεσθαι, τὸ νομοθετεῖν, τὸ δημηγορεῖν, τὸ δικηγορεῖν, τὸ δικάζειν, τὸ στρατεύεσθαι, τὸ ἱερατεύειν, ἅπερ ὡσαύτως δέονται πολλῆς μὲν καὶ δυσμαχήτου νοητικῆς καὶ κριτικῆς δυνάμεως, μεγάλης δὲ καὶ ἀκαταπονήτου βουλητικῆς ἐπιμονῆς καὶ καρτερικότητος. Κατὰ συνέπειαν, ὡς ἐκ τῆς ἐνασχολήσεως τοῦ ἀνδρὸς εἰς ταῦτα, αὐτῷ προώρισται καὶ τὸ ἀγωνίζεσθαι ἐν τῷ βιοποριστικῷ ἀγῶνι τῆς ζωῆς καὶ παρέχειν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν τὰ πρὸς συντήρησιν ἀναγκαῖα, ἅπερ δέον ἵνα παράγῃ καὶ πορίζηται αὐτός, μετερχόμενος μὲν τὴν βιομηχανίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην βιοποριστικὴν τέχνην, καθιστῶν δὲ τὸν βίον ἀνετώτερον, εὐκολώτερον καὶ ἀνθρωπρεπέστερον διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὰ τοῦ βίου.

Τῆς γυναικὸς ὁ προορισμὸς ἀπεναντίας, ὡς ἐκ τῆς λεπτότητος τῆς σωματικῆς αὐτῆς συστάσεως καὶ τῆς τοῦ πνεύματος μνημονευ-

τικῆς καὶ ραντασταικῆς εὐρυΐας, πρὸς δὲ τῆς ἀγχινοίας καὶ διορατικότητος καὶ προορατικότητος αὐτῆς, ἐπὶ πᾶσι δὲ τῶν τῆς καρδίας ἐπιχαρίτων καὶ ἱλαρῶν συναισθημάτων, τῆς ἀγάπης, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀροσιώσεως, ὁ προορισμός, λέγω, αὐτῆς περιλαμβάνει τὰ ἐντὸς τοῦ οἴκου. Τούτων τὸ ἀνώτατον καὶ κυριώτατον καὶ σοβαρώτατον τὸ τεκνοποιεῖν καὶ τὸ ἀνατρέφειν καὶ παιδαγωγεῖν τὰ τικτόμενα. Μετὰ τούτου καὶ τὸ περιθάλπειν καὶ περιποιεῖσθαι τὸν ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ οἴκου καταφεύγοντα καὶ ζητοῦντα τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν εἰρήνην ἄνδρα. Ἑπομένως τὸ διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν τὸν οἶκον καὶ δαπανᾶν ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῷ τὰ παραγόμενα καὶ εἰσφερόμενα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἀνδρός. Μάλιστα δὲ πάντων εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδαγώγησιν τῶν τέκνων δέον νὰ περιστρέφηται τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς καὶ πρὸς τοῦτο αὕτη νὰ παρασκευάζηται ἐκπαιδευομένη καὶ διαπλαττομένη σκοπίμως κατά τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ νομοθέτης ἐκεῖνος τῆς Σπάρτης, ἐν τῇ παιδείᾳ τῶν νεανίδων τῆς πατρίδος του, εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἀπέβλεψε, νὰ καταστήσῃ δηλ. αὐτὰς ἀνδρείας γυναῖκας καὶ ἱκανὰς εἰς τὸ τίκτειν καὶ ἀνατρέφειν καὶ παρασκευάζειν γενναίους ἄνδρας καὶ ἀληθῶς φιλοπάτριδας. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ Σπαρτιάτιδες ἠδύναντο νὰ καυχῶνται ὅτι μόναι ἐγέννων ἄνδρας.—Πρὸς τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον τοῦτο ἔργον ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο εἰς τὴν γυναῖκα πάντα τὰ ἀπαιτούμενα σωματικὰ καὶ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προσόντα. Τὴν κατέστησε δηλ. ἄτολμον μέχρι δειλίας, ὑποπτον, προφυλακτικήν, ὡς καὶ πάντα τὰ θήλεα τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, οὐδαμῶς ριψοκίνδυνον, ὅπως προφυλάττῃ καὶ ἑαυτὴν καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ ἀπὸ τῶν κινδύνων καὶ φοβερῶν συμβαμάτων, καθόσον δὲν ἦτο ἐπόμενον ὁ ἀνὴρ νὰ εὑρίσκηται ἐν τῷ οἴκῳ ἀποκρούων αὐτά.—Διὰ τοῦτο γυνὴ μὴ προβλέπουσα τὰ δυνατὸν νὰ συμβῶσι κακὰ καὶ ἀδιαφοροῦσα καὶ ριψοκινδυνεύουσα, δὲν εἶνε γυνή.—Ἑπομένως κατέστησεν αὐτὴν εὐπαθῆ, προβλεπτικὴν καὶ προνοητικήν, διὰ νὰ συγκινῆται καὶ εὐκόλως νὰ παθαίνηται ἐκ τῶν καταστάσεων τῶν μικρῶν της, καὶ νὰ προβλέπῃ καὶ νὰ

προνοῇ ὑπὲρ αὐτῶν, πρὶν ἔτι δηλώσωσι τὰ συναισθήματα καὶ τὰς ἀνάγκας των. — Διὰ τῆς διαυγείας καὶ διορατικότητος τοῦ μητρικοῦ ὄμματός της εἰσδύει εἰς τὰ βαθύτατα τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῶν ἀγαπητῶν της καὶ χορηγεῖ εὐθὺς τὴν ἀπαιτουμένην βοήθειαν καὶ θεραπείαν.

Οὐχ ἧττον, ἐνῷ ἡ φιλοστοργία αὐτῆς εἶνε τοσοῦτον θερμὴ καὶ δραστήριος, ἔχει παρ' αὐτῇ ἀκαταμάχητον σύμμαχον τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καρτερίαν καὶ ἀντοχὴν καὶ πάσχουσαν ὑπομονήν, δι' ἣν, καίπερ σπαραττομένη τὴν καρδίαν καὶ ὀδυνωμένη παρὰ τὴν κλίνην τοῦ βαρέως ἀσθενοῦντος τέκνου της, καρτερεῖ ὅμως καὶ ἀντέχει νυχθήμερον παρ' αὐτῷ νῆστις καὶ ἄγρυπνος, ὅπως σώσῃ αὐτὸ καὶ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωήν, καὶ τοῦτο διότι εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας της ἑδρεύει ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ πίστις πρὸς τὸν Δοτῆρα τῆς ζωῆς, πρὸς Ὃν θερμοτάτας ἀναπέμπει τὰς δεήσεις καὶ προσευχάς της.

Ἀπεναντίας ὁ **ἀνὴρ** ἀδυνατεῖ καὶ ἐπὶ στιγμὴν νὰ παραμείνῃ πλησίον τοῦ πάσχοντος φιλτάτου αὐτοῦ, καὶ πολλάκις οὐδὲ νὰ ἴδῃ αὐτὸ ἔχει τὸ θάρρος, οὐδὲ νὰ ἀκούσῃ τοὺς γογγυσμούς του, καταλαμβανόμενος ὑπὸ τοσοῦτον ἰσχυρᾶς στοργῆς, ἥτις ἐκδιώκει ἐκ τοῦ ἀνδρικοῦ στήθους του τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν. Καίτοι ἄλλως εἶνε ἀτρόμητος καὶ γενναιότατος εἰς τὸ πεδίον τῶν μαχῶν, ὅπου μέχρις ἡρωϊσμοῦ ἐκτίθησι τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀφαιρῶν τὴν τῶν ἄλλων ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος· ἐν ᾧ ἡ **γυνὴ** καὶ ἐν ταῖς ἀλγειναῖς ταύταις περιστάσεσι παρίσταται πάλιν ἡ γλυκεῖα καὶ καρτερικὴ παρήγορος καὶ θεραπεύτρια τῶν τε τετραυματισμένων καὶ ἑτοιμοθανάτων.—Ὥστε ἡ **γυνὴ** εἶνε προωρισμένη διὰ τὴν μεγάλην λειτουργίαν, δηλ. τὴν θρέψιν καὶ παιδαγώγησιν καὶ περίθαλψιν τῶν τέκνων, εὐθὺς ἀπὸ τῆς γενετῆς αὐτῶν. Οὐδὲ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος νὰ στερῇ πρέπει αὐτά, ὡς συνήθως κατὰ τοὺς νῦν μάλιστα χρόνους γίνεται· εἰμὴ ὅτε ἀναπόφευκτός τις ἀνάγκη συμβαίνει, δι' ἣν καὶ εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὸ παιδίον βλάβη σοβαρὰ προσγίνεται ἐκ τῆς θηλάσεως, καὶ διὰ ταύτην ἀνάγκη νὰ προσλαμβάνηται ἡ ξένη τροφός, ἥτις πρέπει κατὰ πολλὰ νὰ ἔχῃ

ὁμοιότητα πρὸς τὴν φυσικὴν μητέρα. Καὶ ἔχει μὲν καὶ αὕτη, ἡ ξένη δηλ. τροφός, ὡς καὶ ἡ παιδαγωγός, τὴν ἱκανότητα, ἅτε γυνὴ οὖσα, τοῦ νὰ θρέψῃ καὶ παιδαγωγήσῃ τὸ παιδίον, ἀλλ' ἐλλείπει ἀπ' αὐτῆς, ὡς μὴ οὔσης τῆς φυσικῆς αὐτοῦ μητρός, ἡ φυσικὴ ἐκείνη μητρικὴ στοργή, ἥτις εἶνε τὸ μόνον ἱερὸν ἐλατήριον, δι' οὗ ἡ τροφὴ καὶ ἡ παιδαγώγησις καθίσταται οὐ μόνον εὔκολος καὶ ἐπιτυχής, ἀλλὰ καὶ ἀπηλλαγμένη τῶν περιπετειῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀρίνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θλιβερὰ τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ ἀτυχῆ παιδία ἐφ' ὅλης των τῆς ζωῆς. Ἀξιέπαινον εἶνε τὸ ἐν Γενεύῃ ἐσχάτως συγκροτηθὲν συνέδριον ἐκ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν συλλόγων, ἐχόντων τὴν προστασίαν τῶν παίδων. Τοῦτο ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀνατροφῆς τῶν βρεφῶν προέτεινε δύο τινά. Πρῶτον ὅτι ὁ θηλασμὸς τῶν μητέρων πρέπει νὰ προστατευθῇ ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἢ ἐκ τῶν κυβερνήσεων, καὶ δεύτερον, καθ' ἣν περίπτωσιν ἀδύνατος ὁ μητρικὸς θηλασμός, αἱ διάφοροι κυβερνήσεις νὰ λάβωσι τὰ ἀναγκαῖα μέτρα τοῦ νὰ παραδίδωνται τὰ βρέφη εἰς τροφοὺς ὑγιεῖς καὶ χρηστάς. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται πόσον οἱ σοροὶ βέβαια οὗτοι ἄνδρες σπουδαιότατον βλέπουσι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅπως καὶ εἶνε.

Ἡ φύσις λοιπόν, ἡ ὑπὸ τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ, οὕτω θαυμασίως διαπλασθεῖσα καὶ διοργανωθεῖσα καὶ ἐν τῇ γυναικὶ ἐμφανίζεται μετὰ πάντων τῶν ἀναγκαιούντων εἰς τὴν μητρικὴν καὶ παιδαγωγικὴν καὶ τὴν οἰκοκυβερνητικὴν αὐτῆς ἐντολὴν προσόντων, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ μετὰ πασῶν τῶν εἰς τὸν ῥηθέντα αὐτοῦ προορισμὸν ἀπαιτουμένων ἰδιοτήτων. Καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἄντικρυς ἁμάρτημα πρὸς τὴν πανάγαθον Πρόνοιαν καὶ τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ θέλημα τὸ νὰ ἐγκαταλίπῃ ἡ **γυνὴ** τὴν προωρισμένην αὐτῇ ἀληθῶς ὑψηλὴν καὶ εὐγενῆ αὐτῆς θέσιν, καὶ νὰ ἐπιζητῇ ν' ἀνταλλάξῃ αὐτὴν δι' ἄλλης οἱασδήποτε.—Καὶ πράγματι τί ὑψηλότερον καὶ τί εὐγενέστερον τοῦ νὰ τρέφῃ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς αἵματος, σώματα ἀνθρώπων, καὶ νὰ μορφώνῃ καὶ ἀναπτύσσῃ τὰς νοερὰς αὐτῶν ψυχὰς διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅπως δώσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἄτομα κατὰ τὸ σῶμα μὲν ὑγιᾶ καὶ εὔρωστα καὶ

σῶα, κατὰ τὸ πνεῦμα δὲ ἀγαθὰ καὶ ἱκανὰ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ὡρισμένην τῇ ἀνθρωπότητι πρόοδον καὶ τελειοποίησιν.

Ὅσον διὰ τὸν ἄνδρα οὐδέποτε συνέβη οὐδὲ θὰ συμβῇ νὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν ἀποχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἔργων, ἢ νὰ εὐχηθῇ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ φύσεως διὰ τῆς γυναικείας, προτιμῶν μυριάκις τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τῶν μαχῶν ἀλγεινοτάτους πόνους, ἢ τὰς σκληροτάτας ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ, ὡς ἀνωμολόγησε τοῦτο καὶ ὁ γλαφυρὸς Εὐριπίδης διὰ τοῦ στόματος τῆς Μηδείας του. Καὶ ὅμως ἐὰν ὁ γυναικισμός, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἀνδρὸς εἶνέ τι λίαν ἀστεῖον, ὁ τῆς γυναικὸς ἐξανδρισμὸς εἶνε ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀσύμφορος καὶ τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ ἀνθρωπότητι ὅλῃ. Διότι ὅταν ἡ **γυνὴ** ἀνταλλάξῃ τὸν φυσικὸν προορισμόν της πρὸς τὸν τοῦ ἀνδρός, ἢ μᾶλλον καταλιποῦσα τὴν κατοικίδιον ἀποστολήν της ἐκπηδήσῃ εἰς τὰς ἐκτὸς τοῦ οἴκου καὶ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς συναγωνίζεται εἴτε εἰς τὰ κατώτερα εἴτε εἰς τὰ ἀνώτερα αὐτοῦ ἐπιτηδεύματα, τότε αὐτὴ ὡς μήτηρ καὶ σύζυγος καὶ οἰκοδέσποινα ἐξαφανίζεται, ὡς καὶ ἐκεῖνος ὡς πατὴρ καὶ σύζυγος καὶ οἰκοδεσπότης, καὶ δὲν ὑπάρχουσι πλέον, ἢ συνέταιροι ἀγαθοὶ ἢ κακοί· ὁ γλυκὺς δεσμὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καταστρέφεται, τὸ ἀγαπητὸν ρίλτρον πρὸς τὰ τέκνα ἐκλείπει σχεδόν, καὶ ταῦτα στερούμενα τοῦ ζωηφόρου μητρικοῦ βλέμματος, αὐξάνουσι μηχανικῶς, ὡς οἱ νεοσσοὶ τῆς ὄρνιθος, οἱ ἐκκολαπτόμενοι διὰ τεχνητῆς θερμότητος, καὶ ἀμοιροῦσιν ἐφ' ὅλης των τῆς ζωῆς τοῦ εὐγενεστέρου καὶ θειοτέρου συναισθήματος τῆς ἀγάπης, ἣν μόνη ἡ φυσικὴ τῆς μητρὸς ἀγκάλη ἐμπνέει καὶ ζωογονεῖ. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἀγὼν μέγας καὶ πάλη σφοδρὰ θέλει συγκροτηθῇ μεταξὺ τῶν δύο φύλων ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ τοῦ σρετερισμοῦ τούτου· καὶ περισσότερον κακὸν θέλει ἐπιφέρει ἢ ὅσον θὰ ὠφελήσῃ ἡ τοιαύτη τῶν ὅρων τῆς ζωῆς ἀναστροφή. Προσθετέον τούτοις, ὅτι ἡ **γυνή**, ἥτις μέχρι τοῦδε διατηρεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ της φλέγον τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας, θέλει ἀπολέσει πολὺ ἐκ τῆς θερμότητος ταύτης, οὐχὶ δι' ἄλλο, ἀλλὰ διότι θέλει

παύσει τοῦ νὰ ὑπομένῃ καὶ νὰ πάσχῃ ὑπὲρ τῶν μικρῶν της, τὰ ὁποῖα εἶνε κυρίως τὸ ὑποκείμενον τῆς πρὸς τὸν Δοτῆρα τῆς ζωῆς ἀροσιώσεως καὶ προσευχῆς της· καὶ οὐδ' εἰς αὐτὰ πλέον θέλει ἐμπνέει τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα διὰ τῆς θεορρήτου φωνῆς της.

Λοιπόν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, κατ' ἐμὴν γνώμην πρέπει, καὶ ἀνάγκη, νὰ μένῃ ἐν τῇ θέσει, ἐν ᾗ ἐκ ῥύσεως ἐτάχθη ἡ **γυνή,** ὡς καὶ ὁ **ἀνὴρ** ἐν τῇ ἑαυτοῦ. Διότι, ἂν ἐπιζητῇ ἡ **γυνὴ** τὸ ἀνδρεῖον, δὲν θὰ γείνῃ ἀνήρ, μάλιστα δυστυχεστέρα ἑαυτῆς γενήσεται. Ἐπειδὴ εἶνε ἀδύνατον νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ἦνε μήτηρ καὶ τοῦ οἴκου κυβερνήτρια. Καὶ τοῦτο μέν, τὸ οἰκοκυβερνᾶν, ἤ, ὡς κοινῶς λέγεται, οἰκοκυρεύειν, δυνατὸν νὰ διαρύγῃ, καὶ διαφεύγει πάντοτε, μάλιστα κατὰ τοὺς ἐνεστῶτας χρόνους, οὖσα πλουσία ἢ καὶ μετρίας καταστάσεως, ἀντικαθιστῶσα ἑαυτήν, ἔστω καὶ μετὰ βλάβης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τῶν οἰκιακῶν συμφερόντων, διὰ ξένων προσώπων μισθορόρων, ὡς ἐποίουν ποτὲ οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν πολιτικήν παρακμήν των, μισθορροῦντες ξένους διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως, καὶ αὐτοὶ περὶ ἄλλα καὶ ἄλλα τυρβάζοντες. Τὸ πρῶτον ὅμως, τὸ εἶναι δηλ. μητέρα, ἂν μὲν τὸ ἀποκρούσῃ τελείως, μένουσα δηλ. ἐν ἀγαμίᾳ, τότε, ἂν μάλιστα δὲν ἐπιδοθῇ εἰς ἔργον τι σπουδαῖον ἐπιστήμης ἢ τέχνης, τότε, λέγω, θὰ ἦνε τεθλιμμένη ἐρ' ὅλης ζωῆς, ὡς μὴ ἐκπληρώσασα ἐγκαίρως τὴν γυναικείαν αὐτῆς ἐντολήν καὶ μὴ γευσαμένη τοῦ γλυκυπίκρου μητρικοῦ φίλτρου.—Διότι ἐγὼ δὲν συμμερίζομαι τὴν γνώμην τῶν νομιζόντων ὅτι διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς γυναικὸς εἰς τὰ ἀνδρικὰ ἔργα, καὶ τῆς ἐκ τούτου οἰκονομικῆς εὐπορίας της, θέλει ἐμποδισθῇ τὸ ὁσημέραι αὐξανόμενον κακὸν τῆς ἀγαμίας. Ἴσως ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς γυναικός. Διότι αὐτὴ τότε καὶ θὰ ἀποφεύγῃ τὸν γάμον, ἐπαρκοῦσα εἰς ἑαυτὴν καὶ μὴ δερμένη τοῦ ἀνδρός, καὶ δι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν πλήρη ἐκτέλεσιν τοῦ, ὅπερ ἀνέλαβεν ἔργου, θὰ θέλῃ τὴν ἀγαμίαν.—Ἂν ὅμως δὲν ἀπόσχῃ τῆς συζυγικῆς συμβιώσεως, τότε αὐτὴ αὕτη ἡ μητρότης, ἂν ἐκ τοῦ γάμου ἀποκτήσῃ τέκνα, εἶνε τὸ

πρῶτον ἐμπόδιον πρὸς τὴν ἐπιτυχῆ ἐξάσκησιν τοῦ ἀνδρικοῦ ἐπιτηδεύματός της.

Ὁ **ἀνὴρ** ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἐργάζεται εὐδοκίμως καὶ ἀνεμποδίστως, μὴ ὑποκείμενος εἰς φυσικὰ κωλύματα· ἡ γυνὴ ὅμως ἐν τῇ ἀκμῇ ταύτῃ, 25—30 ἐτῶν λ. χ., θὰ εὑρίσκηται, ἔγγαμος οὖσα, συνεχῶς ἐμπερίστατος, ἢ καὶ πολλάκις κλινήρης· θὰ ἦνε δὲ χαλεπώτατον αὐτῇ, εἰ μὴ ἀδύνατον, νὰ πολιτεύηται, νὰ στρατεύῃ, νὰ δικηγορῇ, νὰ βουλεύηται, νὰ θαλασσοπορῇ ἢ νὰ κάθηται ἐν τῷ ἐμπορικῷ ἢ βιομηχανικῷ γραφείῳ, ἢ ἐν τῷ τοῦ φυσικομαθηματικοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ φυσιολογικοῦ σκίμποδος, ὡς ἄλλος Παστὲρ ἢ Ἔδισσων ὁλοκλήρους ὥρας καὶ ὁλόκληρα ἡμερονύκτια, πρὸς λύσιν προβλημάτων ἢ νέων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων καὶ ἐρευρέσεων ἐπίτευξιν. Καὶ τοῦτο θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ 25 περίπου ἔτη, ἀπὸ τοῦ 20 λ. χ. μέχρι τοῦ 45 ἔτους, ὅπερ εἶνε διάστημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τὸ παραγωγικώτερον καὶ πρὸς δρᾶσιν καταλληλότερον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μὴ ἐξασκηθεῖσα ἐνδελεχῶς εἰς τὰ ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἔργα καὶ μὴ καταβαλοῦσα ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας τὰς ἐν αὐτοῖς δυσχερείας καὶ τὰ προσπίπτοντα ἐμπόδια—ἀρίνω τώρα ὅτι ἀπὸ τοῦ 20 ἔτους, ὅτε εἶνε ὥριμος εἰς γάμον, πρέπει νὰ σπουδάζῃ τὴν ἐπιστήμην ἢ τέχνην· — πῶς θέλει δυνηθῇ πεντηκοντοῦτις καὶ πλέον νὰ κατορθώσῃ τι γενναῖον καὶ ἄξιον λόγου ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις ; — Θέλει παρουσιασθῇ μία μετρία ἢ ἀδέξιος δικηγόρος λ. χ. ἢ φυσιολόγος ἢ μηχανικὸς ἢ ἐπιστήμων ἐν γένει καὶ καλλιτέχνις ἀκόμη. Οὐδέποτε δὲ στρατηγὸς διάσημος, καίτοι τὸ πολεμεῖν θὰ ἐξαφανισθῇ ὑπὸ τῆς γυναικός, ἂν ποτε αὕτη γένηται κυρία τῆς ὅλης διοικήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ τοῦτο ἔσται τὸ εὐεργετικώτερον ἀποτέλεσμα τῶν ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἔργων τῆς γυναικός.

Ἐν τούτοις, λέγω, ὅτι αὕτη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, μητρότης τῆς γυναικὸς καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα αὐτῇ μᾶλλον, ἢ πᾶν ἄλλο, εἶνε τὸ αἴτιον τῆς μὴ ἐκτάκτου ἐπιδόσεως αὐτῆς, εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπιστήμης ἢ τέχνης καὶ τῆς μὴ συντελέσεως αὐτῆς, ὡς διισχυρίζονται, εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ τελειοποίησιν τῆς τέχνης ἢ τῆς

ἐπιστήμης· καὶ δὲν συμφωνῶ μετὰ τῶν ἀποδιδόντων τοῦτο εἰς τὴν φυσικὴν δῆθεν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀτέλειαν τῆς γυναικός, ὡς λέγουσιν· ἥτις ὅμως, ὡς εἶπον ἐν τοῖς προηγουμένοις, δὲν ὑπάρχει τοιαύτη, ἀλλ' ὑπάρχει διαφορά τις τῶν ἰδιοτήτων, συντείνουσα εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς.

Ἐν τούτοις ὅμως, διισχυρίζονται ὅτι ἡ **γυνὴ** εἶνε ἀνίκανος πρὸς τὸ μετέρχεσθαι μάλιστα τὰ ὑψηλὰ τῆς ἐπιστήμης ἔργα, καὶ ὅτι μάλιστα μετέχουσα τούτων γίνεται αἰτία στασιμότητος, καὶ οὕτως ἐπιβλαβὴς τῆς εἰς τὸ μέλλον προόδου τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Waldeyer, καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας ἐν Βερολίνῳ, ἔν τινι συγγραφῇ του περὶ τῆς γυναικὸς εἰς τὰς ἰατρικὰς σπουδάς, θέλων νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην, ἀναφέρει ὅτι: ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐξαιρετικὸς κλῆρος τῆς γυναικὸς ἦτο ὁ κλάδος τῆς μαιευτικῆς, μάλιστα, προστιθεὶς καὶ τοὺς λόγους τούτου. Προσέτι λέγει, ὅτι οὐδέποτε ἡ γυνὴ ἠμποδίσθη τοῦ νὰ σπουδάζῃ τὴν ἰατρικὴν καὶ νὰ διδάσκῃ αὐτήν· καὶ ὅμως, καίτοι ἀναφέρει καὶ διαπρεψάσας μαιευτρίας καὶ ἰατρούς, καὶ συγγραψάσας μάλιστα σπουδαῖα ἔργα, ἐπιβεβαιοῖ ὅμως ὅτι δὲν ἔκαμον εἰς τὴν ἐπιστήμην τὴν ἐλαχίστην πρόοδον· καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἀνδρὸς ἔλαβεν ἡ μαιευτικὴ καὶ πᾶσα ἡ γυναικολογία τὴν μέχρι τοῦ σημείου τῆς σήμερον αὔξησίν των. Καὶ τοῦτο ἀποδίδει, ὡς λέγει, εἰς τὴν ἀδυναμίαν, ἥτις ἔμφυτος ὑπάρχει εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς γυναικός, ὄχι ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν ἰσχύν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, ὅστις, λέγει, ἐν τῷ ἀνδρὶ εἶνε ὀγκωδέστερος καὶ βαρύτερος τοῦ τῆς γυναικός. Ὅπερ ὅμως ἄλλος ἐπιστήμων δὲν εὑρίσκει ἔχον σημασίαν καὶ ἀξίαν, διότι, λέγει, καὶ ὁ ἐλέφας ἔχει τὸν ὀγκωδέστατον ἐγκέφαλον καὶ βαρύτατον, καὶ ὅμως δὲν εἶνε νοημονέστερος τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπερ ὅμως κατ' ἐμὲ προϋποθέτει ὑλιστικὰς θεωρίας, τὸ νὰ ἐξαρτᾶται δηλ. ἡ νοημοσύνη ἐκ τῆς ποσότητος τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης.

Οὕτως, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι αἰτία τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης τῆς γυναικὸς στάσεως ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἢ τὴν τέχνην εἶνε ἡ, ἣν περιέγραψα πρὸ πάντων μητρότης αὐτῆς καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρὸ αὐτῆς καὶ τὰ μετ' αὐτὴν συμπαρομαρτοῦντα ἐμπόδια, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀναγκάζεται νὰ διακόπτῃ τὴν ἐργασίαν της. Τοῦτο ἀπέδειξεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ στατιστικὴ ἐπὶ τῶν ἐξ ἐλαφρῶν ἀδιαθεσιῶν ἀπουσιῶν καὶ τῶν δύο ῥύλων ἐκ τῆς ἐργασίας: Κατὰ ταύτην ἐν Βρεττανίᾳ εὑρέθησαν 154 ἀπουσίαι τῶν γυναικῶν ἐπὶ 100 τῶν ἀνδρῶν· καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἔτι περισσότερον, 174 ἐπὶ 100. Ἐν ταύταις πλεῖσται θὰ ὦσι νεάνιδες, αἵτινες καὶ αὗται οὐχ ἧττον ὑπόκεινται εἰς τὰς συνήθεις ἀδιαθεσίας, κωλυούσας αὐτὰς τοῦ ἐξέρχεσθαι. Τοῦτο ἐκ πείρας καὶ ἐγὼ ἐπιβεβαιῶ, ἀπαντήσασα κατὰ τὸ ὑπὲρ 40ετὲς διάστημα τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀγώνων μου χιλιάδας μαθητριῶν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὀλιγίστας μὴ ὑποκειμένας εἰς συνεχεῖς ἀπουσίας ἐξ ἐλαφρῶν ἀδιαθεσιῶν. Ὥστε τὸ αἴτιον δὲν εἶνε ἡ προβαλλομένη ἀδυναμία, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ οἴκῳ προορισμὸς τῆς γυναικός.—Διὰ ταῦτα καὶ οὔτε τὸ ἀσθενὲς ῥῦλον ἀρμόζει νὰ ἐπονομάζῃ ὁ **ἀνὴρ** τὴν **γυναῖκα**· διότι αὕτη ἐγεννήθη αὐτῷ βοηθὸς καὶ σύμμαχος ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου· καὶ τοῦτο αἰνιττομένη ἡ Γραφὴ λέγει συμβολικῶς ὅτι ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἔπλασεν αὐτὴν ὁ Δημιουργός, ὡς ἂν μὴ ἦν δυνατὸν Αὐτῷ ἄνευ ταύτης νὰ τὴν δημιουργήσῃ, δηλ. τὴν ἔπλασε βοηθὸν καὶ συνεργάτην· ὁ δὲ τοιοῦτος δὲν δύναται καὶ δὲν πρέπει νὰ ἦνε ἀδύνατος καὶ ἀσθενής· διότι εἰς ζημίαν μᾶλλον ἡ κέρδος θὰ χρησιμεύῃ· οὔτε δὲ τὸ ὡραῖον ἀποκλειστικῶς καὶ θωπευτικῶς ν' ἀποκαλῇ αὐτήν· διότι αὐτὸς δὲν εἶνε τὸ ἄσχημον. Ἀλλ' ἐν τούτοις θὰ μοὶ ὑποβάλῃ τις τὰ ἐρωτήματα ταῦτα: Πρῶτον ἡ γυνὴ λοιπὸν κατὰ σέ, κυρία, δὲν πρέπει νὰ μετέρχηται οὐδὲν ἄλλο ἔργον, ἐκτὸς τοῦ τίκτειν, τοῦ θηλάζειν, τοῦ ἀνατρέφειν τὰ τικτόμενα, τοῦ νοτιλεύειν, τοῦ περιποιεῖσθαι τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ, τοῦ μαγειρεύειν, τοῦ πλύνειν, ἢ τοῦ ἐπιστατεῖν καὶ διευθύνειν ταῦτα, τοῦ εἶναι τέλος πάντων δι' οὐδὲν ἄλλο, ἤ, ὡς ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διὰ τὸ τεκνοποιεῖν μόνον καὶ διαιωνίζειν τὸ γένος τοῦ ἀνδρὸς δι' ἑαυτῆς; Ἐνῷ μετερχομένη τὰ ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἔργα, ἀπαλλάσσεται καὶ τῶν λίαν ἐπιπόνων καὶ ἀχθηρῶν τοῦ οἴκου ἐργασιῶν, καὶ παρουσιάζεται καὶ αὐτὴ εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἄνθρω-

πος, ὄντως λογικὸς καὶ ἐλεύθερος; Πρὸς τὸ πρῶτον τοῦτο ἐρώτημα ἀπαντῶ, ὅτι ἐγὼ οὐδόλως ἀντιστρατεύομαι εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἐργασίαν τῆς γυναικός, ἢ μήπως μέχρι τοῦδε πλεῖσται γυναῖκες, καὶ μάλιστα αἱ τοῦ λαοῦ καὶ αἱ τῶν ἀπορουσῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, δὲν ἐργάζονται οὕτως, πρὸς δὲ καὶ αἱ τῶν χωρίων;—Μάλιστα λέγω ὅτι, ἂν ὑπάρχῃ γυνὴ ἐν τῷ ἔθνει ἡμῶν κατὰ τὴν Ἀνατολήν, θέλουσα καὶ ἐκτιμῶσα τὴν ἐργασίαν τῆς γυναικός, εἰμὶ ἐγώ. Διότι καὶ σχεδὸν πρώτη ἐράνην ἐκ τῶν ἐργασθεισῶν σοβαρῶς καὶ διανοιξασῶν τὴν κεκλεισμένην ταύτην τῆς γυναικὸς ὁδόν, καὶ πρώτη ἐπειράθην καὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς γυναικὸς προερχομένων. Διὸ καὶ ὅ,τι λέγω περὶ τούτου, οὐχὶ κατὰ θεωρίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πείρας λέγω.—Οὐδαμῶς λοιπόν, οὐδαμῶς ἐννοῶ νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ γυνὴ παντὸς ἄλλου ἔργου, καὶ νὰ ἐγκλεισθῇ, ὡς ἐν κλωβῷ, μόνον ἐντὸς τοῦ οἴκου· ἀλλὰ νὰ τακτοποιηθῇ τὸ πρᾶγμα τοῦτο καὶ νὰ ἐξακριβωθῇ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ προσγίνηται βλάβη εἰς τὰ συμφέροντα τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει, ἀντὶ τῆς ὑποτιθεμένης ὠφελείας.

Τοῦτο, κατ' ἐμέ, γίνεται, ὅταν ἡ γυνὴ ἀναλαμβάνῃ ἔργα, ὄχι ἀπέχοντα πολὺ τῆς πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτῆς προορισμὸν ἰδιότητος, καὶ οὐχὶ ἀπομακρύνοντα αὐτὴν πολὺ τῆς πρὸς τὰ ἐν τῷ οἴκῳ ἀποστολῆς των.—Τοιαῦται ἐκ τῶν κατωτέρων μέν, πρακτικῶν μᾶλλον ἐργασιῶν, εἰσί: Τὸ φυτοκομεῖν, καὶ ἀνθοκομεῖν, τὸ ἀνθοποιεῖν, τὸ σηροτροφεῖν, τὸ ὀρνιθοτροφεῖν, τὸ γαλακτοκομεῖν, ἡ ὑραντική, ἡ πιλοποιία, ἡ ῥαπτική, ἡ ποικιλτική, ἡ κοπτικὴ καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅπερ καὶ ἐν τῇ Οἰκιακῇ Οἰκονομίᾳ μου ἀναφέρω, ἡ δὲ ἀξιόλογος ἐπιθεωρήτρια τῶν σχολῶν ἐν Ἑλλάδι κάλλιστα ἀπαριθμεῖ ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτῆς πρὸς τὴν κυβέρνησιν, προτείνουσα καὶ τὴν σύστασιν ἐπαγγελματικῶν σχολείων διὰ τὰς γυναῖκας τῶν χωρίων καὶ τῶν πόλεων, μάλιστα διὰ τὰς τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ.

Ἐκ δὲ τῶν ἀνωτέρων, τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, κατάλληλα εἰς τὴν γυναῖκα θεωρῶ: Τὸ φιλοσοφικὸν καὶ τὸ φιλολογικόν, τὸ συγγράφειν παιδαγωγικὰ ἢ καὶ θρησκευτικά, τὸ μετέρχεσθαι τὴν διδάσκαλον καὶ τὴν παιδαγωγόν. Μάλιστα ἡ πρώτη καὶ μέση παίδευσις εἶνε καλὸν καὶ λίαν ἐπιτυχὲς νὰ γίνηται ὅλη ὑπὸ τῶν γυναικῶν, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀρρένων καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων· διότι ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ τῶν παίδων αἱ ἰδιότητες τῆς γυναικός: ἡ ὑπομονή, ἡ μητρικὴ στοργή, ἡ προβλεπτικότης καὶ διορατικότης, εἰσὶ μάλιστα ἀναγκαῖαι, ἀλλ' ἀνάγκη βέβαια νὰ καταρτισθῶσι πρὸς τοῦτο αἱ γυναῖκες, λαμβάνουσαι τὴν πρὸς τοῦτο κατάλληλον μόρφωσιν καὶ παίδευσιν.

Ἑπομένως, ἡ μουσουργία, ἡ ζωγραφικὴ καὶ πᾶσα ἡ λεπτὴ καὶ χαρίεσσα καλλιτεχνία, τὰ κοσμηματικὰ λεγόμενα χειροτεχνήματα. Ἐπὶ πᾶσι τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἔστωσαν ὁ ὑψηλότερος κλῆρος τῆς γυναικός, καὶ αὐτὴ μᾶλλον ν' ἀποδεικνύηται καὶ ἐπόπτης καὶ ἔφορος οὐ μόνον τῶν γυναικείων ἐκπαιδευτηρίων, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, γηροκομείων, νοσοκομείων, βρεφοκομείων κλπ., ἀνακουρίζουσα οὕτω καὶ τὸν ἄνδρα τῶν ἀσχολιῶν τούτων.

Ἐπιβεβαιοῖ μου τὸν λόγον ὁ διάσημος Λομπρόζος λέγων τάδε: «Τὸ καθῆκον, ὅπερ ἐπιβάλλει εἰς τὴν γυναῖκα ἡ κοινωνικὴ ἐξέ-«λιξις, εἶνε ἡ φιλανθρωπία καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν στάδιον· αἱ ἐπι-«στημονικαὶ γνώσεις, ἡ παιδαγωγία, ἡ φιλολογία, ἡ αἰσθητική, «ἡ τέχνη εἶνε κτήματά της».—Ἐκ τῆς ἰατρικῆς τὸ μάλιστα ἁρμόζον εἰς τὴν γυναῖκα εἶνε πάλιν τὸ μαιευτικὸν καὶ τὸ γυναικολογικόν, ὡς καὶ τὸ παιδιατρικόν, καὶ τὸ μάλιστα ἀναγκαῖον τοῖς Ἀσκληπιάδαις, τὸ νοσηλευτικόν.

Ἐπὶ τούτοις ὅμως προστίθημι καὶ τάδε: πρῶτον ὅτι ἐξαιρεῖται ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν παρουσιάζεται, ἡ **γυνή,** εἰς οἱανδήποτε τάξιν τῆς κοινωνίας ἀνήκουσα ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, δεικνύουσα τάσεις σοβαρὰς καὶ ἀναλλοιώτους πρὸς οἷον ἄλλο ἔργον τῶν ἀνδρικῶν, εἴτε ἐπιστημονικὸν εἶνε τοῦτο, εἴτε τεχνικόν, εἴτε βιομηχανικόν, εἴτε καὶ πολιτικὸν δὲ καὶ ναυτικὸν ἔτι, καὶ ἔχουσα τὰς πρὸς

τοῦτο ἀρρενικὰς ἰδιότητας εἴτε σωματικὰς ἢ ψυχικάς. Τότε ἐκπαιδευθήτω ἐγκαίρως πρὸς τοῦτο δι' ἐκπαιδεύσεως τελείας, ἴσης τῇ διδομένῃ συνήθως τῷ ἀνδρί· καὶ ἐπιδοθήτω εἰς αὐτό. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ θέλει συντελέσει καὶ αὐτὴ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν ἐγνωσμένων καὶ τὴν ἀνακάλυψιν ἀγνώστων ἀληθειῶν. Ἐν τῇ περιστάσει ὅμως ταύτῃ συνίστημι αὐτῇ ν' ἀπέχῃ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου· νὰ μὴ θελήσῃ δηλ. ν' ἀποκαταστῇ σύζυγος, μήτηρ, οἰκοδέσποινα· διότι καὶ αὐτὴ θὰ πάθῃ καὶ οἱ περὶ αὐτήν. Μολονότι ἴσως θὰ γείνῃ ἡ καλλίστη τῶν μητέρων, ὡς λίαν ἀνεπτυγμένη καὶ περωτισμένη καὶ μεμορφωμένη, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ δυσκολίας πολλῆς θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ προσηκόντως καὶ ὡς θὰ τῇ ὑπαγορεύῃ ἡ μητρικὴ αὐτῆς συνείδησις καὶ τὰ δύο ὁμοῦ ὑψηλὰ καθήκοντα, τὸ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ τῆς μητρότητος, μάλιστα τὸ τῆς μητρότητος, ἐὰν ἦνε καὶ σρόδρα φιλόστοργος. «Ἐὰν «ἡ εὐγενὴς κλῆσις τῆς γυναικός, λέγει ὁ μνημονευθεὶς σορός, ἦνε «νὰ ᾖ μήτηρ καὶ ν' ἀνατρέφῃ τὰς μελλούσας γενεάς, τὸ δυνατὸν «τῆς ὑψηλῆς ταύτης κλήσεως, ἥτις πανταχοῦ καὶ πάντοτε καθιστᾷ «τὴν γυναῖκα ἴσην τῷ ἀνδρί, δὲν εἶνε πάντοτε οὕτω κατορθωτόν».

Δότε μοι ἐνταῦθα νὰ ἀναφέρω καὶ τὸν παρὰ τῆς Γαλλίδος Δογκάρ, ἥτις ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, ὅπως μεταβᾶσα εἰς Ἀμερικὴν μελετήσῃ τὰ περὶ γυναικὸς ἐκεῖ, ἔνθα αἱ γυναῖκες ἐνωρὶς ἤδη διενεμήθησαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἔργα, καὶ ὅπου διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο πραγματικῶς οὐδεμία ἀναγνωρίζεται· ἡ κυρία λοιπὸν αὕτη, ἀφοῦ διαβεβαιοῖ ὅτι ἐν τῇ ἠπείρῳ ἐκείνῃ ἡ ἀφομοίωσις αὕτη, κατειργάσθη διὰ τῆς παρεχομένης ὁμοίας ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ καὶ ὅτι σήμερον ἐκεῖ γυναῖκες ἀσκοῦσι τὰ ἀνδρικὰ ἐπαγγέλματα, ἐξαιρουμένων τῶν βαναύσων καὶ κοπιαστικῶν (ὅπερ εἶνε ἀδίκημα, κατ' ἐμέ, πρὸς τοὺς ἄνδρας), καὶ εἶνε διακεκριμέναι ἰατροί, ἀρχιτέκτονες, δημοσιογράφοι, χημικοί, μηχανικοὶ καὶ ἱεροκήρυκες, δικηγόροι κτλ. ἀνὰ χιλιάδας πλέον καὶ οὐχὶ ἑκατοντάδας, ἀναφέρει δὲ καὶ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, ἅπερ παιδία καὶ κοράσια διδάσκονται, καὶ ὅπερ εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα φέρει ἀληθῶς ἴλιγγον, δὲν ἐκφέρει μὲν ἐπὶ τούτοις ἰδίαν ἑαυτῆς γνώμην, ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον οὐχὶ συγχαίρουσα τῇ Ἀμερικῇ, διὰ τὴν ἔξοχον ταύτην μόρφωσιν τῆς γυναικός της, ἣ λυπουμένη διότι τὸ γυναικεῖον φῦλον πιέζεται διὰ τόσων δυσβαστάκτων βαρῶν, καὶ διότι μεταξὺ τῶν ἀπείρων ἐκείνων τεχνιτῶν καὶ ἐπιστημόνων μάτην θ' ἀναζητήσῃ τις τὴν κυρίαν τοῦ οἴκου καὶ τὴν τροφὸν τῶν τέκνων του. Μολονότι, ἀφ' ἑτέρου φημίζονται αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι τῆς Ἀμερικῆς διὰ τὴν μητρικὴν καὶ τὴν οἰκοδεσποτικήν των ἱκανότητα, ὡς διεβεβαίωσεν ἡμᾶς ἡ ἀξιότιμος διευθύντρια τῆς *Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν*.—Ἀλλὰ καὶ τὸ βασιλικὸν ἐπιτήδευμα ἐκτελεῖται, ὡς γνωστόν, παλαιόθεν ὑπὸ τῆς γυναικὸς καὶ μετ' ἐξαιρέτου μάλιστα ἐπιτυχίας. Διότι, μοὶ φαίνεται, ἐν τῇ ἐξασκήσει τούτου ἡ **γυνὴ** δὲν ἐξέρχεται τοῦ κύκλου τῆς μητρότητος, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον πολὺ ἁπαντᾷ αὐτόν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν τιθεμένη ὑπὸ τὴν μητρικὴν αὐτῆς στοργὴν καὶ προβλεπτικότητα ἀνατρέφει καὶ κυβερνᾷ εὐεργετικώτατα ἀληθῶς τὸν εἰς αὐτὴν παραδεδομένον λαόν. Δεύτερον προστίθημι καὶ τὴν περίπτωσιν ταύτην, καθ' ἣν ἡ **γυνὴ** εἶνε καὶ συμφορώτατον, καὶ ἀναγκαιότατον μάλιστα, ἐξερχομένη τοῦ οἴκου νὰ μετέρχηται ἔργον. Ὅταν δηλ., εἴτε εὐποροῦσα εἴτε καὶ μετρίως ἔχουσα καὶ εἰς τὴν μέσην λεγομένην τάξιν ἀνήκουσα, μένῃ μὲν ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τῇ προωρισμένῃ δῆθεν αὐτῇ ἀποστολῇ, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀτυχῶς ἀσχολῆται ἢ εἰς τὰ τῆς περιβολῆς καὶ τῶν ἀπαύστως ἀνανεουμένων συρμῶν, ἢ εἰς ἐπισκέψεις ἀσκόπους καὶ περιττολογίας, ἢ εἰς ἀνάπαυσιν μόνον καὶ ἀναψυχήν, ἢ εἰς ἀνάγνωσιν βιβλίων ἀνωφελῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιβλαβῶν, ἢ καὶ ἀπέχῃ πάσης ἀναγνώσεως, καίπερ δαπανήσασα καὶ χρόνον καὶ χρήματα ὅπως γράμματα μάθῃ· χωρὶς νὰ φροντίζῃ οὔτε περὶ τέκνων, ὅσον δεῖ, οὔτε περὶ οἰκοκυροσύνης, τότε, ὅταν τὸ τοιοῦτον συμβαίνῃ, εἶνε προτιμότερον πολὺ νὰ ἐξέρχηται τοῦ οἴκου ἐργαζομένη, ἀφοῦ δὲν εἶνε οὕτως οὔτε μήτηρ, οὔτε οἰκοδέσποινα· τότε καὶ σωματικῶς θὰ ὠφελῆται, καὶ τὸν πολύτιμον χρόνον δὲν

θὰ κατασπαταλᾷ μετὰ τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνδρὸς ἢ καὶ τῶν τῆς ἰδίας περιουσίας, καὶ τοῦ χρήματος θὰ μάθῃ νὰ φείδηται· ἀκόμη δὲ καὶ τὰ τέκνα της αὐτὰ θὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐπιποθῇ, μένουσα μακρὰν αὐτῶν ἐπὶ πολλὰς ὥρας καὶ θ' ἀποβῇ πρὸς αὐτὰ φιλοστοργοτέρα· ἀλλὰ τότε, ἐννοεῖται, ὅτι πρέπει νὰ ἦνε δεδιδαγμένη ἔργον τι καὶ προπαρεσκευασμένη. — Καὶ ἅπαις δὲ διατελοῦσα ἡ **γυνὴ** εἶνε καλὸν καὶ ὠφέλιμον νὰ μετέρχηται ἔργον ἐκτὸς τῆς οἰκίας· διότι καὶ τοῦ πληκτικοῦ βίου τῆς ἀεργίας ἀπαλλάσσεται, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐπιρρωννύει, καὶ τὸ ἔργον, ὅπερ ἤθελεν ἀναλάβει, εὐδοκίμως καὶ τελεσφόρως ἐκτελεῖ. Οὕτως ἀποδεικνύομαι κηρυττομένη ὄχι κατὰ τῆς ἐργασίας τῆς γυναικός, ἀλλὰ θέλουσα αὐτὴν ἄνευ ζημίας τῆς μητρότητος καὶ τῆς οἰκιακῆς ἀποστολῆς τῆς γυναικός. Καὶ ὅμως, ἐπειδὴ φαίνομαι περιορίζουσά πως τὴν ἐργασίαν τῆς γυναικὸς εἰς στενὰ ὅρια, θὰ μοὶ τείνῃ τις καὶ ἕτερον ἐρώτημα: ὅτι, ἀφοῦ ὁ ἀγὼν τοῦ βίου εἶνε τόσον δεινός, κατὰ τοὺς νῦν μάλιστα χρόνους, καὶ ὁσημέραι πολλαπλασιάζονται αἱ βιωτικαὶ ἀνάγκαι, δὲν στερῶ τὸν ἄνδρα τῆς οἰκονομολογικῆς βοηθείας τῆς γυναικός, ὅταν αὕτη δὲν συναγωνίζηται ἀπεριορίστως μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις, ὡς γίνεται τοῦτο ἐν τῇ ἐργατικῇ τάξει τοῦ λαοῦ, καὶ παρὰ τοῖς χωρικοῖς, ὅπου ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου παραλλήλως ἐργάζονται.— Εἰς τοῦτο διὰ τῶν τριῶν τούτων ἀπαντῶ: Πρῶτον ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς γυναικός, ἴσως καὶ τοῦ ἀνδρός, τοῦ νὰ ἐκτείνῃ οὕτως, ὅσον δύναται ἡ γυνὴ τὸν κύκλον τῶν μέσων τῆς ζωῆς εἶνε δικαία· ἀλλὰ πάλιν τίθημι τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους: ὅπου ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἐννοεῖται πάντοτε περὶ τῆς μέσης τάξεως τῆς κοινωνίας, διότι ἡ ἀνωτέρα φαίνεται ὅτι ἔχει καὶ τὸ μέλλον εἰς τὴν ἐξουσίαν της, ἡ δὲ κάτω τάξις ἀνέκαθεν ἀνδρογύνως ἐργάζεται, πλεονάζει τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, καὶ ὁ πατὴρ ἢ ὁ εἷς ἢ καὶ δύο ἀδελφοὶ ἀδυνατοῦσι νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς δαπάνας τοῦ οἴκου καὶ ἀριθμοῦ ἀξιοσεβάστου ἀδελφῶν, ἢ ὅπου ἀδελφαὶ μόναι 5—6 ὑπάρχουσιν ἄνευ ἄρρενος, ἐνταῦθα ἀνάγκη τινὲς τούτων ἢ καὶ πᾶσαι, κατὰ τὴν πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔργον παρατηρουμένην ἰδιορυΐαν των, νὰ ἐπιδίδωνται

εἰς αὐτό, καὶ οἱ γονεῖς ἐγκαίρως νὰ τὰς ἐκπαιδεύωσι πρὸς τοῦτο, χωρὶς νὰ προσβάλληται ἡ οἰκογενειακὴ ἀξιοπρέπεια, ὡς νομίζεται παρ' ἡμῖν τοὐλάχιστον: «Ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δ' ὄνειδος», καθ' Ἡσίοδον· καὶ σημεῖον βαρβαρότητος τὸ ἀεργεῖν καὶ τρέφεσθαι ἐκ τοῦ ἱδρῶτος τῶν ἄλλων. Καὶ τότε ὅμως πάλιν αἱ κόραι, ἐὰν ἀποκατασταθῶσιν εἰς ἴδιον οἰκογενειακὸν βίον καὶ γένωνται μητέρες, δὲν θὰ δυνηθῶσιν ἢ μετὰ δυσκολίας νὰ ἐξακολουθήσωσι καὶ τὸ ἐπαγγελματικὸν στάδιον.

Δεύτερον λέγω ὅτι ἀπατώμεθα ἂν νομίζωμεν ὅτι ἡ **γυνὴ** ἀνεξαιρέτως εἰσερχομένη εἰς τὰ ἀνδρικὰ ἔργα, θὰ βοηθῇ τὸν ἄνδρα εἰς τὸν βιοποριστικὸν ἀγῶνα· ἀπ' ἐναντίας θὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν αὐτὸν παρονομαστήν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς περὶ τὸν πορισμὸν δυσχερείας, διότι, ὅταν πλεῖσται γυναῖκες κατέλθωσιν εἰς τὰ ἀνδρικὰ ἔργα, τότε καὶ πλεῖστοι ἄνδρες θὰ εὑρεθῶσιν ἄνευ ἐργασίας καὶ ὁ δρόμος θὰ ἦνε καὶ εἰς τοὺς δύο πολὺ στενὸς (κατὰ τὸν Waldeyer) καὶ οὕτω θὰ παρουσιασθῇ ἡμῖν ἡ αὐτὴ ἔλλειψις καὶ στέρησις τῶν ἀναγκαίων. Διὰ ταῦτα λέγω τρίτον ὅτι, ἀντὶ νὰ ζητῶμεν τὴν γυναῖκα διὰ τῆς βιομηχανικῆς, τῆς ἐμπορικῆς, τῆς δικηγορικῆς, τῆς ἰατρικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ οἵας ἄλλης τεχνικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς συνεργασίας της νὰ βοηθῇ τὸν ἄνδρα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βιοπορισμοῦ, προτιμότερον θὰ ἦτο, ἡμεῖς τοὐλάχιστον οἱ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν οἰκοῦντες, καὶ οἱ λίαν εὐπορούντες καὶ οἱ μετριώτερον ἔχοντες νὰ μεταβάλωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον καὶ ἀδαπανηρότερον τὸν βίον ἡμῶν, ὡς ἦτο ἐπὶ τῶν πατέρων καὶ πάππων ἡμῶν· ἡ δὲ **γυνὴ** νὰ βοηθῇ τὸν **ἄνδρα** διὰ τῆς σώφρονος καὶ συνετῆς κυβερνήσεως τοῦ οἴκου καὶ τῆς περὶ τὸ δαπανᾶν ῥρονίμου οἰκονομίας, καὶ οὕτω νὰ γίνηται βοηθὸς τῷ ἀνδρί, οἷαν — ὁ Θεὸς προώρισεν αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς. — Ἀλλὰ τότε ἡ ἁπλοποίησις τοῦ βίου θὰ ἀναστείλῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ τὸ ἐμπόριον θὰ ζημιώσῃ καὶ θ' ἀποκωλύσῃ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ, θὰ εἴπῃ τις. — Οὐδαμῶς, λέγω ἐγώ, δὲν θὰ γείνῃ τοῦτο· διότι τότε, ἀντὶ νὰ οἰκοδομῶμεν τοὺς οἴκους μας μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυωρόφους, καὶ νὰ τοὺς καταβαρύνωμεν δι' ἐπίπλων καὶ σκευῶν

πολυτελῶν καὶ καλλιτεχνικῶν, καὶ τούτων ὄχι παρ' ἡμῖν κατασκευαζομένων, καὶ ἡμεῖς νὰ ἐνδυώμεθα καθ' ἑκάστην διὰ νέων καὶ δαπανηρῶν ἐνδυμάτων, καὶ νὰ τρεφώμεθα διὰ βρωμάτων ποικιλωτάτων καὶ πολυδαπάνων, καὶ νὰ διανυκτερεύωμεν ἀδιακόπως εἰς διαχύσεις καὶ διασκεδάσεις καταστρεφούσας καὶ τὸ βαλλάντιον καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν· ἀντί, λέγω, τούτων πάντων, θὰ ἔχωμεν καιρὸν νὰ κτίζωμεν, ὁπόταν ἦνε ἀνάγκη, σκόπιμα καὶ ὡραῖα οἰκοδομήματα δημόσια, ὀρφανοτροφεῖα, γηροκομεῖα, βρεφοκομεῖα, ἱερὰ τεμένη, ἐκπαιδευτήρια καὶ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, μάλιστα διὰ τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ, τοῦ σπουδαίου τούτου καὶ ζωτικοῦ πυρῆνος παντὸς ἔθνους, καὶ ταῦτα νὰ προικοδοτῶμεν καὶ νὰ διακοσμῶμεν διὰ τῶν καταλλήλων σκευῶν καὶ ἐπίπλων, καὶ οὕτω νὰ ῥροντίζωμεν, μάλιστα ἡ ἀνωτάτη καὶ ἡ μέση τάξις, διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς κατωτάτης τάξεως καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐργασίας ἄνετον καὶ ἔντιμον αὐτῆς βιοπορισμόν. Τοῦτο ποιοῦντες καὶ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν θὰ ὑπηρετῶμεν καὶ τὴν ἐπιστήμην θὰ ὑποστηρίζωμεν καὶ ἐν τῷ πολιτισμῷ θὰ προοδεύωμεν· ὡς ἐγένετο ἐπὶ τοῦ περικλείου αἰῶνος καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ, ὅτε, κατὰ τὸν δεινὸν Δημοσθένην, ἡ οἰκία τοῦ τότε λαμπροῦ ἐν Ἀθήναις δηλ. οὐδόλως ἦν σεμνοτέρα τῆς τοῦ γείτονος, ἡ πόλις ὅμως ἔγεμε τεχνιτῶν καὶ καλλιτεχνῶν καὶ ἐπιστημόνων καὶ τοσαῦτα κάλλη καὶ τοιαῦτα κατεσκεύασαν, ὥστε μηδενὶ τῶν ἐπιγιγνομένων ὑπερβολὴν λελεῖφθαι. Διότι πολιτισμὸς ἀληθὴς δὲν εἶνε τὸ οἰκεῖν καὶ ἀναπαύεσθαι ἐν χρυσοστέγοις καὶ βαρυστολίστοις δόμοις καὶ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἀλλάσσειν καὶ τόπους κατοικίας πρὸς εὐμάρειαν καὶ τέρψιν καὶ ἡδονὴν καὶ ἐν τρυφῇ πάσῃ καὶ χλιδῇ καὶ λαμπρότητι διάγειν τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ τούτου μέν, ἔστω, ἀπολαύειν ὅταν τὰ μέσα τοῦ βίου ὦσιν ἄφθονα καὶ δαψιλῆ, ἐκτελεῖν δὲ τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πλουσίως καὶ ἀφθόνως, οὐχὶ ἐκ γλίσχρου περισσεύματος· καὶ τελειοποιεῖσθαι ἀδιαλείπτως ἐν τῷ ἀγαθῷ, τῷ καλῷ, ἐν τῷ ἀληθεῖ, ἐν ᾧ σταδίῳ ἕκαστος προώρισται καὶ ἐκλήθη. Ἐκπληρῶν οὕτως τὴν θείαν παραγγελίαν καὶ ἐξομοιούμενος πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα, Ὅς ἐστι τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες, τὸ ποθούμενον ὑπὸ τῆς ἀν-

θρωπίνης ψυχῆς, ἡ δὲ πρὸς αὐτὸ κίνησις καὶ προσαγωγὴ αὐτῆς ἐστιν ἡ ἀληθὴς τοῦ ἀνθρώπου πρόοδος, ὁ ἀληθὴς αὐτοῦ προορισμός.

Ὥστε, ἐπαναλαμβάνω, ἀντὶ νὰ ζητῶμεν τὴν διὰ τῆς ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἐργασίας τῆς γυναικὸς ἱκανοποίησιν καὶ θεραπείαν τῶν σημερὰι αὐξανομένων βιωτικῶν ἀναγκῶν, κάλλιον νὰ ἁπλοποιήσωμεν, ὅσον τὸ δυνατόν, τὸν ἀτομικὸν καὶ οἰκιακὸν ἡμῶν βίον, καὶ μᾶλλον νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν διὰ σώφρονος καὶ συνετῆς οἰκονομίας κυβέρνησιν τοῦ οἴκου ὑπὸ τῆς γυναικός, συντελοῦντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ ἀνδρός. —Διότι καὶ αὐτὸ τοῦτο εἶνε πρόοδος καὶ πολιτισμός. Ἐπειδὴ τοῦτο εἶνε κίνησις πρὸς τὴν διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τελειοποίησιν τοῦ βίου ἡμῶν καὶ προχώρησις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς εἰς τὸν οἰκεῖον ἑκατέρου προορισμόν. Ἡ γυνὴ σωφρόνως καὶ συνετῶς κυβερνῶσα τὸν οἶκον, καί, ὡς δεῖ, παιδαγωγοῦσα καὶ ἀνατρέφουσα τὰ τέκνα, ὅπως καταστῶσιν ἀγαθοὶ καὶ τίμιοι ἄνθρωποι ἐν τῷ βίῳ, καὶ ὁ **ἀνὴρ** ἐξασκῶν τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐπάγγελμα οἷον δήποτε, ὑψηλὸν ἢ χαμηλόν, τιμίως, δικαίως καὶ ἐπιμελῶς, τί ἄλλο ποιοῦσιν ἢ βαδίζουσιν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ; — Τέλειος **ἀνὴρ** καὶ ἀληθῶς πεπολιτισμένος εἶνε ὁ ἀγαθὸς ἐπιστήμων, ὁ ἀγαθὸς τεχνίτης, ὁ ἀγαθὸς βιομήχανος, ὁ ἀγαθὸς δικαστὴς κλ. Καὶ τελεία **γυνὴ** καὶ ἀληθῶς πεπολιτισμένη εἶνε ἡ ἀγαθὴ οἰκοδέσποινα, ἡ ἀγαθὴ σύζυγος, ἡ ἀγαθὴ μήτηρ, ἡ φιλάνθρωπος καὶ εὐεργετικὴ κυρία. Οὗτοι, **ἀνὴρ** καὶ **γυνή,** οὕτως ἔχοντες βαδίζουσι πρὸς τὸ ἰδεῶδες τοῦ οἰκείου προορισμοῦ καὶ ζῶσιν ἐν ἀνέσει καὶ εὐπορίᾳ, μὴ αἰσθανόμενοι τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου φοβερὸν καὶ ἀκαταμάχητον.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ τὸ τρίτον ἐρώτημα, τὸ σπουδαιότερον, διὸ καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου ἀφῆκα αὐτό. Τοῦτο εἶνε : ὅτι περιορίζουσα ὁπωσδήποτε τὴν γυναῖκα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐν τῷ οἴκῳ μόνον ἀποστολῆς της, δὲν στερῶ αὐτὴν τῆς ἐπιδιωκομένης χειραρετήσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὑπεξουσιότητος τοῦ ἀνδρός ;—Εἰς τοῦτο ἀποκρίνομαι διὰ τῶν ἑξῆς : Πρῶτον εὐθὺς δὲν ἀποδέχομαι τὴν λέξιν : *χειραφέτησις ἢ χειραφεσία,* διότι σημαίνει ἀπελευθέρωσιν δούλου οἱονεὶ χερσὶ καὶ ποσί τε δεδεμένου· ἡ δὲ **γυνή,** ὡς εἴδομεν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, εἶνε φύσει ἰσότιμος καὶ ἰσάξιος τῷ ἀνδρί, οὐδαμῶς εἶνε

δούλη καὶ ὑποχείριος· ἂν ὑπηρετῇ αὐτῷ, καὶ θέλῃ νὰ κάμνῃ τοῦτο, προέρχεται ἐκ τῆς ἀγάπης καὶ ἀροσιώσεώς της, οὐχὶ ἐκ τῆς ὑποδουλοσύνης της. Ἑπομένως τοῦτο εἶνε προωρισμένον ἔργον της, ὡς καὶ εἰς τὸν ἄνδρα προωρισμένον εἶνε νὰ ὑπηρετῇ τὴν γυναῖκα διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἐργασίας. Καὶ ὁ **ἀνὴρ** δὲν εἶνε δυνάστης αὐτῆς καὶ δεσπότης ἀπόλυτος· εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς λαοὺς δὲν ὑπάρχει τοιαύτη οὐδὲ σκιὰ δουλείας τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἄνδρα. Τοῦτο κάλλιστα λέγει καὶ ὁ διάσημος σορός, ὃν καὶ ἀλλαχοῦ ἀνέφερα. «Δὲν ἐννοῶ, λέγει, ταύτην τὴν κίνησιν πρὸς τὴν χειραφέτησιν· εἰς πάσας τὰς πεπολιτισμένας κλάσεις ἡ γυνὴ ἀπολαύει μεγίστου σεβασμοῦ καὶ εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ ὑποχωρῶμεν εἰς ὅ,τι ἀρορᾷ τὴν διοίκησιν τοῦ οἴκου κλ.»

Ἀλλὰ λέγοντες χειραφέτησιν οἱ ὑπέρμαχοι αὐτῆς ἐννοοῦσι πρῶτον τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τοῦ εἶναι ὑποδεεστέραν τοῦ ἀνδρὸς καὶ μὴ ἔχειν βίον ἀνεξάρτητον ὡς ἐκ τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι ἐξίσου τῷ ἀνδρί· διότι λέγουσιν ὅτι ὡς τοιαύτη, ὑποδεὴς δηλ. θεωρηθεῖσα, ἀπεκλείσθη πάντων τῶν κλάδων τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, καὶ οὕτως ἐμαράνθησαν αἱ ζωτικαὶ αὐτῆς δυνάμεις. Ἂς ἀνοιχθῇ αὐτῇ τὸ στάδιον καὶ θὰ ἀνυψωθῇ εἰς τὸ ἰσόπεδον πρὸς τὸν ἄνδρα. Πρὸς τοῦτο λέγω, πρῶτον ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος δὲν ἐγένετο ἐξ ἀρχῆς ἐκ προθέσεως τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τῆς γυναικός, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς διαφορᾶς τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ἃς περιεγράψαμεν. Καὶ ἕνεκεν τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρὸς τὴν ἐκτὸς τοῦ οἴκου δρᾶσιν ἐξωρμήθη εὐθύς· ἡ δὲ ἐν τῇ κατ' οἶκον ἔμενε· καὶ ἐν ταῖς διαφοραῖς δὲ ταύταις ἀπεδείχθη ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσοτιμία αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους.

Ὥστε οὔτε ἀποκλεισμὸς πρέπει νὰ ὀνομασθῇ τοῦτο, ἀλλὰ φυσικὴ τοποθέτησις ἑκατέρου εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν. Καὶ ὁ Σωκράτης δὲ παρὰ Πλάτωνι ἐν τῇ Πολιτείᾳ ἐρωτᾷ· «Πότερα δυνατὴ ἡ φύσις ἡ θήλεια τοῦ ἄρρενος γένους συγκοινωνῆσαι εἰς ἅπαντα τὰ ἔργα ἢ οὐδ' εἰς ἕν, ἢ εἰς τὰ μὲν οἷά τε, εἰς τὰ δὲ οὔ;—εἶτα ἐρωτᾷ πάλιν «ἔστιν οὖν οὐ πάμπολυ διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν;—Πῶς δ' οὐ διαφέρει; Οὐκοῦν καὶ ἄλλων ἔργων ἑκατέρῳ προσήκει;—Προσήκει, ἀποκρίνεται, προστάττειν τὸ κατὰ τὴν αὐτοῦ φύ-

σιν».—Καὶ οὕτως ἀποδείκνυνται ὅτι ἡ ἀποχώρησις τῆς γυναικὸς ἀπὸ τῶν ἀνδρικῶν ἔργων δὲν εἶνε ἐκδήλωσις οὔτε τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτῆς ὑπὸ τὸν ἄνδρα, οὔτε τῆς ἐλαττονότητος αὐτῆς. Διότι ἑκάτερος ἐργάζεται ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ ρύσει ἐτάχθη. Ἄλλως τε, ἐπειδὴ ἡ διαφορότης αὐτῶν εἶνε φυσική, ἡ δημιουργὸς Σοφία δὲν ἐποίησε ταύτην πρὸς ἐξευτελισμὸν τῆς μὲν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ δέ· ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὴν διὰ τῶν εἰδικῶν τούτων ἰδιοτήτων ἐξασφάλισιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἧς ὁ σκοπὸς εἶνε ἡ εὐδαιμονία τῆς τελειοποιήσεως· ἡ διαφορότης αὕτη ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ζῷα καὶ εἰς τὰ φυτὰ ἀκόμη. Διὰ ταύτην ὅμως δὲν νομίζομεν οὔτε ὀνομάζομεν τὴν ἀλεκτορίδα λ.χ. ἢ τὴν κύνα κατωτέραν τοῦ ἀλέκτορος ἢ τοῦ κυνός. Καὶ ὅσον μάλιστα τὰ ζῷά εἰσι τελειότερα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς των μεγαλείτερος, τόσον καὶ ἡ διαφορότης εἶνε μεγαλειτέρα. Εἰς τὰ μαλάκια λ.χ. μόλις διακρίνεται τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος.—Οὐχ ἧττον ἡ χειραφέτησις προτεινομένη προσβάλλει τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ τοῦ μεσουρανοῦντος πολιτισμοῦ καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἰσοπεδώσαντος τὰς ἀνθρωπίνους ἀνισότητας Χριστιανισμοῦ, ὅστις, σύμφωνα πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ὁρισθεῖσαν φύσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, κατέδειξεν ὅτι ἑκάτερος κατέχων τὴν ἑαυτοῦ θέσιν συμπληροῖ τὸν ἕτερον. Ἐν τῇ καταστάσει ὅμως ταύτῃ ὑπάρχει καὶ ὁ νόμος τῆς διαιρέσεως ἢ τῆς κατανεμήσεως τῆς ἐργασίας (ὡς ὑπέδειξε τοῦτο ἐσχάτως ἐν τῇ περὶ ἐργασίας ἀξιολόγῳ διαλέξει αὐτοῦ ὁ ἀγαθὸς ἀντιπρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Ν. Φωτιάδης). Ὁ νόμος οὗτος ἁπανταχοῦ πανταχοῦ ἐν τῇ φύσει καὶ πανταχόθεν μᾶς παρουσιάζεται τὸ παράδειγμα. Καὶ ἐν τῷ σώματι λ.χ. ἡμῶν ὑπάρχει τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν, ὄχι τὸ μὲν ἀσθενὲς καὶ τὸ ἕτερον ἰσχυρόν, τὸ μὲν κύριον, τὸ δὲ ὑποχείριον, ἀλλὰ τὸ ἓν βοηθητικὸν τοῦ ἄλλου, ἐν τῇ συνεργασίᾳ τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν, τῶν ὀφθαλμῶν κτλ.

Δεύτερον ἐννοοῦσι διὰ τῆς χειραφετήσεως τὴν ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν τῆς γυναικὸς εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, εἰς τὰς δημοσίας λειτουργίας καὶ εἰς τὸ σοβαρώτατον τῶν δικαιωμάτων, τὸ ἐκλέγειν καὶ τὸ ἐκλέγεσθαι· ὧν στερουμένη καὶ ἀποκλειομένη ἡ γυνὴ ἀδι-

κεῖται τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ ἀνδρός. Καὶ ἐνταῦθα ἀπαντῶ ὅτι ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀποκλεισμὸς δὲν ἐγένετο κακοβούλως ὑπὸ τοῦ διακανονίσαντος καὶ νομοθετήσαντος τὰ πολιτεύματα ἀνδρός, οὐδὲ πρὸς ἀδικίαν καὶ ζημίαν τῆς γυναικὸς ἐγένετο· οὔτε συμφωνῶ μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους κατατάσσοντος σχεδὸν τὸ θῆλυ εἰς τὴν τάξιν τῶν τότε δούλων καὶ λέγοντος ὅτι ὁ μὲν δοῦλος δὲν ἔχει τὸ βουλευτικόν, τὸ «δὲ θῆλυ ἔχει μὲν τοῦτο, ἀλλ' ἄκυρον» καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἱκανὸν πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι.—Ἡ γυνή, ὡς λογικὸν ὄν, κέκτηται τὰς τρεῖς ἰδιότητας τῆς λογικῆς φύσεως: τὴν τῆς ἰσότητος, τὴν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν τῆς κοινωνικότητος. Ἐφ' ὧν ἑδράζονται, κατὰ τοὺς νομολόγους, πάντα τὰ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου δίκαια, ἅπερ, ὡς ἀνήκουσι τῷ ἀνδρί, ἀνήκουσι καὶ τῇ γυναικί· ὡς ἴση λοιπὸν τῷ ἀνδρὶ ἐκ φύσεως, ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ μετέχειν πάντων τῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀγαθῶν, ἅπερ πολιτικοὶ καὶ ἀστικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ νόμοι προστατεύουσιν, ὡς ἐλευθέρα, δέον νὰ μεταχειρίζηται μετὰ λόγου ὀρθοῦ τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτῆς δυνάμεις, πρὸς τὴν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀγαθοῦ σκοποῦ ἢ μᾶλλον τοῦ ὑψηλοῦ καὶ εὐγενοῦς ἰδεώδους, ὅπερ εἶνε ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως καὶ ζωῆς τοῦ λογικοῦ ὄντος. Ὡς κοινωνικὸν ὄν, ὀφείλει νὰ συνεργάζηται τῷ ἀνδρὶ ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὴ εἶνε μέλος· καὶ πρέπει νὰ συντελῇ εἰς τὴν διατήρησιν καὶ αὔξησιν τῶν ἀγαθῶν καὶ συμφερόντων, ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πόλεώς της. Καὶ ἔν τινι δὲ ἄλλῳ στάδίῳ ἢ ἐν τῷ κοινοβουλευτικῷ ταῦτα διατάττονται καὶ κανονίζονται καὶ ἅμα περιφρουροῦνται καὶ προστατεύονται. Ὥστε ἡ **γυνὴ** ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ μετέχειν τούτου καὶ δύναται καὶ αὕτη βουλευομένη οὐχὶ μικρὸν νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνδρα, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἐν τῷ μοναρχικῷ πολιτεύματι, ὅταν ὁ μονάρχης ἦνε ἀληθὴς πατὴρ τῶν λαῶν του, τὰ συμφέροντα αὐτῶν προστατεύονται· καὶ ἡ **γυνὴ** μετέχει τοῦ μοναρχικοῦ ἀξιώματος, ὡς ἐρρήθη ἀνωτέρω. Δὲν ὑπάρχει πλέον ὁ λόγος τῆς διανοητικῆς αὐτῆς ἀτελείας, ὁ ἀπομακρύνων αὐτήν. Οὔτε ὅτι τὸ συναισθητικὸν αὐτῆς, ὁδηγοῦν

αὐτὴν ἐν τῇ δράσει μᾶλλον ἢ τὸ λογικόν, ὡς εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἧττον τοῦ ἀνδρὸς κατάλληλον εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τυγχάνει.

Ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις δυνατὸν νὰ καταστῇ παρὰ τῇ γυναικὶ ἡ αὐτὴ τῷ ἀνδρί, ὅταν εἰς ἴσον βαθμὸν καλλιεργηθῇ καὶ οὐχὶ ἁβρῶς καὶ τρυφερῶς, ὡς γίγνεται μέχρι τοῦδε. Μετὰ τοῦ συμπαθητικοῦ ἰδιώματος τῆς γυναικείας καρδίας ὑπάρχει καὶ τὸ καρτερικόν, καὶ τὸ ὑπομονητικόν, καὶ τὸ μὴ κυριεύεσθαι ταχέως ὑπὸ τοῦ πάθους, ἕνεκεν τῆς ὑπομονῆς αὐτῆς, ὡς εἴπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ, ὥστε ταῦτα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης. Καὶ ὅταν αἱ ἰδιότητες αὐτῆς αὗται σκοπίμως ἀναπτύσσωνται καὶ μορφῶνται, θὰ παρουσιάζηται εἰς τὴν γυναῖκα ἡ ἀμεροληψία καὶ ἡ ἠρεμία τῆς ψυχῆς, ἡ ἀπαιτουμένη εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολιτικῶν λειτουργημάτων.

Ἀπὸ τούτων τῶν ἀρχῶν ὁρμώμενοι καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἄνδρες μετὰ γυναικῶν ἠγέρθησαν ἐνθουσιωδῶς ὑπερμαχοῦντες ὑπὲρ τῆς γυναικείας πολιτικῆς χειραφετήσεως, ζητοῦντες ταύτην ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος. Διότι λέγουσιν ὅτι ἡ **γυνή,** ὡς ὑπόκειται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, δίκαιον καὶ νὰ νομοθετῇ αὐτούς· ὡς πληρόνει φόρους, δίκαιον καὶ νὰ τοὺς ψηφίζῃ, ὡς δικάζεται, δίκαιον καὶ νὰ δικάζῃ. Ὥστε καὶ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα δίκαιον ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ εἰς τὰς γυναῖκας.

Ταῦτα ὀρθὰ καὶ σύμφωνα πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος μεταξὺ τῶν δύο φύλων, ἥτις δὲν διαφιλονικεῖται πλέον. Ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν ἐπὶ τῆς πράξεως ἀντιβαίνει, ἐπιφωνῶ εἰς αὐτὸ πάλιν τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν λειτούργημα, ὅπερ ἡ φύσις ἐπέταξε τῇ γυναικί, καὶ δι' ὃ τὴν ἐπροίκισε διὰ τῶν ἰδιαιτέρων σωματικῶν καὶ ψυχικῶν διαφορῶν, ὡς εἴπομεν. Καὶ ἐπειδή, κατὰ τοὺς νομολόγους, ἐν πάσῃ καλῶς διωργανωμένῃ κοινωνίᾳ δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον πλείονα δικαιώματα ἀντιμαχόμενα ἀλλήλοις· καὶ ἡ **γυνὴ** δὲν εἶνε νόμιμον καὶ δίκαιον, ἐν ᾧ ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως ὡρισμένα αὐτῆς ἔργα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, νὰ μετέχῃ συγ-

χρόνως καὶ τῆς πολιτικῆς πάλης καὶ τῶν κατ' αὐτὴν συγκρουομένων παθῶν νὰ μεταλαμβάνῃ. Ἐκτός, ἂν ἀπόσχηται παντελῶς τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀνδρικῶν ἔργων ἀριερῶται.

Ὅταν ἡ **γυνὴ** ἀναμιχθῇ εἰς τὸν σάλον τοῦ πολιτικοῦ πελάγους, τότε ὁ μὲν **ἀνὴρ** θὰ ἦνε ἀπέναντι αὐτῆς ὄχι πλέον φίλος καὶ ἀγαπητὸς σύμβιος, ἀλλ' ἀνταγωνιστὴς καὶ ἀντίπαλος, συνεχῶς ρυθερὸς καὶ ἐπικίνδυνος. Ἡ δὲ **γυνὴ** θ' ἀποβάλῃ τήν, ἣν ἔλαβεν ἐκ Θεοῦ ἱερὰν ἀποστολὴν τοῦ νὰ ἦνε ἡ σεβαστὴ ἱέρεια τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας καὶ νὰ τηρῇ ἐν αὐτῇ ἄσβεστον τὸ πῦρ τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν συναισθημάτων. Ἑπομένως ἀντὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἁρμονίας, ἥτις πρέπει νὰ βασιλεύῃ ἐν τῷ οἴκῳ ὑπὸ τὴν ἀπόλεμον βασιλείαν τῆς γυναικός, αὐτὴ ἀποδιδράσκουσα, οὕτως εἰπεῖν, ἐξ αὐτοῦ καὶ ὑποδυομένη τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα, θὰ εἰσάγῃ ἐν αὐτῷ μετ' αὐτῆς καὶ τὰ ἐμπόλεμα πάθη τῆς πολιτικῆς πάλης. Ὥστε ἐμπορεῖ νὰ γείνῃ καὶ ν' ἀναδειχθῇ καλὴ πολῖτις, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦνε πλέον καλὴ σύζυγος, καὶ καλὴ μήτηρ, οὐδαμῶς δὲ καλὴ οἰκοδέσποινα. Καὶ εἰς τὰς κρισίμους δὲ περιστάσεις, ἐὰν ἡ φύσις ὑπερνικήσῃ ἐν αὐτῇ, τότε εἰς τὰ μητρικὰ καὶ συζυγικὰ συναισθήματα θὰ θυσιάσῃ μᾶλλον τὸ πολιτικὸν συμφέρον. Ἐκτὸς ἂν ἀνατρέφηται πλέον ἢ σπαρτιατικῶς καὶ ἐξ ἐνθουσιώδους ἡρωϊσμοῦ ἐμπνέηται. — Οὕτω, Κυρίαι καὶ Κύριοι, κατ' ἐμὲ καὶ τοὺς ὁμορρονοῦντας ἐμοί, προτιμότερον καὶ συμφορώτερον καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, νὰ μένῃ ἡ **γυνὴ** ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῆς ἀποστολῇ· καὶ ἐν ταύτῃ διὰ τῆς μητρικῆς ἀγάπης της καὶ τῆς περωτισμένης παιδαγωγικῆς ἱκανότητός της νὰ μορφώνῃ καὶ νὰ ἑτοιμάζῃ διὰ τὴν πολιτείαν ἀγαθοὺς ἐκλογεῖς καὶ ἐκλεξίμους, βουλευτὰς καὶ δικαστάς, στρατηγοὺς καὶ στρατιώτας, ἱερεῖς καὶ ἱεροκήρυκας, ἢ αὐτὴ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ οὐδοῦ τῆς οἰκίας καὶ νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν πολιτικὴν κονίστραν ἐκλέγουσα καὶ ἐκλεγομένη, βουλεύουσα καὶ δικάζουσα, στρατηγοῦσα καὶ στρατηγουμένη, καὶ τὸ τολμηρότερον, ἱερατεύουσα καὶ ἱεροκηρύττουσα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῶν ναῶν, ὡς ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες τῆς νέας ἠπείρου. Τούτου γενομένου, καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία θᾶττον ἢ βράδιον θέλει ἀποσυντεθῇ, παραλυομένης τῆς οἰκογενείας, ἥτις εἶνε τὸ πρωτόπλασμα, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ σώματος. Διότι θέλει ἐκλείψει κατὰ μικρὸν ἐξ αὐτῆς ἡ **γυνή,** καταναλισκομένη εἰς τὰ τοῦ δημοσίου βίου, καὶ ἀρροντιστοῦσα τῶν τῆς οἰκογενείας, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἄνδρα, ὅστις, ὅταν ἦνε ὅλως ἀπερροφημένος ὑπὸ τῶν πολιτικῶν μεριμνῶν, πολλάκις καὶ τοῦ τέκνου ἀσθενοῦντος ἐπιλανθάνεται. Ταῦτα περὶ τῆς πολιτικῆς χειραρετήσεως τῆς γυναικός.

Ὡς πρὸς τὰ ἀστικὰ αὐτῆς δικαιώματα, νομίζω ὅτι ἀρκεῖ εἰς αὐτήν, ὅτι, κατὰ τοὺς νομολόγους, τίθεται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸν ἄνδρα, ὅταν διατελῇ ἄγαμος ἢ εἰς χηρείαν περιέλθῃ. Συζευγνυμένη δὲ ὀφείλει μὲν πάντοτε νὰ ἐνεργῇ τῇ γνώμῃ τοῦ ἀνδρός· εἰς περιστάσεις ὅμως, ὁριζομένας ὑπὸ τοῦ νόμου, δύναται νὰ ἐξασκῇ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου χορηγούμενα αὐτῇ ὡς μητρί, δικαιώματα πατρικῆς ἐξουσίας, οὐδὲ στερεῖται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνεργεῖν πράξεις τοῦ ἀστικοῦ βίου, ὁσάκις ὁ σύζυγος δὲν δύναται, ἢ ἀρνεῖται, ἄνευ σπουδαίων λόγων, τὴν συζυγικὴν αὐτοῦ ἄδειαν πρὸς τὴν ἐνέργειάν των. Ὥστε ἔχουσα ἐν τούτοις προστάτην τὸν νόμον ἡ **γυνὴ** διεκδικεῖ τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον αὐτῆς, δὲν ἔχει ἀνάγκην χειραρετήσεως, ἀλλὰ ἴσως βελτιώσεως τῆς θέσεώς της συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, καὶ πρὸς τὰς ἐκ τῆς συζυγικῆς αὐτῆς σχέσεως πρὸς τὸν ἄνδρα παρουσιαζομένας περιστάσεις. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις καὶ τρίτον ἴσως ὑπάρχει νόημα ἐν τῇ τῆς γυναικὸς χειραρετήσει· ἴσως δηλ. ἐννοοῦσι καὶ ἀπεριόριστόν τινα ἐλευθερίαν, καθ' ἣν ἡ **γυνὴ** θὰ πράττῃ καὶ θὰ διάγῃ ἐν γένει κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ, χωρὶς διόλου νὰ συλλογίζηται τὸ ἕτερον ἥμισυ αὐτῆς. Τότε καὶ ὁ **ἀνὴρ** θὰ πράττῃ καὶ θὰ διαιτᾶται ὡσαύτως. Καὶ τοῦτο ἔσται ἠθική τις ἀπ' ἀλλήλων χειραφέτησις, καταστρεπτικὴ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἱερᾶς κοινωνικότητος, καθ' ἣν διὰ τῆς συμπληρωτικῆς βοηθείας ἑκατέρου, ἑκάτερος ἐξασκεῖ τὴν ἑαυτοῦ ἀρετήν· καταβάλλων πᾶσαν κατὰ τοῦ ἑτέρου μεμονωμένην προσβολὴν καὶ ποιούμενος ὀρθὴν χρῆσιν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν αὐτοῦ δυνά-

μεων, χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἑτέρου.—Ὅταν ἡ **γυνὴ** τρέχῃ οἱονδήποτε δρόμον καὶ ὁ **ἀνὴρ** ἄλλον, τότε παύει πᾶς δεσμὸς κοινωνικότητος καὶ ἀμοιβαίας συνυποχρεώσεως καὶ τὸ λογικὸν καὶ κοινωνικὸν πλάσμα μεταβαίνει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀκοινωνήτων.

Τελευτῶσα λέγω ὅτι ἡ περιφερομένη χειραφέτησις ὑποθέτει τὸν ἄνδρα βάρβαρον, ἀπολίτευτον, μέχρι σατανισμοῦ ὑπερήφανον καὶ ἐγωϊστήν, στερούμενον τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, καίπερ λεγόμενον Χριστιανόν, καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῶν ἀνταυγειῶν τῆς ἐπιστήμης ὅλως ἄμοιρον, ὅστις μόνος δύναται νὰ θεωρῇ τὴν γυναῖκα ὡς κτῆμα, καὶ ὡς πρὸς τοιοῦτον νὰ φέρηται πρὸς αὐτήν, κρατῶν ἀπέναντι αὐτῆς στάσιν δεσπότου καὶ δυνάστου καὶ ἀπαξιῶν αὐτὴν πάσης αὐτεξουσιότητος καὶ λογικῆς ἐλευθερίας. Κατὰ τούτου ὅμως ἀντεπεξέρχεται ὁ νόμος, πολιτικὸς καὶ θρησκευτικός, καὶ ὑπερασπίζει τὴν γυναῖκα, ὡς ὑπερασπίζει καὶ τὸν ἄνδρα ἀδικούμενον κατὰ τοῦ ἀδικοῦντος ὁμορρύλου του.—Ἀλλ' οὐδαμῶς ἡμεῖς ἐννοοῦμεν τὸν ἄνδρα τοιοῦτον! ἄπαγε! ἀλλ' ἀναγνωρίζομεν αὐτὸν εὐγενῆ, πεπολιτισμένον, εὖ φρονοῦντα, καὶ ὀρθορρονοῦντα, ἀληθῆ Χριστιανὸν καὶ ἀληθῆ ἐπιστήμονα καὶ γνώστην καὶ δράστην τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ, ὅστις τὴν γυναῖκα, κεκτημένην καὶ αὐτὴν τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, ὁμοίαν καὶ ἴσην ἑαυτῷ ἀναγνωρίζει, καὶ αὐτὴν μὲν χαριτόβρυτον ἄνασσαν τοῦ οἰκιακοῦ βίου καὶ σύμμαχον Θεόσδοτον ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου ὁμολογεῖ, ἑαυτὸν δὲ γενναῖον κυβερνήτην τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ καὶ βιολογικοῦ σκάφους ἀναδεικνύει.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Ο ΑΝΗΡ ΚΑΙ Η ΓΥΝΗ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΩι ΕΛΛΗΝΙΚΩι ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩι ΣΥΛΛΟΓΩι
ΤΗι 4ῃ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1898

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρεσβευτὰ καὶ πᾶσα ἡ φιλόμουσος καὶ φιλήκοος ὁμήγυρις.

Τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος τῆς περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς πραγματείας μου εἶνε τὸ θέμα τῆς παρούσης διαλέξεώς μου, ἥτις καὶ συντομωτέρα τῶν δύο προηγουμένων ἔσεται, καὶ ἐγὼ τῆς ἡμετέρας ἐπιεικοῦς καὶ ἀνεκτικῆς ἀκροάσεως ἀξιωθήσομαι καὶ πάλιν, ἀνταποδιδοῦσα ὑμῖν πολλὰς τὰς ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστίας μου. Τὸ θέμα λοιπὸν τῆς σημερινῆς διαλέξεώς ἐστι περὶ τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων πρὸς ἀλλήλους τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρός, οὐχὶ ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν, διότι περὶ τούτου ὡμίλησα ἐν τῇ προλαβούσῃ διαλέξει μου κατὰ τὸ παρελθὸν συλλογικὸν ἔτος, ἀλλ' ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν καὶ οἰκογενειακὴν καὶ κοινωνικήν, ὡς καὶ περὶ τοῦ γάμου τὰ κυριώτατα προσθέσω ἐν τέλει.

Κατὰ τὴν ἠθικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου, τὸ δίκαιον εἰς δύο μερίζεται: τὸ ἓν εἶνε τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἔχει ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τὸ ἕτερον τὸ καθῆκον, ὅπερ ἐπιβάλλεται

εἰς ἕκαστον ὑπὲρ τοῦ ἄλλου. Διὸ τὸ δίκαιον εἶνε ὁ συνέχων καὶ συγκρατῶν τὴν μετὰ τῶν ἀλλήλων συμβίωσιν τῶν λογικῶν ὄντων θεῖος δεσμός. Καὶ ἐπειδὴ πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰσιν ἴσοι κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν σύστασιν σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, καὶ τὸ δικαίωμά ἐστιν ἴσον πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ ἡ ὑποχρέωσις ἢ τὸ καθῆκον ἴσον. Καὶ τοῦτο εἶνε ὁ νόμος τοῦ ἠθικοῦ, ἐφ' οὗ ἐδράζεται ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνικότης, καὶ ὃν καθιεροῖ τὸ ἄδολον στόμα τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ παραγγέλματι αὐτοῦ: «Ὅπως θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς πρὸς αὐτούς».—Ὅπερ εἶνε τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον.

Ἀπὸ τούτων τῶν ἀρχῶν ἀναχωροῦσα λέγω, ὅτι τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκόν εἰσι πράγματι ἀμοιβαῖα καὶ ἀλληλέγγυα, ὅπου ὑπάρχει τὸ ἕν, καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρχῃ, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὁ ἄνθρωπος ζῶν μεμονωμένος καὶ ἀκοινώνητος, ἐκεῖ ἀναγκαίως ἔσεται καὶ τὸ ἕτερον. Διότι καθῆκον εἶνε ὅ,τι ὀφείλει τις νὰ πράττῃ πρὸς τοὺς ἄλλους, μεθ' ὧν ἐστιν ἐσχετισμένος καὶ συμβιῶν, οὐχ ἧττον δὲ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸν ὕψιστον αὐτοῦ Δημιουργόν. Ὅπερ ἐστὶ τὸ πρώτιστον τῶν καθηκόντων αὐτοῦ·—καὶ δικαίωμα ὅ,τι δικαιοῦται ν' ἀπαιτῇ νὰ πράττωσιν οἱ ἄλλοι πρὸς αὐτόν, ὡς ὅμοιον καὶ συγκοινωνὸν καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ ἄλλων περιστατικῶν· ὁ ἔχων καθῆκον ἔχει καὶ δικαίωμα, καὶ ὁ ἔχων δικαίωμα ἔχει καὶ καθῆκον· οὕτως εἰσὶ ταῦτα σχετικά· ἀλλὰ τὸ δικαίωμα δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ καθήκοντος, οὔτε τὸ καθῆκον ἐκ τῆς τοῦ δικαιώματος, ὀφείλει τις νὰ τηρῇ καὶ νὰ ἐκτελῇ τὸ καθῆκον, καὶ ἂν οἱ ἄλλοι δὲν ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰ ἑαυτοῦ δικαιώματα καὶ δὲν σέβωνται αὐτά. Καθόσον μάλιστα συμβαίνει πολλάκις ἡ παρὰ τῶν ἄλλων παράβλεψις τοῦ δικαιώματος νὰ ἦνε ἀποτέλεσμα τῆς ἀτελοῦς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην γενικὴν θεωρίαν ἔλθωμεν εἰς τὰ κατὰ τὸν **ἄνδρα** καὶ τὴν **γυναῖκα**: ὁ **ἀνὴρ** ἔχει δικαιώματα ἐπὶ τῆς γυναικὸς καὶ καθήκοντα πρὸς αὐτήν· καὶ αὕτη ἔχει ὡσαύτως δικαιώματα ἐπ' ἐκείνου καὶ καθήκοντα πρὸς αὐτόν. Ἡγάζουσι δὲ

ταῦτα οὐχὶ βεβαίως ἐκ τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐξοχότητος τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῆς γυναικός, οὔτε ἐκ τῆς ταπεινότητος καὶ τῆς εὐτελείας ταύτης ὡς πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἀλλ' ἐκ τῆς ὁμοιότητος καὶ τῆς ἰσότητος τῶν δυο τούτων λογικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Δημιουργοῦ, ἣν εἴδομεν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων καὶ ἐν τῇ σπουδαιότητι τοῦ τε γενικοῦ καὶ τοῦ εἰδικοῦ προορισμοῦ ἑκατέρου, περὶ οὗ εἴπον ἐν ταῖς δυσὶ διαλέξεσί μου πέρυσιν. Ὥστε τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ **ἀνδρὸς** καὶ τῆς **γυναικὸς** δὲν εἶνε δικαιώματα καὶ καθήκοντα ἄρχοντος πρὸς ἀρχόμενον καὶ τούτου πρὸς ἐκεῖνον· ἀλλ' ὁμοίου πρὸς ὅμοιον καὶ ἴσου πρὸς ἴσον, βάσιν ἔχοντα τὴν λογικότητα καὶ τὸ αὐτεξούσιον ἀμφοτέρων, ὡς ἀνθρώπων: «ἡ γυνή, ἀποφαίνεται ὁ μακαρίτης νομοδιδάσκαλος Σαρίπολος, ὡς ἐλευθέρα, ἔχει καθήκοντα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ δίκαια· ἐὰν ἀμοιρῇ τούτων, δὲν ἔχει καὶ καθῆκον. Ἐκ τῆς ἐλευθέρας δὲ καὶ αὐτοβούλου ἐνεργείας της ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἠθικότης τῶν πράξεών της».—Ὡς πρῶτον δὲ καθῆκον, ἀμφοτέρων κοινόν, θεωρεῖ ὁ αὐτὸς τὴν ἐργασίαν, ἥτις, λέγει, ἐπιβάλλεται αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ εἶνε εὐχὴ Αὐτοῦ, οὐχὶ κατάρα· καὶ διὰ τοῦτο ἔδωκεν ἑκάστῳ τὰ πρὸς ταύτην τὴν ἐργασίαν ἐπιτήδεια, ἵνα καὶ διὰ ταύτης ἑκάτερος τελειοποιῆται». Καὶ κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην, βάσις τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς εἶνε ἡ πλήρωσις τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν, ἤτοι ἡ ἐργασία διὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτῶν καὶ ἡ τελειοποίησις διὰ τῆς ἐργασίας, ἢ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν, τοῦ τε γενικοῦ, ἤτοι τοῦ ἀνθρωπικοῦ καὶ τοῦ εἰδικοῦ, ἤτοι τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ γυναικείου. Ἐντεῦθεν δύνανται νὰ διαιρεθῶσι τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν εἰς ἀνθρωπολογικὰ καὶ ἠθικὰ καὶ εἰς συγκοινωνικὰ καὶ οἰκογενειακά.

Τὰ πρῶτα γεννῶνται ἐκ τοῦ γενικοῦ προορισμοῦ ἀμφοτέρων, ὡς ἀνθρώπων, οἵτινες, ὡς λογικοί, ὀφείλουσι νὰ τείνωσι πρὸς τὸ ἀγαθόν, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀληθές, καὶ ἐν τούτοις τελειοποιούμενοι νὰ καθίστανται πιστὴ εἰκὼν τοῦ πανσόφου καὶ παγκάλου Δημιουργοῦ.

Ἀναφέρονται δὲ ταῦτα εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθοῦς, ἐνῷ ἡ ἐπιστήμη καὶ εἰς τὴν παιδαγώγησιν καὶ τὸν καταρτισμὸν τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἐπὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν ᾧ ἡ ἀρετή, καὶ τοῦ καλοῦ, ἐν ᾧ ἡ καλλιτεχνία· ἵνα καταστῶσιν ἀληθῶς ἐργάται καὶ ἐκπληρωταὶ τοῦ Θεοσδότου αὐτῶν προορισμοῦ, ἐν τῷ ἐπὶ γῆς αὐτῶν βίῳ.—Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ **ἀνὴρ** ἔχει καθῆκον πρὸς τὴν γυναῖκα, ἀνθρωπολογικὸν τὸ πρώτιστον νὰ φροντίζῃ σοβαρῶς καὶ σπουδαίως περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως αὐτῆς καὶ νὰ δίδῃ, εἰς αὐτὴν οἵαν καὶ ὅσην αὐτὸς δικαιοῦται, ὡς ἄνθρωπος, νὰ λαμβάνῃ παιδείαν καὶ μόρφωσιν· μάλιστα δὲ νὰ προσέχῃ καὶ νὰ ἐπιμελῆται, ὥστε ἡ παίδευσις αὕτη τῆς γυναικὸς νὰ ἦνε ἐθνικὴ καὶ θρησκευτική, ὅπως αὕτη, ὡς μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς τῶν νέων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους της μελῶν, μεταδίδῃ εἰς αὐτὰ τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ τὰς θεμελιώδεις βάσεις τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς φρονημάτων καὶ συναισθημάτων.—Ἐντεῦθεν τὴν πρώτην καὶ τὴν μέσην καλουμένην παίδευσιν ὀφείλει νὰ παρέχῃ εἰς τὴν γυναῖκα πλήρη καὶ τελείαν, ἀρίνων τὴν ἀνωτάτην, τὴν πανεπιστημονικήν, εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς γυναικός, ἅτε ἐξαρτωμένην ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκ τῶν, περὶ ὧν εἶπον εἰς τὰς ἄλλας μου διαλέξεις, περιστάσεων, καὶ ἀποβλέπουσαν εἰς τὸν μερικὸν προορισμόν. «Ἡ γυνή, λέγει ὁ εἰρημένος νομοδιδάσκαλος, ὡς ἄνθρωπος, ὀφείλει «νὰ ἀναπτύσσηται καὶ νὰ προοδεύῃ καὶ ἐπ' ἄπειρον νὰ τελειοποιῆται, ἔχει τὴν αὐτὴν ῥύσιν τῷ ἀνδρὶ καὶ τὴν αὐτὴν εἴσοδον ἐν τῷ βίῳ καὶ τὴν αὐτὴν ἔξοδον· ἄρα εἶνε ἰσότιμος καὶ ἰσόνομος καὶ ψυχολογικῶς καὶ φυσικῶς· ἔχει λοιπὸν ἴσην τὴν προστασίαν τοῦ δικαίου, τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας».

Καὶ ἡ **γυνὴ** λοιπὸν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τὴν τοιαύτην αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν καὶ ἐπομένως τὴν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς σωματικῆς αὐτῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς περιουσίας.

Ἡ διὰ τελείας καὶ ἀρτίας παιδεύσεως ἀνάπτυξις τῆς γυναικός,

λέγω, ὅτι ὀφείλεται αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, διότι μέχρι τοῦδε ὁ **ἀνὴρ** εἶχεν εἰς χεῖρας ἑαυτοῦ, καὶ ἔχει ἀκόμη, πᾶσαν τὴν παίδευσιν· κατὰ δὲ τοὺς προγενεστέρους χρόνους, μόνον περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐφρόντιζε, λησμονῶν ὅτι καὶ ἡ **γυνή,** ὡς ὂν λογικὸν καὶ αὐτόβουλον, ἔχει δικαίωμα καὶ ἀνάγκην τῆς μορφώσεως ταύτης, καὶ οὐ μόνον διὰ τὸν γενικὸν προορισμόν, ὃν ἔχει τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν ἄνδρα, τὸ νὰ ἐπιζητῇ δηλαδὴ τὸ καλόν, τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν μερικὸν προορισμόν της, ὡς προωρισμένη δηλ. νὰ γείνῃ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ διοικήτρια τοῦ οἴκου. Καὶ ἕνεκεν τούτου ἔχει μάλιστα αὕτη μεγίστην ἀνάγκην σωματικῆς μὲν εὐρωστίας καὶ εὐεξίας, πνευματικῆς δὲ καὶ ἠθικῆς δυνάμεως, ἥτις ἀποκτᾶται διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ὀρθῆς παιδαγωγήσεως. Ἐντεῦθεν οὐ μόνον καθῆκον τοῦ ἀνδρὸς νὰ ἐπιμελῆται καὶ νὰ δαπανᾷ ἐξίσου διὰ τὴν παίδευσιν τῆς γυναικός, ἀλλὰ καὶ συμφέρον αὐτῷ· διότι, παιδευθεῖσα ἡ γυνή, ὡς δεῖ, καὶ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν βούλησιν ἐνισχυθεῖσα διὰ τῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων καὶ ἀγαθῶν φρονημάτων, καὶ οὐχὶ ἐπιπολαίως καὶ μόνον πρὸς ἀνάπτυξιν εὐρυολογίας ἢ χαριτολογίας, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν γλωσσομαθείας, ἀποκαθίσταται καὶ μήτηρ καὶ παιδοτρόφος καὶ σύζυγος καὶ οἰκοδέσποινα, οἵαν ἀπαιτεῖ ὁ ὑψηλὸς οὗτος προορισμὸς αὐτῆς. Καὶ ὁ ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ ἔχων τοιαύτην ἐν τῷ οἴκῳ σύντροφον καὶ βασίλισσαν αὐτοῦ.

«Ἀνδρείαν γυναῖκα τίς εὑρήσει, λέγει ὁ σοφὸς Σειράχ, αὕτη «χιλίων θησαυρῶν τιμιωτέρα ἐστί».—Τότε δὲ οὕτως ἐκπληρῶν τὸ πρὸς αὐτὴν ἐκπαιδευτικὸν αὐτοῦ καθῆκον ὁ ἀνὴρ ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτῇ παρ' αὐτῆς εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν σχέσεις της καὶ κρίσιν ἰσχυρὰν καὶ φρόνησιν ἀνελλιπῆ καὶ ἀρετὴν ἤθους καὶ χαρακτῆρα ἀσφαλῆ καὶ ἀνεπίληπτον· ἀφοῦ ἤδη ἐφρόντισε νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν αὐτῆς καὶ τὴν βούλησιν αὐτῆς νὰ παιδαγωγήσῃ καὶ νὰ κρατύνῃ ἐν τῷ ἀγαθῷ.

Ἄλλως, ἀπαξιῶν ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα τῆς ἀναγκαίας ἀνθρωποπρεποῦς μορφώσεως καὶ παιδεύσεως, εἶνε πάντη ἄδικον νὰ κατη-

γορῇ αὐτὴν ἢ νὰ χλευάζῃ ἐπὶ ἀγνοίᾳ καὶ ἐπὶ ἀδυναμίᾳ κρίσεως καὶ βουλήσεως καὶ ν' ἀγανακτῇ κατ' αὐτῆς περιπιπτούσης εἰς ἠθικὰ σφάλματα, ὧν καὶ αὐτός, μένων ἀμόρφωτος καὶ ἀπαίδευτος ἢ κακῶς μορφούμενος καὶ ἡμιπαιδευόμενος, δὲν ἀπαλλάσσεται.— Διότι ἀπεδείχθη ἤδη καὶ ἀνομολογεῖται καὶ διὰ τῶν πραγμάτων καταδεικνύεται, ὅτι διὰ τῆς σκοπίμου καὶ ὀρθῆς παιδεύσεως ἡ διάνοια καὶ ἡ κρίσις κρατύνεται καὶ ἰσχυροποιεῖται, καὶ διὰ τῆς ἀγαθῆς παιδαγωγήσεως τὸ ἦθος καὶ ἡ βούλησις μορφοῦται καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸ ἀγαθόν. Μολονότι ἀνεδείχθησαν καὶ ἀναδεικνύονται πάντοτε πλεῖσται γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἀγράμματοι μὲν καὶ ἀπαίδευτοι, οἷαι ἦσαν λ. χ. αἱ μητέρες καὶ προμήτορες ἡμῶν, ἀλλὰ νοημονέσταται καὶ εὐθύταται κατὰ τὴν κρίσιν καὶ γενναιότητα κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἦθος ἀληθῶς ἐνάρετοι, καὶ τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν εὐσεβῆ καὶ χρηστὴν ἀγωγήν, ἣν παρὰ τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν ἔλαβον.

Εὐτυχῶς ἀπὸ 50 ἤδη ἐτῶν ἤρξατο καὶ παρ' ἡμῖν ἡ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς γυναικὸς εὐνοϊκὴ κίνησις, καὶ ἤδη ἀπὸ 20ετίας μάλιστα καταβάλλεται ἀξιοσημείωτος ῥροντὶς περὶ τούτου, καὶ χρῆμα ἀρκετὸν δαπανᾶται πρὸς τοῦτο. Καὶ ἐνῷ πρὸ τῶν ἐτῶν τούτων οὐδ' εἰς τὰς μεγαλειτέρας ἡμῶν πόλεις ἦσαν ἱδρυμένα διὰ τὸ θῆλυ ἐκπαιδευτήρια, νῦν εἰς μὲν τὰς πόλεις ὑπάρχουσιν ἄξια λόγου τοιαῦτα τῆς ἀνωτέρας παιδεύσεως τῶν θηλέων, δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδὲ κώμη οὐδὲ χωρίον, εἰς ὃ νὰ μὴ ἀπαντᾷ πρὸς τῷ ἀρρεναγωγείῳ καὶ θηλαγωγεῖον, ἔστω καὶ τῆς νηπιακῆς μόνον ἡλικίας δι' ἀμφότερα τὰ ῥῦλα.

Ἡ λέγουσα ταῦτα εἶνε ἴσως, ἐπιτρέψατε αὐτῇ, νὰ εἴπῃ, ἡ πρώτη τῶν σκαπανέων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῶν ἀγωνισθέντων πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς ὅλως πρὸ 50ετίας βραχώδους καὶ ἀκανθώδους ὁδοῦ πρὸς τὴν γυναικείαν παρ' ἡμῖν παίδευσιν, ὑποστᾶσα πρὸς τοῦτο ἀνυπολογίστους πόνους καὶ μόχθους καὶ ἤδη μετ' εὐχαριστήσεως βλέπουσα τοὺς καρποὺς αὐτῶν δρεπομένους ὑπὸ τῆς νέας γενεᾶς, ὡς τοῦτο θέλει δείξει ἐν τῇ συγγραφομένῃ ὑπ' αὐτῆς ἱστορίᾳ τῆς ἀπὸ 50ετίας γυναικείας ἐκπαιδεύσεως[1] ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ. Ταῦτα κατὰ παρέκβασιν συγγνωστέαν.

Ἔτι πλέον δ' εὐχάριστον ὅτι ὁ ἀνὴρ τὸ πρὸς τὴν γυναῖκα σπουδαιότατον καὶ ἀνυσιμώτατον τοῦτο καθῆκόν του ἐννοήσας κάλλιστα, καὶ μέχρι τοῦ ἀνωτάτου τῶν ἐπιστημῶν ἐκπαιδευτηρίου ἀπεδέξατο τὴν γυναῖκα παρὰ πᾶσι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς καὶ τὰς πανεπιστημιακὰς πύλας ἠνέῳξεν αὐτῇ. Καὶ ἀπὸ τοῦδε ἡ **γυνή,** ἐν ᾧ, ὡς μήτηρ καὶ οἰκοδέσποινα διὰ τῆς ἀρτίας παιδεύσεως καὶ μορφώσεως ἀρίστη δέον ν' ἀποκαθίσταται, καὶ ἐπιστημονικῶς μορφουμένη θ' ἀποδεικνύηται καὶ συγγραφεὺς ἀξιόλογος καὶ φιλόλογος καὶ παιδαγωγὸς ἀληθῶς σοφὴ καὶ ἐπιστήμων ἐν γένει. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι δέον νὰ ζητῇ τοῦτο ἐκείνη, ἥτις, ὡς εἶπον καὶ εἰς τὴν προηγουμένην, ἔχει πρὸς τὴν ἀνωτέραν παίδευσιν φυσικὴν τοῦ πνεύματος τάσιν καὶ ἱκανότητα ἰδιάζουσαν, καὶ ὑπὸ τὰς συνθήκας, ἃς ὑπέβαλον, ἵνα μὴ καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἑαυτὴν ἀδικῇ, συγκρουομένη πρὸς ἑαυτὴν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς μητρότητος πρὸ πάντων.

Οὐχ ἧττον ὁ **ἀνήρ,** ἐν ᾧ ἔχει τὸ εἰρημένον καθῆκον διὰ τὴν ἐν γένει παίδευσιν τῆς γυναικός, μεριμνῶν καὶ ῥροντίζων καὶ δαπανώμενος ὑπὲρ ταύτης, ἔχει ὁμοίως καθῆκον νὰ προστατεύῃ τὴν γυναῖκα, καὶ ὅτε αὕτη ἢ ἕνεκεν τῆς κοινωνικῆς θέσεώς της, ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τοῦ λαοῦ, ἢ ἕνεκεν δυστυχῶν βιωτικῶν περιστάσεων ἀναγκάζεται νὰ ἐργάζηται ἐκτὸς τοῦ οἴκου εἰς ἐργοστάσια καὶ βιομηχανικὰ καταστήματα, ὑπὲρ γονέων λ. χ. δυστυχούντων, ἢ ὑπὲρ συζύγου πάσχοντος, ἢ τέκνων ἀπορφανισμένων, ἢ τέλος ὑπὲρ

1. Σημειῶ ἐνταῦθα μετὰ συγκινητικωτάτης ἀναμνήσεως, ὅτι τὸ πρῶτον Παρθεναγωγεῖον, ὅπερ διωργάνωσα καὶ διηύθυνον, ἦν τὸ ὑπὸ τῆς Ἡγεμονίδος τῆς Σάμου Κας Ἀλ. Ι. Γκίκα συσταθὲν τῷ 1853 ἐν τῇ εὐάνδρῳ καὶ καλλιγύναικι ἐκείνῃ Νήσῳ· ἐν ᾧ, καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα συστηθεῖσι Παρθεναγωγείοις, αἱ ἐκ παιδευθεῖσαι κόραι, μητέρες ἤδη καὶ προμήτορες, καὶ ἡ πᾶσα κοινωνία τῆς Σάμου μεθ' ὑπερηφανείας καὶ ἀδίου εὐγνωμοσύνης ἐνθυμοῦνται τήν, ἣν ἔλαβον, διαπαιδαγώγησιν ἢ μόρφωσιν, ὡς ἐσχάτως μοὶ ἔγραφον ἐκεῖθεν.

ἑαυτῆς, περιελθούσης εἰς ἀπορίαν καὶ πενίαν. Καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οὐ μόνον νὰ ἦνε δίκαιος εἰς τὴν μισθοδοσίαν αὐτῆς, ὢν αὐτὸς λ. χ. ἐργοστασιάρχης, βιομήχανος, κύριος ἐνγένει τῆς διδομένης αὐτῇ ἐργασίας, καὶ ἴσα τῷ ἐργαζομένῳ ἀνδρὶ νὰ μισθοδοτῇ τὴν γυναῖκα· καθ' ὅσον μάλιστα ἕνεκεν τῆς ὑπομονῆς της καὶ ἄλλων αὐτῆς ἠθικῶν προσόντων, συνεχῶς καὶ πλέον τοῦ ἀνδρὸς ἐργάζεται, ἀναπληροῦσα οὕτω καὶ τὰς περισσοτέρας αὐτῆς ἐκ τῆς ἐργασίας ἀπουσίας. «Δικαιότατον εἶνε, λέγει ὁ Λομπρόζος, ὅταν τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς ἐξισῶται πρὸς τὸ τοῦ ἀνδρός, ν' ἀνταμείβηται ἐξίσου, καὶ οὐδὲ ἴχνος νὰ ὑρίσταται εἰς τὸ μέλλον τῆς ἀδίκου ταύτης ὑποδουλώσεως τῆς γυναικός», ἐν τῷ σταδίῳ δηλ. τῆς ἐργασίας. Ἐπίσης καθῆκον τοῦ ἀνδρὸς νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ ἐπαγρυπνῇ τὴν ἠθικὴν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ μετὰ τοῦ ἄρρενος συγχρωτίσει αὐτῆς, μάλιστα ὅταν ἡ συνεργαζομένη ἦνε κόρη, νεᾶνις».

Ἐκτὸς τούτων καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν καὶ βιομηχανικὴν μόρφωσιν τῆς ἐργάτιδος γυναικὸς τοῦ λαοῦ καθῆκον αὐτῷ νὰ ῥροντίζῃ, συνιστὰς τὰ κατάλληλα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ἵνα οὕτως ᾖ καὶ αὐτὴ ἀρκούντως πρὸς τὸ βιοποριστικὸν ἔργον παρεσκευασμένη, ἢ καὶ διορθῶν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων ἐν τοῖς ὑπάρχουσι παρθεναγωγείοις, ὡς εἶπον περὶ τούτου εἰς τὴν προπέρυσι διάλεξίν μου: περὶ τοῦ νέου προγράμματος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνωτέρων ἐπαγγελμάτων σχολεῖα νὰ παρασκευάζῃ διὰ τὴν γυναῖκα. Καὶ ἐνταῦθα ἀναφέρω μίαν ἔτι περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπιτρέπεται τῇ γυναικὶ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ οἰκιακοῦ αὐτῆς κύκλου, καὶ νὰ μετέλθῃ ἐξωτερικὸν ἀνδρικὸν ἐπάγγελμα, ἀνώτερον ἢ κατώτερον, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὸν ἄνδρα ἀποροῦντα καὶ ἀσθενοῦντα, ἢ τὸν ἐλλείποντα ἐκ τῆς οἰκογενείας ν' ἀναπληρώσῃ. Διὰ τοῦτο προστίθημι ὅτι εἶνε καλὸν καὶ ἀναγκαῖον, ὅπερ καὶ ἐν τῇ Οἰκιακῇ Οἰκονομίᾳ μου λέγω, οἱ γονεῖς οἱασδήποτε κοινωνικῆς τάξεως, καὶ τῆς εὐπορωτέρας ἀκόμη, προβλέποντες τὰς τοιαύτας τοῦ βίου ἀντιξόους περιπετείας, νὰ διδάσκωσι τὰς θυγατέρας καὶ ἕν τι ἐπάγγελμα, πρὸς ὃ μάλιστα ἔχουσιν ἰδιορυίαν, ὅπερ ἐν ἀνάγκῃ, νὰ δύνωνται νὰ ἐξασκῶσιν. Οὐδόλως δὲ νὰ δυσανασχετῶσι μὲν διὰ τὴν γέννησιν θυγατέρων, νὰ ἐξαγάλλωνται δὲ διὰ τὴν τῶν υἱῶν, νομίζοντες ὅτι διὰ μὲν τὰς πρώτας καταστρέφονται, συλλογιζόμενοι τὴν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν ἀνάγκην χρημάτων, διὰ δὲ τοὺς δευτέρους καθίστανται πανευδαίμονες, οὐδόλως ἐνθυμούμενοι τὰς διὰ τὴν μέχρι τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἰσόδου των ἀπαιτουμένας μεγάλας δαπάνας. Καὶ διὰ τὰ θήλεα, ὡς καὶ διὰ τὰ ἄρρενα, ὀφείλουσιν οἱ γονεῖς ὅπως πρὸς ἐργασίαν ἐπιστήμης ἢ τέχνης παρασκευάσωσιν αὐτά. Πολλαὶ οἰκίαι ἠνωρθώθησαν ὑπὸ θυγατρὸς ἐργαζομένης, καὶ πλεῖσται κατέπεσαν ὑπὸ υἱῶν, δι' οὓς οἱ γονεῖς πλεῖστα ἐδαπάνησαν. Ταῦτα λέγουσα δὲν ἀντιράσκω πρὸς τὰ εἰρημένα μοι περὶ τοῦ γυναικείου προορισμοῦ.

Ἐν τούτοις ἡ **γυνὴ** ἀνάλογον ἀνθρωπολογικὸν καθῆκον πρὸς τὸν ἄνδρα δὲν ἔχει ἄλλο, ἢ τὸ μέγιστον ἐκεῖνο, ὅπερ τῇ ἐπιβάλλει ἡ μητρότης αὐτῆς, καθ' ὃ ὀφείλει αὐτὴ νὰ παιδαγωγῇ μὲν τὸ ἄρρεν ὡς τὸ θῆλυ, νὰ ῥροντίζῃ δὲ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς ἐν τῇ σχολῇ διδομένης αὐτῷ καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ ἀκουράστως διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ διὰ τῶν μητρικῶν αὐτῆς ὁδηγιῶν καὶ νουθεσιῶν καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς παραδείγματος: «Ὁ **ἀνὴρ** ἔχει τὴν ἐπὶ τῶν τέκνων πατρικὴν ἐξουσίαν, λέγει ὁ ῥηθεὶς νομοδιδάσκαλος Σαρίπολος, ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῇ πατρικῇ ἐξουσίᾳ ἐννοεῖται ἡ τῆς μητρός, ἥτις προηγεῖται πράγματι τῆς τοῦ πατρός, διότι ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας αὕτη ἄρχεται τῆς ἀνατροφῆς».

Μεγάλοι ἄνδρες ἀνεδείχθησαν οἱ ἀξιωθέντες τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης μητρικῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ τῆς παιδευτικῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως· οἱ Γράκχοι ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἀρχαιότητι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ οἱ Βασίλειοι καὶ τόσοι ἄλλοι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους καὶ νεωτέρους χρόνους εἰσὶν ἀδάμαντες αἰωνίως ἀπαστράπτοντες ἐν τῷ πολυτιμήτῳ διαδήματι τοῦ μητρικοῦ τούτου ἀξιώματος τῆς γυναικός. Ἐὰν δὲ δοθῇ εἰς τὴν γυναῖκα ἡ ἰδρυσις καὶ ἡ διοίκησις καὶ ἡ ἐποπτεία καὶ ἡ διεύθυνσις ἀκόμη, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, τῶν

ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἄρρενος ρύλου ὡς καὶ τοῦ θήλεος, τότε τὸ παιδαγωγικὸν καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν καθῆκον τῆς γυναικὸς θὰ εὑρυνθῇ καὶ ὁ **ἀνὴρ** θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτῇ παρ' αὐτῆς, ὡς αὐτὴ τώρα παρ' ἐκείνου, τὴν ὅλην αὐτοῦ παιδικὴν καὶ νεανικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἔχει δικαίωμα ἡ **γυνὴ** ν' ἀπαιτῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐπιμελῆ καὶ ὑνήσιμον ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ του, τοῦ ἐκτὸς δηλ. τοῦ οἴκου ἐπαγγελματικοῦ καὶ βιοποριστικοῦ, διὰ τὴν τῆς οἰκογενείας συντήρησιν καὶ διατήρησιν. «Καθ' ὅσον ἡ **γυνή,** ἐγκυμονοῦσα καὶ τίκτουσα καὶ θηλάζουσα καὶ ἀνατρέφουσα τὰ τέκνα, δὲν δύναται νὰ ῥροντίζῃ περὶ τῆς συντηρήσεως ἑαυτῆς καὶ τῶν τέκνων. Ὥστε ἀνάγκη ὁ **ἀνὴρ** νὰ ἐργάζηται ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν», ἀποραίνεται πάλιν ὁ αὐτὸς σοῤῥὸς νομοδιδάσκαλος. Καὶ ἰδοὺ ἐνταῦθα μία ἔτι μαρτυρία ἐπικυροῦσα τὴν μετὰ σκέψεως καὶ ἐπιρυλάξεως χειραρέτησιν τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἐργασίαν. Καὶ ὁ **ἀνὴρ** δὲ ἔχει τὸ ἀνταποκρινόμενον δικαίωμα ν' ἀπαιτῇ παρ' αὐτῆς τὴν τοῦ ἰδίου αὐτῆς προορισμοῦ πλήρη καὶ τελεσῥόρον ἐκπλήρωσιν, δηλ. ἐκτὸς τοῦ τῆς παιδαγωγίας τῶν τέκνων, καὶ τὴν συνετὴν καὶ σκόπιμον διακυβέρνησιν τῶν τοῦ οἴκου καὶ τὴν σῴῥονα οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ἣν ὀρείλει τόσον τελειότερον νὰ ἐνεργῇ καὶ ἐπιτυχέστερον, ὅσον εἶνε αὐτὴ μᾶλλον μεμοῤῥωμένη καὶ εὐπαίδευτος. Καθόσον οὐδὲν ὠρελεῖ ἡ μόῤῥωσις καὶ παίδευσις αὐτῆς, ὅταν τὴν καταναλίσκῃ εἰς ἐπιδείξεις καὶ εὐρυλογίας μόνον, ὀλίγον ῥροντίζουσα περὶ τῶν τοῦ οἴκου, καὶ μάλιστα τῶν ἀναῥερομένων εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ διάπλασιν τῶν τέκνων.

Ταῦτα κατ' ἐμὲ τὰ τῆς πρώτης τάξεως δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς πρὸς ἀλλήλους. Τὰ τῆς δευτέρας τάξεως, τὰ συγκοινωνικὰ καὶ οἰκογενειακά, ὡς ὠνόμασα αὐτά, εἰσὶ τὰ ἀναῥερόμενα εἰς τὴν κατ' οἶκον συμβίωσιν καὶ συγκοινωνίαν τὴν κατ' οἶκον, τὴν οἰκογενειακήν, τοῦ μὲν ἀνδρὸς συζύγου μάλιστα καὶ οἰκογενειάρχου, τῆς δὲ γυναικὸς συζύγου καὶ οἰκοδεσποίνης. Ἐν κεραλαίῳ λέγω ὅτι ἐν τῇ συμβιωτικῇ ταύτῃ σχέσει αὐτῶν ὀρείλουσι

νὰ ὦσι πρὸς ἀλλήλους ἐνάρετοι καὶ ν' ἀπαιτῶσι παρ' ἀλλήλων οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀρετήν. Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς κεραλαιωδῶς ταύτης τεθείσης ἀρχῆς, ἀντὶ νὰ ἐκῥέρω ἰδίας ἐμοῦ κρίσεις καὶ σκέψεις, πολὺ πλέον νομίζω θὰ εὐχαριστήσω ὑμᾶς ἀναῥέρουσα ἐνταῦθα τὰ σοῤῥώτατα καὶ χριστιανικώτατα διδάγματα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τοῦ Θεοπνεύστου ἐκείνου τῆς Ἐκκλησίας πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, γράψαντος μάλιστα ταῦτα ὑπ' αὐτὸν τὸν ἱστορικώτατον οὐρανὸν τῆς μεγαλειοτάτης ταύτης βασιλίδος τῶν πόλεων. Διότι ὄχι μόνον ἐγὼ δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ εἴπω τι σοῤῥώτερον καὶ καλλίτερον τούτων, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ οἱ σοῤῥώτατοι καὶ περινούσταται τῶν τε παρελθόντων χρόνων καὶ τῶν μετὰ τούτους ἠδυνήθησαν νὰ εἴπωσιν, οὐδὲ θὰ δυνηθῶσι. Καὶ πιστεύω ὅτι τὰ διδάγματα ταῦτα τοῦ θείου Πατρὸς ὄχι μόνον δὲν θέλουσι ῥανῇ ὑμῖν ἔωλα, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀπηρχαιωμένα, ἀλλὰ καὶ μάλιστα προσαρμόζοντα εἰς τοὺς ἡμετέρους χρόνους, ὡς ἂν διὰ τὸν σύγχρονον ἡμῶν βίον ἐλέγοντο. Αὐτολεξεὶ δὲ θέλω ἀναγράψει αὐτά, διότι καὶ πᾶσαι καὶ πάντες, οἱ ῥιλήκοοί μου ἀκροαταί, εὐχερῶς κατανοεῖτε τὴν χρυσῆν καὶ εὔληπτον γλῶσσαν τοῦ θείου ἐκείνου Πατρός, καὶ διότι, ἐὰν θελήσω νὰ μεταῤῥάσω τοὺς θείους ἐκείνους λόγους καὶ ἂν ἐπιτυχῶς ποιήσω τοῦτο, πολὺ ὅμως θὰ ἐλαττώσω τὴν χάριν αὐτῶν καὶ τὴν τόσην ἐναρμόνιον μελῳδίαν.

Ἰδοὺ λοιπόν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, τί λέγει ὁ θεῖος Πατήρ. Καὶ πρῶτον διδάσκων τὰ καθήκοντα τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα, ὡς συζύγου καὶ οἰκοδεσποίνης ἀναπτύσσει τὴν λαμπρὰν ἰδέαν ὅτι: «γυνὴ σωῤῥονοῦσα τὸν ἄνδρα ῥυθμίζει» καὶ δὴ λέγει: «Τὰς γυ-«ναῖκας ῥιλοσο�ῥωτέρας τῶν ἀνδρῶν ἐχρῆν εἶναι, οἰκουρίᾳ προσ-«λωμένας τὸν πλείονα χρόνον· ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ ἐν μέσαις στρε�ῥόμε-«νος ταῖς ἀγοραῖς καὶ δικαστηρίοις, ὥσπερ ὑπό τινων κυμάτων, «τῶν ἔξωθεν περιαντλεῖται θορύβων· ἡ δὲ γυνή, καθάπερ ἔν τινι «διδασκαλείῳ ῥιλοσοῥίας, ἐν τῇ οἰκίᾳ καθημένη, καὶ τὸν νοῦν συν-«άγουσα εἰς ἑαυτὴν καὶ εὐχαῖς προσέχειν καὶ ἀναγνώσεσι καὶ τῇ «ἄλλῃ δυνήσεται ῥιλοσοῥίᾳ· καὶ τὸν ἄνδρα δεχομένη τεταραγμένον

«καταστέλλειν, ῥυθμίζειν, περικόπτειν αὐτοῦ τὰ περιττὰ καὶ ἄγρια «τῶν λογισμῶν. Καὶ οὕτω πάλιν ἐκπέμπει, ὅσα μὲν ἀπὸ τῆς ἀγο- «ρᾶς ἐρελκύσαντα κακὰ ἀποθέμενον, ὅσα δὲ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔμαθε «καλὰ μεθ' ἑαυτοῦ φέροντα· οὐδὲν γὰρ ἰσχυρότερον γυναικὸς εὐλα- «βοῦς καὶ συνετῆς πρὸς τὸ ῥυθμίζειν ἄνδρα, καὶ διαπλάττειν αὐτοῦ «τὴν ψυχὴν ἐν οἷς ἂν θέλῃ. Οὔτε γὰρ φίλων, οὔτε διδασκάλων, «οὔτε ἀρχόντων οὕτως ἀνέξεται, ὡς τῆς συγκοινωνούσης, παραι- «νούσης καὶ συμβουλευούσης. Ἔχει μὲν γάρ τινα καὶ ἡδονὴν ἡ «παραίνεσις διὰ τὸ σρόδρα φιλεῖσθαι τὴν συμβουλεύουσαν καὶ πολ- «λοὺς ἂν ἔχοιμι δεῖξαι ἂν σκληροὺς καὶ ἀπειθεῖς καταμαλαγέντας «οὕτω. Καὶ ἅπαντας ὑπερβήσεται ἡ γυνή, ἐπιῤῥεῖ ὁ θεῖος Πατήρ, «ἂν τύχῃ τις οὖσα συνετὴ καὶ ἐμμελής, καὶ νικήσῃ εἰς τὴν τοῦ συν- «οικοῦντος ἐπιμέλειαν, μὴ ῥήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγμασι ῥυθ- «μίζουσα τὸν συνοικοῦντα». Ἔπειτα ἐπιῤῥεῖ: «Πῶς δ' ἂν αὐτὸν τὸν «ἄνδρα παιδεύσομεν διὰ τῶν πραγμάτων; Ὅταν, ἀπαντᾷ ὁ ἅγιος «Πατήρ, σὲ τὴν γυναῖκα μὴ πονηρὰν ἴδῃ, μηδὲ πολυτελῆ, μηδὲ «φιλόκοσμον, μηδὲ χρημάτων προσόδους ἀπαιτοῦσαν περιττάς, «ἀλλ' ἀρκουμένην τοῖς οὖσι. Τότε γὰρ τότε καὶ συμβουλεύουσαν «ἀνέξηται. Ἐὰν δὲ φιλοτοῤῥῆς τοῖς ῥήμασιν, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι τὰ «ἐναντία ποιῇς, καταγνώσεταί σου ῥλυαρίαν πολλήν. Ὅταν ὅμως «μετὰ τῶν ῥημάτων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων διδασκαλίαν παρέχῃς, «τότε καὶ ἀποδέξεταί σε καὶ πεισθήσεται μᾶλλον, οἷον ὅταν χρυ- «σία μὴ ζητῇς, μηδὲ μαργαρίτας, μηδὲ ἱματισμοῦ πολυτέλειαν, «ἀλλ' ἀντὶ τούτων κοσμιότητα, σωφροσύνην, εὔνοιαν καὶ παρὰ «σαυτῆς ταῦτα εἰσάγῃς καὶ παρ' ἐκείνου ταῦτα ἀπαιτῇς.... «Οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν εὐκολώτερα ἔσται, καὶ ἡ πρόοδος «μετ' εὐμαρείας· ὅταν τὸ χρυσίον μὴ τῷ σώματι τῷ σῷ περικείμε- «νον ᾖ, μηδὲ τὰς χεῖρας δεσμῇ, ἀλλ' εἰς ἀναγκαίας προσχωρῇ «χρείας, οἷον εἰς διατροφὴν οἰκετῶν καὶ παίδων ἐπιμέλειαν ἀναγ- «καίαν καὶ ἑτέρας χρειώδεις προφάσεις. Ἂν δὲ μὴ ταῦτα ᾖ, περι- «κέηται δὲ τὸ χρυσίον τῇ ὄψει, καὶ ἡ καρδία στενοχωρῆται, τί τὸ «κέρδος; ποῖον το ὄρελος;» Ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ σὺν τούτοις

διδάσκει ὁ θεῖος Πατήρ, καταδεικνύων ὅτι καθῆκον γυναικὸς πρὸς ἄνδρα εἶνε τὸ ῥυθμίζειν καὶ σώῤῥονα ποιεῖν αὐτὸν διὰ τῆς οἰκείας σωφροσύνης καὶ συνέσεως καὶ χρηστότητος καὶ τιμιότητος καὶ ἀρ- σιώσεως πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ διὰ τῆς κοσμίας καὶ φιλοκάλου, οὐχὶ δὲ καλλωπιστικῆς καὶ πολυτελοῦς αὐτῆς ἀμφιέσεως. Καὶ ἅμα δὲ τὸ δικαίωμα δίδωσιν αὐτῷ τοῦ ἀπαιτεῖν παρ' αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὴν αὐτὰ ταῦτα.

Καὶ ἰδοὺ τί παραγγέλλει καὶ τῷ ἀνδρί· ὡς πρῶτον δὲ καθῆκον αὐτοῦ συζύγου πρὸς σύζυγον λαμβάνει τό: «*διορθοῦσθαι αὐτὴν μετὰ πάσης προθυμίας*» καὶ ἀναπτύσσων τοῦτο λέγει: «Κἂν γυ- «ναῖκα ἔχῃς φιλόκοσμον πρὸς ἐπιτρίμματα κεχηνυῖαν ἀναπεπτα- «μένην καὶ πολλῇ τρυῇ διαχεομένην καὶ λάλον· καίτοι γε οὐκ «ἔνι, ἐπάγει ὁ θεῖος Πατήρ, ταῦτα πάντα εἰς μίαν γυναῖκα συμ- «πεσεῖν, πλὴν ἀλλὰ διαπλάσωμεν τῷ λόγῳ γυναῖκα τοιαύτην».— Ἔπειτα προσθέτει πάνυ δικαίως κρίνων. — «Τί οὖν ὅτι γυναῖκα, «ῥησί, καὶ οὐχὶ ἄνδρα διαπλάττεις; Εἰσὶ καὶ ἄνδρες ταύτης χεί- «ρους τῆς γυναικός. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνδρὶ ἡ ἐπιστασία κεχείρισται· «διὰ τοῦτο γυναῖκα διαπλάττομεν τέως, οὐχ ὡς ἐκεῖ τῆς κακίας «πλεοναζούσης. Πολλὰ γὰρ καὶ παρ' ἀνδρὶ ἔσται εὑρεῖν, ἃ παρὰ «γυναικὶ οὐκ ἔστι.— Μὴ τοίνυν νομίσητε ἀποτεινόμενος πρὸς τὰς γυναῖκας λέγει· «τὸ γένος ὑμῶν ἐξευτελίζον τε τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ' «οὕτω χρήσιμον τέως ὑπογράψαι τὴν εἰκόνα. Ὑποκείσθω τοίνυν «ἡμῖν ἡ γυνὴ τοιαύτη καὶ σπουδαζέτω ὁ ἀνὴρ παντὶ τρόπῳ αὐτὴν «διορθοῦσθαι. Πῶς οὖν αὐτὴν διορθώσεται; Μὴ πάντα ἀθρόον «ἐπιτάττειν, ἀλλὰ τὰ κουρότερα πρότερον καὶ ἐκεῖνα, ὑφ' ὧν σρό- «δρα κατέχεται ἡ γυνή. Ἂν γὰρ τὸ πᾶν ἐπείξῃς αὐτὴν κατορθῶ- «σαι ἐξ ἀρχῆς, τὸ πᾶν ἀπώλεσε. Καὶ λέγε πρὸς αὐτὴν συνεχῶς «ὅτι σοι οὐκ ἔστιν ἐπέραστος ἡ ὄψις αὕτη, οὕτω καλλωπιζομένη, «ἀλλὰ καὶ σρόδρα ἀηδής, καὶ πεῖθε μάλιστα ὅτι σε ταῦτα λυπεῖ. «Καὶ μετὰ τὴν σὴν ψῆφον καὶ τὴν παρ' ἑτέρου εἴσαγε, καὶ λέγε «ὅτι καὶ τὰς εὐμόρφους τοῦτο ἀφανίζειν εἴωθε. Κἂν ἅπαξ εἴπῃς «καὶ μὴ πείσῃς, καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ πολλάκις τὰ αὐτὰ

«ἐπαντλεῖν ῥήματα μὴ ἀποκάμνῃς, μὴ μέντοι μετ' ἀπειθείας τι-
«νός, ἀλλὰ μετὰ χαριεντισμοῦ. Καὶ νῦν μὲν ἀποστρέφου, νῦν δὲ
«κολάκευε καὶ θεράπευε. Οὕτω κατὰ μικρὸν ῥυθμίζων τὴν γυ-
«ναῖκα, ἔσει ζωγράφος κάλλιστος, δοῦλος πιστός, γεωργὸς ἄριστος».

Ταῦτα καὶ ἄλλα πλεῖστα σορώτατα ὑποβάλλει τῷ ἀνδρὶ ὀφεί-
λοντι διορθοῦν, ὡς ἔδειξεν ἀνωτέρω, τὴν γυναῖκα, ὀφείλουσαν καὶ
αὐτὴν νὰ διορθοῖ καὶ νὰ ῥυθμίζῃ τὸν ἄνδρα. Ἑπόμενον καθῆκον
ὑποβάλλει τῷ ἀνδρὶ ὁ χρυσορρήμων Πατήρ, τὴν ὀφειλομένην ὑπ'
αὐτοῦ πρὸς τὴν γυναῖκα εἰρήνην καὶ λέγει τὰ ὡραῖα ταῦτα καὶ
πλήρη χάριτος λόγια· «Μηδὲν ἔστω γυναικὶ ἀνδρὸς τιμιώτερον,
«μηδὲν ἀνδρὶ γυναικὸς ποθεινότερον. Τοῦτο, ἡ ἀμοιβαία δηλαδὴ
«ἀγάπη καὶ ἐρασμία διάθεσις, πάντων ἡμῶν συγκρατεῖ τὴν ζωήν,
«τὸ ὁμονοεῖν γυναῖκα πρὸς ἄνδρα, τοῦτο συνέχει τὸν κόσμον.
«Καθάπερ γὰρ τοῦ θεμελίου σαλευθέντος, πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ κατα-
«ρέρεται· οὕτω καὶ γάμων στασιαζόντων, ἅπας ὁ βίος ἡμῶν ἀνα-
«τρέπεται. Ὅρα γάρ, ὁ κόσμος ἐκ τῶν πόλεων συνέστηκεν, αἱ
«πόλεις ἐκ τῶν οἰκιῶν, αἱ οἰκίαι ἐκ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναι-
«κῶν». Ἴδετε ὁπόσην ἀξίαν δίδωσιν ὁ θεῖος Πατὴρ εἰς τὴν κατ'
οἶκον συμβίωσιν καὶ συγκοινωνίαν ἀνδρὸς καὶ γυναικός (ἣν κατὰ
τοὺς χρόνους τούτους παραδόξως νεωτερίζοντες ζητοῦσι νὰ κατα-
συντρίψωσιν, ἀντικαθιστῶντες αὐτὴν δι' ἄλλων συμβιώσεων ἀκο-
λάστων καὶ μυσαρῶν). — «Ἂν τοίνυν ἐπεισέλθῃ πόλεμος μεταξὺ
«τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆλθεν ὁ πόλεμος·
«τούτων δὲ ταραττομένων, καὶ αἱ πόλεις ἀνάστατοι γίνονται....
«Τί οὖν ἂν λοιδορός τις ᾖ, φησίν, ἂν δαπανηρὰ καὶ πολυτελὴς καὶ
«μυρία ἄλλα ἐλαττώματα ἔχῃ; — Φέρε ταῦτα γενναίως, ἀποκρί-
«νεται ὁ σορώτατος Χρυσόστομος, καὶ μὴ ἐκβάλῃς διὰ τὰ ἐλατ-
«τώματα, ἀλλὰ διόρθωσον αὐτήν. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα, κἂν μυρία
«ἔχῃ τραύματα, οὐκ ἀποτέμνομεν τὴν κεφαλήν. Μὴ τοίνυν μηδὲ
«τὴν γυναῖκα ἀποτέμνῃς σεαυτοῦ. Ἐν τάξει γὰρ ἡμῖν τοῦ σώμα-
«τός ἐστιν ἡ γυνή. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν: «Οἱ
«ἄνδρες οὕτως ὀφείλουσιν ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ

«ἑαυτῶν σώματα». Καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας δὲ ὁ αὐτὸς νόμος, ὡς
«τὴν σεαυτῆς κεφαλήν, ὦ γύναι, τὸν ἄνδρα ἔχε, καὶ εἰ τιμᾷς,
«οὕτω τίμα». — Ἔπειτα προσθέτει: «Οὐ γὰρ εἰκῇ τοιοῦτον περὶ
«τοῦ πράγματος ποιούμεθα λόγον· οἶδα ὅσων ἀγαθῶν αἴτιον τὸ
«γυναῖκα πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατεῖν· οἶδα ὅσων κακῶν ἐστιν ὑπό-
«θεσις, ὅταν οὗτοι πρὸς ἑαυτοὺς διαστασιάζωσι· τότε γὰρ οὐ πλοῦ-
«τος, οὐκ εὐπαιδία, οὐ πολυπαιδία, οὐκ ἀρχὴ καὶ δυναστεία, οὐ
«δόξα καὶ τιμή, οὐ τρυφὴ καὶ πολυτέλεια, οὐκ ἄλλη τις εὐπραγία
«δύναται ἂν εὐφρᾶναί ποτε ἄνδρα ἢ γυναῖκα, ὅταν πρὸς ἀλλήλους
«ζυγομαχῶσιν».

Ὡς ἐπιστέγασμα δὲ καλλιτεχνικώτατον πάντων τῶν εἰρημένων
ὁ θεῖος Πατὴρ ἐπιφέρει ταῦτα τὰ ἀξιάκουστα, ἅπερ περὶ ἀμοι-
βαίας στοργῆς καὶ ἀγάπης διδάσκει, καὶ περὶ τοῦ τί ὀφείλει ὁ
ἀνὴρ παρὰ τῆς γυναικὸς ν' ἀπαιτῇ καὶ τί ἡ γυνὴ παρὰ τοῦ ἀν-
δρός. Λέγει δέ: «Βούλει σοι, ὦ ἄνερ, τὴν γυναῖκα ὑπακούειν, ὡς
«τῷ Χριστῷ τὴν Ἐκκλησίαν; Προνόει καὶ αὐτὸς περὶ αὐτῆς, ὡς
«ὁ Χριστὸς περὶ τῆς Ἐκκλησίας. Κἂν τὴν ψυχὴν περὶ αὐτῆς δοῦ-
«ναι δεῖν, καὶ κατακοπῆναι μυριάκις, κἂν ὁτιοῦν ὑπομεῖναι καὶ
«παθεῖν, μὴ παραιτήσῃ. Κἂν ταῦτα πάθῃς, οὐδὲν οὐδὲ πεποίη-
«κας, ὡς ὁ Χριστός... Οἰκέτην μὲν γὰρ ῥόβῳ τις ἂν καταδῆσαι
«δυνήσεται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκεῖνον, ταχέως γὰρ ἀποπηδήσας
«οἰχήσεται· τὴν δὲ τοῦ βίου κοινωνόν, τὴν παίδων μητέρα, τὴν
«πάσης εὐφροσύνης ὑπόθεσιν οὐ ῥόβῳ καὶ ἀπειλαῖς δεῖ καταδε-
«σμεῖν, ἀλλ' ἀγάπῃ καὶ διαθέσει. Ποία γὰρ συζυγία ὅταν γυνὴ
«τὸν ἄνδρα τρέμῃ; ποίας δὲ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἀπολαύσεται ἡδονῆς,
«ὡς δούλῃ συνοικῶν τῇ γυναικί, καὶ οὐχὶ ὡς ἐλευθέρᾳ;» Καὶ
ἰδοὺ ἐν τούτοις ὁ θεῖος Πατὴρ καταρρίπτει τὸ τῆς δουλείας τῆς
γυναικὸς φάσμα, καὶ ἐν τῇ ὑψίστῃ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρετῇ, τῇ
ἀγάπῃ, χειραφετῶν τὴν γυναῖκα, ἀνακηρύττει αὐτὴν ἐλευθέραν
ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός.— Ἑπομένως ἐξακολουθεῖ λέγων: «Κἂν πά-
«θῃς τι ὑπὲρ αὐτῆς, μὴ ὀνειδίσῃς... μὴ ἀποστραφῇς αὐτὴν δι' ἀ-
«μορφίαν... Θεοῦ πλάσμα ἐστίν, οὐκ ἐκείνην ὑβρίζεις, ἀλλὰ τὸν

«ἐργασάμενον. Μὴ ἐπαινέσῃς πάλιν αὐτὴν δι' εὐμορφίαν. Ἀκολά-
«στων ψυχῶν ὁ ἔπαινος οὗτος καὶ τὸ μῖσος ἐκεῖνο καὶ αὐτὴ ἡ
«ἀγάπη. Τὸ ἔξωθεν κάλλος ἀλαζονείας καὶ ἀπονοίας γέμει πολλῆς
«καὶ εἰς ζηλοτυπίαν ἐμβάλλει καὶ ὑποπτεύειν ποιεῖ...» Ἔπειτα
λέγει πάλιν: «Μὴ χρήματα ζητῶμεν, μηδὲ εὐγένειαν τὴν ἔξωθεν,
«ἀλλ' εὐγένειαν τὴν ἐν τῇ ψυχῇ». — Ἀλλ' οἴμοι! — ἐπιφωνεῖ
μετὰ θλίψεως καὶ ὀδύνης· «Πανταχοῦ τοῦτο πάσχομεν» (ὅπως καὶ
καθ' ἡμᾶς συμβαίνει τὸ πάθος τοῦτο). «Κἂν παῖδα κτησώμεθα, οὐ
«σπουδάζομεν ὅπως γενήσεται ἀγαθός, ἀλλ' ὅπως πλουσίαν αὐτῷ
«γυναῖκα λάβωμεν· οὐχ ὅπως ἔντροπος, ἀλλ' ὅπως εὔπορος. Κἂν
«ἐπιτήδευμα λάβωμεν, οὐχ ὅπως ἀμαρτημάτων ἀπηλλαγμένον ᾖ,
«ἀλλ' ὅπως ἡμῖν κέρδος προσφέρει μέγα. Καὶ πάντα γέγονε χρή-
«ματα. Διὰ τοῦτο πάντα διέρθαρται, διότι ἐκεῖνος κατέχει ἡμᾶς
«ὁ ἔρως», ὁ τῶν χρημάτων δηλαδή.

Καὶ τὰ θρησκευτικὰ δὲ καθήκοντα ὧδε ὑποβάλλει ὁ ἀληθὴς τοῦ
Κυρίου μιμητής, λέγων τῷ ἀνδρὶ καὶ τῇ γυναικί: «Εὐχαὶ γενέσθω
«ὑμῖν κοιναί. Ἕκαστος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προίτω καὶ τῶν λε-
«γομένων καὶ τῶν ἀναγινωσκομένων ἐκεῖ καὶ ὁ ἀνὴρ τὴν γυ-
«ναῖκα ἀπαιτείτω καὶ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα ἐπὶ τῆς οἰκίας. Παίδευσον
«αὐτήν, λέγει τῷ ἀνδρί, ὅτι οὐδὲν φοβερόν, ἢ μόνον τὸ προσ-
«κρούσαι τῷ Θεῷ». — Ἐγὼ δὲ προστίθημι ἐνταῦθα καὶ τόδε:
ὅπερ ὁ θεῖος Πατὴρ ἢ δὲν προεῖδεν ἤδη ἢ ἀλλαχοῦ λέγει· προστί-
θημι, λέγω, ὅτι καὶ τὸν ἄνδρα, παρεκτρεπόμενον τοῦ θρησκευτικοῦ
ῥρονήματος, ὀρείλει ἡ γυνὴ ἵνα προσπαθῇ νὰ ἐπαναρέρῃ εἰς τὴν
ὁδὸν τῆς εὐσεβείας καὶ πίστεως· δεικνύουσα ἀποστροφὴν καὶ μῖσος
εἰς τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν ἀπιστίαν, ὁ δὲ ἀνὴρ περὶ πολλοῦ ποιού-
μενος τὴν ἀγάπην καὶ τὴν στοργὴν τῆς γυναικός, ὅταν ἐννοήσῃ
ὅτι μέμφεται καὶ ἀποστρέφεται ἡ γυνὴ αὐτὸν διὰ τὴν θρησκευτι-
κήν του ἀποπλάνησιν, θὰ ῥροντίσῃ ὅπως δήποτε, ἔστω καὶ εἰς τὸ
ῥανερὸν κατ' ἀρχάς, νὰ ἐπανορθώσῃ ἑαυτόν, ἵνα μὴ τὴν βδελυ-
γμίαν τῆς γυναικὸς ἔχῃ, μητρὸς μάλιστα ἢ συζύγου. Οὐχὶ δὲ ἡ
γυνὴ νὰ συμμορρῶται πρὸς τὸν ἄνδρα, κατὰ τὰς ὑλιστικὰς καὶ

ἀθειστικὰς θεωρίας καὶ σκέψεις, ὅπως ἀρέσκῃ αὐτῷ, ὡς συμβαίνει
δυστυχῶς εἰς γυναῖκάς τινας τὴν σήμερον.

Ὁ δὲ ἅγιος Πατὴρ ἑπομένως λέγει τῷ ἀνδρί: «Μηδέποτε
«τὴν γυναῖκα ἁπλῶς κάλει· ἀλλὰ μετὰ τιμῆς, μετὰ πολλῆς ἀγά-
«πης. Τίμα αὐτὴν καὶ οὐ δεήσεται τῆς παρ' ἑτέρου δόξης, ἂν
«ἀπολαύῃ τῆς παρὰ σοῦ. Οὕτως αὐτὴν πείσεις μηδενὶ προσέχειν
«τῶν ἔξωθεν. Μὴ κολάκευε μέντοι... Δίδασκε τοῦ Θεοῦ τὸν
«ῥόβον, καὶ ῥάντα ὡς ἀπὸ ῥηγῆς ἐπιῤῥεύσει, καὶ μυρίων ἔσται ἡ
«οἰκία ἀγαθῶν γέμουσα».—Ἐπὶ ῥᾶσι τούτοις καὶ ἄλλοις σοροῖς
καὶ ῥρακτικωτέροις διδάγμασιν ἐπιλέγει: «Ταῦτα οὖν ἅῥαντα
«εἰδότες ἐν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρετὴν καὶ εὐγένειαν τρόῥων,
«ἵνα εἰρήνης ἀπολαύωμεν, ἵνα ἐντρυ�ῥῶμεν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάῥῃ
«διηνεκεῖ».

Ἐκ τούτων ἁῥασῶν τῶν ἀληθῶς θεηγόρων τοῦ Χρυσορῥήμονος
διδασκαλιῶν καταδεικνύεται ἡ σῥουδαιότης τῶν συγκοινωνικῶν
καὶ συμβιωτικῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς
γυναικὸς ῥρὸς ἀλλήλους, ἅῥερ ῥεριστρέῥονται, ὡς ἐδηλώθη, εἰς
τὴν ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν ἀλλήλων καὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀνυ�ῥόκριτον
ἀγάῥην, ἧς βάσις καὶ θεμέλιον ἡ ἀρετὴ ἀμῥοτέρων καὶ ἡ ἁρμό-
ζουσα εἰς Χριστιανικὸν οἶκον εὐσεβορροσύνη καὶ χρηστὴ καὶ δικαία
συνδιαγωγὴ καὶ συμβίωσις. Τὴν τοιαύτην τιμὴν καὶ ἐνάρετον καὶ
χρηστὴν συμῥεριῥορὰν καὶ διαγωγὴν ἐννοεῖται ὅτι ὀρείλει ὁ **ἀνὴρ**
ῥρὸς τὴν **γυναῖκα** καὶ αὕτη ῥρὸς ἐκεῖνον, καὶ μὴ ὄντες συζυγι-
κῶς ἢ ἄλλως συγγενικῶς συνδεδεμένοι, ἀλλ' ἐν ἀνεξαρτήτῳ σχέσει
ῥρὸς ἀλλήλους ἀναστρεῥόμενοι. Δὲν ἐννοῶ τοὺς ἐξωτερικοὺς τρό-
ῥους, τοὺς κολακευτικοὺς καὶ θω�ῥευτικούς, οὓς συνήθως ἄνδρες
ῥρὸς γυναῖκας ῥροσῥέρουσι, καὶ αὗται ῥαρ' ἐκείνων ἀῥαιτοῦσιν.
Οὐδὲ τὴν μέχρις ἀκολασίας ἐλευθερότητα ἐῥιδοκιμάζω, ἥτις ῥολ-
λάκις εἰς δυσάρεστα γεγονότα καταλήγει· ἀλλ' οὐδὲ ῥάλιν ἀῥο-
δέχομαι τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα εἰς ἀσιατικὴν ῥρὸς ἀλλήλους
στάσιν νὰ διατελῇ, ὡς ἐδήλωσα καὶ εἰς τὰς ῥροηγουμένας διαλέ-
ξεις. Ἀλλὰ θέλω τὸν ἄνδρα ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῆ ἀδελῥὸν τῆς γυ-

ναικός, καὶ ταύτην ἀδελφὴν αὐτοῦ πλήρη χάριτος καὶ ἁρσιώσεως καὶ χρηστότητος ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀναστροφῇ, καὶ τὸν ἄνδρα μεστὸν ἀρρενοπρεποῦς εὐγενείας καὶ ἀκραιρνοῦς ἀγαθότητος καὶ ἀνυποκρίτου φιλίας, ὡς ἁρμόζει εἰς ἀνθρώπους Χριστιανοὺς καὶ πεπολιτισμένους. Οὐχ ἧττον καθῆκον τοῦ ἀνδρὸς συζύγου πρὸς τὴν γυναῖκα σύζυγον ἢ καὶ υἱοῦ πρὸς τὴν μητέρα ἢ καὶ ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφὴν πρεσβυτέραν, ἐπέχουσαν πολλάκις θέσιν μητρὸς καὶ οἰκοδεσποίνης, εἶνε τὸ μὴ φυλάττειν οὐδὲν κρύφιον καὶ μυστικὸν ἐν ταῖς πράξεσι καὶ διαλογισμοῖς ἔτι αὐτοῦ. Καὶ δίκαιον τὸ ἀπαιτεῖν τὸ αὐτὸ καὶ παρὰ τῆς γυναικός. Ἐξαιρῶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ τῆς εἰδικῆς ἐργασίας αὐτοῦ, καὶ ταύτης οὔσης ἐπιστημονικῆς, καὶ μάλιστα ἀναγομένης εἰς τὴν ἱερὰν τῆς Θέμιδος ἢ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνην. Ἐν ταύταις ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς οὐδαμῶς συμφέρει εἰς τὸν πελάτην λ. χ. τοῦ δικηγόρου, ἢ εἰς τὸν θεραπευόμενον ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, ἕτερος, ἐκτὸς ἴσως τῶν ὁμοτέχνων αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατὰ τὰς περιστάσεις, νὰ γινώσκῃ τὰ τῆς διαστικῆς ὑποθέσεώς του, ἢ τῆς ἀσθενικῆς καταστάσεως τοῦ πάσχοντος, οὐδ' αὐτὴ ἑπομένως ἡ σύζυγος τοῦ ἀσκληπιάδου ἢ τοῦ θεμιστοπόλου. Διότι, ἂν αὕτη εἰς μίαν μόνην φίλην της ἀνακοινώσῃ τοῦτο καὶ αὐτὴ εἰς ἄλλην, δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ διαφημισθῇ ἡ κατάστασις τοῦ πάσχοντος, ὅπερ συνεχῶς δὲν ἀρέσκει εἰς αὐτόν, ἢ νὰ διακοινωθῇ ἡ πορεία τῆς ὑποθέσεως τοῦ διαδίκου καὶ οὕτω λάβῃ τὰ συμφέροντα μέτρα ὁ ἀντίδικος.—Εἰς τὸν πολιτικὸν δὲν συμβαίνει τόσον τὸ αὐτό, διότι τὰ κατ' αὐτόν, ἂν τὸ περὶ ὃ ἀγωνίζεται πολίτευμα ἦνε κοινοβουλευτικόν, εὐθὺς ἐκ τῶν θυρῶν τοῦ κοινοβουλίου διὰ πολλῶν στομάτων ἐξέρχονται καὶ κοινοποιοῦνται καὶ αἱ σκέψεις καὶ αἱ γνῶμαι τοῦ βουλεύοντος ἀνδρός, πολλάκις καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων κοινολογοῦνται, καὶ πρὶν αὐτὸς τὰς ἐκθέσῃ ἀπὸ τῆς βουλευτικῆς του ἕδρας. Καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ **γυνὴ** ἢ σύζυγος, ἢ μήτηρ, ἢ ἀδελφὴ τοῦ βουλευτοῦ δύναται νὰ λάβῃ γνῶσιν αὐτῶν. Καὶ τῶν τοῦ ἐμπόρου δὲ καὶ τοῦ βιομηχάνου ἐπιχειρήσεων ἀνακοινουμένων τῇ γυναικί, ἐπειδὴ βλάπτεται ἴσως αὐτὸς ὁ ἐπιχειρῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ γυνὴ αὐτὴ μανθάνουσα ταύτας, δὲν μεταδίδει αὐτὰς εὐκόλως, ροβουμένη τὴν ζημίαν τοῦ συζύγου, ἢ ἀδελφοῦ, ἢ πατρὸς καὶ ἑαυτῆς ἔτι. Ἐν ᾧ εἰς τὰ τοῦ νομικοῦ ἢ ἀσκληπιάδου πολλάκις συμβαίνει τὸ ἐναντίον· ἡ γυνὴ πρὸς εὐρημισμὸν τοῦ ἀνδρός, μὴ ὑποπτεύουσα ὅτι ζημιοῖ αὐτόν, ἐμπορεῖ ν' ἀνακοινώσῃ τό, ὅπερ πρέπει νὰ τηρηθῇ μυστικόν. Καὶ ἡ **γυνὴ** δὲ τὸ αὐτὸ καθῆκον ἔχει νὰ μὴ τηρῇ τὰ καθ' ἑαυτὴν μυστικά, ἐκτὸς ἂν καὶ αὐτὴ διατελῇ ἀγωνιζομένη ἐν σταδίῳ ἐπιστημονικῷ· ἄλλως πρέπει εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ βίου της, ν' ἀπέχῃ τῆς μυστικότητος· καὶ διότι πᾶν τὸ ἐν κρυπτῷ γιγνόμενον δὲν εἶνε ἀγαθόν· καὶ διότι ἐν τῇ ἀνακοινώσει τοῦ συλλογισμοῦ ἢ τοῦ ἔργου αὐτῆς τῷ **ἀνδρί,** ἐμπορεῖ νὰ εὕρῃ συμβουλήν τινα ἢ ὁδηγίαν ὠφέλιμον παρὰ τοῦ ἀνδρός, ἔχοντος περισσοτέραν τῶν πραγμάτων πεῖραν. Καὶ ἐπὶ τούτοις, διότι ἡ ἄκρα μυστικότης εἰς τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα, ὑποδηλοῖ καὶ ἐγωϊσμόν τινα πολὺν καὶ ὀπισθοβουλίαν, εἰμὴ καὶ κακοβουλίαν. Ἐν γένει τὸ λεγόμενον ὅτι ἡ **γυνὴ** δὲν πρέπει ν' ἀποσφραγίζῃ ἐπιστολὴν ἀνήκουσαν τῷ ἀνδρί, ὁ δὲ **ἀνὴρ** τὴν τῆς γυναικός, ἄλλοι μὲν λέγουσι ναί, ἄλλοι δὲ οὐχί, δὲν μοὶ φαίνεται ὀρθόν»· ἀλλὰ τῶν μὲν τοῦ ἀνδρὸς τότε μόνον ν' ἀπέχῃ ἡ γυνή, ὅταν αὗται ἀφορῶσι τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ στάδιον, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς ἀφορώσας τὰ κοινωνικὰ καὶ τὰ οἰκογενειακὰ αὐτῶν συμφέροντα. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ μάλιστα, ἀπόντος τοῦ ἀνδρός, ἀνάγκη νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς ἡ **γυνή,** τὰς δὲ τῆς γυναικὸς πάντοτε δύναται ὁ ἀνὴρ νὰ ἀναγινώσκῃ. Ἐπειδή, ἂν αὗται ὦσιν ἀθῷαι καὶ ἀνεπίληπτοι, διατί νὰ κρύπτῃ αὐτὰς ἡ γυνή, ὡς καὶ ὁ ἀνὴρ τὰς ἑαυτοῦ; Διὰ τοῦτο ἑκάτερος ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ γραφεῖόν του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἑτέρου. Ἐπὶ πᾶσι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑλικὰ αὐτῶν ἀγαθὰ καὶ συμφέροντα, οὐδὲν τούτων πρέπει νὰ ἀγνοῆται ἀπ' ἀλλήλων, διότι τοῦτο οὐ μόνον συντελεῖ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν, καὶ τὰς τοῦ ἀτομικοῦ καὶ οἰκιακοῦ αὐτῶν βίου δαπάνας, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ μοιραῖον τέλος οὐχὶ σπανίως τοῖς βροτοῖς αἰφνίδιον ἔρχεται· καὶ δὲν εἶνε ὀλίγη ἡ ζημία ὁ

ἀνὴρ ἢ ἡ **γυνὴ** νὰ εὑρεθῇ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν καταστάσεως, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὑλικῶν συμφερόντων, ἅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνδρὸς εὑρίσκονται.

Ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν αὐτῶν καθηκόντων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς τὸ πρώτιστον καὶ σπουδαιότατον εἶνε ἡ τῶν τέκνων ρροντὶς καὶ ἐπιμέλεια περί τε τὴν διανοητικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ περὶ τὴν ἠθικὴν μόρρωσιν μάλιστα, ἐξ ἧς ἡ μέλλουσα αὐτῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποκατάστασις ἐξαρτᾶται καὶ ὅλος ὁ ἀτομικὸς αὐτῶν βίος κανονίζεται καὶ διευθύνεται.

Καὶ περὶ τούτων δὲ τῶν καθηκόντων αὐτῶν τῆς πρὸς τὰ τέκνα δηλ. ρροντίδος καὶ ἐπιμελείας, ἐπειδὴ πολλάκις καὶ ἐγώ, ὡς πάντες οἱ περὶ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ τὴν παιδαγωγίαν ἀσχολούμενοι, καὶ εἶπον ἐν ὁμηγύρεσι καὶ ἔγραψα καὶ ἐδημοσίευσα πολλὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ἀντὶ ἐμῶν λόγων ἐσκέρθην κάλλιον νὰ μεταχειρισθῶ πάλιν τοὺς σοροὺς λόγους καὶ τὰ θεόπνευστα διδάγματα τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Πατρὸς Χρυσοστόμου, αὐταῖς λέξεσιν, ὡς ἐν τοῖς προλαβοῦσι. Καθόσον ταῦτα ἔχουσι καὶ μέγα τὸ κῦρος καὶ οὐχὶ ἐγώ, ἀλλ' οὐδ' οἱ σοφώτατοι τῶν παιδαγωγῶν θὰ δυνηθῶσί ποτε νὰ εἴπωσι καλλίτερα καὶ ὠνησιμώτερα τούτων. Καὶ λοιπὸν ἐκεῖνος ὁ χρυσορρήμων τῆς Κων/πόλεως Πρωθιεράρχης, βλέπων, φαίνεται, τὴν περὶ τὴν χρηστὴν μάλιστα ἀνατροφὴν καὶ τὴν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον ἠθικὴν μόρρωσιν τῶν τέκνων ἀδιαφορίαν καὶ ἀρρωντισίαν τῶν συγχρόνων αὐτῷ γονέων, ἐπιτιμᾷ αὐτοὺς διὰ τῆς δεινῆς περὶ τὸ λέγειν τὴν ἀλήθειαν γλώσσης του καὶ λέγει τάδε: «Πολλοὶ πολλάκις τῶν πατέρων, ὅπως μὲν ἵππος γένοιτο καλὸς τῷ «παιδί, καὶ ὅπως οἰκία λαμπρά, καὶ ὅπως πολυτελὴς ἀγρός, πάντα «ποιοῦσι καὶ πραγματεύονται· ὅπως δὲ αὐτῷ τῷ παιδὶ δηλ. ψυχὴ «γένοιτο ἀγαθὴ καὶ προαίρεσις εὐσεβής, οὐδένα ἔχουσι λόγον. Καὶ «τοῦτό ἐστιν, ὃ τὴν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων «ἀμελοῦμεν παίδων· καὶ τῶν μὲν κτημάτων ἐπιμελούμεθα, τῆς δὲ «ψυχῆς αὐτῶν καταρρονοῦμεν, ἐσχάτης ἀνοίας πρᾶγμα ὑποφέροντες.

«Τὰ μὲν γὰρ κτήματα, κἂν πολλὰ ᾖ καὶ πολυτελῆ, τοῦ δυναμέ«νου αὐτὰ μετ' ἀρετῆς οἰκονομεῖν μὴ ὄντος σπουδαίου, πάντα ἀπο«λεῖται καὶ οἰχήσεται μετ' αὐτοῦ, καὶ βλάβην ἐσχάτην ἐνέγκοι τῷ «κεκτημένῳ· ἂν δὲ ἡ ψυχὴ γενναία γένηται καὶ φιλόσοφος, κἂν «μηδὲν ἔνδον ἀποκείμενον ᾖ, τὰ πάντα δυνήσεται μετ' ἀδείας συ«σχεῖν». Καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους δὲ χρόνους καὶ ἐν ταῖς κοινωνίαις ἡμῶν, μάλιστα ταῖς ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ ἐν ταῖς Χριστιανικαῖς ἡμῶν οἰκογενείαις δὲν συμβαίνει πολλάκις αὐτὸ τοῦτο, τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Πατρὸς μετὰ τοσαύτης πατρικῆς ἀληθῶς λύπης καταδικαζόμενον; Πόσοι γονεῖς, καὶ μάλιστα πλεῖστοι, δὲν ἀγωνίζονται πυρετωδῶς, δὲν πράττουσι πολλάκις πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον, ὅπως διὰ τὰ τέκνα αὐτῶν θησαυρίσωσιν ἄρθονον πλοῦτον καὶ περιουσίαν χρημάτων καὶ κτημάτων ἐπίζηλον, περὶ δὲ τῆς ἠθικῆς μορρώσεως αὐτῶν τῶν τέκνων των καὶ περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ ἐν γένει ἀρετῆς τῆς ψυχῆς αὐτῶν οὐδὲ συλλογίζονται κἄν, οὐδὲ ρροντίζουσιν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ διὰ τοῦ ἑαυτῶν παραδείγματος τὰ ἐναντία τοῖς μεταδίδουσι! Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ρρονοῦσιν ὅτι, ἐπειδὴ ἐρρόντισαν νὰ ἐκπαιδεύσωσι τὰ τέκνα των περὶ τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν καὶ ἐπιστήμης τινὸς ἔστω ἢ τέχνης καλῶς, καὶ ἐπεμελήθησαν τῆς εὐγενοῦς λεγομένης καὶ πεπολιτισμένης συμπεριφορᾶς αὐτῶν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ λάμπωσιν ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν συναναστροφῶν, ρρονοῦσι, λέγω, ὅτι τὸ πᾶν ἐξεπλήρωσαν, καὶ ὅτι τὰ τέκνα των ἔχουσι τὴν ἀρίστην καὶ εὐγενεστάτην μόρρωσιν, ἐν ᾧ, ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν ἐξεταζόμενα, εἰσὶν ἀσεβῆ, σκληρὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους των καὶ περιφρονητικά, ἀφιλοπάτριδα καὶ ἀφιλογενῆ, κοῦφα τέλος καὶ ματαιόφρονα· διότι οἱ γονεῖς δὲν ἐρρόντισαν ἐγκαίρως καὶ ὡς ἔδει περὶ τῆς ὀρθῆς τοῦ ἤθους καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν μορρώσεως· καὶ ὕστερον ἀναγκάζονται, ὡς ὁ Ἀμερικανὸς ἐκεῖνος ἑκατομμυριοῦχος, περὶ οὗ αἱ ἐφημερίδες ἔγραφον, ν' ἀποκληρῶσιν αὐτὰ ὡς ἀνίκανα νὰ διαχειρισθῶσι τὸν ἄπειρον αὐτῶν πλοῦτον. Ταῦτα, ἂν ἀναβιώσας ὁ χρυσορρήμων Πατὴρ ἤθελεν ἀπαντήσει, πόσῳ μᾶλλον ἤθελεν· ἀγανακτήσει καὶ

λυπηθῇ! Διὰ ταῦτα ἀλλαχοῦ πάλιν λέγει, συμβουλεύων πατρικῶς καὶ νουθετῶν τοὺς γονεῖς: «Δεῖ τοίνυν σκοπεῖν οὐχ ὅπως αὐτοὺς « (τοὺς παῖδας δηλ.) πλουτίους ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ καὶ τοῖς « τοιούτοις ποιήσωμεν, ἀλλ' ὅπως ἐν εὐλαβείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ « κτήσει τῆς ἀρετῆς πάντων γένοιντ' ἂν εὐπορώτεροι· ὅπως μὴ « πολλῶν δέοιντο, ὅπως μὴ περὶ τὰ βιωτικὰ καὶ τὰς νεωτερικὰς « ἐπιθυμίας ὦσιν ἐπτοημένοι.—Καὶ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς « ἐξόδους μετ' ἀκριβείας περιεργάζεσθαι χρή, τὰς διατριβάς, τὰς « συνουσίας, εἰδότες, ὅτι τούτων ἀμελούμενοι, οὐδὲ μίαν ἔξομεν « παρὰ τῷ Θεῷ συγγνώμην... Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῆς κατὰ « Θεὸν μορφώσεως, — τονίζει πρὸ πάντων τοῦτο καὶ δικαίως καὶ « ὀρθῶς ὁ θεῖος Πατήρ. — Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, λέγει, εἰδότες « ὅτι τῶν κατὰ Θεὸν εὖ διακειμένων καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον « ἔσονται εὐδόκιμοι καὶ λαμπροί. Διὸ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ τῶν « οἰκείων παίδων ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν καὶ πανταχοῦ τὴν « σωτηρίαν αὐτῶν τῆς ψυχῆς αἰτεῖν... Νόμισον ἀγάλματα χρυσᾶ « ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔχειν τὰ τέκνα, λέγει πρὸς τὸν πατέρα. — Καθ' « ἑκάστην ἡμέραν ῥύθμιζε καὶ περισκόπει μετ' ἀκριβείας καὶ παντὶ « τρόπῳ τὴν ψυχὴν αὐτῶν κατακόσμει καὶ διάπλαττε... Ἀλλ' οὐ- « δὲν τούτων ποιοῦμεν, ἐπιρωνεῖ μετ' ἄλγους, ἀλλὰ πάρεργα « ἡμῖν τὰ ἀναγκαῖα. Κἂν παραινέσῃ τις περὶ τούτων, λέγει εὐθέως· « καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἄνω κάτω γεγένηται, καὶ οὓς οὐ παιδεύουσιν « οἱ γονεῖς οἱ ἔξωθεν παιδεύουσι νόμοι....» Καὶ πρὸς τὰς μητέρας ἰδίᾳ λέγει: «Αἱ μητέρες τὰς θυγατέρας διανείμασθε. Εὔκολος ὑμῖν « ἡ φυλακὴ αὕτη· περισκοπεῖτε ὥστε οἰκουρὰς εἶναι· πρὸ πάντων « δὲ εὐλαβεῖς αὐτὰς εἶναι παιδεύετε, κοσμίας, χρημάτων κατα- « φρονεῖν, ἀκαλλωπίστους μένειν· οὕτω πρὸς γάμον ἔκδοτε· ἂν « οὕτως αὐτὰς διαπλάττητε, οὐ μόνον αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα « διασώσετε, τὸν μέλλοντα αὐτὰς ἀγαγέσθαι, οὐ τὸν ἄνδρα μόνον, « ἀλλὰ καὶ τὰ παιδία, οὐ τὰ παιδία, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔγγονα».

Ταῦτα ὁ χρυσορρήμων Πατὴρ παραινεῖτε καὶ νουθετεῖ περὶ τῶν παίδων τοὺς γονεῖς, ἐξαίρων, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, μάλιστα

τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτῶν καὶ τὴν τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἀρετῆς θεμελίωσιν, τὴν δὲ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διὰ πολλῶν καὶ διαφόρων γνώσεων παίδευσιν κατὰ δεύτερον λόγον τιθέμενος. Καὶ ὀρθότατον, διότι τί τὸ ὄφελος ἢ τὸ κέρδος, ὅταν ὁ παῖς ἢ ἡ νεᾶνις πᾶσαν μὲν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου ἐξέμαθε, καὶ πλείστων γλωσσῶν ἐγένετο κάτοχος, καὶ ταύτας μετ' εὐχερείας καὶ ὀρθοεπείας λαλῇ, καὶ περὶ τὰ βιωτικὰ δὲ καὶ βιοποριστικὰ ἐξησκήθη τὰ μέγιστα, καὶ δύναται μετὰ πάσης ἐπιτυχίας νὰ παλαίῃ ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου, ἔχῃ ὅμως τὴν καρδίαν μεστὴν ἀσεβῶν φρονημάτων καὶ φαύλων συναισθημάτων, καὶ τὸ ἦθος πονηρὸν καὶ κακόβουλον καὶ πρὸς τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς ἠθικῆς πολεμιώτατον; Διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα μερικεύουσα τὰ γενικά, δὲν εἰσέρχομαι εἰς τὸ πολυθρύλητον ζήτημα τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκπαιδεύσεως, ἣν ὀφείλουσιν οἱ γονεῖς πρὸς τοὺς παῖδας, συνηνωμένην μετὰ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως. Μόνον συνιστῶ καὶ ἐπαναλαμβάνω, τό, ὅπερ πολλαχοῦ πολλάκις εἶπον, νὰ συνδέωσι ταύτην, εἴτε κλασικὴ ἔσται αὕτη καὶ πρὸς ἐπιστήμην παρασκευαστική, εἴτε πρακτικὴ καὶ πρὸς τὰ βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα ἄγουσα, συνιστῶ, λέγω, νὰ συνδέωσιν αὐτὴν μετὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως, διὰ νὰ καθιστῶσι τὰ τέκνα των ἱκανὰ ὄχι νὰ ζῶσιν αὐτὰ εὐμαρῶς, ἀλλὰ νὰ ζῶσιν εὐημέρως μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὁμοεθνῶν καὶ ἀλλοεθνῶν, καὶ νὰ ὦσιν ἄξια καὶ χρήσιμα μέλη τοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκευτικῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκουσι, καὶ ἐπομένως τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος.

Ἀναγκαῖον πρὸς τούτοις νὰ ἀπορεύγωσι τὴν στενόφρονα παιδαγώγησιν, ἐξ ἧς οἱ παῖδες ἀδύνατον νὰ μὴ ἐμφορῶνται ἀλλοεθνῶν πάντοτε συναισθημάτων καὶ ἀλλοδόξων θρησκευτικῶν ἰδεῶν· καὶ οὕτω καθίστανται πρόβατα τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς αὐτῶν ποίμνης ἀπολωλότα. Δὲν εἶμαι φανατική, λέγουσα ταῦτα, οὔτε ἄλλους θέλω νὰ φανατίσω· λέγω ἀλήθειαν, ἣν διδάσκουσιν ἡμᾶς, τοὺς ἄγαν κοσμοπολίτας, οἱ ἄλλοι λαοί, οὐδαμῶς ἀνεχόμενοι τὴν

κατὰ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν καὶ θρησκευτικὰ ἤθη καὶ δόγματα ἀνατροφὴν καὶ μόρφωσιν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των.

Ἀρού, Κυρίαι καὶ Κύριοι, ἀνὰ τὴν γῆν καὶ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ὑπάρχει καὶ παρὰ τῷ Θεῷ φαίνεται ἀνεκτὴ ἡ εἰς ἔθνη καὶ φυλὰς καὶ γλώσσας καὶ θρησκεύματα διαίρεσις τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τί νὰ γίνωνταί τινες ἐν ἡμῖν τοσοῦτον σκαιοί, δότε μοι εἰπεῖν, καὶ κοῦροι, ὥστε ἀσυναισθήτως καὶ ἀσυλλογίστως νὰ ἑτοιμάζωσι τὴν νέαν γενεὰν πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐθνικῶν τούτων καὶ φυλετικῶν καὶ θρησκευτικῶν φραγμῶν; ἴσως νομίζουσι τοῦτο πολιτισμόν· ἀλλ' αὐτοὶ οἱ εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ πολιτισμοῦ ἐναβρυνόμενοι ὅτι ἔφθασαν λαοὶ δὲν ποιοῦσι τοῦτο, ἵνα δεικνύωσι τὸν πολιτισμόν των· οὔτε συναναστρεφόμενοι θέλουσι νὰ ἐπιδεικνύωνται ἐπὶ τῇ περιφρονήσει τῶν θρησκευτικῶν των πεποιθήσεων καὶ ἐπὶ τῇ ἀγνοίᾳ τῆς ἐθνικῆς των γλώσσης καὶ ἱστορίας. Ἐν τούτοις, τελευτῶσα τὰ περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους συμβιωτικῶν καὶ οἰκογενειακῶν καθηκόντων τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, μεταβαίνω εἰς τὸ περὶ γάμου κεφάλαιον.

Ὁ γάμος εἶνε ἡ πρώτη κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ὁ πάνσοφος Δημιουργὸς διεῖλεν εἰς δύο γένη τῆς αὐτῆς μὲν σωματικῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως, διάφορα δὲ κατὰ τὰς ἰδιότητας καὶ τὸν προορισμόν, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, καὶ ἐν τῇ διαφορᾷ ταύτῃ ἰσάξια καὶ ἰσότιμα· καὶ τούτων ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ἕνωσις συγκροτεῖ *τὸν γάμον*. Οὗτος διὰ νὰ ἦνε ὁ ἀληθὴς γάμος, ὁ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ ὁρισθείς, καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον ἐπικυρωθείς, καὶ εἰς μυστήριον μέγα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν, ὑπὸ τοῦ θείου Χριστιανισμοῦ ἀνυψωθείς, πρέπει νὰ ἔχῃ βάσιν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς καὶ σκοπὸν τὴν διὰ τῆς κοινῆς προσπαθείας τῶν ἑνουμένων προσώπων ἐπίτευξιν τοῦ ἀγαθοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπερ εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντελλομένη αὐτῇ τελειοποίησις. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ ἑνώσει τοῦ γάμου ἀπαιτεῖται συμφωνία σωματική, ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν δηλ. τῶν εἰς γάμον συνερχομένων προσώπων καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑγιεινὴν αὐτῶν κατάστασιν· καὶ συμφωνία πνευματικὴ καὶ ἠθική, ἀγαθὴ βεβαία πάντοτε, ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν δηλ. ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν καὶ ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ φρονήματα· οὐχ ἧττον δ' ἀπαιτεῖται ταυτότης τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς, ὁμοδοξία δὲ θρησκευτική. Ἐπὶ τούτοις ἀναγκαῖον εἰς τὸν γάμον εἶνε ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ μὲν ἀνδρὸς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἔργων καὶ καθηκόντων αὐτοῦ, τῆς δὲ γυναικὸς πρὸς τὴν τῶν ἐντὸς τοῦ οἴκου ἐργασιῶν αὐτῆς. Τούτων τῶν ὅρων ὑπαρχόντων, ὁ γάμος, εὐλογούμενος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν συζευγνυμένων, ἱερὸς καὶ ἅγιός ἐστι καὶ πλήρης ἀγαθῶν ἡδονῶν καὶ θελγήτρων καὶ τῆς ποθουμένης εὐδαιμονίας. Ἄλλως πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἡ εὐδαιμονία αὕτη ἐν τῷ γάμῳ, ὅταν καὶ ἓν ἀκόμη τῶν εἰρημένων ἐλλείπῃ; Ὅταν λ. χ. ὁ ἀνὴρ ἦνε 40τούτης ἢ καὶ 50τούτης, ἡ δὲ γυνὴ μόλις 20έτις, ἢ τἀνάπαλιν, ὅπερ ὅμως σπανιώτατα συμβαίνει, ἢ ἦνε ὁ ἕτερος τούτων καχεκτικὸς καὶ ἀσθενικὸς καὶ μάλιστα μαστιζόμενος ἐκ τῶν συνήθως ἐπακολουθούντων τὸν ἐκδεδιητημένον βίον βδελυρῶν νοσημάτων· ἢ ἦνε ἡ μὲν μεμορφωμένη καὶ πεπαιδευμένη, ὁ δὲ τοὐναντίον, καὶ τὸν χαρακτῆρα φαῦλος καὶ πονηρός, ἡ δὲ ἀγαθὴ καὶ ἀθῷα, καὶ τὴν διαγωγὴν καὶ τὸ ἦθος ἐκεῖνος ἀκόλαστος καὶ παραδεδομένος εἴς τι τῶν συνήθων καταστρεπτικῶν καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ὀλεθρίων παθῶν, οἷα ἡ οἰνορλυγία καὶ τὸ μυσαρὸν χαρτοπαίγνιον καὶ ἄλλα δυσώνυμα καὶ ἀποτρόπαια, ἡ δὲ γυνὴ ἦνε ἐνάρετος καὶ σώφρων καὶ ἐγκρατής; Ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις οὐχὶ εὐδαιμονία ἐν τῷ γάμῳ, ἀλλ' αὐτόχρημα ὁ τοιοῦτος γάμος εἶνε κόλασις καὶ βασανιστήριον καὶ κοιλὰς κλαυθμῶνος καὶ ὀδύνης. Ὡς πρὸς τὴν τεκνοποίησιν πρέπει νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὡς τὸ ἐκ Θεοῦ δεδομένον προφιλέστατον μέσον, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ὁ εἰρημένος ὑψηλὸς καὶ μέγας σκοπός, ἡ τελειοποίησις τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ τοῦ γάμου ἑνώσει.

Καὶ πρῶτον διὰ τῆς τεκνογονίας, ἥτις εἶνε καὶ νέος τις ἱερὸς καὶ

ἐράσμιος δεσμὸς τῶν δύο ἑνουμένων προσώπων, αὐτοὶ οὗτοι, **ἀνὴρ** καὶ **γυνή,** τελειοποιοῦνται ἐν τῷ γάμῳ· διότι ἀρ' ἑνὸς διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν, ἣν, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, δέον νὰ ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἀρ' ἑτέρου διὰ τὴν πρὸς τὰ τέκνα στοργὴν καὶ ὁροντίδα τελειοποιοῦνται ἀμφότεροι. Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ μᾶλλον ἐνδυναμοῦται κατὰ τὴν βούλησιν καὶ κατὰ τὸν νοῦν νοημονέστερος καὶ συνετώτερος καθίσταται καὶ ἐπιμελέστερον καὶ τελεσφορώτερον ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπωμένων καὶ τρεφομένων. Ἡ δὲ γυνὴ διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας καθίσταται ὁσημέραι ἱκανωτέρα καὶ δραστηριωτέρα περὶ τὴν κυβέρνησιν καὶ διεύθυνσιν τῶν τοῦ οἴκου, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὸ ἀγαθὸν τῆς οἰκογενείας, ἣν θερμῶς ἀγαπᾷ, καὶ κατὰ τὸν νοῦν προνοητικωτέρα καὶ τὴν βούλησιν ἰσχυροτέρα, καὶ ἀγαθωτέρα κατὰ πάντα γίγνεται. Τοῦτο καὶ ἡ πεῖρα ἀπέδειξε καὶ καθ' ἑκάστην διαβεβαιοῖ. Πολλάκις νέοι ἐκδεδιητημένοι καὶ ἠθικῶς ἐκλελυμένοι, καὶ νεάνιδες ζωηραὶ καὶ ἐλαφρόνοες, κατέστησαν διὰ τοῦ γάμου σωφρονέσταται καὶ συνετώτατοι, καὶ ἡ κοινὴ γλῶσσα διὰ τοῦτο λέγει: Ὁ γάμος σωφρονίζει.— Οὐχ ἧττον δὲ καὶ μαρροβιώτεροι καθίστανται οἱ εἰς γάμον ἐρχόμενοι διὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, γνωστοὺς μάλιστα τοῖς Ἀσκληπιάδαις. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος συνιστᾷ τοῖς γονεῦσι νὰ μὴ βραδύνωσι νυμφεύοντες τὰ τέκνα των, λέγων: «Ταχέως αὐτοῖς γυναῖκας ἄγωμεν, ὥστε καθαρὰ αὐτὰ καὶ ἀνέπαφα τὰ σώματα τὴν νύμφην δέχεσθαι· ἵν' ἀξίως καὶ τὴν ἁγνότητα αὐτῶν στεφανώμεν».

Ἀλλὰ καὶ τὸ μεῖζον τοῦ γάμου πλεονέκτημα εἶνε, ὅτι διὰ τῆς παραγωγῆς νέων ὑπάρξεων, νέων δηλ. ἀνθρώπων, οὓς διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἀληθῶς περωτισμένης στοργῆς καὶ ἠθικῆς παιδαγωγήσεως, πρέπει καὶ ὀφείλουσιν οἱ γονεῖς ν' ἀποκαταστήσωσι τελειοτέραν καὶ ὑγιεστέραν γενεὰν μέλλουσαν, προβιβάζεται καὶ τελειοποιεῖται τὸ ἔθνος αὐτῶν, ἡ ἀνθρωπότης ἐν γένει, καὶ βαίνει ὁλονὲν πρὸς τὸν θεῖον αὐτῆς προορισμόν.

Ἐκ τούτων πάντων συμπεραίνεται ὅτι, ἐάν τις ἀποφασίσῃ ν' ἀριερώσῃ ἑαυτὸν ἢ ἑαυτὴν εἰς ἀγαμίαν, δέον νὰ ἔχῃ ἢ λόγον φυσικὸν ἀνυπέρβλητον, ἢ αἴτιον ἠθικὸν καὶ σκοπὸν ἀνώτερον πολὺ καὶ ὑψηλότερον τῶν συνήθως παρὰ τῶν ἀπορευγόντων τὸν γάμον προβαλλομένων. Δηλονότι πρέπει ἀπέχων ὁ **ἀνὴρ** ἢ ἀπέχουσα ἡ **γυνὴ** τοῦ γάμου πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὸ νὰ συντελέσῃ διὰ τοῦτο, τῆς ἀποχῆς δηλ. ταύτης, ἀποτελεσματικώτερον καὶ τελεσφορώτερον εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀνθρωπότητος. Εἴς τὸ νὰ εὐεργετήσῃ εἴτε διὰ θρησκευτικῆς δράσεως, εἴτε διὰ πολιτικῆς, εἴτε στρατιωτικῆς εἴτε ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς, εἴτε καὶ διὰ τῶν χρηματικῶν μέσων, ἔτι μεγαλείτερον ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἢ τὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκογενείᾳ. Καὶ οὕτω θυσιάζῃ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ κοινοῦ καὶ γενικοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ἴδιον, τὸ οἰκογενειακόν, καὶ ἀνταλλάσσῃ τὰς τέρψεις καὶ τὰ θέλγητρα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου διὰ τῶν ὅλων πνευματικῶν τέρψεων καὶ ἡδονῶν τῆς ὅλης θεοειδοῦς φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθοεργίας.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους τὴν ἱερὰν φάλαγγα μοναχῶν καὶ μοναστηρίων συγκροτήσαντες. Ἐκεῖνοι, ἀπαλλαττόμενοι τῶν οἰκογενειακῶν καθηκόντων, ἐπεδίδοντο εὐχερέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν ἀποστολήν, τὴν ἀνὰ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, γνήσιοι μιμηταὶ τοῦ θείου αὐτοῦ Ἱδρυτοῦ ἀναδεικνύμενοι καὶ τῶν θεοπνεύστων Αὐτοῦ Ἀποστόλων, ἰδίᾳ τοῦ ἀγνοτάτου τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καὶ ἠγαπημένου τῷ Χριστῷ μαθητοῦ Ἰωάννου. Τοιοῦτος ὁ μέγας ἐκεῖνος τῆς Ἐκκλησίας ῥωστήρ, ὡς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ διαλάμψαντες Βασίλειος καὶ Γρηγόριος, ὁ θεῖος, λέγω, Χρυσόστομος, ὅστις, παρακαλούμενος μετὰ δακρύων ὑπὸ τῆς πολυσεβάστου αὐτοῦ μητρός, τῆς εὐσεβοῦς ἐκείνης καὶ πεπαιδευμένης Ἀνθούσης, ἵνα, ὡς μονογενὴς αὐτῇ, τῇ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας χήρᾳ, υἱός, εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἔγγαμον βίον, ἵνα τὴν οἰκίαν αὐτῆς τῶν γλυκυτάτων αὐτοῦ ἐγκοσμίων ἀγαθῶν πληρώσῃ, ἐκεῖνος, παρὰ τὸ βαθύτατον πρὸς αὐτὴν σέβας, ἀντέστη ὅλαις δυνάμεσι, καὶ τὸ μέλαν τοῦ μοναχικοῦ βίου περιεβλήθη τριβώνιον, διότι ἑαυτὸν κε-

κλημένον συνησθάνετο ἵνα ἀπὸ τῆς ὑψίστης ἀρχιερατικῆς σκοπιᾶς διὰ τῶν καταυγαζουσῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀκτίνων τῆς Τριηλίου Θεότητος τὴν οἰκουμένην ἐκπυρσεύσῃ, καὶ διὰ τοῦ μελιρρύτου ποταμοῦ τῆς σοφίας του σύμπαντα τὸν Χριστιανικὸν κόσμον καταρδεύσῃ.—Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τοῦ Κλήρου ἀγαμία ἱερά ἐστι καὶ πολλῷ κρείττων τοῦ γάμου, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὑποχρεωτικὴ καὶ ἐθεσπίσθη τοῖς ἐπισκόποις. Διότι ἐν αὐτῇ, τῇ ἀγαμίᾳ δηλ., ἐκτελεῖται ἡ ὑψηλὴ καὶ ἁγία αὐτοῦ ἐντολὴ σκοπιμώτερον καὶ εὐκοπώτερον, ὀφείλοντος τοῦ Κλήρου νὰ ἔχῃ ἀφωσιωμένον τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῆς ἐμπεπιστευμένης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ πασῶν τῶν βιοποριστικῶν φροντίδων δέον ὅπως ᾖ ὁ Κλῆρος ἀπηλλαγμένος, χορηγούντων τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ τὰ πρὸς ζωάρκειαν, ἵνα οὕτω πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μέριμναν ὑπὲρ αὐτῶν συγκεκεντρωμένην ἔχῃ.

Ὡσαύτως καὶ οἱ ἑκάστοτε ἀναραινόμενοι εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος, καὶ εἰς τὰ λοιπὰ βέβαια, Ζωσιμάδαι, καὶ Καπλάναι, καὶ Ζάππαι καὶ Ἀβέρωφ καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, ἐὰν οὗτοι πάντες τὸν ἀνυμέναιον βίον ἐξελέξαντο ἕνεκεν ἰσχυροτάτης καὶ ζωηροτάτης φιλοπατρίας καὶ φιλανθρωπίας, καταλέγονται βεβαίως μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνων εἰς τὴν ἱεράν, οὕτως εἰπεῖν, ταύτην χορείαν τῶν ἀποποιουμένων τὸν γάμον. Ἄλλως ἡ διὰ τοὺς κοινοὺς καὶ συνήθως μάλιστα προτεινομένους λόγους, τὴν ἀπορυγὴν δηλαδὴ τῶν οἰκογενειακῶν φροντίδων καὶ περισπασμῶν, ἡ διὰ τὴν μὴ παρουσιαζομένην πολύφερνον νύμφην, ἡ τὸν μεγαλοσήμαντον νυμφίον ἀπομάκρυσις ἀπὸ τοῦ γάμου, εἶνε ζημία μεγάλη πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ αὐτόχρημα καταπάτησις τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν νόμων. Τοῦτο κάλλιστα γινώσκοντες καὶ οἱ ἀρχαῖοι καὶ τιμωρίαν τοῖς ἀγάμοις ἐπέβαλλον—δίκην ἀγαμίας ὀνομαζομένην—, καὶ δίκην δὲ ὀψιγαμίας εἶχον διὰ τοὺς βραδέως καὶ παρ' ἡλικίαν ἐρχομένους εἰς γάμον. Οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου δι' ἀτιμίας ἐτιμώρουν τοῦτο, ὁ δὲ Πλάτων ἤθελε νὰ μαστιγόνωνται οἱ ὑπὲρ τὰ 35 ἔτη

μένοντες ἄγαμοι. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκπτώτους τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων ἐποίουν τοὺς ἀγάμους.

Διὰ τοῦτο προστίθημι ὅτι καὶ ἐν τῷ πολυθρυλήτῳ ζητήματι τῆς γυναικείας χειραφετήσεως ἐν τῷ σταδίῳ τῶν ἀνδρικῶν ἔργων, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο γενήσεται ἰσχυρὰ ἀφορμή, ὡς εἶπον καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς τὴν ὀσημέραι αὐξάνουσαν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γάμων, καθόσον ἡ γυνή, ἐπαρκοῦσα εἰς τὴν ἑαυτῆς ὕπαρξιν, δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς συζυγικῆς βοηθείας, ἣ καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ μετέρχηται ἀνέτως τὸ ἐπιστημονικὸν ἢ τεχνικὸν ἔργον της ἄνευ τῶν οἰκογενειακῶν φροντίδων καὶ περισπασμῶν, εἶνε διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην μᾶλλον βλαβερὸν καὶ ζημιῶδες εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ὅ,τι εἶνε εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἐκ τῆς διαριλόνικουμένης ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἱκανότητος τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν προαγωγὴν καὶ πρόοδον. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἡ γυνὴ καὶ ἐργαζομένη καὶ ἀνεξάρτητος ἐκ τῆς ἐργασίας γιγνομένη ἔρχεται εἰς γάμον, καὶ μάλιστα ἀντὶ προικὸς τὴν ἐργασίαν αὐτῆς κομίζεται, τότε ὁ γάμος οὗτος δὲν θὰ ἦνε πλέον τι ἱερὸν μυστήριον, ἀλλὰ κοσμικός τις συνεταιρισμός, βασιζόμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς πλείονος ἢ ἐλάσσονος ἐργασίας ἑκατέρων εἰσοδημάτων, καὶ ὑποκείμενος εὐκόλως εἰς διάλυσιν. Ἐν ᾧ ἐν τῷ γάμῳ πρέπει νὰ ἐκλείπῃ τὸ *ἐμὸν* καὶ τὸ *σόν*, ὡς ἀποραίνεται καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, καὶ κατὰ θρησκευτικοὺς δὲ καὶ πολιτικοὺς νόμους πρέπει νὰ ἦνε ἀδιάλυτος καὶ ἰσόβιος.—Ἐκτὸς τῶν ὁριζομένων γνωστῶν περιστάσεων,—διὰ τὰς ἐκ τῆς τεκνογονίας ὑποχρεώσεις ἀμροτέρων ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὧν ἐκπληρουμένων, ὁ γάμος εἶνε ἀληθὴς ἀφετηρία πρὸς τὸν πολιτισμόν· διότι ἐπ' αὐτοῦ στηρίζεται ἡ οἰκογένεια, ἐκ ταύτης δὲ ἡ πόλις. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ γάμος προστατεύεται μὲν ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ θετικοῦ δικαίου, τελεῖται δὲ μετὰ τοσούτων καὶ τοιούτων θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ οἰκογενειακῶν πανηγύρεων καὶ πομπῶν, αἵτινες παρ' ἡμῖν δυστυχῶς ὑπὸ τοῦ ἐσφαλμένως ἐννοουμένου πολιτισμοῦ εἰς ἀχρηστίαν ὀσημέραι περιπίπτουσιν, ἀντικαθιστώμεναι διὰ τύπων ἐπιδεικτικῶν καὶ ξενοτρόπων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ πολυθρύλητος προῖξ, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς μάλιστα χρόνοις, δὲν πρέπει νὰ ἦνε ὁ ἀναπόφευκτος τοῦ γάμου ὅρος: ἡ προῖξ συντελεῖ μὲν εἰς τὴν ἀνακούρισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν βαρῶν τοῦ γάμου, καὶ εἶνε ὡς ἓν κεφάλαιον ὑλικὸν προσφερόμενον εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν ἐκ μέρους καὶ τῆς γυναικὸς καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ἀξιοπρεπῆ αὐτῆς ἐν τῷ οἴκῳ παρουσίαν, ἥτις ὅμως προῖξ θὰ ἐκλείψῃ βέβαια, ὅταν ἐξοδεύηται ὑπὸ τῶν γονέων εἰς τὴν ἐκμάθησιν τέχνης ἢ ἐπιστήμης ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτῶν, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τοῦ ἄρρενος, καὶ τότε θὰ περιλαμβάνηται ἐν τῇ περὶ τὴν ἐργασίαν ἱκανότητι τῆς γυναικός. Ὡς πρὸς τὴν προῖκα δότε μοι νὰ ἀναφέρω τὰ, ἅπερ ὁ ἀείμνηστος Σαρίπολος λέγει ἐν νομολογικῷ αὐτοῦ συγγράμματι: «Οἱ γονεῖς, λέγει, πρέπει νὰ «συντελῶσι διὰ τῆς προικὸς εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν τέκνων των· «ἀλλ' ἐμφαίνει καὶ διαφθορὰν τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς «κοινωνίας τὸ προτάσσειν παντὸς ἄλλου τὴν προῖκα· οὔτε δὲ νυμ«φίον πρέπει νὰ ζητῶσιν οἱ γονεῖς τῆς κόρης πλούσιον γέροντα, ἢ «νέον βλᾶκα εὐγενῆ καὶ παθητικόν, οὔτε δὲ ὁ νυμφίος νὰ ἐπιδιώκῃ «ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς τὴν προῖκα, ἐὰν νομίζῃ ἑαυτὸν ἱκανὸν «μόνος νὰ βαστάζῃ τὰ βάρη τῆς οἰκογενείας».

Ἐκ τῆς ἀγαθῆς καὶ ὀρθῆς ταύτης γνώμης συμπεραίνεται ὅτι ὁ πλούσιος νέος εἶνε καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ συμφέρον καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὸ ἔθνος του νὰ νυμφεύηται νεάνιδα οὐχὶ πλουσίαν καὶ πολύφερνον, ὡς συνήθως λέγομεν, ἀλλ' ἐνάρετον καὶ χρηστὴν καὶ ἀληθῶς καλῶς καὶ εὐπρεπῶς ἀνατεθραμμένην καὶ εὐπαίδευτον, καὶ τἀνάπαλιν ἡ γυνή. Ὁ δὲ μὴ εὐπορῶν νέος, καὶ ἐπιστήμων ἂν ᾖ καὶ ἔμπορος καὶ βιομήχανος καὶ καλλιτέχνης, καλὸν νὰ μὴ ἀποφασίζῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν, πρὶν ἢ καταστήσῃ ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ βαστάζῃ τὰ βάρη τῆς οἰκογενείας διὰ τῆς προσπορίσεως ἀναλόγου εἰσοδήματος ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ. Τότε καὶ προῖξ διδομένη διατηρεῖται ἀκέραιος, ἀποφέρουσα εἰσόδημα ἕτερον, διατιθέμενον ὡς κεφάλαιον διὰ τὸ μέλλον τῶν τέκνων. Ἐκτὸς ἂν ἔχῃ τὴν *καλὴν μοῖραν*, ὡς λέγουσι κοινῶς, νὰ τύχῃ νύμφης πλουσιωτάτης, οὐχὶ ὅμως καὶ παρήλικος, ὡς συμβαίνει πολλάκις, καὶ νὰ μὴ λάβῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκ τοῦ ἰδίου ἔργου παραγωγῆς.

Ἀλλ' ὅμως προτείνουσι πάντες ὡς αἴτιον τῆς ἀναγκαίας ἀπαιτήσεως προικὸς τὸ πολὺ δαπανηρὸν τῆς γυναικὸς κατὰ τοὺς νῦν χρόνους καὶ τὰς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, τὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν παίδων, ἀρρένων καὶ θηλέων, τὸ τῆς τροφῆς, τὸ τῆς κατοικίας, τὸ τῆς ἀμφιέσεως καὶ ὅλην τὴν παρεισρήσασαν εἰς τὸν βίον πολυτελῆ δίαιταν. Εἰς ταῦτα ἐγὼ ποιῶ τὴν παρατήρησιν ὅτι, καὶ τῆς προικὸς ὑπαρχούσης, αἱ δαπάναι μᾶλλον πολλαπλασιάζονται καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν γίνεται δυσχερεστέρα· πολλάκις δ' ἀποβαίνει αἰτία διχονοιῶν καὶ λογομαχιῶν ἡ περιμάχητος προῖξ. Καὶ ὁ **ἀνὴρ** δέ, ἂν μείνῃ ἄγαμος, δὲν εἶνε ἀπαλλαγμένος τῆς δαπανηρᾶς διαίτης, καὶ ἴσως πολλάκις καὶ εἰς περισσοτέρας δαπάνας ὑποκύπτει.

Ἐπὶ τούτοις ἅπασι, Κυρίαι καὶ Κύριοι, ἀπὸ τοῦ πανηγυρικωτάτου καὶ λαμπροτάτου θεογενοῦς Γραφικοῦ γάμου τῶν πρωτοπλάστων ἀρξαμένη τῆς περὶ τοῦ **ἀνδρὸς** καὶ τῆς γυναικὸς ὁμιλίας μου ταύτης, εἰς τὸν γάμον πάλιν καταλήγω τὴν ὅλην πραγματείαν μου. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ σημείῳ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τῷ γάμῳ δηλονότι, συναντῶνται μάλιστα καὶ παραπλεύρως βαδίζουσιν ὁ **ἀνὴρ** καὶ ἡ **γυνή**, καὶ ἐκ μὲν τῆς εὐτυχοῦς καὶ εὐδαίμονος συμπορείας καὶ συμβιώσεως αὐτῶν παράγεται καὶ ἡ εὐτυχία καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς ὅλης οἰκογενείας, τῆς τε πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, τῆς ἐκ τῶν κοινωνιῶν συγκροτουμένης· ἐκ δὲ τῆς ἀτυχοῦς καὶ κακοδαίμονος συνυπάρξεως καὶ συγκοινωνίας αὐτῶν τοὐναντίον ἀποβαίνει· διὰ ταῦτα, ἀνακεφαλαιοῦσα καὶ ἐπισφραγίζουσα πάντα, ὅσα ἠδυνάμην νὰ εἴπω περὶ τοῦ σοβαρωτάτου καὶ πολυσημάντου τούτου περὶ **γυναικὸς** καὶ **ἀνδρὸς** ζητήματος, ἐπιλέγω, ὅτι τοῦτο τότε μάλιστα λύεται αἰσίως καὶ ἐπιτυχῶς, ὅταν ὁ μὲν **ἀνὴρ** ἦνε ἐκεῖνος, ὃς φύσει ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἵνα ᾖ, ἤτοι ἄρχων

μὲν καὶ ὑποστηρικτὴς τῆς οἰκογενείας, χρηστὸς καὶ ἀγαθός, μέλος δὲ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκει, τίμιος καὶ εὐσυνείδητος καὶ δικαιόφρων καὶ θερμὸς ζηλωτὴς τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν καὶ συμφερόντων, ἐν οἷς καὶ τὰ ἀτομικὰ αὐτοῦ περιλαμβάνονται, καὶ ἐξ ὧν καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος συγκροτοῦνται. Ἡ δὲ **γυνή,** ὅταν εἶνε *ἐκείνη*, ἣν ὁ Πλάστης ὥρισεν ἵνα ᾖ, ἤτοι συνάρχουσα καὶ συναρωγὸς καὶ συναντιλήπτρια ἐν πᾶσι τοῦ ἀνδρός, σώφρων, εὐσεβής, εἰλικρινής, συνετὴ καὶ χαρίεσσα, ἐν γένει ἀγαθὴ καθόλου, καὶ ἄγγελος χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ οἰκογενειακῷ καὶ ἐν τῷ ἐθνοθρησκευτικῷ καὶ κοινωνικῷ αὐτῆς βίῳ. Καὶ οὕτως ἀμφότεροι συμπληροῦντες ἀλλήλους κατὰ τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ συντελειοποιούμενοι συναποτελοῦσι τὸ ἀληθῶς θαυμάσιον λογικὸν ἀριστούργημα τῆς παγκάλου Σοφίας τοῦ Ὑψίστου καὶ παναγάθου Δημιουργοῦ.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΕΝΤΕ

1. ΤΟ ΑΝΘΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΜΟΝΗΣ

«Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται».
(Ἱερὸν Εὐαγγέλιον).

Ὅταν ὁ ἄγγελος Θεοῦ τοὺς δυό μας πρωτοπλάστους
ἔδιωξ' ἀπ' τὸν Παράδεισο μὲ φλογερὴ ῥομφαία
καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐστέναζε χολοπερεχυμένος,
κι' ἡ Εὔα δάκρυα ἔχυνε μαῦρα σὰν πρωτοφαίστρα,
ὅπου πατοῦσαν ἔβλεπαν ἀγκάθια νὰ φυτρόνουν,
καὶ τὸ γυμνό τους τὸ κορμὶ νὰ καταφαρμακόνουν.

Οἱ ἄτυχοι, καὶ ἔτρεχαν μέσ' 'ς τ' ἄγρια χωράφια!
χωρὶς νὰ φαίνεται δενδρὶ νὰ τοὺς χαρίσῃ ἴσκιο,
χωρὶς νὰ βρίσκεται σταλιὰ νεροῦ νὰ τοὺς δροσίσῃ
τὰ πικραμμένα χείλια τους καὶ τὴν ξερή τους γλῶσσα.
Μόνον πετράδια σουβλερὰ τὰ πόδια τους τρυποῦσαν
καὶ σὰν σαΐτταις 'πάνω τους τὰ φείδια ἐπετοῦσαν!

Καὶ δὲν τολμοῦσαν πίσω τους νὰ στρέψουν νὰ κυττάξουν
ἐκεῖ, ὅπου τὸν δροσερὸ Παράδεισο ἀφῆκαν,
γιατὶ ἄλλο δὲν ἔβλεπαν, παρὰ τὴν φλογισμένη
ῥομφαία, ποὺ ἐκράταε ὁ Ἄγγελος Κυρίου.
Καὶ λύπαις, πίκραις, συμφοραῖς σὰν σύννεφα ξερνοῦσε
'κείνη ἡ ῥομφαία ὁλόμαυρη, ποὺ τοὺς ἐκυνηγοῦσε!

Καὶ τόπο γῆς δὲν εὕρισκαν νὰ πᾶν ν' ἀναπαυθοῦνε,
οὔτε τολμοῦσαν τὸν Θεὸ γιὰ νὰ παρακαλέσουν,
νὰ λυπηθῇ τοὺς ἄτυχους, κι' ἀπ' τὰ κακὰ τὰ τόσα
νὰ τοὺς γλυτώσῃ καὶ μικρὴ νὰ εὕρουν ἡσυχία,
κι' εἰς τὰ παιδιὰ κι' ἐγγόνια τους κληρονομιὰ τοὺς πόνους
νὰ μὴν ἀφήσῃ σὲ πολλοὺς δυστυχισμένους χρόνους!

Τέλος ἐκεῖ, ποὺ 'πήγαιναν, κουράστηκε ἡ Εὔα
κι' ἐκάθισε κατάκοπη ἐπάνω σὲ μιὰ πέτρα
καὶ ὁ 'Αδὰμ ἀκούμβησε 'ς ἕνα ξερὸ δενδράκι
καὶ ἐθρηνοῦσαν κι' ἔκλαιγαν μὲ μάτια καρφωμένα
πάνω 'ς τὸ χῶμα, ποὺ 'θελε μιὰ 'μέρα νὰ τοὺς φάγῃ,
καὶ ἡ ψυχὴ 'ς τὰ τάρταρα ἀγύριστη νὰ πάγῃ!

Τότες μιὰ ἀχτῖνα ἔπεσε ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι
'πάνω 'ς τὰ δάκρυα π' ἄφινε ἡ ***μάνα τῶν ἀνθρώπων.***
καὶ τὴν στιγμή, ποὺ κύλισαν πάνω 'ς τὴ γῆ 'μπροστά της,
καὶ ἐποτίστηκε ἡ γῆ καὶ βράχηκε τὸ χῶμα,
ἕνα ***ἀνθάκι*** φάντηκε ἐκεῖ νὰ ξεφυτρόνῃ
μὲ φύλλα τέσσερα μικρά, κάτασπρα σᾶν τὸ χιόνι.

Ἡ Εὔα μὲ τὸ μάτι της τὸ καταθολωμένο
ἀπὸ τὰ μαῦρα δάκρυα στοχάσθηκε ἀμέσως
'κεῖνο τὸ ***σταυρολούλουδο,*** καὶ μέσα 'ς τὴν καρδιά της
σᾶν νά 'νοιωσε μιὰ δύναμι, ποὺ 'χύθηκε ἀπὸ 'κεῖνο,
εὐθὺς τὴν ἴδια τὴν στιγμή, ποὺ εἶχε τὸ κυττάξει
καὶ σᾶν νὰ εἶχε ἀπ' αὐτὸ ***χρυσὸ φτερὸ*** πετάξει·

καὶ ἄπλωσε τὸ χέρι της νὰ κόψῃ τὸ ***ἀνθάκι,***
καὶ τό 'κοψε ἡ ἄτυχη, χωρὶς ν' ἄρθῃ 'ς τὸν νοῦ της:
πὼς ἀπ' τὴν περιέργεια, ποὺ ἔκοψε τὸ μῆλο,
ἔχασε τὸν Παράδεισο. Μὰ τὸ ***ἀνθάκι*** ἦταν
τῆς Εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ ἕνα μικρὸ σημάδι,
ποὺ 'λίγο τῆς ἀπελπισιᾶς σήκονε τὸ σκοτάδι!

Τό 'κοψε καὶ τὸ μύρισε, καὶ ἔννοιωσε τὸ βάρος
τῆς συμφορᾶς, ποὺ βάραινε τ' ἀμαρτωλά της στήθια,
πειὸ ἐλαφρὸ καὶ δύναμι, γιὰ νὰ τὸ ὑπομένῃ,
μέσ' 'ς τὴν καρδιά της ἔννοιωσε τὴν καταπονεμένη!
Καὶ μιὰ στιγμὴ θυμήθηκε τὸν λόγον τοῦ Κυρίου:
πὼς ἀπ' τὰ νύχια θὰ σωθῇ μιὰ 'μέρα τοῦ θηρίου!

Κι' ἀμέσως τὸ θαυματουργὸ τ' ***ἀνθάκι,*** ποὺ κρατοῦσε,
σηκώθηκε 'ς τὸν σύντροφο τὸν καταλυπημένο
νὰ τὸ προσφέρῃ, καὶ αὐτὸς παρηγοριὰ νὰ εὕρῃ
καὶ μὲ φωνὴ παρήγορη τοῦ εἶπεν ἡ καϋμένη:
«'Αγαπημένε σύντροφε! πᾶρε καὶ σὺ τ' ***ἀνθάκι***
«αὐτὸ νὰ 'δῇς ἐλάφρωσι 'ς τὸν πόνο σου λιγάκι!»

Καὶ ὁ 'Αδὰμ τὴν κύτταξε μ' ἀγριωμένο μάτι,
καὶ μὲ φωνὴ πολὺ σκληρὴ πικρὰ τῆς ἀπεκρίθη:
«Φύγ' ἀπὸ 'μπρός μου, ἄκριτη, ἐλαφρονοῦσα Εὔα,
«μία φορὰ μ' ἀπάτησες καὶ ἔφαγα τὸ μῆλο
«ἐκεῖνο τὸ φαρμακερό, ποὺ ἔγεινε αἰτία
«κι' οἱ δύο 'ς αὐτὴ νὰ πέσουμε τὴν μαύρη δυστυχία!

«Ἄχ! 'ς τὸ ἑξῆς τὰ λόγια σου ποτέ μου δὲν θ' ἀκούσω
«οὔτε θὰ κάν' ὅ,τι μὲ πῇς, οὔτε θὰ σ' ἐρωτήσω
«σὲ τίποτε. Καὶ τόρ' αὐτὸ τ' ***ἀνθάκι,*** ποὺ μὲ δίνεις,
«δὲν τὸ ἐγγίζω, ἀδελφή, καὶ ἂν αὐτὸς ἀκόμα
«ὁ ἴδιος μοῦ τὸ ἔδιδε ὁ Ποιητὴς τοῦ κόσμου·
«ὁ νοῦς μου μόνος 'ς τὸ ἑξῆς θὰ ἦνε ὁδηγός μου!»

Αὐτὴν εἶπε τὴν βλαστημιὰ τὴν ὑστερνὴ ὁ ***ἄνδρας,***
κι' ὁ νοῦς του ἐσκοτίστηκε ἀκόμα παραπάνω!
Ἡ Εὔα δὲ ἡ δύστυχη ἐδάγκασε τὰ χείλη
καὶ κάτω ἐχαμήλωσε τὰ μάτια βουρκωμένα.
καὶ ἕνα μαῦρο στεναγμό, ποὺ ἔβγαλ' ἡ καρδιά της,
τὴν ἔκαμε νὰ καταπῇ τ' ἀνθάκι, ποὺ κρατοῦσε!

Ἄχ! ἀπὸ τότε ἔμεινε ἡ ἄμοιρη καρδιά της
γλάστρ' ἀτσαλένια μὲ σειραῖς διαμάντια στολισμένη
καὶ τ' **ἄνθος** τῆς ***ὑπομονῆς*** εἶν' μέσα φυτρωμένο,
ποὺ μὲ τὰ μαῦρα δάκρυά της μερόνυχτα τὸ βρέχει,
ποὺ γιὰ ταῖς πίκραις τῆς ζωῆς καὶ τοὺς καϋμούς της χύνει·
κι' αὐτὴ ἡ καρδιά ἡ μαλακὴ φαίνεται σὰν πετρίνη!

Καὶ σὰν τὸ βράχο τὸν σκληρό, ποὺ εἶν' 'ς τὸ περιγιάλι
καὶ ἔρχετ' ἀκατάπαυστα τὸ κῦμα καὶ τὸν λούει,
ἔτσ' ἀπὸ κάτω στέκεται 'ς ταῖς πίκραις κ' ἡ ***γυναῖκα***
καὶ κῦμα, κῦμα δέχεται αὐταῖς καὶ ὅλο ***πάσχει***·
γιατ' ἔχει τὴν ***ὑπομονή,*** ὅπου τὴν δυναμόνει
καὶ τῆς καρδιᾶς της ταῖς πληγαῖς αὐτὴ ταῖς βαλσαμόνει!

Ἀμὴ 'ς τὸν ***ἄνδρα*** ἔμεινε παντοτεινός του κλῆρος
ὅλ' ἡ ἀνυπομονησιά, ἀφοῦ ὁ Ἀδὰμ ἀρνήθη
νὰ πιάσῃ τῆς ***ὑπομονῆς*** τὸ ***σταυρολουλουδάκι***·
καὶ δι' αὐτὸ δὲν εἰμπορεῖ τὰ βάσανα νὰ βλέπῃ.
Δὲν στέκετ' ἀπὸ 'πάνω του ἡ πίκραις νὰ περνοῦνε·
καὶ ἂν σταθῇ, τὸν ρίφτουνε καὶ τὸν καταπονοῦνε!

Ποιὸς ἀπ' τοὺς δυό τους κέρδησε; — Μὲ τὴν ***ὑπομονή*** της
Ἅγια Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἐγέννηκε ἡ Εὔα·
καὶ μέσα 'ς τὸν Παράδεισο 'μπορεῖ νὰ 'λογυρνάῃ,
σὰν ἔχῃ τὴν ***ταπείνωσι ὑπομονῆς*** τὴν ***κόρη.***
Κι' ὁ ἀνυπόμονος Ἀδὰμ μὲ τὸν ἐγωϊσμό του
ἀκόμη δὲν κατώρθωσε νὰ μάθῃ τὸν Θεό του!

2. Η ΖΩΗ

Εἶνε γλυκεῖα ἡ ζωή, πολὺ ἀγαπημένη!
ἄνθρωποι, ζῶα καὶ φυτὰ 'ς αὐτὴν προσηλωμένοι
εἶν' ἅμα γεννηθοῦν.
Διότι εἶνε τ' ἀγαθὸν τὸ κύριον καὶ πρῶτον,
ὅπερ ἐδώρησ' ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἀκενώτων
ταμείων τ' οὐρανοῦ.

Καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ἄϋλον καὶ ὑλικὴν του πλάσιν
ἐπροίκισε κι' εἰς κίνησιν παντοτεινὴν καὶ δρᾶσιν
τὴν ὥρισε νὰ ἦ.
Εἶν' ἡ Αὐτοαλήθεια καὶ Αὐτοζωὴ Ἐκεῖνος,
καὶ τὴν ζωὴν κι' ἀλήθειαν Αὐτὸς παγγηθοσύνως
ἔχυσεν εἰς τὸ πᾶν!

Τί λοιπὸν εἶνε ἡ ζωή; — Εἶν' αἴνιγμα τοῦ Θείου;
Εἶν' ἐντὸς κόσμου ὑλικοῦ ἁγίου μυστηρίου
ὡραία τελετή;
Ναί, εἶνε τοῦτο ἡ ***ζωή,*** ἐκείνην εἰκονίζει
τὴν ὑπερκόσμιον ζωήν, ἣν ἄδυτος φωτίζει
φωτὸς μαρμαρυγή.

Μ' ὅ,τι ἡ φύσις τὴν ζωὴν ὡραῖον καθηδύνει,
καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ εὐσεβοῦς ἡ ἱερὰ γαλήνη
ἐκείνης εἶν' σκιά.
Εἶν' κάτοπτρον κι' ἐντὸς αὐτοῦ ἐκείνην ἐνορῶμεν
τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν νὰ διαβῶμεν
μᾶς στέλλει ἐπὶ γῆς!

Καὶ τ' ἁγιόν του θέλημα μᾶς ἔχει γεγραμμένον
εἰς τῆς καρδίας τοὺς μυχοὺς καὶ ἐπικυρωμένον
'ς τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ.
Τὸ θεῖον τοῦτο πρότυπον ὅταν ἀκολουθῶμεν,
καὶ νὰ συμβασιλεύσωμεν ἐκεῖ θ' ἀξιωθῶμεν
μετὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Εἶν' ἡ ζωή μας θάλασσα καὶ ἐπ' αὐτῆς τὸ πλοῖον
τοῦ βίου πλέει, ἕως οὗ εἰς τῶν χωρῶν τῶν θείων.
νὰ φθάσῃ τὴν ἀκτήν.
Κι' ἐκεῖ φορτίου ἀγαθοῦ ἂν ἦνε πληρωμένον,
εἰς τῆς μακαριότητος τὸν προητοιμασμένον
κόλπον θὰ ὁρμηθῇ.

Εἶνε πεδίον ἡ ζωὴ πολέμου καὶ ἀγώνων
κατὰ τοῦ σμήνους τῶν κακῶν, τῶν συμφορῶν, τῶν πόνων,
οὓς ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ
ἡ ἁμαρτία 'γέννησε 'ς τὸ πνεῦμα κι' εἰς τὸ σῶμα
κι' εἰς τοῦ θανάτου ἔγεινε τὸ φρικαλέον στόμα
ὁ ἄνθρωπος βορά!

Καὶ κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν ζωὴν νυχθήμερον παλαίει
καὶ νικητὴς ἐξέρχεται ὅταν τὸν καταπνέῃ
ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ·
καὶ τοῦ Χριστοῦ κηρύσσεται γενναῖος στρατιώτης
καὶ μάχεται καρτερικῶς ἀνδρείως ἐν τοῖς πρώτοις
κατὰ τοῦ πονηροῦ.

Εἶν' ἡ ***Ζωὴ*** οὕτω γλυκειά, πολὺ ἀγαπημένη·
καὶ εἶνε εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς κλῖμαξ ν' ἀναβαίνῃ
'ς τὴν ἀληθῆ ζωήν.
Ἐκεῖ εἰς τὸν ἀκήρατον τοῦ οὐρανοῦ λειμῶνα
θὰ τὸν εἰσάξῃ ὁ Χριστός, ἂν τὸν ἐδῶ ἀγῶνα
ἐτέλεσε πιστῶς,

καὶ τῆς ***Ζωῆς*** ἐνόησε τὸ αἴνιγμα τὸ θεῖον
καὶ μετ' Ἀγάπης, Πίστεως κι' Ἐλπίδος τῶν ἁγίων
ἔζησεν ἀρετῶν!
Ὦ! Εἶν' ἀγνώμων πρὸς Θεὸν ὁ τὴν ζωὴν κακίζων!
τῆς πατρικῆς ἀγάπης Του τυφλῶς παραγνωρίζων
τὸ δῶρον τ' ἀγλαόν!

3. ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟΝ

Σταυρὲ μεγαλοδύναμε! ὁ Σατανᾶς σᾶν εἶδε
ἐπάνω Σου σᾶν ἄνθρωπον κακοῦργον νὰ σταυρόνουν
τὸν ἀναμάρτητον Υἱὸν τῆς Πάναγνης Μαρίας,
θυμήθηκε τὴν πονηριάν, ποὺ ἔκαμε 'ς τὴν Εὔα,
κι' εὐθὺς 'πῆγε καὶ χώθηκε πάλι μέσα 'ς τὸ φεῖδι
καὶ σύρθηκε ὁλόκρυφα ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ χῶμα
κι' ἦλθε καὶ κουλουριάστηκε 'ς τὴν ἅγια Σου τὴν βάσι·
ὁ πονηρὸς θαρροῦσε
πὼς τὸν Χριστὸ 'μποροῦσε
'ς τοῦ σταυρωμοῦ τὴν φλογερὴ στιγμὴ νὰ ἁφαρπάσῃ.

Μὰ ἐγελάστηκε σκληρά.—Ἐκεῖ 'ς τοῦ Παραδείσου
τὴν μέση δένδρο ἤτανε κατάρας φυτρωμένο·
εἰς τὸν Ἀδὰμ τὸ ἔδειξε ὁ Πλάστης γιὰ σημεῖο,
ποὺ 'ς τοῦ Σατὰν θὰ ἔσπανε ἐπάνω τὸ κεφάλι,
ἐὰν ἡ Εὔα κι' ὁ Ἀδὰμ ἀπ' τὸν ἐγωϊσμό τους
δὲν τὸν ἐπροσκαλούσανε γιὰ τὸν ἀφανισμό τους!

Καὶ ἦλθε κι' ἐτυλίχθηκε εἰς τὸ κορμὶ τοῦ δένδρου
καὶ ἔχασε τὴν γλῶσσά του εἰς τὸ αὐτὶ τῆς Εὔας·
καὶ λόγια τῆς ἐλάλησε γλυκὰ ὡσὰν τὸ μέλι
κι' ἀπὸ φαρμάκι καυστικὸ 'ς τὸ βάθος γεμισμένα·
Κι' εἰς τὸν Ἀδὰμ τὰ πρόφθασεν Ἐκείνη! κι' ἀμέσως
ὁ Σατανᾶς ἐχούγιασε γιὰ τὴν ἐπιτυχία
κι' εὐθὺς ποτάμι φλογερὸ ἐχύθηκ' ἀπ' τὸ δένδρο
ποὺ 'ς τὴν στιγμὴ ἐκάηκε ὅλη ἡ ἁγιωσύνη
καὶ ὅλη ἡ εὐτυχία τους ἐχάθηκε ἐκείνη!

Μὰ τόρα ἐγελάστηκε ὁ μαῦρος Ἑωσφόρος!
Σταυρὲ μεγαλοδύναμε!—ὁ Ἰησοῦς ἐκπνέων
μέσ''ς τοὺς φρικτούς, τοὺς φλογεροὺς τοῦ σταυρωμοῦ του πόνους,
ἐφώναξε τὸν μαθητὴν τὸν πολυαγαπημένον

καὶ τὴν γλυκειὰ Μητέρα Του, ποὺ στεκουνταν 'ς τὸ πλάγι,
καὶ τοὔπε εἰς τὸ σπίτι του σᾶν υἱός Της νὰ τὴν πάρῃ
ὡς ἂν Μητέρα του γλυκειὰ νὰ τὴν περιποιῆται.
Καὶ τῆς στοργῆς τῆς υἱϊκῆς καὶ τῆς φιλαδελφίας
ἀμέσως στήλη φωτεινὴ ὡς τὸν Θεὸν ὑψώθη
κι' ὁ Σατανᾶς ἐπάγωσε, τὸ φεῖδι ἐνεκρώθη!

Σταυρὲ μεγαλοδύναμε! κι' ἐσείστηκε ὁ κόσμος,
σᾶν ὁ Χριστὸς 'ς τὸν ἅγιο Του παρέδινε Πατέρα
τὴν ἀναμάρτητη ψυχὴ καὶ τ' ἁγιά του μάτια
ἐσήκωσε 'ς τὸν οὐρανὸ κι' ἐφώναξε καὶ εἶπε:
«Πατέρ', αὐτοὺς συγχώρησε, δὲν ξέρουνε τί κάνουν».
Τότ' ἄνοιξε ὁ Τάρταρος κι' ὅλους φωτιὰ καὶ λαύρα
κατέπιε τὸν Σατανᾶν καταμαρμαρωμένο
κι' ἀπὸ τοὺς μαύρους δαίμονας ὅλους συναδευμένο.
Κι' ἀπὸ τὸ ἅγιο Ξύλο Σου, Σταυρέ μου δοξασμένε,
ἐχύθηκε ῥεῦμ' ἅγιο, π' ὅλας τὰς ἀνομίας,
ποὺ ἐκληρονομήσαμε ἀπὸ τοὺς πρωτοπλάστους
πνίγουμε, σᾶν ἐρχούμασθε καὶ μέσα ταῖς πατοῦμε:
κι' ἀπάνω Σου τὴν οἴησι καὶ τὸν ἐγωϊσμό μας
σταυρόνουμε, ὡς 'σταύρωσε 'ς τὸ ἅγιό Του σῶμα
ὁ Ἰησοῦς εἰκονικῶς τὰ πάθη μας τὰ μαῦρα
καὶ τὴν χαμένη βρίσκουμε τοῦ Παραδείσου αὔρα.

Σταυρὲ μεγαλοδύναμε! θρόνε δοξασμένε!
τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ 'ς ὅλην τὴν οἰκουμένην
καὶ τῶν πιστῶν Του λατρευτῶν σημεῖον φωτοβόλον.
Σὺ βασιλέων Χριστιανῶν στολίζεις τὴν κορώνα
κι' εἰς τῆς καλύβης τοῦ φτωχοῦ τὴν θύρα ὑψωμένος,
εἰς τῆς καρδιᾶς του ταῖς πληγαῖς βάλσαμον θεῖο χύνεις.
Τῆς κόρης, ποὺ σὲ προσκυνεῖ τὴν ἀρετὴν φυλάττεις.
καὶ σῴζεις τὴν ἁμαρτωλὴ ψυχή, ποὺ σὲ φωνάζει.
κρέμεσαι φυλακτήριον 'ς τὴν κούνια τοῦ νηπίου.
Σταυρὲ μεγαλοδύναμε, γονατιστὴ ἐμπρός Σου,
τὴν δύναμί Σου προσκυνῶ, τὴν χάριν Σου, τὸ φῶς Σου.

4. Ο ΚΑΚΟΣ ΤΙΜΩΡΕΙ ΑΥΤΟΣ ΕΑΥΤΟΝ

Ὦ πλάσμα θεῖον, ἄνθρωπε, γιατί κακὸς νὰ ἦσαι;
τοῦ σκότους πῶς νὰ γίνεσαι ἐν σοὶ δημιουργός;
τῶν κακιῶν σου διατί χάριν νὰ τιμωρῆσαι;
καὶ τῶν δυστυχημάτων σου νὰ ἦσαι αὐτουργός!

Δὲν βλέπεις ὅτι 'ς τοῦ κακοῦ πλανώμενος τὰς τρίβους
καὶ διὰ μέσου ἀκανθῶν βαδίζων καὶ τριβόλων,
κι' ἐντός σου αἰσθανόμενος σατανικοὺς θορύβους,
κι' ἔχων καρδίαν φλεὰν ὄφεων ἰοβόλων,

εἶσαι μακράν, πολὺ μακρὰν τῶν θαλερῶν λειμώνων
τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῆς πνοῆς τῆς θείας του στερεῖσαι
καὶ τῶν ἐκ τούτου πιπτουσῶν ζωοποιῶν σταγόνων
καὶ τῶν ἐκεῖ μελῳδιῶν οὐδόλως ἐμφορεῖσαι;

Κι' αὐτὴ ἡ ἀπομάκρυνσις, ταλαίπωρε, ἡ πρώτη,
ἡ διὰ τὴν κακίαν σου, σοὶ εἶνε τιμωρία!
ἀντὶ νὰ ζῇς ἐν τῷ φωτί, νὰ κῆσαι ἐν τῷ σκότει·
φρικωδεστέρα γίνεται αὐτῆς ταλαιπωρία!

Δὲν βλέπεις, τάλαν, ἔπειτα τὴν φύσιν τῆς κακίας,
ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶν' συμφορὰ καὶ πάθος;
πηγὴ δυσώδους ῥεύματος, ὀδυνηρᾶς πικρίας,
ἐκβλύζουσ' ἀπὸ τὸ φρικτὸν τοῦ μαύρου ᾅδου βάθος;

Καὶ δι' αὐτὸ σὲ τιμωρεῖ, δεινῶς σὲ βασανίζει,
καὶ σ' ἔχει νὰ συγκατοικῇς μετὰ φρικτῶν δαιμόνων,
κι' ἐν ᾧ μὲ τὸ ἡδονικὸν ποτόν των σὲ ποτίζει,
θανατηφόρον ἔπειτα αἰσθάνεσαι τὸν πόνον!

Καὶ πίπτεις παίγνιον οἰκτρὸν τοῦ μαύρου Ἑωσφόρου,
ὅστις γελᾷ χαρεκακῶν διὰ τὴν πώρωσίν σου,
καὶ θριαμβεύων ἐπὶ σοῦ, ἀνθρώπου ταλαιπώρου,
τὴν ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς βλέπει ἐξόντωσίν σου!

Τέλος δὲν βλέπεις κακιῶν τὸν φρικαλέον στοῖχον,
πόσον ταχίστη ἔπεται ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην ;
μόλις ἀκούεις τῆς μιᾶς τὸν τερατώδη ἦχον
ἐντός σου, κι' εὐθὺς ῥίπτεσαι 'ς τῆς ἄλλης τὴν ἀγκάλην.

Καὶ ὡς βαδίζων φαίνεσαι εἰς βορβορῶδες ἕλος !
κι' ἐν ᾧ τὸν ἕνα πόδα σου ἐγείρεις, καὶ βυθίζεις
εὐθὺς τὸν ἄλλον εἰς αὐτό, καὶ ὁ Σατὰν μὲ βέλος
ἐκεῖ ἀπαύστως σὲ κτυπᾷ πικρόν, καὶ σὺ γογγύζεις !

Καὶ οὕτω σὺ εἰς σεαυτὸν σωρὸν δυστυχημάτων
σωρεύεις, καὶ ταλαιπωρεῖς τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα·
κι' ἐκ τῶν ἰδίων σου αὐτῶν παθαίνεις ἐγκλημάτων,
καὶ εἰς τῆς Ἄτης σύρεσαι τὸ τιμωροῦν σε ῥεῦμα !

Κακὲ ἀμετανόητε ! ἀπόγονε Οἰδίπου !
τὸ θεῖον δὲν σὲ τιμωρεῖ μή, μὴ δεινῶς βλασφήμει !
σὺ ὄζων ἐκ τοῦ μυσαροῦ τῶν κακιῶν σου ῥύπου
σοῦ αὐτοῦ εἶσαι τιμωρός, φωνᾶν εἰς σὲ τό : ***οἴμοι*** !

Οὐχί, δὲν εἶνε ὁ Θεός, ὁ τιμωρῶν σε, ἄφρον !
Ἐκεῖνος εἶνε ἡ ζωὴ καὶ ἡ μακαριότης·
σὺ εἰς τῆς ἀθλιότητος τὴν τελματώδη τάφρον !
Τί σχέσιν ἔχει μετὰ σοῦ ἡ θεία Ἀγαθότης ;

Ὦ ! ὄχι, δὲν σὲ τιμωρεῖ ὁ πάγκαλος Ἐκεῖνος·
οὐδὲ ποσῶς γινώσκει σε, οὐδὲ ποσῶς σὲ βλέπει !
σὺ εἶ μακρότατα Αὐτοῦ, καὶ σκάπτεις ἐπωδύνως
τὸν τάφον σου, ὅπου βαρὺ τὸ χῶμα θὰ σὲ σκέπῃ !

5. Η ΕΥΕΡΓΕΣΙΑ

Ὦ ! πόσον εἶνε εὐτυχὴς ἡ συμπαθὴς καρδία
τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ, ὅταν εὐεργετῇ !
τὸν ἀδελφόν του πάσχοντα καὶ ἐν τῇ τρικυμίᾳ
δὲν τὸν ἀφίνει τῶν κακῶν νὰ δυσανασχετῇ !

Ἀλλὰ προθύμως ἔρχεται ἐν τῇ κρισίμῳ ὥρᾳ
τῶν συμφορῶν του κι' ἔλαιον τῷ χύνει 'ς τὰς πληγάς·
ὢ ! πόσον εἶν' θεάρεστα τὰ εὔκαιρά του δῶρα·
τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ ἀνοίγουν τὰς πηγάς.

Κι' ἐνῷ τὸν κακουχούμενον καλῶς ἀνακουφίζει,
ἐν τῇ ψυχῇ του ἄσβεστον αἰσθάνετ' ἡδονήν.
πρὸς τὸν Θεὸν τῆς χάριτος τὸ ὄμμα ἀτενίζει
χαῖρον, κι' ἐκείνου χαίρουσαν ἀκούει τὴν φωνήν.

Ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἐλεῶν εἶνε τοιαύτη, θεία,
τοῦ ἀθανάτου πνεύματος προνόμιον γλυκύ !
Βαβαί ! εἶν' ***ἐπιπόλαιος*** πᾶσα εὐεργεσία,
εἰς ἣν ἀναμιγνύεται χαρὰ σωματική !

Ὦ ! ἄφετε τὸ θέλγητρον τῆς ἐλεημοσύνης
νὰ δοκιμάσῃ καθαρὸν ἡ ἄϋλος ψυχή !
Ὦ ! ἀγαθὲ Χριστιανέ ! μὴ τὴν πικρίαν χύνῃς
τῆς ὕλης, ὅπου ἱερὰ τελεῖτ' ἀναψυχή !

Βωμὸς ἐμπρός σου ἅγιος ὑψοῦτ' ἀγάπης θείας,
ἧς εἶνε πᾶσα ἀρετὴ ἀείζωον στοιχεῖον·
θὲς ἄφθονον τὸ ἄρωμα ἐκεῖ τῆς ἐγκρατείας,
εἰς εὐωχίας, τὸν βωμόν, μὴ τρέπῃς κυλικεῖον !

Τὸ μετὰ πόνου προσφερθὲν ἐκεῖ κερμάτιόν σου
τί ὠφελεῖ ἐπαισθητῶς κι' αὐτὸ νὰ μειωθῇ ;
κι' ἕως εἰς τὸν στερούμενον νὰ φθάσῃ ἀδελφόν σου,
αὐτὸς ἐκ τῆς ἐνδείας νὰ παραμορφωθῇ ;

Ὦ! ἐπὶ τούτου τοῦ βωμοῦ χρυσῆ λυχνία καίει,
καὶ φέγγει τῶν βιωτικῶν φροντίδων καὶ παθῶν
τὴν ἰρεμίαν ἐν ψυχῇ, εἰς ἣν γλυκεῖα πνέει
τῶν εὐεργετικῶν αὐτῆς ἡ αὔρα ἀγαθῶν.

Μὴ πρὸς Θεοῦ ὑπὸ τὸ φῶς αὐτὸ τοῦ Παραδείσου,
Χριστιανέ μου ἀγαθέ, ἀγῶνα καταχρύσου
βιολογίας συγκροτεῖς
καὶ φθείρεσαι ἡττώμενος, νικῶν δ' ἐπικροτεῖς!

Οἴμοι, ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὁποῖον ἔχεις σάλον
κι' εἰς τοῦτον οἰκτρῶς πνίγεται ἡ πενιχρὰ σταγὼν
ὅλης τῆς εὐποιΐας σου, κι' ἐπὶ δεινῶν ὑφάλων
συντρίβει τῆς καρδίας σου τῆς νίκης ὁ ἀγών.

Ὦ! τὸν βωμὸν τὸν ἅγιον ἐκεῖ περικυκλοῦσι
χοροὶ ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ μὲ πάλλευκα πτερὰ
καὶ μ' ἁρμονίαν μουσικῆς ἐνθέου μελῳδοῦσι
διὰ τὴν εὐποιΐαν σου ᾄσματα ἱερά!

Ὦ! ἄφες τῆς καρδίας σου τὰ φύλλα νὰ κινήσῃ
αὐτὴ ἡ θεοφόρητος ἀγγέλων μουσική.
Ὦ! ἄφες τὸ ἀθάνατον πνεῦμα νὰ ἐντρυφήσῃ
ἐν ἀπολαύσει τέρψεως ὅλως πνευματικῇ!

Μὴ τὰς γηΐνους μετ' αὐτοῦ μιγνύῃς μελῳδίας
καὶ παμποικίλως ὑπ' αὐτὰς τὸ σῶμά σου κινῇς·
ἐν τούτῳ τῷ στροβίλῳ σου τὸ πῦρ τῆς εὐποιΐας
σβύνεις, καὶ ταύτης φαίνεσαι ὡς σκώπτης ἀπηνής!

Πόσον θὰ ἦσαι εὐτυχὴς καὶ ἐνθουσιασμένος,
ἂν τὴν εὐεργεσίαν σου ἐποίεις καθαράν!
Ὡς ἀληθὴς Χριστιανὸς καὶ πεπολιτισμένος,
ἐντός σου θὰ ᾐσθάνεσο οὐράνιον χαράν.

Σημ. Χάριν τῶν Κ. Κ. ἀναγνωστριῶν καὶ ἀναγνωστῶν προστίθενται τὰ πέντε ταῦτα ποιήματα, οὐχὶ ἄσχετα πρὸς τὴν πραγματείαν μου: **Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή.**

Σ. Κ. Λ.

ΤΕΛΟΣ